

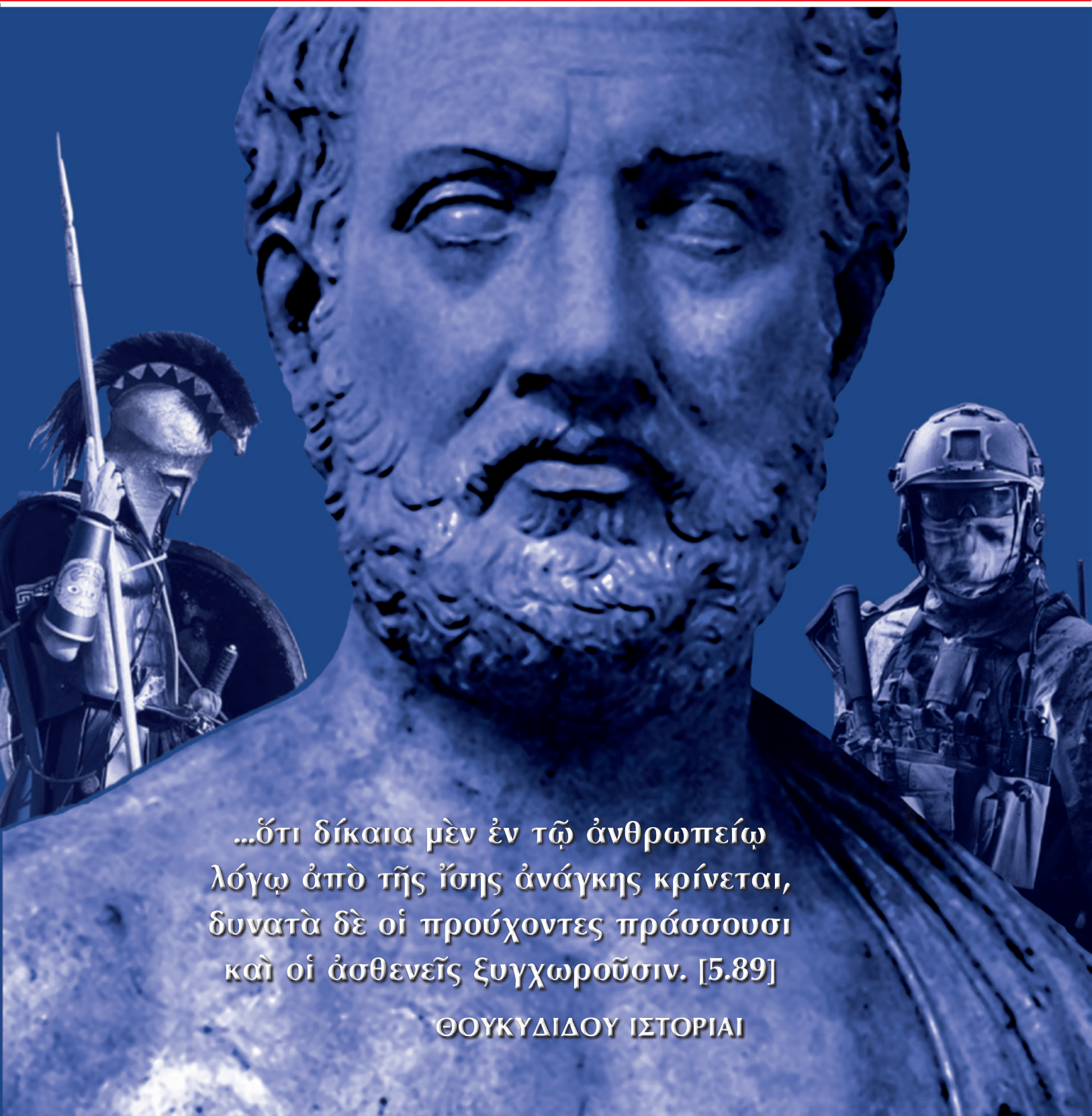
ΣΧΟΛΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

ΑΘΗΝΑ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2023

ΤΕΥΧΟΣ 55

...ὅτι δίκαια μὲν ἐν τῷ ἀνθρωπείῳ
λόγῳ ἀπὸ τῆς ἴσης ἀνάγκης κρίνεται,
δυνατὰ δὲ οἱ προύχοντες πράσσουσι
καὶ οἱ ἀσθενεῖς συγχωροῦσιν. [5.89]

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

ΓΡΑΦΕΙΑ
ΚΤΗΡΙΟ ΣΧΟΛΗΣ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

Ευελπίδων 6 και
Μουστοξύδη

Τηλ.: 2108896514
e-mail: res1@hndc.mil.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΕΛΕΤΩΝ-
ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΗΣ ΣΕΘΑ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ-ΣΥΝΤΑΞΗ

Ταχχος (Ι) Δημήτριος Μπίτσης
Σμχος (Ι) Ιωάννης Φυτάς
Σχης (ΠΒ) Γεώργιος Χατζηγεωργίου
ΜΥ Α΄ Ελευθερία Κατσαρού
ΜΥ Α΄ Δρ. Πανωραία Γαϊτάνου

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ-
ΕΚΤΥΠΩΣΗ-
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ

Τυπογραφείο Ελληνικού
Στρατού (ΤΥΕΣ)

ΔΙΑΝΟΜΗ

Υπουργεία, Γενικά Επιτελεία,
Στρατιωτικοί Σχηματισμοί,
ΓΕΕΦ, Στρατιωτικές Σχολές,
Σπουδαστές ΣΕΘΑ,
Ινστιτούτα και Ερευνητικά Ιδρύματα,
Ενώσεις Αποστράτων

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Χαιρετισμός Διοικητού ΣΕΘΑ

Σημείωμα Έκδοσης

Άρθρα

Αντώνιος Οικονόμου, Νομικός, Γ. Γ. ΥΠ.ΕΘ.Α	4
Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου	9
Δρ. Γεώργιος Μούρτος, Επίτιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Πλύμουθ	14
Δρ. Δημήτριος Μαλέσης	22
Σχης (ΤΘ) Σάββας Γκαλιμαρίδης	28

Καινοτομία

Σμήναρχος (ΜΕ) Δρ. Κωνσταντίνος Ζηκίδης	40
---	----

Βιβλιοπαρουσίαση

Ευάγγελος Λιβιεράτος, «Γεωχωρικά Διακυβεύματα-1821 και μετά: Μια Απόκλιση».	49
---	----

Εργασίες Σπουδαστών

Του Σχη (ΑΣ) Θωμά Παπασπύρου Σπουδαστή της 13ης ΕΣΦΕΑ	50
Του Σμχου (Ι) Μιχαήλ Βακάρου Σπουδαστή της 13ης ΕΣΦΕΑ	62

Δραστηριότητες

Ημερίδα με Θέμα «Η Συνθήκη της Λωζάνης: 100 έτη μετά την υπογραφή της»	75
Ημερίδα ΣΕΘΑ με το Πανεπιστήμιο Πλύμουθ με Θέμα «Mitigating Non-State Actors».	77
«Disruptive Influence»	78

Τελετές ΣΕΘΑ

Τελετή αποφοίτησης της 13ης ΕΣΦΕΑ	79
Τελετή Έναρξης Φοίτησης 14ης ΕΣΦΕΑ	81
Τελετή Έναρξης 8ης Εκπαιδευτικής Σειράς του Διεθνούς Σχολείου Σπουδών (ΔΣΣ).	82
Έναρξη 76ης ΕΣΦΔΠ	83

Επισκέψεις-Ομιλίες

Προσωπικότητες & Ξένων αντιπροσωπειών	84
---	----

Λοιπές Δραστηριότητες

Ενημερωτικό Σχολείο Ακολούθων Άμυνας – Στρατιωτικών – Ναυτικών – Αεροπορικών Ακολούθων (ΑΚΑΜ – ΣΝΑΑ	94
Τελετή Απονομής Πτυχίων Αποφοίτων Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Πανεπιστημίου Plymouth.	95

Χαιρετισμός Διοικητού ΣΕΘΑ

Αγαπητοί Αναγνώστες,

Όπως καλά γνωρίζετε αποστολή της Σχολής Εθνικής Άμυνας είναι η παροχή εκπαίδευσης επί θεμάτων εθνικής άμυνας και αμυντικών στρατηγικών σπουδών στους αξιωματικούς των Ενόπλων Δυνάμεων, των Σωμάτων Ασφαλείας, καθώς και στο προσωπικό των Υπουργείων, οργανισμών και επιχειρήσεων δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου.

Στο πλαίσιο αυτό της αποστολής της Σχολής και λαμβάνοντας υπόψη την δυναμική φύση του ευρύτερου περιβάλλοντος ασφαλείας, η έκδοση του περιοδικού «ΑΘΗΝΑ» αποσκοπεί στην ενημέρωση του αναγνωστικού κοινού της σε θέματα που αφορούν στις παραμέτρους που διαμορφώνουν την Εθνική Στρατηγική, χρησιμοποιώντας παράλληλα την ιστορική ανάλυση ως επεξηγηματικό εργαλείο της σύγχρονης γεωπολιτικής πραγματικότητας.

Κατά την χρονική διάρκεια της έκδοσης του 55ου τεύχους του περιοδικού παρατηρούμε δυστυχώς την εξέλιξη δύο ιστορικών γεγονότων, που έχουν ήδη προκαλέσει σοβαρές γεωπολιτικές ανακατατάξεις και αναμένεται να επηρεάσουν σημαντικά τις παγκόσμιες ισορροπίες ισχύος στο άμεσο μέλλον. Η συνεπαγόμενη αύξηση των προκλήσεων ασφαλείας στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, καθιστά επιτακτική την αναπροσαρμογή της εθνικής στρατηγικής προκειμένου να διαφυλαχθούν τα εθνικά συμφέροντα και να περιφρουρηθεί η εθνική ασφάλεια έναντι των νέων αναδυόμενων κινδύνων και απειλών.

Αποσκοπώντας στον προβληματισμό του αναγνώστη και στην ανάδειξη του γεγονότος ότι μια αποτελεσματική εθνική στρατηγική οφείλει να υπολογίζει τα διαχρονικά γεωπολιτικά συμφέροντα, στην ανά χείρας έκδοση αναλύονται οι συνέπειες από την εμπλοκή της Ελλάδας στα γεγονότα του Κριμαϊκού πολέμου (1853 – 1856), αλλά και στην εκστρατεία στην Ουκρανία κατά των Μπολσεβίκων το 1919. Σκοπός της υπόψη ανάλυσης αποτελεί αφενός η ανάδειξη της διαχρονικής προσπάθειας της Δύσης να ελέγξει τις δυνάμεις της Ευρασίας και αφετέρου η ανάγκη της τήρησης της αρχής της συνέσης κατά την χάραξη της εθνικής στρατηγικής.

Παράλληλα με τις γεωπολιτικές συνέπειες του πρωτοφανούς αυτού διεθνούς ανταγωνισμού ασφαλείας, ένας οξυδερκής αμυντικός αναλυτής οφείλει επιπροσθέτως να αξιολογήσει τις επιπτώσεις της χρήσης καινοτόμων μέσων και μεθόδων στην υποστήριξη και εξέλιξη των τρεχουσών πολεμικών αναμετρήσεων. Από την αξιοποίηση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην άσκηση στρατηγικής επικοινωνίας, έως την ανάπτυξη νέων μέσων στοχοποίησης και μετάδοσης πληροφορίας σε πραγματικό χρόνο, καθίσταται σαφές ότι είναι αδιανόητο να παραβλεφθούν οι αλματώδεις τεχνολογικές εξελίξεις κατά την διαμόρφωση της εθνικής στρατηγικής.

Πέραν της ανάγκης σύμπλευσης με τις αρχές της γεωπολιτικής θεωρίας και της ενσωμάτωσης καινοτόμων τεχνολογικών εφαρμογών, οι επιπτώσεις των ηθικών διλημάτων που προκύπτουν από την βίαιη κλιμάκωση της νέας σύγκρουσης στην Μέση Ανατολή, αναδεικνύουν το γεγονός ότι η Διεθνής νομιμοποίηση παραμένει αναπόσπαστο συστατικό μιας αποτελεσματικής στρατηγικής. Στην αντίστοιχη ανάλυση της παρούσας έκδοσης, ο αναγνώστης θα διαπιστώσει ότι ο σεβασμός των αρχών του Διεθνούς Δικαίου παραμένει σημαντικός παράγοντας κατά την χάραξη και την υλοποίηση μιας εθνικής στρατηγικής ασφαλείας.

Ολοκληρώνοντας τον χαιρετισμό μου θα ήθελα να προσθέσω ότι όλα τα στοιχεία βάση των οποίων διαμορφώνεται η εθνική στρατηγική, οφείλουν να συμβάλουν στην επίτευξη της λεγόμενης «ανθεκτικότητας». Στο παρόν τεύχος θα αναλυθεί επαρκώς το γεγονός, ότι η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μελλοντικών διαμορφωτών της στρατηγικής, αποτελεί τον καθοριστικό παράγοντα που της προσδίδει την ικανότητα προσαρμογής στις εκάστοτε απειλές και άρα στην επίτευξη της ανθεκτικότητας. Και είναι αυτή ακριβώς η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των σπουδαστών, που αποτελεί τον σπουδαιότερο εκπαιδευτικό σκοπό της Σχολής Εθνικής Άμυνας και στην οποία αναμφίβολα συμβάλει και η παρούσα έκδοση του περιοδικού «ΑΘΗΝΑ»

Ως Διοικητής της Σχολής Εθνικής Άμυνας και εκ μέρους του συνόλου του προσωπικού της Σχολής, σας διαβεβαιώ, ότι θα συνεχίσουμε να καταβάλουμε κάθε δυνατή προσπάθεια για την αναβάθμιση της Σχολής και την εκπλήρωση της αποστολής της και σας προτρέπω να διαβάσετε τα ενδιαφέροντα άρθρα που φιλοξενεί το περιοδικό μας.

Με σεβασμό στο έργο που επιτελείται,

Σπυρίδων Αλφαντάκης
Αντιστράτηγος

Σημείωμα Έκδοσης

Το πρωινό της 7ης Οκτωβρίου μια τρομοκρατική επίθεση από την Παλαιστινιακή οργάνωση Χαμάς στο Νότιο Ισραήλ, προκάλεσε μεγάλο αριθμό νεκρών και ομήρων πολιτών του Ισραήλ και άλλων χωρών που βρίσκονταν στην περιοχή. Ως απάντηση οι Ισραηλινοί βομβάρδισαν κατοικημένες περιοχές στην Γάζα προκαλώντας μεγάλο αριθμό νεκρών μεταξύ των αμάχων, ενώ στη συνέχεια προχώρησαν σε χερσαία επιχείρηση με νέες απώλειες εκατέρωθεν. Δυστυχώς η πραγματικότητα των διεθνών σχέσεων δεν είναι στρωμένη με ροδοπέταλα και πολλές φορές είναι απρόβλεπτη, για όσους δεν διαθέτουν τις κατάλληλες πληροφορίες ή ακόμα και από αυτούς που τις αναζητούν με κόπο, αλλά τελικά δεν τις αξιολογούν σωστά. Το εισαγωγικό άρθρο του παρόντος τεύχους είναι του Γ.Γ. του ΥΠΕΘΑ κ. Αντωνίου Οικονόμου και αφορά την Η Επίδραση των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης στη Διαχείριση των Κρίσεων. Στη συνέχεια, ακολουθεί το άρθρο της Επίκουρης Καθηγήτριας του Παντείου κ. Μαρίας-Ντανιέλλας Μαρούδα για την πολύπλοκη κατάσταση στη Γάζα και τις ανεπαρκείς δι- καιο-πολιτικές απαντήσεις: από το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση των Παλαιστινίων στη νόμιμη άμυνα του Ισραήλ και τα εγκλήματα στο όνομα ενός δίκαιου αγώνα. Στη συνέχεια, ακολουθεί το άρθρο του Δρ. Γεωργίου Μούρτου Επίτιμου Καθηγητή του Πανεπιστημίου του Πλύμουθ και επί σειρά ετών επιστημονικού συνεργάτη της Σχολής με αντικείμενο την Ανθεκτικότητα, όπως παρουσιάστηκε από τον ίδιο σε διεθνές συνέδριο που οργάνωσε το ΓΕΕΘΑ. Στη συνέχεια ακολουθεί το άρθρο του ιστορικού Δρ. Δημητρίου Μαλέση με θέμα: Η Ελλάδα, οι Σύμμαχοι και η εκστρατεία στην Ουκρανία το 1919: διπλωματικές και στρατιωτικές όψεις. Τέλος, η ενότητα των άρθρων ολοκληρώνεται με το άρθρο του Σχη (ΤΘ) Σάββα Γκαλιμαρίδη με τίτλο: Ρωσική επέκταση και άβολες συμμαχίες παραδοσιακών αντιπάλων στην Ευρώπη. Το παράδειγμα του Κριμαϊκού Πολέμου 1853-1856 και η στάση των Ελλήνων.

Στη συνέχεια ακολουθεί, στην ενότητα Καινοτομία, ένα άρθρο του Σμηνάρχου (ΜΕ) Δρ. Κωνσταντίνου Ζηκίδη για τη στρατιωτική τέχνη και την καινοτομία με διδάγματα από πρόσφατες αντιπαραθέσεις. Στη στήλη Βιβλιοπαρουσίαση, ο Καθηγητής κ. Γ. Καραμπυλιάς παρουσιάζει το βιβλίο του ομότιμου Καθηγητή του ΑΠΘ κ. Ευάγγελου Λιβιεράτου «Γεωχωρικά Διακυβεύματα-1821 και μετά: Μια Απόκλιση». Το τεύχος ολοκληρώνεται με τις εργασίες δύο σπουδαστών, του Σχη (ΑΣ) Θωμά Παπασπύρου, σπουδαστή της 13ης ΕΣΦΕΑ, με θέμα τη μάχη τον Ελληνοβουλγαρικό Πόλεμο του 1913 και του Σμχου (Ι) Μιχαήλ Βακάρου, σπουδαστή της 13ης ΕΣΦΕΑ, με θέμα τον πόλεμο των Φόλκλαντ το 1982. Τέλος ακολουθεί πλούσιο φωτογραφικό υλικό από τις δραστηριότητες της Σχολής κατά το δεύτερο εξάμηνο του τρέχοντος έτους.

Καλή ανάγνωση

Ταξίαρχος (Ι) Δημήτριος Μπίσης

Διευθυντής Σπουδών

«Η Επίδραση των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης στη Διαχείριση των Κρίσεων»

Αντώνιος Οικονόμου,
Νομικός, Γ. Γ. ΥΠ.ΕΘ.Α

Το παρόν άρθρο επιδιώκει να αναδείξει πώς τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επηρεάζουν τη διαμόρφωση και εφαρμογή των πολιτικών διαχείρισης κρίσεων. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες, οι πλατφόρμες μέσων κοινωνικής δικτύωσης έχουν συντελέσει καθοριστικά στη διάδοση πληροφοριών και στη διαμόρφωση της αντίληψης του κοινού επί ζητημάτων επικαιρότητας. Η εξέλιξη αυτή οδήγησε στην ανάγκη αναπροσαρμογής των επικοινωνιακών πολιτικών προς την κατεύθυνση της αποτελεσματικής αντιμετώπισης διαφόρων κρίσεων που βιώνει ο σύγχρονος κόσμος, όπως οι φυσικές καταστροφές, οι καταστάσεις έκτακτης ανάγκης για λόγους δημόσιας υγείας, καθώς και οι κοινωνικές αναταραχές.

Η ευρεία διάδοση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης έχει μεταβάλλει ριζικά τον τρόπο με τον οποίο οι πληροφορίες μεταδίδονται και αναπαράγονται στον σύγχρονο κόσμο. Αυτή η αλλαγή επιδρά συνακόλουθα στην επικοινωνία κρίσεων, ως πτυχή των δημοσίων σχέσεων και της διαχείρισης καταστάσεων έκτακτης ανάγκης. Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινίσουμε ότι ως επικοινωνία των κρίσεων νοείται η στρατηγική διάχυση πληροφοριών κατά τη διάρκεια μιας κρίσης ή έκτακτης ανάγκης, με σκοπό την ενημέρωση, τον καθησυχασμό και την καθοδήγηση του κοινού και των εμπλεκόμενων προσώπων. Σημειώνεται, ότι οι παραδοσιακές μέθοδοι επικοινωνίας των κρίσεων, όπως τα δελτία ειδήσεων και οι συνεντεύξεις τύπου, έχουν επηρεαστεί βαθιά από την άνοδο των πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Twitter, το Facebook, το Instagram και το YouTube.

Η έρευνα για αυτό το άρθρο βασίζεται σε μια περιεκτική ανασκόπηση της ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας, σε συνδυασμό με την εξέταση περιπτώσεων μελετών και γνωμοδοτήσεων ειδικών. Βασίζεται σε παραδείγματα από διάφορες κρίσεις, συμπεριλαμβανομένων φυσικών καταστροφών, καταστάσεων έκτακτης ανάγκης για τη δημόσια υγεία και κοινωνικής αναταραχής, για να καταδείξει τα σημεία που αναφέρθηκαν. Στόχος είναι να παρέχει μια ολιστική προσέγγιση του

θέματος, αναγνωρίζοντας παράλληλα ότι οι τομείς των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και της επικοινωνίας των κρίσεων συνεχίζουν να εξελίσσονται.

Εξέλιξη της Επικοινωνίας των Κρίσεων

Η παραδοσιακή επικοινωνία των κρίσεων χαρακτηρίζεται από τη μονόδρομη πληροφόρηση, κυρίως μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης, όπως οι εφημερίδες, το ραδιόφωνο και η τηλεόραση. Διεθνείς οργανισμοί και κυβερνητικές υπηρεσίες εκδίδουν δελτία τύπου, πραγματοποιούν συνεντεύξεις τύπου και παρέχουν ενημερώσεις μέσω επίσημων εκπροσώπων. Αν και αποτελεσματική σε κάποιο βαθμό, αυτή η προσέγγιση δεν έχει αμεσότητα, διαδραστικότητα και ικανότητα άμεσης επαφής με το κοινό.

Η εμφάνιση των πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης στις αρχές του 21ου αιώνα επέφερε μια επαναστατική αλλαγή στην επικοινωνία. Ξαφνικά, άτομα και φορείς είχαν τη δυνατότητα να μοιράζονται πληροφορίες ακαριαία σε παγκόσμια κλίμακα. Το Twitter, ειδικότερα, έγινε μια δημοφιλής πλατφόρμα για ενημερώσεις σε πραγματικό χρόνο κατά τη διάρκεια κρίσεων. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επέτρεψαν την ταχεία διάδοση πληροφοριών και την ενθάρρυνση των ατόμων να συμμετέχουν σε συνομιλίες και να μοιράζονται τις εμπειρίες τους.

Αναγνωρίζοντας τις δυνατότητες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, οι διεθνείς οργανισμοί, οι κυβερνήσεις και τα πρόσωπα που διαχειρίζονται καταστάσεις έκτακτης ανάγκης άρχισαν να ενσωματώνουν αυτές τις πλατφόρμες στις στρατηγικές επικοινωνίας κρίσεων. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προσέφεραν ένα πιο δυναμικό, αμφίδρομο κανάλι επικοινωνίας, όπου οι πληροφορίες μπορούσαν να διαδοθούν γρήγορα και να ληφθούν σχόλια σε πραγματικό χρόνο. Μετουσιώθηκαν σε ένα ζωτικής σημασίας εργαλείο για την αναμετάδοση των κρίσεων, για την προώθηση ειδοποιήσεων σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης και για τον συντονισμό τις αντιμετώπισής τους.

Ο Αντίκτυπος των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης στην Επικοινωνία των Κρίσεων

Μία από τις πιο σημαντικές επιπτώσεις των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην επικοινωνία κρίσεων

είναι η αναβάθμιση της ταχύτητας και της εμβέλειας στη διάδοση των πληροφοριών. Οι πληροφορίες μπορούν να καταστούν δημοφιλείς (viral) μέσα σε λίγα λεπτά, επιτρέποντας την άμεση προσέγγιση ενός τεράστιου κοινού. Αυτή η ταχύτητα είναι ιδιαίτερα σημαντική σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, όπου η έγκαιρη ενημέρωση μπορεί να σώσει ζωές και να μετριάσει τις ζημιές.

Σε αντίθεση με τα παραδοσιακά μέσα, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επιτρέπουν την αμφίδρομη επικοινωνία. Οι φορείς διαχείρισης κρίσεων μπορούν να συμμετέχουν σε απευθείας συνομιλίες με το κοινό, να απαντούν σε ερωτήσεις και ανησυχίες και να παρέχουν ενημερώσεις σε πραγματικό χρόνο. Η δυνατότητα αυτή ενισχύει την εμπιστοσύνη, τη διαφάνεια και συνακόλουθα την αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας των κρίσεων.

Πρέπει να επισημανθεί ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης διευκολύνουν μεν την ταχεία επικοινωνία, παρουσιάζουν δε προκλήσεις που σχετίζονται με την επαλήθευση των πληροφοριών. Ως αποτέλεσμα, ψεύτικες ή παραπλανητικές πληροφορίες μπορούν να εξαπλωθούν γρήγορα, προκαλώντας σύγχυση και πανικό κατά τη διάρκεια των κρίσεων. Συνεπώς, για να διατηρήσουν την εμπιστοσύνη του κοινού, οι φορείς επικοινωνίας κρίσεων πρέπει να επαγρυπνούν για την επαλήθευση των πληροφοριών προς αποφυγή της παραπληροφόρησης.

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης δίνουν τη δυνατότητα στο κοινό να συμμετέχει ενεργά στην επικοινωνία των κρίσεων. Οι πολίτες μπορούν να μοιραστούν τις εμπειρίες τους, να αναφέρουν περιστατικά και να προσφέρουν βοήθεια σε άλλους. Οι δυνατότητες αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο της βελτίωσης αντιμετώπισης και αποκατάστασης καταστροφών.

Οφέλη των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης στην Επικοινωνία των Κρίσεων

Η ικανότητα ταχείας διάδοσης πληροφοριών είναι ένα βασικό πλεονέκτημα των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην επικοινωνία κρίσεων. Οι ειδοποιήσεις έκτακτης ανάγκης, οι ενημερώσεις και οι οδηγίες ασφαλείας μπορούν να φτάσουν σε ένα ευρύ κοινό μέσα σε δευτερόλεπτα, επιτρέποντας την έγκαιρη ανταπόκριση.

Επιπρόσθετα, οι πλατφόρμες μέσων κοινωνικής δικτύωσης διευκολύνουν την εύρεση πληροφοριών και

πόρων κατά τη διάρκεια κρίσεων. Τα άτομα μπορούν να χρησιμοποιούν αναρτήσεις που έχουν τις ίδιες λέξεις-κλειδιά (#hashtags) και γεωγραφική τοποθεσία για να αναφέρουν περιστατικά, να μοιράζονται φωτογραφίες και να συντονίζουν τις εθελοντικές προσπάθειες. Αυτή η συλλογική δράση μπορεί να βοηθήσει στην αντιμετώπιση κρίσεων και στην ανάκαμψη από ενδεχόμενες καταστροφές.

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης παρέχουν δεδομένα σε πραγματικό χρόνο για το κοινό αίσθημα, τις ανάγκες και τις ανησυχίες των πολιτών. Αυτά τα δεδομένα μπορούν να αναδιαμορφώσουν τις αποφάσεις για τη δράση και την κατανομή πόρων, βοηθώντας τους αρμόδιους φορείς να ανταποκρίνονται πιο αποτελεσματικά στις εξελισσόμενες κρίσεις.

Η αποτελεσματική επικοινωνία κρίσεων στο πλαίσιο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να ενισχύσει την εμπιστοσύνη μεταξύ των επίσημων φορέων και του κοινού. Η αλληλεπίδραση με τους ενδιαφερόμενους με διαφανή και ενσυναίσθητο τρόπο μπορεί να οικοδομήσει σχέσεις διαφάνειας και πίστης ακόμη και εν μέσω αντιξοοτήτων.

Προκλήσεις από τη Χρήση των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης

Η δημοφιλία των μέσων κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να συμβάλλει στη διάδοση τόσο ακριβών όσο και ανακριβών πληροφοριών. Οι φήμες και οι ψευδείς ισχυρισμοί μπορούν να εξαπλωθούν γρήγορα, προκαλώντας δυνητικά βλάβη ή παρεμποδίζοντας τις προσπάθειες αντιμετώπισης κρίσεων. Οι φορείς επικοινωνίας κρίσεων πρέπει να είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν και να μετριάσουν τον αντίκτυπο της «viral» παραπληροφόρησης.

Οι πλατφόρμες μέσων κοινωνικής δικτύωσης λειτουργούν 24 ώρες το 24ωρο και οι κρίσεις μπορούν να εμφανιστούν ανά πάσα στιγμή. Αυτή η συνεχής συνδεσιμότητα σημαίνει ότι οι φορείς διαχείρισης κρίσεων μπορεί να έχουν λιγότερο έλεγχο στην αναμετάδοση μιας κρίσης. Τα αρνητικά σχόλια και οι επικρίσεις μπορούν να αποκτήσουν εξέχουσα θέση, απαιτώντας μια στρατηγική απάντηση για τη διατήρηση μιας θετικής εικόνας.

Ο τεράστιος όγκος πληροφοριών που παράγονται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κατά τη διάρκεια

κρίσεων μπορεί να είναι συντριπτικός. Η ταξινόμηση μέσω χιλιάδων αναρτήσεων και μηνυμάτων για τον εντοπισμό κρίσιμων πληροφοριών και τάσεων απαιτεί εξελιγμένα εργαλεία παρακολούθησης και ανάλυσης.

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να αποτελέσουν πρόσφορο έδαφος για διαδικτυακή παρενόχληση και χλευασμό, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια αμφισβητούμενων κρίσεων. Οι υπεύθυνοι επικοινωνίας κρίσεων ενδέχεται να αντιμετωπίσουν προσωπικές επιθέσεις και κακόβουλες εκστρατείες παραπληροφόρησης, που απαιτούν στρατηγικές για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων.

Ηθικές Θεωρήσεις στην Επικοινωνία Κρίσης στο Πλαίσιο των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης

Η συλλογή και η κοινή χρήση πληροφοριών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κατά τη διάρκεια κρίσεων εγείρει ανησυχίες για την προστασία της ιδιωτικής ζωής. Οι φορείς διαχείρισης κρίσεων πρέπει να βρουν την ισορροπία μεταξύ της παροχής κρίσιμων πληροφοριών και του σεβασμού του ιδιωτικού απορρήτου. Για το λόγο αυτό, είναι ζωτικής σημασίας η παροχή κατευθυντήριων γραμμών και η οριοθέτηση ηθικού πλαισίου δράσης.

Η καταπολέμηση της παραπληροφόρησης χωρίς παραβίαση της ελευθερίας του λόγου είναι εκ προοιμίου μια πρόκληση. Οι φορείς διαχείρισης κρίσεων πρέπει να εξετάσουν προσεκτικά πότε και με ποιον τρόπο θα φιλτράρουν τις ψευδείς πληροφορίες, τηρώντας παράλληλα το αναγκαίο μέτρο, ώστε να μην παραβιάζονται τα δικαιώματα των εμπλεκόμενων προσώπων.

Η διατήρηση της διαφάνειας και της λογοδοσίας στην επικοινωνία των κρίσεων είναι ζωτικής σημασίας. Οι αρμόδιοι φορείς πρέπει να είναι ειλικρινείς σχετικά με την έκταση της κρίσης, τις προσπάθειες ανταπόκρισής τους και τυχόν λάθη που έγιναν. Αν δεν αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις αυτές, είναι πιθανό το κοινό να χάσει την εμπιστοσύνη του και να αμφισβητεί διαρκώς τη δράση τους.

Είναι αναγκαίο να αναφέρουμε στο σημείο αυτό, ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να αποτελέσουν εργαλείο χειραγώγησης και επιρροής από κακόβουλους παράγοντες. Οι φορείς διαχείρισης των κρίσεων πρέπει να είναι σε επαγρύπνηση για τον εντο-

πισμό και την αντιμετώπιση εκστρατειών παραπληροφόρησης που επιδιώκουν να εκμεταλλευτούν τις κρίσεις για την εξυπηρέτηση οικείων σκοπών.

Οι Περιπτώσιολογικές Μελέτες

Η **Αραβική Άνοιξη**, με μια σειρά από εξεγέρσεις υπέρ της δημοκρατίας στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική στις αρχές της δεκαετίας του 2010, αποτελεί παράδειγμα της μεταμορφωτικής δύναμης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην επικοινωνία των κρίσεων. Πλατφόρμες, όπως το Facebook και το Twitter, έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην οργάνωση διαμαρτυριών, στη διάδοση πληροφοριών και στην ενίσχυση των φωνών των ακτιβιστών. Ωστόσο, αυτές οι ίδιες πλατφόρμες αποτέλεσαν ταυτόχρονα εργαλείο χειραγώγησης από τις κυβερνήσεις, οι οποίες επιχείρησαν μέσω αναρτήσεων να αποδυναμώσουν τους διαφωνούντες.

Ο **τυφώνας Κατρίνα** το 2005 ανέδειξε τις δυνατότητες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης για την αντιμετώπιση καταστροφών. Συγκεκριμένα, ενώ οι πολίτες χρησιμοποιούσαν πλατφόρμες, όπως το Facebook και το MySpace, για να αναζητήσουν βοήθεια και να μοιραστούν πληροφορίες, τα επίσημα κανάλια επικοινωνίας δυσκολεύονταν να παρέχουν έγκαιρες ενημερώσεις. Η κρίση αυτή υπογράμμισε συνεπώς, την ανάγκη για καλύτερη ενσωμάτωση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στη διαχείριση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης.

Η **πανδημία COVID-19** παγιοποίησε τον ζωτικό ρόλο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην επικοινωνία των κρίσεων δημόσιας υγείας. Οι κυβερνήσεις και οι οργανισμοί υγείας χρησιμοποίησαν πλατφόρμες, όπως το Twitter και το Instagram, για να διαδώσουν πληροφορίες σχετικά με μέτρα ασφαλείας, τη διανομή ειδών ατομικής προστασίας και τις τοποθεσίες πραγματοποίησης διαγνωστικών ελέγχων και εμβολιασμού. Ωστόσο, η πανδημία οδήγησε επίσης σε έναν καταγίγισμο πληροφοριών (infodemic), με παράλληλη έξαρση της παραπληροφόρησης και των θεωριών συνωμοσίας στα social media.

Οι διαμαρτυρίες του κινήματος με σύνθημα **“Black Lives Matter”** που σάρωσαν τις Ηνωμένες Πολιτείες και άλλες χώρες το 2020 οφείλονταν, εν μέρει, στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Βίντεο με την αστυνομική βία και τις εκκλήσεις για δικαιοσύνη έγιναν viral σε πλατφόρμες, όπως το Twitter και το Instagram. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης διευκόλυναν επίσης την

οργάνωση και τον συντονισμό των διαδηλωτών, πυροδοτώντας παγκόσμιες συζητήσεις για τη φυλετική αδικία και τις μεταρρυθμίσεις στην αστυνομία.

Στρατηγικές για Αποτελεσματική Επικοινωνία των Κρίσεων στην Εποχή των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης

Κατόπιν της ανωτέρω ανάλυσης, καθίσταται σαφές ότι είναι αναγκαία η ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου σχεδίου διαχείρισης κρίσεων που θα περιλαμβάνει στρατηγικές για την αξιοποίηση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού απαιτείται ο προσδιορισμός των βασικών μελών μιας ομάδας επικοινωνίας κρίσεων και ο καθορισμός ρόλων και αρμοδιοτήτων. Επίσης, η διεξαγωγή εκπαίδευσης και προσομοιώσεων θα συνεισφέρει σημαντικά στην κατεύθυνση της προετοιμασίας της αντιμετώπισης των κρίσεων.

Επιπρόσθετα, με τη χρησιμοποίηση εργαλείων εποπτείας των μέσων κοινωνικής δικτύωσης θα είναι δυνατή η αξιολόγηση και αξιοποίηση του υλικού που συσχετίζεται με πιθανές κρίσεις. Μάλιστα, η εποπτεία αυτή, εφόσον εφαρμόζεται σε εικοσιτετράωρη βάση, από κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό, θα επιτρέπει την παροχή συνεχών ενημερώσεων σε πραγματικό χρόνο κατά τη διάρκεια κρίσεων. Στο πλαίσιο αυτό θα καταστεί δυνατή η απάντηση σε απορίες και ο περιορισμός της παραπληροφόρησης άμεσα και με διαφάνεια. Βασική προϋπόθεση για την βέλτιστη εφαρμογή των ανωτέρω αποτελεί η καθιέρωση σαφών διαδικασιών.

Ακόμη, για τον επιτυχή συντονισμό των προσπαθειών αντιμετώπισης κρίσεων, είναι απαραίτητη η συνεργασία με κυβερνητικές υπηρεσίες, ΜΚΟ και εξειδικευμένους φορείς. Στο πλαίσιο αυτό, θετικά μπορεί να λειτουργήσει η αξιοποίηση της σοφίας του πλήθους, όπως αποδίδεται με το περιεχόμενο που αναρτούν οι χρήστες, υπό την προϋπόθεση ότι οι αναρτήσεις αφορούν σε ακριβείς και ενημερωμένες πληροφορίες.

Τέλος, είναι εξαιρετικά σημαντικό να διεξάγεται μια διεξοδική αξιολόγηση μετά το πέρας της εκάστοτε κρίσης, προκειμένου να εκτιμηθεί η αποτελεσματικότητα των επικοινωνιακών προσπαθειών. Με τον τρόπο αυτό, θα επιτευχθεί η εξαγωγή ασφαλών διδαγμάτων και συμπερασμάτων με απώτερο σκοπό τη βελτίωση της διαχείρισης των κρίσεων. Καταλυτικής σημασίας

είναι η συνεχής εναρμόνιση των πολιτικών επικοινωνίας των κρίσεων στις διαρκώς εξελισσόμενες τάσεις και τεχνολογίες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, όπως π.χ. την ενσωμάτωση της τεχνητής νοημοσύνης (Artificial Intelligence - AI) για αυτοματοποιημένη απόκριση, τη βελτιωμένη ανάλυση δεδομένων.

Συμπεράσματα

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν μεταμορφώσει ριζικά τη διαχείριση των κρίσεων, παρέχοντας νέες δυνατότητες, αλλά και προκλήσεις. Η ταχύτητα και η εμβέλεια των μέσων κοινωνικής δικτύωσης έφεραν επανάσταση στη διάδοση πληροφοριών, επιτρέποντας την αμφίδρομη επικοινωνία και την ενεργή συμμετοχή του κοινού στην αντιμετώπιση των κρίσεων. Ωστόσο, αυτά τα οφέλη συνοδεύονται από προκλήσεις που σχετίζονται με την παραπληροφόρηση και την ανάγκη για στρατηγικό σχεδιασμό.

Η μελέτη των περιπτώσεων, όπως αναφέρθηκαν ανωτέρω, υπογραμμίζει τις πραγματικές επιπτώσεις των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην επικοινωνία των κρίσεων. Αναδεικνύεται με τον τρόπο αυτό η σημασία της αναπροσαρμογής των στρατηγικών με σκοπό την αξιοποίηση των δυνατοτήτων των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και παράλληλα τον περιορισμό των κινδύνων.

Άλλωστε, οι τομείς των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και της επικοινωνίας των κρίσεων συνεχίζουν να εξελίσσονται. Οι μελλοντικές τάσεις μπορεί να περιλαμβάνουν την ενσωμάτωση της τεχνητής νοημοσύνης (Artificial Intelligence - AI) για αυτοματοποιημένη απόκριση, τη βελτιωμένη ανάλυση δεδομένων για λήψη αποφάσεων σε πραγματικό χρόνο και την ανάπτυξη κατευθυντήριων γραμμών και κανονισμών για την αντιμετώπιση της διαδικτυακής παραπληροφόρησης και χειραγώγησης.

Στην εποχή των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, η επικοινωνία των κρίσεων απαιτεί διαρκή και συντονισμένη προσπάθεια. Για την αποτελεσματική ανταπόκριση στις απαιτήσεις και τις τιθέμενες προκλήσεις, οι διεθνείς οργανισμοί και οι κυβερνήσεις πρέπει να υιοθετήσουν προληπτικές στρατηγικές που δίνουν προτεραιότητα στη διαφάνεια και την ακεραιότητα. Καταλήγοντας, συμπεραίνουμε ότι με τη διαρκή ενσωμάτωση των διδαγμάτων που αντλούνται από τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην επικοινωνία των

κρίσεων, θα είναι εφικτή η διαμόρφωση ενός επικαιροποιημένου και αποτελεσματικού πλαισίου επικοινωνίας σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης και κρίσεων στην ψηφιακή εποχή.

Βιβλιογραφία

Diakopoulos, N., & Shamma, D. A. (2010). Characterizing debate performance via aggregated Twitter sentiment. In Proceedings of the International Conference on Weblogs and Social Media (ICWSM) (pp. 139-142).

Liu, B. F., & Fraustino, J. D. (2014). Beyond the “water’s edge”: Examining the cross-national information subsidy in the context of the 2010 BP oil spill. *Public Relations Review*, 40(2), 205-214.

Lotan, G., Graeff, E., Ananny, M., Gaffney, D., Pearce, I., & Boyd, D. (2011). The revolutions were tweeted: Information flows during the 2011 Tunisian and Egyptian revolutions. *International Journal of Communication*, 5, 1375-1405.

Purohit, H., Castillo, C., Diaz, F., & Sheth, A. (2013). Emergency-Relief Coordination on Social Media: Automatically Matching Resource Requests and Offers. *First Monday*, 18(1).

Starbird, K., Dailey, D., & Walker, A. H. (2017). Rumors laced with humor: rumor generation on Twitter during crisis events. In Proceedings of the 2017 ACM conference on Computer Supported Cooperative Work and Social Computing (pp. 994-1009).

Sutton, J. N., Palen, L., & Shklovski, I. (2008). Backchannels on the front lines: Emergent use of social media in the 2007 Southern California wildfires. In Proceedings of the 2008 ACM conference on Computer Supported Cooperative Work (pp. 177-186).

Starbird, K., & Palen, L. (2010). Pass it on?: Retweeting in mass emergency. In Proceedings of the 2010 ACM conference on Computer Supported Cooperative Work (pp. 721-730).

Sutton, J., & Palen, L. (2014). Leveraging victim mobile data to improve emergency response: Mobile triage care centers following the 2010 Haiti earthquake. *Information Systems for Crisis Response and Management in Mediterranean Countries*, 117-130.

Vieweg, S., Hughes, A. L., Starbird, K., & Palen, L. (2010). Microblogging during two natural hazards events: what Twitter may contribute to situational awareness. In Proceedings of the 2010 ACM conference on Computer Supported Cooperative Work (pp. 107-116).

Zeng, L., Starbird, K., & Spiro, E. (2016). Rumors at the speed of light? Modeling the rate of rumor transmission during crisis. Proceedings of the 19th ACM Conference on Computer-Supported Cooperative Work & Social Computing (CSCW '16), 1013-1024.

Ο Αντώνιος Οικονόμου γεννήθηκε στην Θεσσαλονίκη στις 31 Ιουλίου 1961.

Αποφοίτησε από τη Γερμανική Σχολή Θεσσαλονίκης και σπούδασε στην Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Παρακολούθησε μαθήματα νομικής στο Ruprecht – Karls – Universität της Χαϊδελβέργης.

Υπηρέτησε τη στρατιωτική του θητεία στην Πολεμική Αεροπορία.

Από το έτος 1987 ασκεί τη δικηγορία ως δικηγόρος του Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης ενώπιον Αρείου Πάγου και ΣτΕ.

Κατά το χρονικό διάστημα 1990 έως 1993 διετέλεσε δικηγόρος – σύμβουλος διοίκησης της Τράπεζας Αθηνών. Από το έτος 1991 έως 1993 διετέλεσε νομικός σύμβουλος στο Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Παλιννοστούντων και Ομογενών Ελλήνων του Υπουργείου Εξωτερικών για θέματα παλιννοστούντων ομογενών. Εν έτει 2005 μετατάχθηκε στον Οργανισμό Περίθαλψης Ασφαλισμένων Δημοσίου ως Δικηγόρος με έμμισθη εντολή – Νομικός Σύμβουλος, όπου και παρέμεινε μέχρι και σήμερα (σημερινό ΕΟΠΥΥ).

Κατά το χρονικό διάστημα 2012-2015 διετέλεσε αρχικά Ειδικός και στη συνέχεια Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας.

Έχει επίσης διατελέσει μέλος του ΔΣ του Νοσοκομείου Δερματολογικών Παθήσεων Θεσσαλονίκης (1990-1993), μέλος του ΔΣ της Δημοτικής Εταιρίας Επαγγελματικής Κατάρτισης και Μελετών του Δήμου Θεσσαλονίκης (1995-1999) και Αντιπρόεδρος του ΔΣ του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Θεσσαλονίκης (2005-2009).

Η πολύπλοκη κατάσταση στη Γάζα και οι ανεπαρκείς δικαιοπολιτικές απαντήσεις: από το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση των Παλαιστινίων στη νόμιμη άμυνα του Ισραήλ και τα εγκλήματα στο όνομα ενός δίκαιου αγώνα

Μαρία Ντανιέλλα Μαρούδα
Επικύρη Καθηγήτρια Πάντειο Πανεπιστήμιο

1. Η κατάσταση στην Γάζα -πολύπλοκη και με πολυάπλες δικαιοπολιτικές αναλύσεις, όσες και οι παραδοχές του εκάστοτε αναλυτή, απαιτεί την αξιοποίηση του διεθνούς δικαίου προσφυγής στη βία, του δικαιώματος του Ισραήλ στην άμυνα, των Παλαιστινίων στην αυτοδιάθεση, αλλά και την αντίσταση στην ξένη κατοχή (jus ad bellum). Σημαντική είναι και η εφαρμογή ενός διακριτού κλάδου του διεθνούς δικαίου, που περιλαμβάνει διατάξεις του δικαίου στρατιωτικής κατοχής και ενόπλων συρράξεων στα Παλαιστινιακά εδάφη (Jus in bello και occupatio bellica).

2. Η μοναδική ίσως βεβαιότητα, που απορρέει από το ως άνω πλαίσιο αρχών και κανόνων είναι ότι ανεξαρτήτως της αρχικής νομιμοποίησης της χρήσης βίας (είτε ως έκφραση της νόμιμης αρχής της αυτοδιάθεσης, ή αντίστασης των Παλαιστινίων είτε ως άμυνα του Ισραήλ στα γεγονότα της 7ης Οκτωβρίου) αυτή δεν είναι χωρίς όρια. Δεν δικαιολογεί τρομοκρατικές πράξεις και απαγωγές ομήρων, πολύ περισσότερο δεν θα μπορούσε ποτέ να δικαιολογεί βομβαρδισμούς αμάχων, στοχοποίηση και τρομοκράτηση παιδιών σε σχολεία, τραυματιών ασθενών και ιατρικού προσωπικού σε νοσοκομεία, λιμοκτονία αμάχων σε πόλεις που πολιορκούνται ή συλλογική τιμωρία και εκτοπισμούς του άμαχου πληθυσμού. Η διάσταση, επομένως, που αφορά το jus in bello, το διεθνές δικαίο των ενόπλων συρράξεων, ή διεθνές ανθρωπιστικό δικαίο που οφείλουν να σέβονται όλα τα μέρη σε μια ένοπλη σύρραξη, ή στη διάρκεια στρατιωτικής κατοχής, δεν πρέπει να συγχέεται με το **εάν η αρχική προσφυγή σε ένοπλη βία** (Παλαιστινίων που μάχονται για απελευθέρωση, ή Ισραηλινού Στρατού που απαντάει στη φρίκη της 7ης Οκτωβρίου της Χαμάς) **υπήρξε νομιμοποιημένη, δικαιολογημένη, την κατανοούμε, συμμάσχουμε ή στηρίζουμε.**

Συνεπώς, παρά την πολυπλοκότητα της συζήτησης περί της άσκησης ή μη νόμιμης άμυνας, ή της καταδίκης της ενέργειας της 7ης Οκτωβρίου, κάθε ανάλυση οφείλει να περιλαμβάνει και την ηθική, ανθρωπιστική, δικαιοπολιτική επιταγή της εκεχειρίας. Όστε να απελευθερωθούν όμηροι και να περάσει ανθρωπιστική βοήθεια. Διότι έως την ημέρα της τρομοκρατικής ενέργειας της Χαμάς, 400 φορτηγά ημερησίως διέρχονταν τα οδοφράγματα για να μπορεί ο Παλαιστινιακός λαός να επιβιώνει για όλα τα χρόνια της παρατεταμένης κατοχής στη Γάζα. Όποιος παρακολουθεί την κατάσταση στην περιοχή σημειώνει, λοιπόν, ότι όταν από τα 400 φορτηγά ανθρωπιστικής βοήθειας εισέρχονται στην Γάζα, 20 ή 30, αυτό δεν έχει καμία σχέση με άσκηση νόμιμης άμυνας. Πρόκειται για συλλογική τιμωρία των Παλαιστινίων που επιλέγουν (;) να εκπροσωπηθούν από την Χαμάς. Και σύμφωνα με το διεθνές δικαίο, οι τακτικές αυτές στη Γάζα χαρακτηρίζονται ως εγκλήματα πολέμου. Πρόκειται για κανόνες και αρχές του δικαίου των ενόπλων συρράξεων, ή ανθρωπιστικού δικαίου, που σε αντίθεση από το δικαίο προσφυγής στην ένοπλη βία (και τα περί νόμιμης άμυνας) δίνει σαφείς απαντήσεις, με πραγματογνωμοσύνη και ερευνώντας τα δεδομένα κάθε χτυπήματος. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία, ότι το εν λόγω νομικό πλαίσιο λειτουργεί σε επίπεδο τακτικών επιχειρήσεων. Δεν βλέπει ούτε αναλύει την μεγαλύτερη εικόνα της στρατηγικής των εμπολέμων. Βλέπει, όμως, την ανάγκη άμεσης εκεχειρίας για το ανθρωπιστικό μέρος του πολέμου. Την ανάγκη απελευθέρωσης ομήρων και παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας, ιατρικής περίθαλψης, προστασίας παιδιών, τραυματιών ασθενών, την επικοινωνία με ομήρους και κρατούμενους, έως ότου οι διαπραγματεύσεις επιλύσουν το πολιτικό ζήτημα της διακυβέρνησης της περιοχής. Και είναι σημαντικό ότι αυτές τις ημέρες επιτέλους το Συμβούλιο Ασφαλείας έλαβε απόφαση σχετικά. Την οποία αποδέχθηκε μετά από μεσολάβηση του Κατάρ και των ΗΠΑ Ισραήλ και Χαμάς.

3. Για να αξιοποιηθεί όμως ορθά ως εργαλείο το διεθνές δικαίο, θα πρέπει να αποφασίσουμε εάν θα επιχειρήσουμε ηθική, νομική, πολιτική, τακτική, ή στρατηγική συζήτηση, και ποια θα είναι η αφετηρία κάθε φορά, αφού η επιλογή οδηγεί και σε διαφορετικό συμπέρασμα. Και παρά τις βεβαιότητες που ακούγονται ότι η δικαιοπολιτική συζήτηση περί του αναφαίρετου δικαιώματος στη νόμιμη άμυνα του Ισραήλ, μετά την 7η Οκτωβρίου, είναι η μόνη που «βλέπει» την μεγάλη εικόνα (της απειλής που υφίσταται ένα κράτος στο πλαίσιο της τρομοκρατίας από μη κρατικό δρώντα και όχι την επιχειρησιακή τακτική της συμπεριφοράς σε κατεχόμενα εδάφη κλπ),

η πραγματικότητα είναι μάλλον πιο σύνθετη. Αφού αυτή η θέση αφήνει εκτός ουσιώδη δεδομένα: όπως το εάν η Παλαιστίνη ερμηνεύεται ως κράτος, εφόσον οι τρομοκρατικές πράξεις της 7ης Οκτωβρίου της Χαμάς, διενεργούνται από έδαφος Παλαιστινιακό. Και τι σημαίνει εάν δεν ερμηνεύεται ως κράτος, αλλά αποτελεί την έκφραση του λαού που μάχεται εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα και άρα έχει δικαίωμα ακόμη και να ασκεί βία για να αποκτήσει αυτοδιάθεση; (Αν και ενεργό ως δικαίωμα αυτοδιάθεσης που εκρεμεί από την εποχή της αποστοικιοποίησης, έως ότου δημιουργηθεί πλήρες κράτος, είναι ένα αδύναμο επιχείρημα το 2023). Επιπλέον, η θεώρηση περί νόμιμης άμυνας, δεν εξετάζει ούτε το δικαίωμα αντίστασης σε ξένη κατοχή. Δεν βλέπει δηλαδή, την -δικαιολογημένη ηθικά πολιτικά και νομικά - αντίσταση απέναντι σε συστηματικές παραβιάσεις δικαιωμάτων του ανθρώπου των Παλαιστινίων σε κατεχόμενα εδάφη, στην άρνηση του δικαιώματος του Παλαιστινιακού στην αυτοδιάθεση και άρα στο δικαίωμά τους να ιδρύσουν κράτος. Δεν σχολιάζει την συνέχιση μιας στρατιωτικής κατοχής κατά παράβαση κάθε έννοιας αυτοδιάθεσης, ούτε την κάλυψη από το Ισραήλ των εποίκων στη Δυτική Όχθη, ακόμη και όταν στρέφονται καθημερινά κατά των κατοίκων των κατεχομένων (να υπενθυμίσω εδώ ότι ο εποικισμός σε κατεχόμενα είναι έγκλημα πολέμου βλ. Κύπρο και πολλά ζητήματα κατοχής που τέμνουν κάθε σχετική συζήτηση).

Δεν κάνει εντύπωση, λοιπόν, όταν οι εκφραστές μιας διαφορετικής αντίληψης, εστιάζουν στην δικαιοπολιτική ανάλυση της κατάστασης στη Γάζα, που προϋπήρχε της 7ης Οκτωβρίου, στο δικαίωμα, δηλαδή, των Παλαιστινίων στην αυτοδιάθεση και την αντίσταση στην κατοχή. Για τους αναλυτές αυτής της προσέγγισης, είναι σαφές ότι δεν μπορεί να παραγνωρίζεται, ότι όταν ένα Κράτος ελέγχει το νερό, το πετρέλαιο, το ρεύμα, τα τρόφιμα και φάρμακα και όλες τις βασικές υποδομές μιας περιοχής, (εισαγωγές/ εξαγωγές) όταν αποκλείει λιμάνια, έδαφος, αέρα, αυτό σημαίνει ότι έχει τις ευθύνες Κατέχουσας Δύναμης, ακόμη κι αν δεν υπάρχει καθημερινή αντίσταση, εχθροπραξίες κλπ. Επομένως, κι εδώ η ανάλυση καταγράφει -χωρίς να δικαιολογεί - πως οι τρομοκρατικές αποτροπαικές πράξεις της Χαμάς έρχονται μετά από μακρότατη περίοδο στρατιωτικής κατοχής, στη διάρκεια της οποίας ο λαός στη Γάζα επιβιώνει εξαιτίας της ξένης ανθρωπιστικής βοήθειας και συνδρομής.

Ποια κενά έχουν οι ως άνω αναλύσεις; Όσον αφορά την θέση του Ισραήλ και των συμμάχων /φίλων αναλυτών, δεν γίνεται λόγος για ένα πραγματικό γεγο-

νός: το ότι ο Ισραήλ ελέγχει αποτελεσματικά όλα αυτά τα χρόνια την Γάζα (είσοδο, πρόσβαση από θάλασσα, υπέρ-πηγές) και άρα έχει την μεγαλύτερη ίσως ευθύνη για την κατάσταση ακυβερνησίας στην περιοχή, ανάμεσα στα άλλα και για την άνοδο και ενίσχυση της Χαμάς από το 2005 και μετά. Όσον αφορά την θέση Παλαιστινίων, συμμάχων και φίλων, εδώ το κενό βρίσκεται στο ότι αναλυτές αποφεύγουν να πάρουν σαφή θέση για το καθεστώς και τον ρόλο της Χαμάς στη Γάζα. Εάν εκπροσωπεί ή όχι τον Παλαιστινιακό λαό. Εάν έχει ευθύνες για τις απαράδεκτες συνθήκες διαβίωσης των Παλαιστινίων και για την διακινδύνευση των αμάχων στην περιοχή, λόγω π.χ. της χρήσης εγκαταστάσεων σχολείων για βραδινές επιχειρήσεις εκτόξευσης πυραύλων, ή λόγω του δικτύου των τούνελ κάτω από σημαντικές υποδομές αμάχων. Συνεπώς, κάθε ανάλυση που επιχειρείται, θα έπρεπε να τονίζει χωρίς επιφυλάξεις, ότι το δικαίωμα του Παλαιστινιακού λαού στην αυτοδιάθεση και στην χρήση βίας για τον σκοπό του εθνικο-απελευθερωτικού αγώνα, ή την αντίσταση στην ξένη κατοχή, πρέπει να διακρίνεται σαφώς και ποτέ δεν μπορεί να δικαιολογεί τις πράξεις τρομοκρατίας -δηλαδή διεθνή εγκλήματα- στο όνομα και λογαριασμό του «λαού» από την Χαμάς. Αλλά και όποιος με άνεση και ευκολία, θεωρώντας το αυτονόητο παίρνει θέση απαντώντας ναι το Ισραήλ έχει δικαίωμα στην αυτοάμυνα, άνευ ετέρου - ήδη το νόμιμη άμυνα που είναι η ορθή αποτύπωση στα ελληνικά του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών στην επίσημη μετάφραση δεν εξυπηρετεί- σκοπίμως δεν αποδέχεται διάλογο, ή άλλη άποψη.

Στην πραγματικότητα, υποκαθιστώντας την πολυπλοκότητα με εύκολες και εύληπτες προσεγγίσεις, οι περισσότερες, λοιπόν, αναλύσεις βρίθουν στερεοτυπικών προσεγγίσεων ως προς το ιστορικό υπόβαθρο και την νομική και πολιτική πραγματικότητα στην Μέση Ανατολή. Φυσικά, η πολύπαθη Μέση Ανατολή χαρακτηρίζεται από μια συναισθηματική προσέγγιση, όπως συνολικά η Νοτιοανατολική Ευρώπη και βεβαίως η Ανατολική Μεσόγειος. Τίποτα δεν μπορεί να προσεγγιστεί αποκομμένο από το ιστορικό υπόβαθρο ή την καταγεγραμμένη αίσθηση αδικίας ή ανασφάλειας. Και κανείς δεν παραγνωρίζει την ανάγκη να εκφράζονται υποκειμενικές και μεροληπτικές απόψεις από τους ίδιους του Παλαιστινίους ή τους Ισραηλινούς. Ούτε εμείς εξάλλου ως Έλληνες αναλυτές είμαστε «ουδέτεροι». Έχουμε άποψη και μεροληπτούμε υπέρ αυτού που θεωρούμε δίκαιο, ή συμφέρον κατά περίπτωση. Όμως αυτό δεν μπορεί να δικαιολογήσεις προσεγγίσεις, ή διαστρεβλώσεις που

επιχειρούνται ώστε να επιτείνουν τη σύγχυση ακόμη και εκεί που υπάρχει καθαρότητα.

4. Ας επιχειρήσουμε τώρα να εξηγήσουμε συνοπτικά γιατί και η ανάλυση του διεθνούς δικαίου δεν έχει εύκολες απαντήσεις στην περίπτωση της κατάστασης της Γάζας, αλλά αντιθέτως κι εκεί συγκρούονται δύο νομικοί κόσμοι, δύο νομικές προσεγγίσεις και πολλές διαφορετικές ερμηνευτικές αντιλήψεις για το πώς πρέπει να κινηθούμε στο εξής:

Καταρχάς ξεκινάμε από την διαπίστωση ότι το ζήτημα της νόμιμης άμυνας, το εάν, δηλαδή, το Ισραήλ έχει δικαίωμα στην άμυνα στα Παλαιστινιακά Κατεχόμενα Εδάφη, δηλαδή την Δυτική Όχθη, την Αν Ιερουσαλήμ και τη Λωρίδα της Γάζας, είναι ένα από τα πιο πολύπλοκα ζητήματα στο *jus ad bellum* (του δικαίου προσφυγής στη χρήση βίας). Διότι η απάντηση πράγματι καθορίζεται από το τι συνέβαινε στην περιοχή πριν την 7η Οκτωβρίου. (βλ. ειδική συζήτηση, υφίσταται νόμιμη άμυνα απέναντι σε κατεχόμενη περιοχή;). Οπότε πρώτο ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί σχετικά, είναι εάν υπάρχει παρατεταμένη στρατιωτική κατοχή στην περιοχή, με Κατέχουσα Δύναμη το Ισραήλ.

Η επικρατούσα ερμηνεία του διεθνούς δικαίου, όπως απορρέει από πράξεις της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης και του ιδίου του Ανωτάτου Δικαστηρίου του Ισραήλ, περιγράφει την κατάσταση στην Γάζα, ως στρατιωτική κατοχή. Στη διάρκεια της κατοχής, υπενθυμίζω εφαρμόζεται ειδικό διεθνές δίκαιο που περιλαμβάνεται στο σχετικό δίκαιο ενόπλων συρράξεων /ανθρωπιστικό δίκαιο και συχνά ονομάζεται και δίκαιο κατοχής, ανεξαρτήτως του εάν υπάρχουν ή όχι ενεργές εχθροπραξίες ή αντίσταση στην κατοχή. Αυτό τονίζουν και όσοι εχθρεύονται, ή δεν αναγνωρίζουν το Ισραήλ, καθώς και οι σύμμαχοι του Παλαιστινιακού λαού (το ένα δεν συνεπάγεται αναγκαστικά το άλλο).

Δεν είναι όμως η μόνη ερμηνεία. Από την δική τους σκοπιά, το Ισραήλ και οι σύμμαχοί του χαρακτηρίζουν την κατάσταση στη Γάζα (προ της 7ης Οκτωβρίου) ως κατάσταση εδάφους που ελέγχεται από μια τρομοκρατική οργάνωση (κατ' αναλογία με τα εδάφη που έλεγχε το «Ισλαμικό Κράτος» σε Ιράκ και Συρία), η οποία απαιτεί ανάληψη δράσης από το Ισραήλ ώστε να εκλείψει ο κίνδυνος επίθεσης (προληπτική άμυνα έως την 7η Οκτωβρίου) και ώστε να αποक्रουστεί η ίδια η επίθεση (από την 7η Οκτωβρίου και μετά). Η θέση αυτή, ερμηνεύει

αυτοτελώς το δικαίωμα στη νόμιμη άμυνα, όχι ως απάντηση σε προηγούμενη ένοπλη επίθεση (από άλλο κράτος). Άρα ερμηνεύει το δικαίωμα ανεξάρτητα και πέραν από τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και το άρθρο 51. Είναι μια νομικής αντίληψη που επιχειρεί να μας γυρίσει πίσω στην εποχή που ο Χάρτης απαγόρευσε τη χρήση βίας και να μας ζητάει να αποφανθούμε ότι ενδεχομένως κακώς απαγορεύθηκε η χρήση βίας. Θα έπρεπε να επιτρέπεται ως απάντηση χρήση βίας μη κρατικών τρομοκρατικών ομάδων και μάλιστα χωρίς κανόνες και όρια.

Μια τέτοια προσέγγιση, αν και μειοψηφική στο διεθνές δίκαιο, εντούτοις είναι παρούσα και δεν αφορά μόνο την φυσική άσκηση βίας αλλά και άλλους χώρους. Όπως τον κυβερνοπόλεμο, ή την κυβερνοκατασκοπεία κλπ, που επίσης κρίνουν ότι υπάρχει ένα δικαίωμα (εθιμικό) που επιτρέπει την αυτόματη άσκηση νόμιμης άμυνας απέναντι σε κάθε κυβερνοεπίθεση ανεξαρτήτως του εάν αποδίδεται σε άλλο κράτος ή σε μη κρατικό δρώντα. Οι ίδιοι εκφραστές αυτής της αντίληψης κρίνουν ότι τα κράτη θα έπρεπε να μπορούν να απαντούν με νόμιμη άμυνα όταν ένα κράτος δέχεται επίθεση, ή απειλές από τρομοκράτες ή γενικώς από μη κρατικούς δρώντες. Αυτή η θέση υποστηρίζει χτυπήματα όπως αυτό κατά του Σουλειμανί στο Ιράκ την περίοδο της Διοίκησης των ΗΠΑ από τον Τραμπ. Υποστηρίζει ότι όπου βρίσκονται ηγέτες, ή στελέχη τρομοκρατικών ομάδων, μπορούν να σταλούν ομάδες ενόπλων, ή drones, και να πληγούν ανεξαρτήτως κατάστασης πολέμου ή κατοχής. Διότι οι χώρες που τους ανέχονται δεν πρέπει να προστατεύονται από το διεθνές δίκαιο, ή εναλλακτικά, δεν είναι καν ο στόχος των επιχειρήσεων (Hezbollah και όχι Λίβανος, Isis και όχι Ιράκ, ή Συρία, Al Qaeda και όχι Λιβύη, Hamas και όχι Παλαιστινιακή Αρχή στη Γάζα κ.α.). Αλλά, προσοχή: την ίδια στιγμή τα εδάφη των ενόπλων δυνάμεων που σχεδιάζουν και υλοποιούν τέτοιες επιχειρήσεις είναι εδάφη ειρήνης. Εκεί απαγορεύονται στρατιωτικές επιχειρήσεις. Εκεί κάθε ενέργεια που πλήττει χαρακτηρίζεται τρομοκρατική ακόμη και εάν στρέφεται κατά στρατιωτικών στόχων. Κάθε σύλληψη αφορά ομήρους και όχι αιχμαλώτους πολέμου. Με άλλα λόγια, η αντίληψη χωρών όπως είναι οι ΗΠΑ, ΗΒ, Ισραήλ, κ.α. είναι ότι εκείνοι μπορούν να σχεδιάζουν επιχειρήσεις κατά της τρομοκρατίας, σε κάθε έδαφος κράτους που τους ανέχεται, αλλά οι απαντήσεις δεν νομιμοποιούνται ως νόμιμη άμυνα. Δεν θέλω να σκεφτώ την εποχή που οι ίδιες οι τρομοκρατικές ομάδες θ' αρχίσουν να εξοπλίζονται με drones και αυτό που βλέπουμε στις οθόνες μας θα είναι μόνο ένα πρελούδιο του χάους που έρχεται.

5. Ας μην ξεχνάμε όμως ότι τα ανωτέρω είναι μειοψηφία και προς το παρόν δεν έχουν διαμορφωθεί σε εθιμικό διεθνές δίκαιο. Αν επιχειρήσουμε μια όσο το δυνατόν πιο «ορθόδοξη» νομική ανάλυση που συνάδει με τον τρόπο που στην ηπειρωτική Ευρώπη και την Ελλάδα ερμηνεύουμε την διεθνή δικαιοταξία.. θα πρέπει ν' αποσαφηνιστεί η εφαρμογή δύο τουλάχιστον διαφορετικών συστημάτων κανόνων και αρχών στο υπό εξέταση έδαφος της Γάζας μετά την έναρξη των εχθροπραξιών. Ο ένας αφορά την άσκηση νόμιμης άμυνας σε απάντηση της τρομοκρατικής ενέργειας της 7ης Οκτωβρίου, και ο δεύτερος τους κανόνες που αφορούν την προστασία κατεχόμενης περιοχής (ανθρωπιστικό δίκαιο, ή δίκαιο των ενόπλων συρράξεων και της κατοχής).

6. Υπό αυτό το πρίσμα, η απάντηση του Ισραήλ εμπίπτει στο δίκαιο περί νόμιμης άμυνας; Γνωρίζουμε ήδη από τον 20ο Αιώνα ότι η άμυνα για να είναι νόμιμη, πρέπει να απαντά σε παρούσα επίθεση, να είναι άμεση, αναγκαία και αναλογική (άρθρο 51 Χάρτη ΗΕ/ 1945, όπως έχει ερμηνευτεί από πάγια νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, ιδίως στην Νικαράγουα κατά ΗΠΑ, 1986). Όσον αφορά την έννοια της επίθεσης, αυτή περιλαμβάνει την απαγόρευση απειλής ή χρήσης βίας του άρθρου 2(4) του Χάρτη Η.Ε., αλλά σε μεγαλύτερη κλίμακα και με ευρύτερες συνέπειες όπως διευκρινίζει η Διακήρυξη της Γεν. Συνέλευσης περί του Ορισμού της Επίθεσης (1977/1974). Σύμφωνα με την επικρατούσα θεωρία και αντίληψη του διεθνούς δικαστηρίου της Χάγης, η απαγόρευση χρήσης ένοπλης βίας που φτάνει τα όρια της επίθεσης αφορά κράτη. Αν η επίθεση γίνεται από μη κρατικούς δρώντες, η επικρατούσα άποψη είναι ότι και πάλι θα πρέπει να αναζητούμε εάν κράτη ελέγχουν αποτελεσματικά τους μη κρατικούς δρώντες (βλ 11η Σεπτεμβρίου, Ταλιμπάν και Al Qaeda, Hezbollah και Λίβανο, Αυτονομιστές σε Αν Ουκρανία και Ρωσία κλπ). Σε διαφορετική περίπτωση, η μοναδική εξαίρεση χρήσης βίας, πρέπει να εξουσιοδοτείται από το Συμβούλιο Ασφαλείας, όπως έγινε στο παρελθόν στην περίπτωση του «Ισλαμικού Κράτους» σε εδάφη που είχε καταλάβει σε Ιράκ και Συρία μετά το Bataclan (Βομβιστικές επιθέσεις στο Παρίσι το Νοέμβριο 2015). Κι εδώ όμως, καταγράφεται μια εναλλακτική θέση, σύμφωνα με την οποία η απαγόρευση απειλής και χρήσης βίας του 2(4) αφορά και μη κρατικούς δρώντες, όχι μόνο κράτη, οι οποίοι απαγορεύεται να χρησιμοποιούν ένοπλη βία κατά κρατών και η απάντηση στις ενέργειές τους θα πρέπει να θεωρείται νόμιμη άμυνα. Και για να μην θεωρηθεί αυτή η άποψη ότι νομιμοποιεί αυτές τις μη κρατικές ένοπλες ομάδες (δίνοντάς τους κρατική υπόσταση) ερμηνεύουν

την έννοια της ένοπλης επίθεσης βάσει γεγονότων, όχι νομικά (factual not legal armed attack).

Άρα για να απαντήσουμε στα περί νόμιμης άμυνας του Ισραήλ, θα πρέπει να δούμε εάν δεχόμαστε ότι η απαγόρευση χρήσης βίας αφορά τα κράτη των ΗΕ αφορά και μη κρατικούς δρώντες όπως είναι η Χαμάς; (ή η Χεζμπολαχ, ή ο ISIS κλπ;). Άρα ν απαντήσουμε στο νόμιμη άμυνα απέναντι σε ποιον; Απέναντι στην Παλαιστίνη (αν είναι κράτος;). Απέναντι στη Χαμάς στην Γάζα, δηλαδή σε κατεχόμενη περιοχή όπου υπάρχει δικαίωμα χρήσης βίας σε αντίσταση στην ξένη κατοχή; Η Παλαιστίνη υποστηρίζει ότι έχει δικαίωμα να χρησιμοποιεί βία για αυτοδιάθεση αλλά και για αντίσταση σε κατοχή. Το Ισραήλ υποστηρίζει ότι έχει δικαίωμα στη νόμιμη άμυνα, απέναντι σε μια τρομοκρατική ενέργεια ενός μη κρατικού δρώντα. Προβλέπεται αυτό από την έννοια της νόμιμης άμυνας;

7. Τελευταίο ερώτημα που θα ήταν σκόπιμο ίσως να τεθεί είναι γιατί η απάντηση του Ισραήλ θα χρειαζόταν να δικαιολογηθεί ως νόμιμη άμυνα; Εφόσον ως κατέχουσα Δύναμη έχει πολλές φορές απαντήσει με πλήγματα στη Γάζα και την Δυτική Όχθη, γιατί να επικαλείται αυτή τη φορά νόμιμη άμυνα; Η απάντηση είναι γεωπολιτική. Εδώ θεωρούμε ότι αυτό είναι απόρροια της διεθνούς κατάστασης που δημιουργήθηκε μετά τον πόλεμο Ρωσίας κατά Ουκρανίας και την ανάγκη του Ισραήλ να λάβει ανεπιφύλακτα υποστήριξη από φίλους συμμάχους, ή παραδοσιακά ουδέτερους παρατηρητές του Μεσανατολικού. Το Ισραήλ για ψυχολογικούς και ηθικούς λόγους, επεδίωξε την ηθική προσέγγιση αναζητώντας συνδρομή, ενώ μπορούσε να χρησιμοποιήσει βία κατά στρατιωτών της Χαμάς στο έδαφός του (αυτό δεν εντάσσεται σε νόμιμη άμυνα) αλλά και σε κατεχόμενο έδαφος επικαλούμενο την ασφάλεια της Κρατούσας Δύναμης. Όλη την τελευταία περίοδο εξάλλου, το Ισραήλ εμφανίζεται να δικαιολογεί μέσα από την «ηθική» την απόλυτη βία που βλέπουμε να εκτυλίσσεται στη Γάζα: «πρέπει να σταματήσουν να στοχοποιούν αθώους (Η Χαμάς). Οπότε κι εμείς το ίδιο κάνουμε αλλά για να δώσουμε τελική λύση». Βέβαια με τα εκατοντάδες μωρά να πεθαίνουν στο νοσοκομείο Αλ Σαφι τις τελευταίες μέρες δεν ξέρω πόσο στέκουν πλέον τέτοιες δικαιολογίες.

Σε κάθε περίπτωση, γιατί να χρησιμοποιήσει βία ως νόμιμη άμυνα στη Γάζα; Ποια είναι η παρανομία του Ισραήλ που δικαιολογείται ως νόμιμη άμυνα; Ότι στρέφεται κατά της Χαμάς στη Γάζα χωρίς τη συναίνεση της Παλαιστίνης (που δεν αναγνωρίζει καν); Ακόμη

κι αν σήμερα περισσότερα Κράτη είναι έτοιμα να αναγνωρίσουν την κρατική υπόσταση της Παλαιστίνης (όσο γράφονταν το άρθρο αποφάσισε να την αναγνωρίσει ο ΠΘ της Ισπανίας Σάνστεθ), και αυτό είναι και θα είναι ένα από τα άμεσα θεματα που θα τεθούν την επαύριον του πολέμου. Όμως, σίγουρα η απάντηση δεν έρχεται από ένα επιχείρημα που χρησιμοποίησε το Ισραήλ για να στραφεί το 2006 κατά του Λιβάνου (τον οποίο επίσης δεν αναγνωρίζει), λέγοντας ότι στρέφεται κατά της Χεζμπολάχ. Σήμερα, έχει νόημα να επικαλείται νόμιμη άμυνα απέναντι στη Χαμάς, σε κατεχόμενο έδαφος;

8. Συμπερασματικά, κι επανερχόμενοι στην αφετηρία και τον αρχικό προβληματισμό: Η κατάσταση σε ότι αφορά το δίκαιο προσφυγής στη χρήση βίας είναι ασαφής, λόγω του ότι σύμφωνα με την επικρατούσα θέση στο διεθνές δίκαιο νόμιμη άμυνα ασκείται απέναντι σε ένοπλη επίθεση κράτους. Εδώ αμφισβητείται (καταρχάς

από το Ισραήλ) η κρατική υπόσταση της Παλαιστίνης, πολύ δε περισσότερα το καθεστώς της Χαμάς. Η μειοψηφική άποψη ότι η νόμιμη άμυνα ασκείται και σε επιθέσεις μη κρατικών δρώντων, έχει έντονη παρουσία στη θεωρία, όμως, ανοίγει υπερβολικά τα όρια της άσκησης ένοπλης βίας και ενδέχεται να οδηγήσει σε ακυρώνει την σχετική απαγόρευση του Χάρτη Ηνωμένων Εθνών. Αναμφίβολα το Ισραήλ θα μπορούσε να δικαιολογήσει τη χρήση βίας εναντίον της Χαμάς, ως Κατέχουσα Δύναμη που λαμβάνει μέτρα ασφάλειας σε συνέχεια αποτροπών τρομοκρατικών πράξεων. Αλλά αυτό θα θύμιζε σε συμμάχους ότι υπάρχει μια παράνομη κατάσταση στη Γάζα, για την οποία ευθύνη έχει το Ισραήλ. Οπότε προτιμήθηκε η ρητορική της αυτοάμυνας ως πολιτικής και όχι ως νομικής αιτιολόγησης χρήσης βίας. Κάτι σαν την «αληθέστατη πρόφαση» του Θουκυδίδη όταν περιέγραφε τον Πελοποννησιακό Πόλεμο χρόνια πριν.

Η Μαρία -Ντανιέλλα Μαρούδα είναι μόνιμη επίκουρη Καθηγήτρια Διεθνούς Δικαίου/Ανθρωπιστικού Δικαίου, κάτοχος έδρας Jean Monnet και Έδρας UNESCO στο Τμήμα Διεθνών Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου. Είναι Πρόεδρος Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας, (ECRI) του Συμβουλίου της Ευρώπης (Στρασβούργο).

Τελευταίες δημοσιεύσεις:

Τρέχουσα έρευνα δημοσιευμένη υπό την εποπτεία της: Δείκτες Ένταξης Παιδιών Προσφύγων Μεταναστών στην Εκπαίδευση - Συστάσεις για μια Εθνική Πολιτική 2019-2023 -IMMERSE Horizon 2020
- Research Study on Homeless Unaccompanied Children in Greece, EKEKDAAD/ PANTEION -UNHCR, 2022 στο <https://bit.ly/3z4jR8p>
-Report #3 on Psycho-social Wellbeing of Refugee and Migrant Children, Integration Mapping Indicators, IMMERSE Horizon 2020 -2024 στο https://www.immerse-h2020.eu/wp-content/uploads/2021/11/IMMERSE_D1.3-Extended-edited.pdf

Άρθρα

Μαρούδα, Μ. Ν., Διεξαγωγή εχθροπραξιών και αστικός πόλεμος: η ανάγκη προσαρμογής του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και τα μαθήματα από τον πόλεμο Ρωσίας κατά Ουκρανίας, 3/4 ΤοΣ, 2022, 771-805, πρόσβαση στο academia.edu/marouda

-Μ. Ντ. Μαρούδα, Τρομοκρατία στη Διεθνή Ποινική Δικαιοσύνη: δικαιοπολιτικές αναζητήσεις με αφορμή την καταδίκη για την δολοφονία Hariri στην χώρα των κέδρων, στο Κ. Υφαντή, Δ. Ακριβούλη, Μ. Σαρηγιαννίδη (επιμ.) Πόλεμος και Ειρήνη, Τιμητικό Τόμο για τον Κώστα Χατζηκωνσταντίνου, Σιδέρης, 2022, 309-322

- Marouda, M.D., State responsibility attribution for human rights violations during occupation in Boisson de Chazournes L., Doussis Andreone G, Zevaki A, (eds), Liber Amicorum in honour of Professor Haritini Dipla, Pedone, 2020, 349-363-

- Μαρούδα Μ. Ντ., Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο κεφ 24 στο Μαγκλιβέρας Κ, Αντωνόπουλος Κ (επιμ.), Δίκαιο διεθνούς κοινωνίας 2022. Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 783-830 BOOK Νομική βιβλιοθήκη, 2019

Μαρούδα Μ. Ντ. (επιμ.) Αλληλεγγύη στην ΕΕ: Εξελίσσει στο πεδίο προσφυγικής προστασίας και προκλήσεις για Ελλάδα και Ευρώπη, Solidarity Principle and Refugee Protection in the EU: challenges for Greece and Europe, Jean Monnet Chair Publication, Νομική Βιβλιοθήκη, 2019 Μπορείτε να το βρείτε εδώ <https://www.nb.org/allileggiu-stin-ee-exelixeis-sto-pedio-tis-prosfygikis-prostasias-kai-prokliseis-stin-ee-kai-stin-ellada.html> blog publications

<https://medium.com/subscribe/@danmarouda>

ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ

Δρ Γεώργιος Μούρτος
Επίτιμος Καθηγητής Στρατηγικής
Πανεπιστημίου Plymouth-UK

Η μεταψυχροπολεμική εποχή έφερε πρωτόγνωρες αλλαγές στο παγκόσμιο διεθνοπολιτικό περιβάλλον. Η αρχική ευφορία ότι οι άνθρωποι όπου γης, συμμετέχουν στη ζωή ενός «παγκόσμιου χωριού» και ότι ξεκινά μια νέα εποχή ειρήνης και συνεργασίας, γρήγορα διαψεύστηκε. Ενώ ο κίνδυνος ενός πυρηνικού ολέθρου απομακρύνθηκε με τη διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας, πολλαπλασιάστηκαν και εντάθηκαν οι αποδιδόμενες ως προκλήσεις (challenges) και κίνδυνοι (risks). Τα δύο αυτά γνωρίσματα χαρακτηρίζουν την ψηφιακή εποχή, που διαδέχτηκε την ψυχροπολεμική, η οποία έφερε όλους τους ανθρώπους εγγύτερα αλλά πολλαπλασιάστηκαν τα προβλήματα ασφάλειας.

Πολλά από αυτά τα προβλήματα είναι ανεπαίσθητοι και μόνον οι συνέπειές τους γίνονται αισθητές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα μιας νέας πρόκλησης που διαβρώνει τις χώρες του ευρω-ατλαντικού χώρου, είναι το σοβαρό έλλειμμα Κριτικής Σκέψης, που έχει καταστεί ενδημικό. Οι γνώσεις υπερχειλίζουν αλλά η σκέψη αδυνατίζει. Και τούτο, διότι η ψηφιοποίηση των κοινωνιών, έφερε τέτοιο βαθμό εξάρτησης του ανθρώπου από τη μηχανή και τους αλγόριθμους, που αδυνατεί να σκέφτεται με κριτικό πνεύμα που απαιτεί δεξιότητες του νου. Αυτή η δραματική και αόρατη, εν πολλοίς, υστέρηση, συνοδεύεται με ορατές και εξίσου δραματικές συνέπειες, που επηρεάζουν άμεσα την «ανθεκτικότητα» των δυτικών κοινωνιών σε καιρό ειρήνης. Γι' αυτό το NATO, από το 2016, ανήγαγε το ζήτημα της ανθεκτικότητας σε ύψιστη προτεραιότητα προβληματισμού και μελέτης, ώστε να συνθέσει τα μέρη του νέου αυτού παζλ ασφάλειας, σε ενιαία στρατηγική. Στο πλαίσιο αυτό, η Συμμαχία έχει εντείνει, τελευταία, τις διαβουλεύσεις τόσο μεταξύ των χωρών-μελών όσο και με την ΕΕ, χωρίς να επιτυγχάνει την ποθητή συναίνεση μιας ενιαίας στρατηγικής, διότι παραμένει, εν πολλοίς, δέσμια του επιχειρησιακού πνεύματος ασφάλειας, με το οποίο είναι, εκ της φύσεώς της, διαποτισμένη, παρακάμπτοντας τους άλλους μη στρατιωτικούς παράγοντες.

Συμβολή και συνεισφορά στη διεύρυνση του ορίζοντα ασφάλειας για μια βιώσιμη και καθολική στρατηγική ανθεκτικότητας, αποτελεί το κείμενο στην Αγγλική που

ακολουθεί, και ήταν η εισήγησή μου στην ομάδα εργασίας του NATO (NATO workshop), που διοργάνωσε το ΓΕΕ-ΘΑ στη ΛΑΕΔ (23-25 Μαΐου 2023), στο πλαίσιο σύνταξης του νέου δόγματος της «Πολυεπίπεδης Ανθεκτικότητας» (Layered Resilience Concept).

UNDERSTANDING RESILIENCE Critical lessons from the past

Dr Georgios Mourtos
Honorary Professor of Strategy,
University of Plymouth-UK

My presentation is based on 40 years of work experience, divided into two 20-year periods. The first half of my career was spent as a civil servant, serving in various positions within the “deep state” -Police Force as a Non-Commissioned Officer, Intelligence, and working at the Staff of two Ministers of Defence, as well as the Hellenic National Defence General Staff where I was in charge of the Strategic Studies Office and the section of NATO Affairs. The second half of my career transitioned into academia, primarily at the Hellenic National Defence College, the highest military academic establishment of the Greek Armed Forces. Here, I was responsible for post-graduate studies and also held the position of Honorary Professor of Strategy and International Relations at the University of Plymouth. Additionally, during this period, I served for three years as an advisor on Diplomatic and Foreign Relations issues to the late Archbishop of Greece, Christodoulos.

Throughout my career, I authored 13 books and numerous academic articles. Now, in my retirement, I work as a freelance academic, unrestricted by any limitations, leveraging my four decades of work experience.

After this introduction, I proceed to share my perspective on the world, which may differ from what you are accustomed to. My presentation serves as a reminder of our forgotten common roots that gave substance to the Atlantic Alliance.

I embark on a journey to the past with an observation. The problems and challenges faced today by the Western World are deep-rooted and cannot simply be resolved through military means. Despite the numerous

military operations in various parts of the world, since World War II, and the continuous accumulation of military power, the results are poor if not total failure, and the security issues persist. By solely focusing on the military, we have fallen into a trap. The more energy we devote to military factors, the more we find ourselves plagued by unresolved problems¹.

For the majority of the past 40 years, policymakers in the West have operated under the assumption that the world is unchanging. We were so enthralled with the notion of the end of history and the eternal dominance of our liberal world. Globalization and multiculturalism became our new gospel. However, the 2008-09 financial crisis, the pandemic, uncontrolled mass migrations, the decline of the middle class (which formed the core of our post-War societies and constituted up to 70% of the population), the emergence of a new dominant class known as the 1%, the repercussions of military disengagements in Iraq, Afghanistan, Libya, and Syria (leaving behind chaotic situations), the war in Ukraine leading to a divided world, with the Western nations imposing severe sanctions on Russia while providing military assistance to Ukraine on one side and, on the other, the Global South that objects the rapid progression of global polarity, the increasing allure of the Chinese model in the Global South and their ambitious “Belt and Road Initiative,” the recent collapses of private banks in the USA and Swiss Credit Suisse Bank, and the depoliticization of the Western world with low electoral turnouts - all these events, among others, have exposed the fallacy of our gospel and laid bare the vulnerabilities of the post-Cold War Liberal Order. Moreover, the notion that local politics and cultural values do not matter has proven false, or rather, a dangerous idea that the West has embraced with enthusiasm.

Real-life experiences, not those of Western pundits and policymakers, have re-established politics at its rightful place: the nation-state. Geopolitics has become the driving force in international relations, and globalization is giving way to regionalization and localization². We are experiencing the re-emergence of “non-aligned” countries, a 100-plus ostensibly neutral countries, comprising more

than half of the world’s population, commonly referred as Global South. To all of these states, western appeals to defend the liberal order or human rights are often seen as being self-serving, inconsistent and hypocritical, according to an editorial in *The Economist*³.

The effects of these transformations are seismic and strongly felt within Western societies. The EU’s imposition of harsh economic measures on Greece, designed to punish rather than heal, resulting in the expropriation of Greece’s public assets in the name of privatization and benefiting those responsible for over-lending, the resolute defence of national independence by Central European governments backed by strong electoral mandates, divergent interpretations of Western values among member states, the fracturing of alliance coherence due to the failure to smoothly expand NATO to the North, the adoption of aggressive diplomacy and inflammatory rhetoric by member states towards their fellow members, stirring up irredentism and disrespect for treaties that define borders, rights, and sovereignty, the unprecedented dual allegiance of member states to rival geopolitical spheres of influence, and numerous other actions or inactions, all reflect the weakness of the West that cannot be remedied through sheer hard power.

* * *

Faced with this onslaught of challenges, the Alliance has recognized the need for action and introduced the concept of RESILIENCE, which first emerged in 2016. Subsequent Summits of Heads of States have emphasized its significance and expressed a commitment to prioritize resilience as a core policy by requesting member states to develop a detailed document as a policy guide. This gathering is an integral part of this process and holds great importance.

To contribute to this important initiative, I would like to highlight certain drawbacks of this invaluable NATO endeavour:

a) The language used in unclassified NATO documents on resilience is excessively technical, making it difficult to comprehend even for professionals engaged with the subject matter. Consequently, it becomes an exclusive matter for experts, detached from public en-

¹ For a comprehensive analysis, see Jennifer Kavanagh & Bryan Frederick, “Why Force Fails. The Dismal Track Record of U.S. Military Interventions”, *Foreign Affairs*, 30-03-2023.

² For complementary arguments, see Ian Bremmer, “Globalization Isn’t Dead. The World Is More Fragmented, but Interdependence Still Rules”, *Foreign Affairs*, 25-10-2022, and Rana Foroohar, “After Neoliberalism. All Economics Is Local”, *Foreign Affairs*, Nov/Dec 2022.

³ See, “Can the West win over the rest? In a more transactional world the price of influence is going up”, *The Economist*, 13-04-2023.

gement. However, without public involvement, the entire process becomes thin in legitimacy. As Thucydides warned, when addressing matters of public concern, one should speak in a clear, concise, and comprehensible manner that can be understood by the general population (Thucydides B', 60).

b) The concept of resilience has been confined within the realm of NATO professionals and like-minded individuals, falling victim to the trap of groupthink bias and losing its true essence.

c) By restricting the process to an exercise for experts and professionals, the comprehensive nature of resilience is overshadowed by an overemphasis on the military aspect. In other words, the issue is not approached in a multidisciplinary manner that involves historians, classicists, experts in comparative politics and cultural studies, and many others from the humanities and social sciences.

An undeniable indication of the persistence of these three drawbacks lies in the ongoing struggle to reach a consensus on the definition of "resilience". In order to address this issue, it becomes imperative to delve into the origins of our Western civilization. These origins can be traced back to the classical era, and more precisely, to a small city that possessed limited resources and material wealth but was abundant in ground-breaking ideas that continue to inspire us to this day. I am referring to Athens, the city that graciously welcomes you today.

Allow me to express myself as an Athenian, representing our shared cultural heritage, which has unfortunately been largely forgotten, while grappling with numerous challenges and pressing security concerns.

Thucydides (460-400 BC)

I will begin with one of my favourites, a man who resided near my home place in an Athenian seaside suburb: Thucydides. Thucydides' writings offer invaluable guidance in addressing our flaws in resilience, as they provide practical recommendations. The essence of Thucydidean thought can be encapsulated in a triad: democracy/patriotism – power – critical thinking.

Democracy/patriotism: The Funeral Oration, delivered by Pericles, the foremost figure in Athens, at the conclusion of the initial campaign of the Peloponnesian

War between Sparta and Athens, serves as a tribute to democracy and patriotism⁴. These two attributes are intertwined, and the absence of one cancel out the other. It is crucial not to confuse their definitions. Patriotism, as Charles de Gaulle eloquently stated, is "love for one's own country," while nationalism embodies "hatred towards other countries." The former fosters a "win-win" approach, while the latter promotes a "win-lose" mentality. Imposing exclusive loyalty to transnational organizations undermines patriotism, while adopting policies that favour the top 1%, erode the middle class, reduce social services, tolerate high unemployment rates, and erases democracy. The significant levels of voter abstention indicate a stark departure from the spirit of Thucydides.

Power: Thucydides' theory of power is profoundly articulate. The great Athenian historian identifies power with the navy, a longstanding tradition in Greece that propelled it to become the foremost Commercial Naval Power in the world. The navy holds great significance as it fosters trade, which in turn generates wealth. This prosperity contributes to social stability, strengthens democracy, enables the development of defence and deterrence (referred to as "hard" power), and grants individuals the freedom to express their fullest potential in the realm of culture. Examples of such cultural magnificence include the Parthenon and the symbol of the longest empire in history, Byzantium, represented by the Orthodox cathedral of Agia Sofia in Constantinople/Istanbul. Recently, it has undergone islamization by its host country. This aspect is known as "soft" power, a concept exemplified by Harvard professor Joseph S. Nye Jr. Nye, like Thucydides, concurs that the exercise of effective soft power is a privilege enjoyed by democratic societies⁵.

Thucydides highlights the importance of soft power through a compelling comparison between Sparta and Athens. Despite Sparta's military superiority, it lacked the magnificent structures that Athens proudly showcased, leaving a profound impression on every visitor⁶.

⁴ For the full text of the Pericles' Funeral Oration in Greek, English and French, see special edition of the Hellenic Parliament Foundation for Parliamentarism and Democracy, *Thucydides' Pericles' Funeral Oration*, Athens 2005.

⁵ For a detailed account, see in Greek Jacqueline de Romilly, *Ιστορία και Λόγος στον Θουκυδίδη*, μτφ Ελένη Ι. Κακριδή, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης 1988, σ. 260-278, και Βασίλειος Σύρος, *Μεσαιωνική Ισλαμική Πολιτική Σκέψη και Σύγχρονη Ηγεσία*, μτφ Νίκος Ταγκούλης, Αθήνα: Παπαζήση 2020, σ. 28-30

⁶ See Thucydides, A', 10.2.

Thucydides introduces another facet of soft power that propelled the small city-state of Athens to become a hegemonic power and an “open school” of the Greek world: λόγος, meaning the art of engaging in free and critical arguments, not merely for the sake of disagreement, but as a prerequisite for attaining αλήθεια (truth). It involves employing logical reasoning in a straightforward and accessible manner that anyone can utilize. Thucydides exemplifies mastery of λόγος, known today as “critical thinking”⁷.

Critical Thinking: Unfortunately, this crucial skill is lacking in the modern Western world, as it has shifted focus away from the classics and prioritized digital learning, which often leads to communication with a limited vocabulary. The modern world is inundated with information and imagery, yet it is deficient in the ability to interpret them effectively⁸.

Prioritizing the acquisition of cutting-edge technologies for expensive and intricate combat and information-gathering systems, without personnel possessing critical and strategic thinking skills, undermines the concept of “Situational Understanding” in NATO terminology. Simply possessing knowledge of a given situation, along with inputs and information, as well as awareness of risks and opportunities, does not guarantee a comprehensive understanding that yields successful outcomes. Genuine understanding is a complex exercise that involves leadership charisma, deep historical knowledge, cultural awareness, and, above all, the ability to embody Thucydides’ triad. It is a matter of *paideia*, rooted in ancient Athens, rather than simply acquiring prestigious degrees and technical abilities, as I will elucidate in my Concluding Remarks.

I believe it is imperative for the resilience of our societies to embrace the knowledge of Thucydides’ thought. To achieve this goal, let us start with simplicity. In every aspect of our professional environment, Thucydides’ influence should prevail. His figure ought to be prominently displayed at the entrances of the Ministries of Foreign Affairs and Defence, within national Parliaments, and at the NATO Headquarters. Furthermore, his works should hold a permanent place in our libraries, and his portrait should grace the front page of the NATO

document on Resilience. By prominently featuring Thucydides, his ideals will subconsciously transmit to our minds the triad of his great work, which should serve as the guiding principles for the resilience of our nations individually and as an Alliance.

Plato (427-347 BC)

Complementing Thucydides’ thought are the writings of Plato, as highlighted by Francis Fukuyama, the advocate of liberal democracy. In his insightful book, *Identity: Contemporary Identity Politics and the Struggle for Recognition* (London: Profile Books, 2018), Fukuyama delves into a profound interpretation of the real world, using the esteemed Greek philosopher Plato as his guide. Fukuyama’s expertise in International Relations and his familiarity with classical wisdom, including Greek classics, make him well-suited to analyse the current state of world affairs.

Central to Plato’s philosophy is the concept of “thymos” (θυμός) - a facet of the soul that yearns for recognition and dignity. The pursuit of equal social, economic, and cultural respect, the preservation of one’s identity, traditions, customs, culture, and religion is referred to as “isothymia” (ισοθυμία). Unfortunately, this sense of isothymia is absent today, overshadowed by “megalothymia” (μεγαλοθυμία) - the desire for superiority. Modern liberal democracies often cater to megalothymia, offering endless consumer satisfaction but leaving individuals spiritually empty due to the lack of higher goals and ideas. Allegiances to religion, nation, and tradition, which constitute one’s identity, are overlooked.

Fukuyama, recognizing the significant strain on liberal democracy and the negligence of state institutions, argues that today’s global instability stems from the identification of liberal democracies with megalothymia. This is evident in their pursuit of globalization that primarily benefits the wealthy elite, the 1%. This pursuit has led to a drastic decline in the number of electoral democracies, plummeting from its peak in 2000 to levels reminiscent of the 1970s. This decline is accompanied by the erosion of institutions in Western countries, as powerful interest groups progressively exert political control, as Fukuyama observes.

Professor Ronald J. Daniels, the president of Johns Hopkins University, presents a more accurate yet sober picture of the situation. He highlights the escalating in-

⁷ See Jacqueline de Romilly, *op. cit.*, p. 301.

⁸ More in Georgios Mourtos, Fotios Moustakis, Tracey German, “The Dominance of Strategy and the Deficit of Strategic Thinking”, *The Naval Review*, autumn 2020.

come inequality, intensified social stratification, and the stagnation of social mobility. Consequently, a record number of citizens in the West express dissatisfaction with democracy and state institutions⁹.

Megalothymia has emerged as a dominant force in our societies, undermining our national and collective resilience. Our societies have fallen into the trap of meritocracy, where the highly merited constitute a new class of the top 1%, leading to a significant democratic decline and highly polarized societies, evident in many countries¹⁰. Consequently, the collision between the fundamental principles of our liberal democracies has become apparent. Liberalism, which is rooted in the idea of individual freedom and autonomy, clashes with democracy, which has traditionally prioritized the will of the majority and the wisdom of the masses. The delicate balance between these two ideals has been disrupted by the uncontrolled rise of meritocracy, which has gained immense political influence. This has given rise to what is commonly known as “undemocratic liberalism” or “il-liberal democracy,” resulting in a “democratic recession” that has reduced the number of democratic states in the world to Cold War levels¹¹.

This new dichotomy between liberal democracy and autocracy has unfortunately transformed into a global contest with profound geopolitical consequences. NATO and individual Western states increasingly prioritize a strategy in the Indo-Pacific area, Central Asia, the Middle East, and Africa, forming coalitions with regional states that are far from being liberal democracies. The excessive emphasis on democratic rhetoric fails to provide solutions to real-world problems, which can be better addressed through common interests and common sense, fostering *isothymia*¹².

⁹ See Ronald J. Daniels with Grant Shreve and Phillip Spector, *What Universities Owe Democracy*, Baltimore: Johns Hopkins University Press 2021, p. 32-35, 84-85, 94-95.

¹⁰ See the insightful analysis of two meritocrat professors with knowledge from inside the 1%: the Anglo-American professor at the prestigious Yale Law School, Daniel Markovits, *The Meritocracy Trap*, Penguin Books 2019, and the president of Johns Hopkins University, the Jew-Canadian Law professor, Ronald J. Daniels, *op.cit.*, p. ix-x, 7.

¹¹ See Ronald J. Daniels, *op.cit.*, p. 9-17.

¹² See an interesting article by columnist Walter Russell Mead, “The Cost of Biden’s ‘Democracy’ Fixation”, *WSJ*, 04-03-2023.

Fukuyama is not the sole nor the first to uncover Plato’s concept of *thymos*. Simon Weil, a distinguished philosopher with a classical education, who experienced the hardships of World War II as a Jewish-French individual, also recognizes *thymos* as an essential need of the human soul. Weil emphasizes that *thymos* is deeply intertwined with roots, representing the past, tradition, and associations such as nation and family. These elements hold tremendous significance as they nourish the soul. When citizens of a country become derooted, whether due to unemployment, marginalization, or a punitive state that enforces anti-social laws, imposes heavy taxation, and grants privileges to a select few, the nation weakens and regresses, similar to the plight of France during World War II¹³.

Plato cautions us about the overwhelming dominance of *megalothymia* over *isothymia*, as it incites vehement reactions from individuals driven by an intense desire for identity and respect. This raises the question: what serves as the measure or standard for *isothymia*? Aristotle, another great philosopher, provides us with the answer.

ARISTOTLE (384-322 BC)

Aristotle spent a significant portion of his life at Plato’s Academy, which was located not far from this place. Like his teacher Plato, Aristotle was a man of remarkable brilliance. However, he placed great emphasis on the common man, specifically the middle class, as the epitome of ideal citizenship. In his notable work titled “Politics,” Aristotle delved into an analysis of the ideal form of government, praising the *mesoi* (μέσων) – the middle citizens or the middle class – as the cohesive force that held the entire state together. This was because they are neither noble by birth nor condemned to poverty.

The middle class, acting as a barometer, plays a crucial role in maintaining a healthy society by preventing the dominance of either extreme. Citizens belonging to the middle class, who own moderate and sufficient property, display the greatest willingness to defend their country and are entrusted with running the affairs of the state. These citizens, liberated from the daily struggle for survival, are more likely to explore their talents and

¹³ See in Greek, Simon Weil, *Ανάγκη για ρίζες*. Μια διακήρυξη καθηκόντων απέναντι στον άνθρωπο και στην κοινωνία, μτφ Μαρία Μαλαφέκα, Αθήνα: Κέδρος 2014, σ. 21-22, 33, 55-63, 119 κ.ε.

contribute to the overall wealth of the community. On the other hand, those who solely focused on self-interest without concern for public affairs were labeled “idiotis” (ιδιώτης) and were denied the privileges enjoyed by other citizens. The negative connotation of “idiotis” continues to persist in the English word “idiot”¹⁴.

This is the realistic definition of resilience based on a fine balance of the duality: between common people and leadership, as well as a balance between the so-called soft and hard power.

ALEXANDER THE GREAT (356-323 BC)

Aristotle’s concept of *mesoi* had a profound impact on one of his most renowned students, Alexander the Great. What set Alexander apart, was his ability to blend the universal principles of Greek philosophy with the ideals of common humanity, as demonstrated in his strategy for world conquest. He revolutionized the approach to power by seamlessly combining hard and soft power, marking a significant departure from traditional methods. His army comprised not only valiant warriors but also philosophers, artists, architects, engineers, scientists, and other civilian experts. In essence, his army embodied a “mobile university,” a liberating force for the people living under Persian occupation.

This historical lesson emphasizes a crucial point: security is not solely the responsibility of the military, nor is it limited to the armed forces. It is a collective imperative and the duty of every citizen.

Alexander the Great remains a profound source of inspiration for those grappling with resilience, whether intellectually or as enlightened leaders. He embodied the fusion of “pen” and “sword,” wielding both knowledge and power. According to his biographer, Plutarch, he would diligently read Homer’s Iliad and Odyssey every night, undeterred by fatigue or a busy schedule. He was also an astute economist, avoiding unnecessary expenditures on grandiose projects and maintaining a lean standing army, which allowed him to achieve a surplus in the imperial budget. He was a leader who was approachable to all, including the humblest individuals, ensuring that no one was subjected to arbitrary or unjust treatment.

¹⁴ See Victor Davis Hanson, *The Dying Citizen. How Progressive Elites, Tribalism, and Globalization Are Destroying the Idea of America*, New York: Basic Books 2022, p. 8-11, 23-24.

Above all, Alexander was a great strategist, drawing from his extensive war experience since his youth. He epitomized the genius of resilience, deftly combining the two constituent elements of power: soft and hard. His paradigm influenced great literary minds, who sought valuable insights into the rise and fall of leaders and empires in their respective eras.

To illustrate the enduring lessons of resilience, I will examine various historical cases, spanning from the past to our present day, within the context of the strategic and geopolitical realignments that accompany profound social transformations. These cases serve as instructive examples for upholding our Alliance and advancing our nations in the contemporary turbulent world.

BYZANTINES

The Greek-speaking Byzantines embraced the customs of Hellenic traditions, which included a love for Homer, an appreciation for κάλλος that merged beauty with symmetry, an inclination for military innovation exemplified by the Greek Fire (υγρό πυρ) as well as for innovative diplomacy with formidable allies, and a commitment to Orthodoxy, the spiritual force that attracted pagan Eastern Europe to Christianity. These characteristics, encompassing both soft and hard power, established Byzantium as one of the longest-lasting empires in history, enduring for over 1100 years. These attributes were not merely theoretical concepts but deliberate choices made by the Byzantine leadership, including the emperors, “prime ministers,” and high-ranking officials.

Numerous individuals within the imperial court, including emperors and empresses, were highly educated individuals with profound knowledge of history and the classics. Their authority did not stem solely from state institutions but from the society (κοινωνία) as a whole. The Hippodrome (Ιπποδρόμιο) served as a venue where the people held a significant influence over the fate of their leaders. Although the Emperors bore the title of King (βασιλιάς), their position was not hereditary, and their legitimacy was subject to constant referendums conducted by the people who congregated at the Hippodrome. For this reason, the state was referred to as the “common” or

“commonwealth” (κοινόν), marking a stark contrast to the autocratic regimes prevalent during that era¹⁵.

Subsequent empires, up to the present day, have not followed the same trajectory. Scholars and intellectuals have provided us with a clear understanding of the pre-modern world.

MEDIEVAL THINKERS

Currently, the Western world can draw inspiration from medieval Middle Eastern thinkers. Their insightful perspectives on the dissolution of powerful empires such as the Persian Sasanid, the Arabic Umayyad, and the Abbasid, as well as the failures of strong leaders like the Mongol sultan of Deli-India, Muhammad, remain relevant in our era. In contemporary times, the resurgence of strong leaders coincides with the gradual disappearance of *mesoi*, becoming a permanent feature of our societies, aligning with the inauguration of the New World Order known as the Fourth Industrial Revolution in 2016, renamed The Great Reset in 2020. Automation, robots, and algorithms have become dominant forces that aim to reshape the world in unprecedented ways throughout human history¹⁶.

The writings of notable intellectuals from this era offer valuable insights. Ibn al-Muqaffa (724-759), a distinguished intellectual who served as a secretary in both the Arab Caliphates -Umayyad and Abbasid-, Ibn Miskawayh (932-1030), a prolific writer of philosophical and historical books during the declining years of the Abbasids' rule, Ibn al-Tiqtaqa (1262-1310), a political theorist who developed the distinction between “soft” and “hard” power through first-hand experience of the fall of the Abbasid and the rise of the more skilful Mongols in wielding soft power methods, and Ziya al-Din Barani (1285-1357), a multidimensional spiritual figure and a long time, close advisor to the authoritarian ruler sultan of Deli, Muhammad, who ruled Hindu India. Barani emphasized the significance of history for rulers, as it holds valuable political and ethical lessons.

¹⁵ See in Greek, Βασίλειος Σύρος (επιμ.), *Η αρχή δεν είναι το ήμισυ του παντός. Ο αριστοτελικός πολιτικός στοχασμός στις μεσαιωνικές αραβικές, συριακές, βυζαντινές και εβραϊκές παραδόσεις*, Αθήνα: Καρδαμίτσα 2020, σ. 28-29, 156-157, 162 κ.α.

¹⁶ Among the numerous writings on the subject, I'll refer to one that stands out for its originality, with arguments outside the mainstream thinking, Diana Johnstone, “The great Pretext... for Dystopia”, Special to Consortium News, 24-10-2020.

An addition of special importance to this esteemed list of medieval Middle Eastern thinkers is the 15th-century political intellectual, Niccolo Machiavelli. Machiavelli encountered similar symptoms of state decline within his own imperial city-state, Florence. This eminent Florentine thinker arrived at the same conclusions: failures in wielding soft power and an excessive emphasis on hard power result in the decline of the state and the decay of society. Machiavelli, a man of profound understanding of the classics, embraces the principles set forth by Plato and Aristotle for building a robust state. According to their teachings, leaders ought not to depend on mercenaries—the modern-day professional and bureaucratic army. Instead, defence should be the responsibility of every citizen, as the pursuit of wealth accumulation fosters a decadent lifestyle among the citizens, particularly the youth¹⁷.

The interdependence of soft and hard power is central to the writings of exceptional intellectuals from medieval Islam and pre-modern Europe. They emphasized that soft power, manifested through linguistic kinship, shared religious sentiment, and the appeal of cultural products like today's cinema and TV serials, as well as the virtues of caring for the people and modesty among rulers, exerts a long-term influence, contrasting with the fleeting impact of hard power methods¹⁸.

CONCLUDING REMARKS

I will conclude my presentation by drawing a lesson from the timeless wisdom of the classics, exemplified by the brilliant mind of Plutarch (45-119 AD). Plutarch, who studied in Athens and resided in Rome for a significant period, exerted a profound influence on notable figures such as Shakespeare, Rousseau, Goethe, and Napoleon. Having gained valuable insights as an insider within the imperial circles of Rome, he arrived at the profound realization that among the various goods possessed by individuals -wealth, fame, power, beauty, and health—only *paedeia* endures as an immortal and divine asset. *Paedeia*, closely intertwined with the faculties of the mind and speech, empowers the mind to govern the speech. Plutarch taught that, as time erodes all other

¹⁷ See Niccolo Machiavelli, *The Prince*, Penguin Books 1975, p. 77 etc, 103.

¹⁸ I borrowed the information of this last section of my presentation, from a concise and immensely meaningful book of a distinguished scholar on Medieval History, professor Βασίλειος Σύρος, *Μεσαιωνική Ισλαμική Πολιτική Σκέψη και Σύγχρονη Ηγεσία*, μτφ Νίκος Ταγκούλης, Αθήνα: Παπαζήση 2020 (in Greek).

treasures, it bestows knowledge upon the aging individual. *Paedeia*, encompasses three elements: a comprehensive understanding and not mere knowledge, ethics, and the familiarity of young with military matters¹⁹.

These three elements, as proposed by Plutarch and esteemed by classical thinkers, encompass the essence of RESILIENCE. However, in our current education systems, these crucial elements have been marginalized, leading to a growing sense of insecurity and necessitating a shift towards hard power solutions. Presently, the pedagogical ideal primarily revolves around the accumulation of technical knowledge, placing excessive emphasis on academic sciences and examinations that secure lucrative employment rather than nurturing the development of a morally upright citizen. Consequently, the “classical curriculum,” with its focus on civic education and the formation of responsible citizens, has been disregarded. Humanities and social sciences, such as history, classics, literature, comparative politics, and civilizational studies, have been relegated to a secondary position or completely neglected. As a result, the sense of “Ego” has superseded the concept of “Us,” diminishing national and community ethos, while governments increasingly rely on professional armies, sophisticated weaponry, and complex defence systems referred “baroque arsenals”²⁰, to cure security weakness.

Thucydides offers a poignant warning and advice, asserting: «Ἄνδρες γὰρ πόλις, καὶ οὐ τείχη οὐδὲ νῆες ἀνδρῶν κεναί» (“For the essence of a city lies not in its walls or ships, but in its people”) (Thuc. 7.77). Nevertheless, contemporary educational institutions, including the military ones, often prioritize the development of *idiotis* rather than the formation of citizens with virtuous character and civic consciousness. Instead of nurturing future leaders, they produce mere individuals ill-equipped to embrace leadership roles. Our pedagogical system operates as a figurative Trojan Horse, subtly undermining our social fabric. When education falters, the potency of soft power wanes while the certainty of hard power remains in question.

Throughout history and across cultures, the pursuit of resilience has necessitated a harmonious integration of both soft and hard power, alongside the cultivation of

critical thinking abilities that foster true understanding. The annals of history offer lessons that implore us to embark on this path, while the sagacity of our forebears urges us in the same direction. Classical education is not all about philosophy. It is about critical thinking, citizenship, deterrence, ethical engagement, and aesthetics. It is the antidote to nihilistic ideologies such as “cancel culture”, cultivating in the elite universities and spreading in our societies. Our familiarity with the classics is not an academic exercise for the few. It is a deep practical and security necessity, because its rich traditions and comprehensive curriculum, equips us with the means to achieve this noble goal that we as citizens and professionals are aiming: RESILIENCE. Should we persist in neglecting this unique in human history invaluable wisdom?

Ο Δρ. Γεώργιος Μούρτος είναι επίτιμος καθηγητής του Πανεπιστημίου του Πλύμουθ. Είναι απόφοιτος του κολλεγίου Southampton και του πανεπιστημίου Hull της Μ. Βρετανίας στις Διεθνείς Σχέσεις, καθώς και του μεταπτυχιακού τμήματος Σπουδών Πολέμου του πανεπιστημίου του Λονδίνου σε θέματα Στρατηγικής. Η διδακτορική του διατριβή τιτλοφορείται: «Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις: Ιδεολογία και στρατηγική σκέψη από τους Οθωμανούς μέχρι σήμερα». Υπήρξε υπότροφος του Τμήματος Μελέτης των Προβλημάτων Ειρήνης του πανεπιστημίου Όσλο-Νορβηγίας και δύο φορές του διεθνούς ιδρύματος Salzburg-Αυστρίας στις «Διεθνείς Διαπραγματεύσεις» και στη «Νέα Τάξη Πραγμάτων», αντίστοιχα. Έχει συγγράψει πληθώρα άρθρων και επιστημονικών μελετών σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας, καθώς μονογραφίες και βιβλία μεταξύ των οποίων: «Η στρατηγική του NATO» (1987), «Ρουμανία» (1991 και 1994), «Η Τουρκία σήμερα» (1994), «Ελλάδα και Τουρκία στην μεταψυχροπολεμική εποχή» (1997). Εξειδικεύεται στο γνωστικό τομέα της «Γεωπολιτικής» και είναι ο μελετητής που πρωτο-ανέπτυξε στη χώρα μας την έννοια των «Στρατηγικών Συμμαχιών» ως το κύριο γνώρισμα της νέας εποχής. Διετέλεσε επί σειρά ετών επιστημονικός σύμβουλος στη ΣΕΘΑ και υπεύθυνος του ΠΜΣ της ΣΕΘΑ με το Πανεπιστήμιο του Πλύμουθ.

¹⁹ See in Greek, Πλούταρχος. Περὶ παίδων ἀγωγῆς, μτφ Κατερίνα Μινέσχου, Αθήνα: Bookstars-Γιωγγαράς 2012, σ. 21, 40-43, 85, 93.

²⁰ See the classical work of Mary Kaldor, *The Baroque Arsenal*, London: Andre Deutsch 1982.

Η Ελλάδα, οι Σύμμαχοι και η εκστρατεία στην Ουκρανία το 1919: διπλωματικές και στρατιωτικές όψεις

Δημήτρης Μαλέσης, Διδάκτωρ Νεώτερης Ελληνικής Ιστορίας, Διδάσκων στη ΣΣΕ

Στις 26 Οκτωβρίου 1917 εξερράγη στη Ρωσία η επανάσταση των Μπολσεβίκων, υπό την ηγεσία του Βλαδμίρη Ουλιάνωφ ή Λένιν, με αποτέλεσμα να ανατραπεί το μετριοπαθές αντισαρικό καθεστώς των Μενσεβίκων, υπό τον Αλεξάντρ Κερένσκι. Η Οκτωβριανή επανάσταση δημιούργησε νέα δεδομένα, όχι μόνον κοινωνικοπολιτικά αλλά και στρατιωτικά, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τον εκραγέντα από το 1914 Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και στον οποίο η τσαρική Ρωσία συμμετείχε ως μέλος της συμμαχίας των δυτικών Δυνάμεων της Αντάντ. Το κομμουνιστικό καθεστώς που εγκαθιδρύθηκε στη Ρωσία έσπευσε να τερματίσει τη συμμετοχή της χώρας στον πόλεμο και συγκέντρωσε τις προσπάθειές του στην αντιμετώπιση του εσωτερικού αντεπαναστατικού αντιπάλου, τον οποίο αποτελούσαν ετερόκλητες ομάδες από γαιοκτήμονες, δημοκράτες, φιλομοναρχικούς, μετριοπαθείς σοσιαλιστές και αυτονομιστικές εθνικιστικές δυνάμεις. Ουσιαστικά ο εμφύλιος τερματίστηκε το 1922 με την κατάρρευση του κόκκινου στρατού και την ανακήρυξη της δημιουργίας της Ενώσεως Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (ΕΣΣΔ), μεταξύ των οποίων ήταν και Ουκρανική Σ Σ Δ. Εν τω μεταξύ, από το Μάρτιο του 1918 είχε υπογραφεί η συνθήκη του Μπρέστ Λιτόφσκ, με την οποία τερματιζόταν και τυπικά ο πόλεμος της Ρωσίας με τις Κεντρικές Δυνάμεις, με σημαντικές απώλειες για τους Ρώσους και με τη Γερμανία πολλαπλώς κερδισμένη. Κι αυτό, διότι όχι μόνον έστρεψε περισσότερες στρατιωτικές δυνάμεις στο Δυτικό μέτωπο αλλά κατάφερε να ελέγξει πολύτιμους πόρους εξ Ανατολών, όπως άνθρακα, μεταλλεύματα, πετρέλαιο, ακόμη και τρόφιμα.¹

Το ίδιο περίπου διάστημα και λίγο πριν, Ιούνιος 1917, η Ελλάδα έβγαине στον Α' Παγκόσμιο, μετά από

έναν πολυαίμακτο εθνικό διχασμό, με τον ηγέτη των Φιλελευθέρων Ελευθέριο Βενιζέλο να επιβάλλει την εξωτερική πολιτική του, η οποία ταυτιζόταν με αυτήν της Αντάντ. Ο τερματισμός του πολέμου έβρισκε την Ελλάδα στο πλευρό των νικητών και τον έλληνα ηγέτη δικαιωμένο από την τολμηρή και φιλοπόλεμη γραμμή, που ανενδοίαστα υποστήριξε. Η διανομή των εδαφών θα κρινόταν από το Συνέδριο της Ειρήνης, το οποίο ξεκίνησε το Δεκέμβριο του 1918 στο Παρίσι, εκεί όπου ο Βενιζέλος πρόβαλε τις εδαφικές διεκδικήσεις μεταξύ των συμμάχων νικητών του πολέμου. Αξίζει να σημειωθεί ότι στις εργασίες δεν συμμετείχαν οι ηγέτες των ηττημένων χωρών του πολέμου, ήτοι της Γερμανίας, της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, της Αυστρίας, της Βουλγαρίας, της Ουγγαρίας αλλά και της νέας ηγεσίας της Ρωσίας, των Μπολσεβίκων.²

Οι διεκδικήσεις που πρόβαλε ο έλληνας πρωθυπουργός φανέρωναν μια μεγαλεπήβολη πολιτική, αρκετά τολμηρή, με την οποία ολοκληρωνόταν το όραμα του μεγαλοϊδεατισμού, το οποίο επί δεκαετίες οιστρηλατούσε το πανελλήνιο. Η συγκυρία φαινόταν ευνοϊκή όσο ποτέ άλλοτε, δεδομένου ότι οι ανταπαιτητές στην περιοχή-Οθωμανική Αυτοκρατορία και Βουλγαρία-είχαν υποστεί συντριπτική ήττα. Βεβαίως, για την υλοποίηση των ελληνικών επιδιώξεων χρειαζόνταν ισχυρές ένοπλες δυνάμεις και διπλωματική συνεργασία και στήριξη. Αυτά έμοιαζαν κεκτημένα, καθώς η φιλοδυτική πολιτική του Βενιζέλου και η καθοριστική συμβολή στον μεγάλο πόλεμο, αποτελούσαν ικανά εχέγγυα για μια ευμενή στάση των δυνάμεων της Αντάντ. Έτσι, λοιπόν, η ελληνική πλευρά στο φάκελο των ελληνικών διεκδικήσεων συμπεριέλαβε τη Βόρεια Ήπειρο, τη Δυτική και την Ανατολική Θράκη, τα Δωδεκάνησα, το Καστελόριζο, την Ίμβρο και την Τένεδο, ενώ ως προς τη Μικρά Ασία έκανε λόγο για μία ζώνη εκτεινόμενη από την Προποντίδα, κοντά στην Πάνορμο, έως τη Μάκρη. Για την Κωνσταντινούπολη και τα Στενά πρότεινε τη δημιουργία ενός διεθνούς κράτους, υπό την προστασία της Κοινωνίας των Εθνών.

Ένα μεγάλο πλεονέκτημα που διέθετε, στην προκειμένη περίπτωση, η ελληνική πλευρά ήταν ο ίδιος ο εκπρόσωπος της, ο Βενιζέλος. Πέραν της ξεκάθαρης φιλοδυτικής του πλευράς, όπως προαναφέρθηκε, φρόντισε ο ίδιος με την παρουσία και τις θέσεις του να πι-

¹ Από την εκτενή βιβλιογραφία για τη ρωσική επανάσταση, βλ. ενδεικτικά, Edward Hallett Carr, *The Bolshevik Revolution, 1917-1923*, Macmillan Co Ltd, London, 1960. Για τη σημαντική, και για τα ελληνικά συμφέροντα, συνθήκη του Μπρέστ Λιτόφσκ, βλ. Lincoln W. Bruce, *Passage through Armageddon: the Russians in war and revolution, 1914-1918*, New York, 1986, σ. 401-496.

² Harold Nicolson, *Peacemaking 1919*, London, 1967· Arno Mayer, *Politics and Diplomacy of Peacemaking: containment and counterrevolution at Versailles, 1918-1919*, London, 1968· Σταμάτιος Λάσκαρις, *Διπλωματική Ιστορία της σύγχρονης Ευρώπης*, Θεσσαλονίκη, 1954, σ. 121-146.

στοποιοήσει των υψηλή εκτίμηση που έτρεφαν προς το πρόσωπό του οι ξένοι ηγέτες. Με τις καθημερινές του επαφές με τους εκπροσώπους όλων των ξένων αντιπροσωπειών, ακόμη και του κατώτερου προσωπικού, επιδίωξε να υφάνει αριστοτεχνικά ένα σύνολο διπλωματικού σχεδιασμού, στηριγμένο στην υποδειγματική προσήνειά του και την άρρηκτη συνεργασία, βάσει αμοιβαίων ωφελημάτων. Δεν είναι τυχαίο, συνεπώς, ότι χαρακτηρίστηκε ως ένας από του «αστέρες της συνδιάσκεψης» και υποχρέωσε τον βρετανό διπλωμάτη Νίκολσον(Harold Nicolson) να ομολογήσει με επιστολή προς τον πατέρα του: «Δεν μπορώ να σου περιγράψω το κύρος που έχει εδώ ο Βενιζέλος. Αυτός και ο Λένιν είναι οι μόνες πραγματικά μεγάλες φυσιογνωμίες της Ευρώπης».³ Αποφεύγοντας συναισθηματικές εξάρσεις, αμφίβολων αποτελεσμάτων, όπως είχε αποδείξει το απώτερο παρελθόν, κατά το οποίο η ελληνική διπλωματία εμφανιζόταν ως ο αδικημένος επαίτης της ευρωπαϊκής σκηνής, στηρίχτηκε στην ειλικρίνεια, την ισχυρή θέληση και την επιθυμία για συνεργασία για την επίλυση όλων των περιφερειακών ζητημάτων, τα οποία παρέμεναν ανοιχτά: η Κοινωνία των Εθνών, που προωθούσε ο πρόεδρος των ΗΠΑ Γουίλσον (Thomas Woodrow Wilson), το εθνικό ζήτημα της Κύπρου, την οποία κατείχε η Αγγλία αλλά και το αναφυέν πρόβλημα στη Ρωσία, το οποίο απασχολούσε κυρίως τη Γαλλία. Η εξασφάλιση διπλωματικών ερεισμάτων, για τον σχεδιασμό της εξωτερικής πολιτικής, είχε πολλή μεγάλη σημασία για τον Βενιζέλο, δεδομένου ότι η πιθανότητα συνεννόησης με την Ιταλία ήταν δύσκολη έως απίθανη. Ο λόγος: και η Ιταλία είχε σταθερές βλέψεις στην Ιωνία, συνεπώς υπήρχαν συγκρουόμενες επιδιώξεις με την Ελλάδα. Και ναι μεν η Ελλάδα είχε προαιωνίες ρίζες στη δυτική Μικρά Ασία, όπου ζούσε πυκνός ελληνικός πληθυσμός, η Ιταλία όμως είχε εκφράσει την επιθυμία της για ένα αποικιοκρατικό άνοιγμα στην ίδια περιοχή, αυτοπροβαλλόμενη ως μια μεγάλη και ανταπαιτήτρια χώρα. Εξάλλου, με το δέλεαρ της Ιωνίας Αγγλία και Γαλλία κατάφεραν να επιτύχουν τη μετεγγραφή της Ιταλίας από το στρατόπεδο των Κεντρικών Δυνάμεων σε αυτό της Αντάντ το 1915. Ο διπλωματικός αγώνας, όπως είχε σωστά διαβλέψει ο Βενιζέλος, απαιτούσε τακτική και θυσίες για την εξασφάλιση των αναγκαίων ερεισμάτων.

Μέσα από αυτό το πρίσμα θα πρέπει να μελετήσουμε και την ελληνική εμπλοκή της Ελλάδος στον

εμφύλιο πόλεμο που μαινόταν το 1919 στην αχανή χώρα της πάλαι ποτέ Ρωσικής Αυτοκρατορίας. Αρχικά, η Αγγλία και η Γαλλία απεύχονταν την επικράτηση των μπολσεβίκων, ίσως όχι τόσο για ιδεολογικούς λόγους αλλά διότι ήλπιζαν ότι με την κατάπνιξη της ρωσικής επανάστασης θα ανασυσταίνονταν το, πολύτιμο για αυτούς, ανατολικό μέτωπο, σκέψη η οποία θα μπορούσε να κριθεί σήμερα μάλλον ουτοπική, με δεδομένες τις καταγιστικές εσωτερικές εξελίξεις στη Ρωσία. Αλλά κι όταν τερματίστηκε ο πόλεμος, δεν παραιτήθηκαν από την ιδέα της επέμβασης στις ρωσικές εξελίξεις για να διαφυλάξουν τα οικονομικά συμφέροντά τους στην περιοχή αλλά και να διατηρηθούν εν ισχύ τα τσαρικά χρέη προς τις ίδιες, δεδομένου ότι το νέο επαναστατικό καθεστώς απέστεργε ακόμη και να συζητήσει το ζήτημα.

Ο πρωθυπουργός της Γαλλίας Κλεμανσώ (Georges Clemenceau)-που διατηρούσε άριστες σχέσεις με τον Βενιζέλο και ως ένα βαθμό έχει τη σημασία του το γεγονός-αναζήτησε τη συνδρομή μεταξύ των συμμάχων, προκειμένου να συνεκστρατεύσουν εναντίον του Κόκκινου Στρατού των μπολσεβίκων. Ας σημειωθεί ότι ιδιαίτερα η Γαλλία παρακολουθούσε με αδιάπτωτο ενδιαφέρον τα γεγονότα που προκάλεσε η ρωσική επανάσταση, δεδομένου ότι στη νότια ή «Μεσημβρινή» Ρωσία είχε ζώνη επιρροής, καθορισμένη βάσει συμφωνίας με την Αγγλία από τον Δεκέμβριο του 1917. Συνεπώς, το Παρίσι περισσότερο από κάθε άλλη δυτική χώρα ένιωσε την ανάγκη να αποσοβηθεί πάση θυσία η παγίωση του κομμουνιστικού καθεστώτος στη Ρωσία.

Το βασικό διακύβευμα πλέον το 1919 ήταν η τύχη της Ουκρανίας, δεδομένου ότι στην κεντρική και βόρεια Ρωσία οι κομμουνιστικές δυνάμεις είχαν επιβληθεί σχετικά εύκολα. Η κύρια αντίσταση εμφανιζόταν στις νότιες περιοχές της Αυτοκρατορίας, εκεί όπου οι Ουκρανοί προέβαλαν το αίτημα της ανεξαρτησίας, συνεργαζόμενοι ακόμη και με τους Γερμανούς, στους οποίους παρείχαν γην και ύδωρ, προκειμένου να αποκοπεί ο προαιώνιος ομφάλιος λώρος που συνέδεε την περιοχή τους με την Πετρούπολη. Συνεπώς, το εθνικό κίνημα των Ουκρανών είχε καταστεί ο κύριος βραχίονας στην αντίσταση εναντίον των μπολσεβίκων. Στον αγώνα αυτόν των Ουκρανών αυτονομιστών δεσποδίζουσα θέση είχε ο εθνικιστής Σιμόν Πετλιούρα, οποίος συσπείρωσε γύρω του μεγάλη μερίδα συμπατριωτών του.

Όταν, λοιπόν, η Γαλλία αναζήτησε συμμάχους στο εκστρατευτικό της εγχείρημα βρήκε πρόθυμη αντα-

³ Harold Nicolson, ό.π., σ. 221. Βλ. και Michael Llewellyn Smith, Το όραμα της Ιωνίας. Η Ελλάδα στη Μικρά Ασία, 1919-1922, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2002.

πόκριση από τον Βενιζέλο, ο οποίος στη συγκεκριμένη χρονική συγκυρία είχε μεταβεί στο Λονδίνο, στο πλαίσιο των διπλωματικών διεργασιών για την τελική σύναψη της συνθήκης ειρήνης. Από τη βρετανική πρωτεύουσα απέστειλε στον έλληνα πρεσβευτή στο Παρίσι το εξής τηλεγράφημα: «Παρακαλώ δηλώσατε Πρωθυπουργώ και Υπουργώ των Εξωτερικών ότι ο Ελληνικός Στρατός είναι εις διάθεσίν των και δύναται να χρησιμοποιηθῇ διά κοινόν αγώνα, πανταχού όπου αποστολή του ήθελε κριθῇ αναγκαία».⁴ Το μήνυμα ξεκάθαρο, χωρίς περιστροφές, χωρίς προϋποθέσεις, η αφοσίωση στη σύμμαχο χώρα και η ταύτιση πλήρης. Σε τέτοιο βαθμό που δημιουργούσε προσδοκίες ανταπόδοσης. Και πράγματι, εν προκειμένω η γαλλική πλευρά πρέπει να εκτίμησε την ελληνική προθυμία, αφού ο Κλεμανσώ δήλωνε ότι: « Η Γαλλία θα λάβη πρωτοβουλία επί εδαφικής επεκτάσεως της Ελλάδος εις Θράκην και εκθύμως θα υποστηρίξη πάσαν υπέρ της Ελλάδος λύσιν του ζητήματος της Σμύρνης, αν προταθῇ υπό της Αγγλίας και της Αμερικής».⁵ Στο σημείο αυτό θα πρέπει να ληφθῇ υπόψη ότι στο επίμαχο θέμα της Θράκης η Γαλλία, υποστήριξε εμπράκτως την Ελλάδα, όταν γαλλικός στρατός υπό τον στρατηγό Charpy συνεργάστηκε με τον ελληνικό ούτως ώστε η περιοχή να κατοχυρωθῇ στην Ελλάδα.⁶

Ο κύβος είχε πλέον ριφθῇ και ελληνικό εκστρατευτικό σώμα προετοιμάστηκε για τη μετάβαση στην Ουκρανία. Επρόκειτο για το Α' Σ.Σ., με επικεφαλής τον Υποστράτηγο Κωνσταντίνο Νίδερ.⁷ Το αποτελούσαν: η II Μεραρχία, υπό τον Στρατηγό Νικόλαο Βλαχόπουλο, η XIII Μεραρχία, υπό τον Στρατηγό Ιάκωβο Νεγρεπόντη, το 4^ο Τάγμα Μετόπισθεν, βοηθητικά Σώματα και Σχηματισμοί, καθώς και το προσωπικό της υπ' αριθ. 534 Μοίρας Αεροπλάνων. Συνολικά η δύναμη έφτανε τις 23.351 άνδρες, ενώ αυτή των δυτικών χωρών έφτα-

σε περίπου τις 70.000 άνδρες.⁸ Η επιλογή του Α' Σώματος βασίστηκε στο γεγονός ότι οι υπόλοιπες στρατιωτικές δυνάμεις είτε είχαν καταπονηθεί στο μακεδονικό μέτωπο, κατά τις επιχειρήσεις του 1917-1918, είτε ήταν διάσπαρτες σε σερβικά και βουλγαρικά εδάφη. Ο Στρατηγός Λεωνίδας Παρασκευόπουλος, Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού από το 1918 έως το 1920, ο οποίος είχε διαταχθεί να αναλάβει την προετοιμασία του συνολικού εκστρατευτικού Σώματος, φρόντισε να αποσταλούν αξιωματικοί, οι οποίοι επιθυμούσαν να ηγηθούν των μονάδων έτσι ώστε την υστέρηση σε «νεώτερον υλικόν και πυροβολικόν» του ελληνικού στρατού να την υπεραναπληρώσει η εθελούσια συμμετοχή, συνεπώς το «ηθικόν, η πειθαρχία και η ανδρεία».⁹ Μεταξύ αυτών των αξιωματικών διακρίνουμε κάποιους οι οποίοι τις επόμενες δεκαετίες θα διαδραματίσουν σημαντικό στρατιωτικό αλλά και πολιτικό ρόλο, όπως ο Νικόλαος Πλαστήρας,¹⁰ ο Στυλιανός Γονατάς, ο Γεώργιος Κονδύλης, Παναγιώτης Γαργαλίδης, ο Αλέξανδρος Οθωναίος, ο Στέφανος Σαράφης, ο Γεώργιος Τσολάκογλου και ο Νεόκοσμος Γρηγοριάδης. Πάντως, ο αντίπαλος είχε συντριπτική υπεροχή, τουλάχιστον από αριθμητικής απόψεως: τρεις στρατιές (Κιέβου, Χαρκόβου και Βινίτσης) με 217.000 περίπου άνδρες.

Οι δυνάμεις του κόκκινου στρατού, αφού αρχικά είχαν συντρίψει το αυτονομιστικό κίνημα της Ουκρανίας, κατόπιν στράφηκαν νοτιότερα εναντίον των δυτικών συμμάχων. Δεν θα εξετάσουμε τις πολεμικές επιχειρήσεις στις οποίες ενεπλάκη ο ελληνικός στρατός. Έλαβε μέρος σε πολλές και πολύνεκρες μάχες. Άξια αναφοράς η πολυήμερη μάχη δύο συνταγμάτων, του 3^{ου} και του 5/42 Ευζώνων, με διοικητές τον αντισυνταγματάρχη Γεώργιο Κονδύλη και τον επίσης αντισυνταγματάρχη Νικόλαο Πλαστήρα αντίστοιχα, από τις 8 έως τις 21 Μαρτίου του 1919, στον «Προκεχωρημένο Τομέα Σέρμπκας». Με τη μάχη αυτή καλύφθηκε η υποχώρηση των συμμαχικών δυνάμεων από την Οδησσό στη Βεσσαραβία. Η υποχώρηση αυτή σηματοδοτούσε ουσιαστικά το τέλος ενός, όπως αποδείχθηκε, ανεπιτυχούς εγχειρήματος. Η αποτυχία της εκστρατείας οδήγησε τελικά τους Συμμάχους στην απόφαση να εκκενωθεί η Οδησσός, ο κύριος όγκος του ελληνικού στρατού, με

⁴ Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Το ελληνικόν εκστρατευτικόν σώμα εις Μεσημβρινήν Ρωσίαν, 1919, Αθήναι, 1955, σ. 27.

⁵ Στο ίδιο.

⁶ Δημήτρης Μαλέσης, «Ο Διπλωματικός Αγώνας για την ένταξη της Δυτικής Θράκης στο Ελληνικό Κράτος: βασικές όψεις», περιοδικό Εθνικές Επάλξεις, έκδοση Σχολή Εθνικής Αμύνης(Σ.ΕΘ.Α.), τεύχος αφιερωμένο στη συμπλήρωση 100 ετών από την ενσωμάτωση της Δ. Θράκης στην Ελλάδα, Απρίλιος 2019, τχ. 127, σ. 13-15· βλ. επίσης, Λεωνίδας Παρασκευόπουλος, Αναμνήσεις, 1896-1920, β' έκδοσις, Αθήναι, 1955, τ. 1^{ος}, τχ. Α', σ. 118-128, όπου και παράθεση των επίσημων εγγράφων της επίσημης ελληνογαλλικής αλληλογραφίας.

⁷ Κωνσταντίνος Ξ. Νίδερ, Η Εκστρατεία της Ουκρανίας (Ιανουάριος-Μάιος 1919), επιμέλεια-σχολιασμός, Φίλιππος Δ. Δρακονταειδής, Κέδρος, 2015.

⁸ Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, ό.π., σ. 33-34. Στις σελίδες 297-305 του έργου μπορεί ο ενδιαφερόμενος να δει αναλυτικά τη σύνθεση του ελληνικού εκστρατευτικού σώματος.

⁹ Λεωνίδας Παρασκευόπουλος, ό.π., σ. 37.

¹⁰ Βλ. πολύτιμες πληροφορίες για το θέμα και την αλληλογραφία με πρωταγωνιστές αξιωματικούς, στο Πηνελόπη Δέλτα, Αρχείο, Νικόλαος Πλαστήρας. Εκστρατεία Ουκρανίας 1919, Κίνημα 6^{ης} Μαρτίου 1933, Αλληλογραφία, Ερμής, 2007.

υποδειγματική τάξη, υποχώρησε και αφοσιώθηκε στην άμυνα της Βεσσαραβίας για τυχόν επίθεση του κόκκινου στρατού. Το Α' Σώμα Στρατού θα παραμείνει στο Γαλάτσι της Ρουμανίας έως τα τέλη Ιουνίου¹¹ και από εκεί θα μεταφερθεί στην Ιωνία, όπου είχε ήδη ξεκινήσει μια άλλη εκστρατεία.

Μεγαλύτερη σημασία έχει ίσως να επισημάνουμε τα βασικά αίτια που οδήγησαν στην αποτυχία. Κατ' αρχάς επρόκειτο για ένα στρατιωτικό τόλμημα, το οποίο εστερείτο των αναγκαίων πληροφοριών εν σχέσει με τα δεδομένα που επικρατούσαν στην Ουκρανία. Είχε υπερτιμηθεί η δυνατότητα των ρωσικών αντικομουνιστικών δυνάμεων και η αρχική εντύπωση ήταν ότι το βάρος των επιχειρήσεων θα ανελάμβαναν εκείνες, ενώ οι δυτικές Δυνάμεις θα έπαιζαν ρόλο επικουρικό, όπως για παράδειγμα τη διατήρηση του ελέγχου των πόλεων και της τάξεως. Αντιθέτως, είχε υποτιμηθεί η δύναμη του κόκκινου στρατού, από πλευράς ισχύος, πειθαρχίας, ηθικού και πολεμικών εφοδίων. Επίσης, δεν συνέδραμαν, όπως αρχικά είχε υπολογιστεί, δυνάμεις από τη Ρουμανία και την Πολωνία, ενώ η μεγαλύτερη ψευδαίσθηση ήταν ότι ο εγχώριος πληθυσμός στο σύνολό του προσέκειτο στις δυτικές δυνάμεις, οπότε θα παρείχε σημαντική βοήθεια. Οι εξελίξεις απέδειξαν το αντίθετο ή αλλιώς «πόσον αμελετήτως απεφασίσθη η υπερπόντιος αυτή εκστρατεία υπό της Γαλλίας, η οποία παρέσυρε»¹² και την Ελλάδα. Δεν θα πρέπει να αγνοηθεί, επίσης, το γεγονός ότι όλη η επιχείρηση έπασχε από πλευράς σχεδιασμού, με σημαντικότερο πρόβλημα την κλιμακωτή αποστολή των στρατευμάτων και την έλλειψη ικανών μεταγωγικών μέσων. Η μαρτυρία του συνταγματάρχη Στυλιανού Γονατά, εν προκειμένω, είναι αποκαλυπτική του ελλιπέστατου σχεδιασμού της εκστρατείας αλλά ακόμη και της ελλείψεως της στοιχειώδους συναλληλίας μεταξύ συμμαχικών δυνάμεων:

«Παρά την ύπαρξιν αρκετών πλοίων εις τον λιμένα [της Οδησού] δεν έθεσαν [οι Γάλλοι] κανέν εξ αυτών εις την διάθεσιν της Ελληνικής Βάσεως διά να αρχίσωμεν να επιβιβάζωμεν τα υλικά μας. Μετά κόπου κατωρθώσαμεν να μας παραχωρηθούν τα ελληνικά πλοία "Αμφιτρίτη" και "Ισμήνη", εφ' ών επεβιβάσαμεν 700 ασθενείς και τραυ-

ματίας προς διαμετακόμισιν. Αι τηλεφωνικάι μας γραμμαί ευρέθησαν σήμερον το πρωί διακεκομμένοι [...] Από το Γαλλικόν Επιτελείον, προς το οποίον αποτεινόμεθα διά διαφόρους πληροφορίας, ουδείς απαντά. Η κατά των Γάλλων δυσφορία ογκούται, λόγω των ενεργειών των προς εξασφάλισιν μόνον εαυτών και των υλικών των».¹³

Τέλος, να προσθέσουμε τις δυσκολίες στον ανεφοδιασμό, την άγνοια του εδάφους αλλά και το δριμύ ψύχος που καθιστούσε τις επιχειρήσεις εξαιρετικά δύσκολες σε στρατό μη συνηθισμένο σε τέτοιες κλιματολογικές συνθήκες.¹⁴ Ακόμη και η λειτουργία των πυροβόλων, λόγω πήξεως των ελαίων και των ορυκτελαίων, από τις ασυνήθιστα χαμηλές θερμοκρασίες, καθίστατο προβληματική.¹⁵ Όλα αυτά συνέτειναν στην εξάντληση των δυτικών εκστρατευτικών σωμάτων, στους άνδρες των οποίων είχε επέλθει κόπωση ήδη από τον προηγούμενο τετραετή πόλεμο. Αποκαλυπτική η διαπίστωση του Λεωνίδα Παρασκευόπουλου:

«[...]διαθέσιμος στρατός δεν υπήρχεν, ούτε η αποστολή του ήτο εύκολος, και τούτο ένεκεν της μακράς διάρκειας του πολέμου και της εκ ταύτης εξαντλήσεως των Λαών. Η ιδέα προς ανάληψιν νέας εκστρατείας ήτο αντιδημοτική εις αυτούς [τους Συμμάχους] και εις τους Στρατούς των έτι, κρούσματα δε τινα αντιπειθαρχικά ήρχισαν να σημειούνται εις τον Γαλλικόν Στρατόν. Αι προσπάθειαι των εστράφησαν προς τον Στρατόν της Ανατολής ίνα δυνηθούν να αποσπάσουν μικράς δυνάμεις αλά και αυταί εφαινότο, απρόθυμοι, αντιπειθαρχικά και σχεδόν επαναστατικά».¹⁶

Επιπλέον, θα πρέπει να συνυπολογιστεί το γεγονός, άμεσα συνδεδεμένο με τα προηγούμενα, ότι μεγάλος αριθμός γάλλων στρατιωτών διέκειτο φιλικά προς το νεοπαγές κομμουνιστικό καθεστώς, με αποτέλεσμα να εκδηλωθούν στασιαστικές ενέργειες, με πιο χαρακτηριστική την ταύτιση και τη συμπαράταξη πολλών γάλλων στρατιωτών με τους εργάτες της Σεβαστούπο-

¹¹ Βλ. «Διαταγή II Μερραρχίας, 15/28 Ιουνίου 1919, εκ του "Ιστορικού Αρχείου του 1^{ου} Συντάγματος Πεζικού, στο ΓΕΣ/ΔΙΣ, ό.π., σ. 380.

¹² Στυλιανός Γονατάς, Απομνημονεύματα, εκ του Στρατιωτικού και Πολιτικού Δημοσίου βίου του από του 1897 μέχρι του 1957, Αθήναι, 1958, σ. 93.

¹³ Στο ίδιο, σ. 95.

¹⁴ «Η θερμοκρασία εις την ύπαιθρον φθάνει τους 25 βαθμούς υπό το μηδέν, και εις αυτήν δεν είναι συνηθισμένοι οι στρατιώται μας» στο ίδιο, σ. 93.

¹⁵ ΓΕΣ/ΔΙΣ, ό.π., σ. 30.

¹⁶ Λεωνίδα Παρασκευόπουλος, ό.π., σ. 36.

λης, οι οποίοι είχαν εξεγερθεί.¹⁷ Γενικότερα, με εξαίρεση τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, μεγάλο μέρος του εγχώριου πληθυσμού, έχοντας βιώσει το καθεστώς της τσαρικής απολυταρχίας και τη μόνιμη ένδεια στην ζωή του, όπως με ειλικρίνεια παραδέχεται ο Γονατάς, αντιμετώπιζε με συμπάθεια την προοπτική της μεταβολής του καθεστώτος, ως ένα πιθανό ενδεχόμενο της κοινωνικής του χειραφέτησης.¹⁸

Συμπερασματικά, η παρουσία στη Μεσημβρινή Ρωσία διήρκεσε περίπου τρεις μήνες και άλλους τρεις μήνες η παρουσία στη Ρουμανία, μετά την υποχώρηση. Οι ανθρώπινες απώλειες για την ελληνική δύναμη μεγάλες: 398 νεκροί και 657 τραυματίες. Πρόκειται για την πρώτη στρατιωτική εμπλοκή της Ελλάδος σε υποθέσεις ξένων χωρών, με επίσημη κρατική εντολή. Όχι με την αποστολή ειρηνευτικού σώματος, με διαμεσολαβητικούς σκοπούς μεταξύ αντιμαχόμενων αλλά με ενεργό συμμετοχή στον πόλεμο εναντίον της μίας πλευράς. Αλλά η εκστρατεία στην Ουκρανία ήταν ένα γεγονός που θα πρέπει να συνδυαστεί αποκλειστικά με τα γεγονότα που ελάμβαναν χώρα τον Μάιο του ίδιου χρόνου στην Ιωνία, όταν ελληνικό εκστρατευτικό Σώμα, υπό τον συνταγματάρχη Ζαφειρίου, αποβιβαζόταν στη Σμύρνη και ξεκινούσε η μικρασιατική εκστρατεία. Με μόνιμο αντίζηλο την αδιάλλακτη Ιταλία, ο Βενιζέλος θεωρούσε ότι η διαπραγματευτική του ισχύς θα

ενισχυόταν αποτελεσματικά με τη έμπρακτη αφοσίωση στις συμμαχικές χώρες. Και δεν είναι τυχαίο ότι η εντολή που δόθηκε στον Βενιζέλο για την κατάληψη της Σμύρνης, τον Απρίλιο του 1919, προερχόταν από την Αγγλία και τη Γαλλία και ενώ απουσίαζε τη συγκεκριμένη ημέρα ο ιταλός αντιπρόσωπος. Μάλιστα, έχει υποστηριχθεί ότι ο Βενιζέλος χειρίστηκε το ζήτημα όπως ο Καβούρ (Camillo Benso, κόμης του Cavour), ο οποίος στον Κριμαϊκό πόλεμο (1853-1856), ως ηγέτης του Πεδεμοντίου, έθεσε τις δυνάμεις του στο πλευρό των αγγλογάλλων εναντίον των Ρώσων και ακολούθησε ως αντίδωρο η ιταλική ενοποίηση, κάτι που θα μπορούσε να επαναληφθεί για την Ελλάδα και την αλυτρωτική πολιτική.¹⁹ Η αναλογία θα πρέπει να θεωρηθεί παρακινδυνευμένη έως αστήρικτη αλλά δεν αναιρεί τη βασική μας διαπίστωση: επρόκειτο για μια θυσία προκειμένου να εκμαιευτεί η συμμαχική υποστήριξη στον δυσχερή σχεδιασμό της μικρασιατικής εμπλοκής.

Αυτό, όμως, που είναι αναμφισβήτητο είναι ότι η ελληνική συμμετοχή στην εκστρατεία θα έχει οδυνηρές συνέπειες για τον ποντιακό ελληνισμό της νότιας Ρωσίας. Οι σοβιετικές αρχές θα τον αντιμετωπίσουν με εχθρότητα, με αποτέλεσμα χιλιάδες οικογενειών να διωχθούν ή-στην καλύτερη περίπτωση- να καταφύγουν ως πρόσφυγες στην Ελλάδα.²⁰ Από την άποψη αυτή είναι χαρακτηριστική η διαπίστωση του Γονατά: «Εις Σεβαστούπολιν υπάρχουν και περί τους 5 χιλ. Έλληνες, οίτινες περιδεείς βλέπουν στρεφόμενην κατ' αυτών την μήνιν των μπολσεβίκων, μη δικαιολογούντων την παρουσίαν και ανάμειξιν των Ελληνικών στρατευμάτων εις τα εσωτερικά των».²¹ Αλλά και ο επικεφαλής του εκστρατευτικού Σώματος, ο Νίδερ, ήδη από το Μάρτιο του 1919 είχε επισημάνει στον ίδιο τον Βενιζέλο τους κινδύνους που διέτρεχε ο εγκατεστημένος από αιώνες εκεί ελληνικός πληθυσμός με επείγον τηλεγράφημα που απέστειλε από την Οδησσό: «[...] Μπολσεβίκοι μαίνονται κατά παρουσίας Ελληνικού πληθυσμού εις Ρωσίαν και προέβησαν εις σφαγάς Ελλήνων υπηκόων εις Χερσώνα, απειλούντες πράξωσιν όμοια ενταύθα».²² Η προειδοποίηση αποδείχθηκε ήκιστα πειστική για τον έλληνα πρωθυπουργό. Ενέτασσε, όπως προαναφέρ-

¹⁷ «[...]ο Γαλλικός στόλος(πέντε μεγάλα θωρηκτά)που από πολύν καιρό ήταν δηλητηριασμένος με το μικρόβιο του Μπολσεβικισμού εστάσισε στην προκυμμία και σήκωσε κόκκινη σημαία»· Κλεάνθης Μπουλαλάς, Ιστορία 2^η Συντάγματος Πεζικού. 1912-1913, 1918-1919, 1920, τύποις Σ. Κ. Βλαστού, Αθήναι, 1921, σ. 115. Ο συγκεκριμένος αξιωματικός είχε συμμετάσχει στη συγκεκριμένη εκστρατεία και παρέχει ενδιαφέρουσες πληροφορίες. Για το ίδιο ζήτημα, βλ. επίσης, Νικόλαος Οικονόμου, «Η εκστρατεία της Ουκρανίας», στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών, 1977, τ. ΙΔ', τ. ΙΕ', σ. 112· Πέτρος Καρακασώνης, Ιστορία της εις Ουκρανίαν και Κριμαϊάν υπερποντίου εκστρατείας τω 1919, εν Αθήναις, 1934· Στέφανος Σαράφης, Ιστορικές Αναμνήσεις (Από τα παιδικά χρόνια ως την κατοχή), Αθήνα, 1952, σ. 156-166· Nick Petsalis-Diomidis, *Hellenism in Southern Russia and the Ukrainian Campaign: their effect on the Pontium Question (1919)*, Balkan Studies, τχ. 13, 1972· Νεόκοσμου Γρηγοριάδη, Ο Στρατός μας στα τα ξένα (Ρωσσία- Ρουμανία), εκ του τυπογραφείου Αμαλθείας», Σμύρνη, 1919,., μία μαρτυρία η οποία γράφεται από τον τότε αντισυνταγματάρχη εν θερμώ, σαν ένα είδος πολεμικού ρεπορτάζ· του ίδιου, Νεόκοσμος [Γρηγοριάδης], όπως υπογράφει, Στα όπλα! Η Ελλάς (Συμβολή της Ελλάδος στον Παγκόσμιο Πόλεμο), Κωνσταντινούπολις, 1920, [Γρηγοριάδης], ό.π., σ. 139-178.

¹⁸ «Εκ των κατοίκων η μεν καλή τάξις είναι κατά του μπολσεβικισμού και είναι ευχαριστημένη εκ της παρουσίας των ξενικών στρατευμάτων, ενώ ο κάτω λαός σιωπηλός παρακολουθεί την εξέλιξιν της καταστάσεως, έτοιμος να ενωθή μετά των μπολσεβίκων, εάν ούτοι επιτεθούν». Ή σε ό,τι αφορά την πόλη της Οδησσού: «Εντός της πόλεως υπάρχουν περί τους 200 χιλ. εργάται, συμπαθούντες τον μπολσεβικισμόν, και μόνον 5 χιλ. στρατιώται διά να τους αντικρούσουν»· Στυλιανός Γονατάς, ό.π., σ. 91 και 93 αντίστοιχα.

¹⁹ Νικόλαος Παπαδάκης, Ελευθέριος Βενιζέλος, ο Άνθρωπος, ο Ηγέτης, τ. 3^{ος}, Διπλωματικοί θρίαμβοι-εκλογική ήττα και εξορία (1917-1928), εκδ. Η Καθημερινή, 2020, σ. 40-42.

²⁰ Νικόλαος Οικονόμου, «Η εκστρατεία της Ουκρανίας», στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, ό.π., τ. ΙΕ', σ. 112.

²¹ Στυλιανός Γονατάς, ό.π., σ. 91.

²² ΓΕΣ/ΔΙΣ, Παράρτημα εγγράφων, ό.π., σ. 331.

θηκε, το εγχείρημα στο πλαίσιο των τελευταίων εκκαθαρίσεων στις ελληνοτουρκικές διαφορές.

Και σε αυτήν την περίπτωση, όμως, το τίμημα της εκστρατείας στην Ουκρανία θα ήταν μεγάλο. Παρείχε έναν επιπλέον λόγο στους Νεότουρκους και ειδικότερα στο νέο ηγέτη που αναδείχθηκε, τον Μουσταφά Κεμάλ, να συνάψουν σχέσεις, φαινομενικά παρά φύσιν από ιδεολογικής και πολιτικής απόψεως, στην ουσία όμως μοιραίες και για την τύχη της μικρασιατικής εκστρατείας. Η διπλωματική ιστορία έχει αποδείξει ότι ιδεολογικού και πολιτικού χαρακτήρα συμφέροντα υποσκελίζονται από τα κρατικά, όταν αυτό επιβάλλει το γενικότερο συμφέρον των χωρών και των καθεστώτων. Εξάλλου, δεν πρέπει να μας διαφεύγει το γεγονός ότι μπορεί μεν οι ιδεολογικοί προσανατολισμοί των δύο νεόκοπων εταίρων να ήταν διαφορετικοί, ωστόσο είχαν έναν κοινό αντίπαλο, τους δυτικούς, των Ελλήνων συμπεριλαμβανομένων, οι οποίοι είχαν στραφεί εναντίον τόσο του καθεστώτος των μπολσεβίκων όσο και της Τουρκίας. Συνεπώς, τους ένωνε το μείζον, ο κοινός αντίπαλος. Η εν είδει σχολίου ειδησεογραφική αναφορά της εφημερίδας Καθημερινή στις 6 Μαρτίου 1921 είναι άκρως αποκαλυπτική: «Κατά την σχετική εν τω συνεδρίω του Βακού ομιλίαν του [...] ο πολὺς Ζηνόβιεφ απεκάλυπεν ότι μεταξύ μπολσεβίκων και κεμαλικών ένα υπάρχει σημεῖον επαφῆς: το μῖσος ἐναντίον της Ἀγγλίας».²³ Με την κεμαλοσοβιετική προσέγγιση και την υπογραφή του Συμφώνου Φιλίας της 5^{ης} Μαρτίου 1921 προβλεπόταν νέα ρύθμιση του καθεστώτος των Στενών, από τα οποία θα απείχαν οι δυτικές χώρες.²⁴ Κυρίως, βέβαια, παρεχόταν στο κεμαλικό κίνημα ηθική, διπλωματική αλλά και στρατιωτική βοήθεια. Στο διπλωματικό ντόμινο που ακολούθησε οι δυτικοί σύμμαχοι, θορυβημένοι από την κεμαλοσοβιετική συμπόρευση, θα σπεύσουν να στέρξουν στις τουρκικές επιδιώξεις, πάντοτε ασφαλώς εις βάρος των τυπικά ακόμη συμμάχων τους Ελλήνων.

Ο Βενιζέλος την επομένη της θριαμβικής νίκης στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο είχε στα χέρια του τρία μεγάλα και ξεκάθαρα κομμάτια ενός δύσκολου διπλωματικού πάζλ. Η συναρμολόγησή τους τα επόμενα τρία χρόνια θα αποδειχθεί όμως εξαιρετικά δύσκολη υπόθεση. Και, μάλιστα, μετά το Νοέμβριο του 1920, όταν ο εμπνευστής του παιγνίου στην περιοχή θα απουσιάζει από τον οίκα του ελληνικού σκάφους, οι διάδοχοί του θα αποδειχθούν πολύ κατώτεροι των περιστάσεων και στο λιμάνι

της Σμύρνης θα εκτυλιχθεί τον Αύγουστο του 1922 μια εθνική τραγωδία. Αλλά την τραγική αυτήν κατάληξη θα πρέπει να την δούμε συνδεδεμένη με ολόκληρο των φάσμα των διπλωματικών εξελίξεων, τουλάχιστον από το 1918 και εντεύθεν, της ουκρανικής εκστρατείας συμπεριλαμβανομένης. Αν το 1912-1913 η Ελλάδα έβγαινε θριαμβεύτρια από άλλες στρατιωτικές αναμετρήσεις, δέκα χρόνια μετά οδηγήθηκε σε μια σκληρή ήττα.²⁵ Αλλά στη δεύτερη περίπτωση θα πρέπει να συνυπολογίσουμε τα αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων αλλά και τις έντονες εμφύλιες διαμάχες που μεσολάβησαν στο εσωτερικό της χώρας, που θρυμμάτισαν το κάποτε αρραγές μέτωπο, οπότε το διακύβευμα αποτελούσε αυτό καθ' εαυτό επικίνδυνο τόλμημα.

Δημήτρης Μαλέσης: πτυχιούχος, με βαθμό Άριστα 9 1/8, του τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου. Συνέχισε στο Ιστορικό Αρχαιολογικό του Ε.Κ.Π.Α., ενώ παράλληλα ξεκίνησε πενταετή κύκλο μεταπτυχιακών σπουδών, ως Ειδικός Μεταπτυχιακός Υπότροφος, στη Νεώτερη Ελληνική Ιστορία. Το 1992 ανακηρύχθηκε Διδάκτωρ με βαθμό Άριστα. Είναι συγγραφέας 9 επιστημονικών μονογραφιών και δεκάδων επιστημονικών άρθρων σε ελληνικά και ξένα περιοδικά με κριτές. Τα τελευταία βιβλία του που κυκλοφορήθηκαν είναι: **Ήττα-Θρίαμβος-Καταστροφή: ο Ελληνικός Στρατός από το 1898 έως το 1922, Επίκεντρο, 2017· «ν'... ανάψη η επανάσταση»:** Μεγάλη Ιδέα και Στρατός τον 19^ο αιώνα, Ασίνη, 2018· **Οι Υπουργοί Στρατιωτικών στο Ελληνικό Κράτος(1833-1950)**”, Επίκεντρο, 2020. Έχει συμμετάσχει σε επιστημονικά διεθνή συνέδρια με ανακοινώσεις. Έχει διδάξει στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο, στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και από το 2007 έχει εκλεγεί για τη διδασκαλία των επιστημονικών αντικειμένων, «Νεώτερη Ελληνική Ιστορία» και «Στρατιωτική Ιστορία», στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων.

²³ Δημήτρης Μαλέσης, Ξεφυλλίζοντας την Καθημερινή. Μικρασιατικός πόλεμος (1919-1922) και αντιβενιζελισμός, Επίκεντρο, 2023, σ. 138.

²⁴ Edward Hallet Carr, ό.π., 245-302.

²⁵ Βλ. Δημήτρης Μαλέσης, Ήττα-Θρίαμβος-Καταστροφή: ο Ελληνικός Στρατός από το 1898 έως το 1922, Επίκεντρο, 2017.

Ρωσική επέκταση και άβολες συμμαχίες παραδοσιακών αντιπάλων στην Ευρώπη. Το παράδειγμα του Κριμαϊκού Πολέμου 1853-1856 και η στάση των Ελλήνων

Σχης (ΤΘ) Σάββας Γκαλιμαρίδης

Στις μέρες μας γίναμε μάρτυρες ενός αιματηρού πολέμου μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας με πολύ σοβαρές συνέπειες για τις διεθνείς ισορροπίες σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο. Πράγματι, οι σφοδρές συγκρούσεις που εξελίσσονται ανάμεσα στους δύο πρώην συγκατοίκους της πάλαι ποτέ Σοβιετικής Ένωσης και παλαιότερα της Ρωσικής Αυτοκρατορίας των Ρομανώφ, έμελλε να διχάσει τη διεθνή κοινότητα και να φέρει στο προσκήνιο την προαιώνια διαμάχη Ανατολής και Δύσης, δικαιώνοντας ίσως τη νομοτελειακή θεώρηση του Ανατολικού Ζητήματος ως μιας διαρκούς και αέναης πάλης για επικράτηση, σύμφωνα με τον Γάλλο ιστορικό του προηγούμενου αιώνα Edouard Driault¹. Οι μεγάλοι παίκτες της εποχής μας, έσπευσαν να συνταχθούν με τη μια ή την άλλη πλευρά, σταθμίζοντας πάντα τα εθνικά τους συμφέροντα. Για άλλη μια φορά διαφαίνεται ότι κυρίαρχο ρόλο στην επιλογή τους, έπαιξε η προοπτική μιας ρωσικής επικράτησης και όχι το δίκαιο του αδυνάτου, υπό την έννοια ότι σε περίπτωση που η Ρωσία κερδίσει στην αναμέτρηση τότε εμείς θα είμαστε οι επόμενοι. Κατά συνέπεια, η Ουκρανία σύμφωνα με τη γνώμη πολλών αναλυτών, λειτούργησε μάλλον ως προφυλακή μάχης της Δύσης και όχι ως ένας οποιοσδήποτε σύμμαχος που έχει το διεθνές δίκαιο με το μέρος του. Παραδοσιακοί ανταγωνιστές στο πλαίσιο της ΕΕ, συμμαχισαν μπροστά στην κοινή απειλή ενώ άλλοι περιφερειακοί δρώντες –βλ. Τουρκία– τράβηξαν διαφορετική γραμμή θεωρώντας πως έστω και συγκυριακά μπορούν με αυτόν τον τρόπο να εξυπηρετήσουν τα στενά, εθνικά τους συμφέροντα.

Αν η στάση αυτή των Τούρκων θα αποδώσει καρπούς, μένει να φανεί στο άμεσο ή απώτερο μέλλον. Ωστόσο, ιστορικά παραδείγματα από το παρελθόν, στην ίδια ακριβώς γειτονιά και με σχεδόν πανομοι-

ότυπους πρωταγωνιστές, προμηνύουν ότι τα πράγματα δεν θα εξελιχθούν σύμφωνα με την οπτική των Τούρκων. Αναφέρομαι στην περίπτωση του Κριμαϊκού Πολέμου 1853-1856, όταν οι Ρώσοι απείλησαν με διάλυση τον Μεγάλο Ασθενή –όπως αποκαλούσαν τότε οι Ευρωπαίοι την Οθωμανική Αυτοκρατορία-, εξαιτίας της διαμάχης που προέκυψε για το έλεγχο των Αγίων Τόπων. Τότε, εχθροί και φίλοι των Τούρκων συνασπίστηκαν εσπευσμένα μαζί τους, σε ιδιαίτερα άβολες συμμαχίες (ας μην ξεχνούμε ότι λίγα χρόνια πριν οι Άγγλοι πολεμούσαν με τη Γαλλία του Ναπολέοντα σ' έναν αγώνα επιβίωσης) προκειμένου να αναχαιτίσουν τη ρωσική απειλή που κατέβαινε όλο και εγγύτερα στα θερμά νερά της Μεσογείου. Μόνο το ελληνικό κράτος με τον Βασιλιά Όθωνα, είδε μια ευκαιρία να επεκταθεί για πρώτη φορά από την ίδρυσή του προς Βορρά, πυροδοτώντας επαναστάσεις στην Ήπειρο, τη Θεσσαλία και τη Μακεδονία, δημιουργώντας ουσιαστικά άλλο ένα μέτωπο που θα βοηθούσε τους Ρώσους με δέσμευση δυνάμεων από τους αντιπάλους τους, εν προκειμένω από τους Οθωμανούς. Η επιλογή αυτή, παγιδευμένη στα στενά συγκυριακά όρια του μικρόκοσμου των Ελλήνων (ανάλογη με τη σημερινή, αμφιλεγόμενη στάση των Τούρκων απέναντι στη Ρωσία) είχε τελικά τραγική κατάληξη για τη χώρα μας και τη μελλοντική τύχη του ηγεμόνα, ο οποίος οδηγήθηκε σε εξορία λίγα χρόνια αργότερα. Ας εξετάσουμε όμως τα πράγματα από την αρχή.

Το ευρύτερο γεωπολιτικό πλαίσιο πριν τον πόλεμο ²

Η δεκαετία του 1850, υπήρξε κομβική για τις ισορροπίες των κρατών στη γηραιά ήπειρο. Μετά από μια περίοδο ειρήνης που ακολούθησε τους Ναπολεόντειους Πολέμους, ο ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων άρχισε να μετατοπίζεται σιγά, σιγά ανατολικότερα. Η ελληνική επανάσταση που οδήγησε στη δημιουργία του νέου ελληνικού κράτους, συντάρραξε το πετράδι του στέμματος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, τη Βαλκανική χερσόνησο, θέτοντας ουσιαστικά υπό αμφισβήτηση τη σουλτανική κυριαρχία στα εδάφη αυτά. Πράγματι, ουδέποτε η Οθωμανική Αυτοκρατορία, είχε απειληθεί σε τέτοιο βαθμό στο εσωτερικό της, καθώς μέχρι τότε είχε να αντιμετωπίσει μόνο μικρής κλίμακας εξεγέρσεις,

¹ Driault Edouard, «La Question d'Orient depuis ses origines jusqu'à nos jours», Paris, 1900, σελ. 17-26

² Τα στοιχεία που παρατίθενται στο συγκεκριμένο απόσπασμα στηρίζονται στο βιβλίο του συγγραφέα του άρθρου. Βλέπε σχετικά: Σάββας Γκαλιμαρίδης, «Ο Κριμαϊκός Πόλεμος 1853-1856 και η Απήχησή του στους Έλληνες», Εκδόσεις Λειμών, Αθήνα: 2021, σελ. 17-26

οι οποίες δεν είχαν καμία τύχη απέναντι στον οθωμανικό στρατό. Στην περίπτωση όμως της Ελληνικής Επανάστασης, κάτι φάνηκε να έχει αλλάξει.

Οι Μεγάλες Δυνάμεις της Ευρώπης, όχι μόνο έδωσαν τη συγκατάθεσή τους για τη δημιουργία του ελληνικού κράτους αλλά εγγυήθηκαν την ανεξαρτησία του, φυσικά όχι με το αζημίωτο. Ακολούθησε η επανάσταση του Μοχάμεντ Άλι στην Αίγυπτο (1831) και η Οθωμανική Αυτοκρατορία υποχρεώθηκε σε μια πιο χαλαρή μορφή σχέση με την επίσης σημαντική αυτή επαρχία που άρχισε να απομακρύνεται από τον Σουλτάνο, εγκαθιδρύοντας αντιβασιλεία με κληρονομικό δικαίωμα. Οι εξελίξεις αυτές κατέδειξαν με τρόπο σαφή, ότι ο Μεγάλος Ασθενής, δηλαδή η Οθωμανική Αυτοκρατορία, ακολουθούσε έναν δρόμο χωρίς επιστροφή.

Η Ρωσία μέσα από πολέμους που προηγήθηκαν, βρήκε την ευκαιρία όχι απλά να παραγκωνίζει ή να επιβάλει τη θέλησή της στους Οθωμανούς, αλλά να επιδιώκει τη διάλυση του κράτους τους και το διαμοιρασμό των εδαφών τους με τη συνδρομή ή έστω την ανοχή των υπολοίπων ισχυρών κρατών της Δύσης. Οι Γάλλοι πάσχιζαν να αναδείξουν την επιρροή τους στην Ανατολή μετά την τραγική κατάληξη του Ναπολέοντα, αλλά και μια σειρά αναταράξεων που υπέστησαν στο εσωτερικό τους, με τις εναλλαγές στο θρόνο, των Βουρβόνων με την οικογένεια Βοναπάρτη, διάδοχος της οποίας ήταν ένας φιλόδοξος και ιδιαίτερα ευφυής πρίγκιπας ο μετέπειτα Βασιλιάς Ναπολέων Γ'.

Η Αγγλία με τη σειρά της, κατέχοντας ήδη σημαντικές κτήσεις στην Ανατολική Μεσόγειο, όπως τα Επτάνησα, τη Μάλτα και αργότερα την Κύπρο, αποκτούσε βαθμιαία, ερείσματα στην Ανατολή. Επόμενο ήταν, να μην βλέπει με καλό βλέμμα τις επιδιώξεις των Ρώσων για έξοδο στη Μεσόγειο. Όμως και η ίδια η Οθωμανική Αυτοκρατορία αποτελούσε ανάχωμα στα σχέδια των Άγγλων για τους εμπορικούς δρόμους προς την Ινδία, που ήταν τόσο ζωτικοί για την οικονομία της Βρετανικής Αυτοκρατορίας.

Στην καρδιά της Ευρώπης η Αυστρία είχε ήδη καταστεί μεγάλη δύναμη στην περιοχή, εδραιώνοντας τις κτήσεις της από τη σημερινή Ουκρανία στα ανατολικά, μέχρι την Ελβετία στα δυτικά και από την Πολωνία στα βόρεια, μέχρι τη σημερινή Σερβία στο νότο. Η μεγαλύτερη ίσως πρόκληση που αντιμετώπιζε η Αυστρία, ήταν η διατήρηση της συνοχής εντός του κράτους της, το οποίο αποτελείτο από πλήθος ετερόκλητων εθνотήτων με διαφορετική θρησκεία, γλώσσα, φυλετική καταγωγή,

συνήθειες, έθιμα και πολιτισμό. Έτσι, παρά το γεγονός ότι οι σχέσεις με την Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν κατά βάση ανταγωνιστικές, ωστόσο κρατούσε σταθερά εχθρική στάση απέναντι στα αυτονομιστικά κινήματα και στις επαναστάσεις των Ελλήνων και των Σέρβων στην Βαλκανική, καθαρά από το φόβο εξάπλωσης στο εσωτερικό της.

Εστιάζοντας στο εσωτερικό των κρατών της Ευρώπης, την περίοδο πριν τον Κριμαϊκό πόλεμο, θα δούμε ότι παρουσιάζεται μία άνευ προηγουμένου οικονομική και δημογραφική έκρηξη που στηρίχτηκε σε μια ανερχόμενη αστική τάξη, έτοιμη να δώσει επιστημονικές ανακαλύψεις, καινοτομίες στην παραγωγή και νέα πνοή στον ευρωπαϊκό τρόπο σκέψης. Αναπόφευκτα, η αστική αυτή τάξη, θα ερχόταν σε σύγκρουση με την κεντρική εξουσία και την παλιά αριστοκρατία, διεκδικώντας το ρόλο της στη νέα βιομηχανική εποχή. Μια σειρά γεγονότων, με αποκορύφωμα την εξέγερση του 1848, προκάλεσαν τους πρώτους τριγμούς στις παραδοσιακές μοναρχίες της Ευρώπης. Η ανάγκη κοινωνικών μεταρρυθμίσεων οδήγησε τους βασιλείς στην Ευρώπη να επιτρέψουν την παραχώρηση συνταγματικών ελευθεριών, που έδωσαν νέα δυναμική στην αστική τάξη για τον δρόμο προς την εξουσία.

Μόνη εξαίρεση στο φιλελεύθερο πνεύμα των καιρών, ήταν ίσως η Ρωσική Αυτοκρατορία. Υπό την ηγεσία του Νικολάου του Α', ενός δεσποτικού Τσάρου που βίωσε κατά την ανάληψη της εξουσίας (1825) μια από τις χειρότερες κοινωνικές επαναστάσεις, αυτή των Δεκεμβριστών³, δεν θέλησε να δεχθεί το ρεύμα της εποχής για παραχώρηση συνταγματικών ελευθεριών και καταπιείστηκε με την ιερή αποστολή των Ρομανόφ, δηλαδή την ένωση των ομόδοξων χριστιανικών εθνών και τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με στρατιωτικά μέσα. Ο βίος του δείχνει ότι είχε αφοσιωθεί ολοκληρωτικά σ' αυτή την ιδέα.

Σε όλο αυτό το περιβάλλον, με τις εύθραυστες ισορροπίες τόσο στο εσωτερικό όσο και στις εξωτερικές σχέσεις των ευρωπαϊκών κρατών με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, η οθωμανική διπλωματία έρχεται να

³ Έτσι ονομάστηκε η επανάσταση, που έλαβε χώρα τον Δεκέμβριο του 1825 από διανοούμενους και αξιωματικούς του ρωσικού στρατού, οι οποίοι είχαν γνωρίσει την Ευρώπη μέσα από τους Ναπολεόντειους πολέμους και διαπνέονταν από φιλελεύθερες απόψεις για τον εκδημοκρατισμό της ρωσικής κοινωνίας. Η επανάσταση διαλύθηκε βίαια με στρατιωτικά μέσα. Οι πρωτεργάτες εκτελέστηκαν και πολλοί συμμετέχοντες εκτοπίστηκαν στη Σιβηρία. Βλέπε σχετικά: Bazancourt Baron de, «L'expédition de Crimée», Paris 1856, σελ.23-24

ταράξει τα νερά των ισορροπιών στην Ανατολή, με την παραχώρηση των προνομίων κυριαρχίας στους Αγίους Τόπους στους Γάλλους. Οι Γάλλοι, με τον τρόπο αυτό επιχειρούσαν να διεισδύσουν στην παραπαίουσα αυτοκρατορία και να αναδειχθούν οι ίδιοι προστάτες του χριστιανισμού στην Ανατολή, μια θέση που είχαν ήδη εξασφαλίσει για τον εαυτό τους οι Ρώσοι, μετά από πολύνεκρους αγώνες και την επικύρωση αυτού του ρόλου από την περίφημη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή το 1774. Οι Ρώσοι αντέδρασαν έντονα στις ενέργειες των Γάλλων και από αυτό το σημείο ξεκινά μια σειρά γεγονότων σε διπλωματικό και στρατιωτικό επίπεδο που οδήγησαν σε μια σχεδόν παγκόσμια σύρραξη, γνωστή σήμερα ως Κριμαϊκός πόλεμος.

Νικόλαος Α΄, Τσάρος πασών των Ρωσιών (1796-1855). Ελαιογραφία σε καμβά του Φράντς Κρούγκερ. Μουσείο Ερμιτάζ, Αγία Πετρούπολη. Βλ. σχετικά: Σ. Γκαλιμαρίδης, «Ο Κριμαϊκός Πόλεμος 1853-1856 και η Απήχησή του στους Έλληνες», Εκδόσεις Λειμών, Αθήνα: 2021, σελ.48

Ο Τσάρος Νικόλαος Α΄, αποφασισμένος για μια ακόμα αναμέτρηση με τους Οθωμανούς, πλανημένος όμως για τη στάση των άλλων Μεγάλων Δυνάμεων της Ευρώπης, ξεκινά έναν αιματηρό πόλεμο που θα κρατήσει περίπου 3 χρόνια (1853-1856). Οι ισχυροί της Ευρώπης, διαπιστώνοντας την ανωτερότητα της Ρωσικής στρατιωτικής μηχανής και την κυριαρχία στη

Μαύρη Θάλασσα μετά την σημαντική νίκη που πέτυχαν οι Ρώσοι εναντίον των Οθωμανών στη ναυμαχία της Σινώπης στις 30 Νοεμβρίου 1853, παραμέρισαν τις διαφορές τους και στην προσπάθειά τους να αναχαιτίσουν τη Ρωσική Αυτοκρατορία, συντάχθηκαν χωρίς να αισθάνονται και «πολύ άνετα», με τους Τούρκους. Οι Ρώσοι, απογοητεύθηκαν ακόμα και από τους Αυστριακούς, παρόλο που λίγα χρόνια πριν ο Τσάρος είχε βοηθήσει τον Αυστριακό ηγεμόνα, να καταστείλει την επανάσταση των Ούγγρων του 1848-1849.

Οι μόνοι που αντιμετώπιζαν με συμπάθεια τον αγώνα των Ρώσων, ήταν οι χριστιανικοί λαοί της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και το Ελληνικό Βασίλειο, που πλήρωσε με έναν επώδυνο αποκλεισμό των λιμανιών και κατοχή της χώρας την ανάμιξή του στις επαναστάσεις σε τουρκοκρατούμενες περιοχές όπως η Θεσσαλία και η Ήπειρος. Οι Έλληνες δυσανεχόμενοι από τη στάση των Αγγλογάλλων όπως θα δούμε παρακάτω, ήλπιζαν σε επικράτηση των Ρώσων, ορμώμενοι μεταξύ άλλων από τον ρομαντισμό και το πάθος της εποχής, αλλά και της Μεγάλης Ιδέας που άρχισε να ωριμάζει και να κατακλύζει την ελληνική άρχουσα τάξη για την επέκταση των συνόρων και την εθνική ολοκλήρωση του Ελληνισμού⁴. Ο Τύπος της εποχής με φλογερά άρθρα ηλέκτριζε την κοινή γνώμη και καλούσε στη στήριξη των Ορθόδοξων Ρώσων στον ιερό αγώνα τους. Τις ιδέες αυτές συμμεριζόταν και ενίσχυε απόλυτα το βασιλικό ζεύγος, ενώ δεν έχανε την ευκαιρία να το παραδεχτεί. Η βασίλισσα Αμαλία σε επιστολές που έστελνε εκείνη την εποχή προς τον πατέρα της, εξέφραζε την αγωνία της για την επιτυχία των επαναστάσεων στα Βαλκάνια και παράλληλα εκθείαζε τη στήριξη που παρείχε το παλάτι στα επαναστατικά κινήματα⁵. Η ιδέα του νέου ξεσηκωμού είχε εξαπλωθεί μέχρι τις παραδουνάβιες ηγεμονίες, στις οποίες άκμαζε άλλωστε ο ελληνισμός από την εποχή του Βυζαντίου. Κάπου εκεί, στη μακρινή Μολδοβλαχία, αρχίζει η ιστορία της «Ελληνικής Λεγεώνας του Αυτοκράτορα Νικολάου του Α΄», την πορεία της οποίας κατέγραψε με λεπτομέρεια ο Συνταγματάρχης του ρωσικού αυτοκρατορικού στρατού Αριστείδης Χρυσοβέργης⁶.

⁴ Κ. Θ. Δημαράς, «Ελληνικός Ρωμαντισμός», Ερμής, Αθήνα 1994, σελ.406-410

⁵ Αμαλία της Ελλάδος, «Ανέκδοτες επιστολές της βασίλισσας στον πατέρα της, 1836-1853», τόμος Β΄, μετάφραση Βάνα και Μιχαήλ Μπουσέ, Εστία, Αθήνα 2020, σελ.820-824

⁶ Αριστείδης Χρυσοβέργης, «Ιστορία της Ελληνικής Λεγεώνας του Αυτοκράτορα Νικολάου του Α΄», 2 τόμοι, Οδησός 1888

Ο Συνταγματάρχης Αριστείδης Χρυσόβεργης την εποχή του Κριμαϊκού πολέμου σε ρωσική γκραβούρα της εποχής. Βλ. σχετικά: Σ. Γκαλιμαρίδης, ό.π., σελ.185

Η εικόνα των Μεγάλων Δυνάμεων στην Ελλάδα πριν τη σύγκρουση.

Τα χρόνια που ακολούθησαν μετά την ανεξαρτησία του ελληνικού κράτους, απέδειξαν ότι οι σχέσεις του νέου κράτους με τις εγγυήτριες δυνάμεις, δεν ήταν κατ' ανάγκη ομαλές, απεναντίας σε πολλές περιπτώσεις οδηγήθηκαν στα άκρα. Οι εγγυήτριες δυνάμεις Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία, εγγυόνταν πέραν της ελληνικής ανεξαρτησίας και την καταβολή των τοκοχρεολυσίων, για τα δάνεια που είχε λάβει το ελληνικό κράτος από τους πιστωτές των χωρών αυτών. Κατά συνέπεια, κάθε αθέτηση οικονομικών υποχρεώσεων της Ελλάδας απέναντι στους πιστωτές – εγγυητές της, προκαλούσε την οργή τους και στο πλείστον τον περιπτώσεων επέβαλλαν τη θέλησή τους με στρατιωτικά μέσα (προβαίνοντας για παράδειγμα, σε αποκλεισμό του Πειραιά και άλλων ζωτικών για την οικονομία λιμανιών της χώρας). Η πρακτική αυτή, ακολουθήθηκε από τις Μ. Δυνάμεις μέχρι και τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου η κάθε μια από τις προστάτιδες δυνάμεις, δρούσε μονομερώς εξαιτίας

του ανταγωνισμού και της σύγκρουσης συμφερόντων μεταξύ τους, χωρίς φυσικά να λαμβάνει υπόψη τη θέση της άλλης και αυτό το φαινόμενο ήταν ακόμη πιο έντονο στο πολιτικό παρασκήνιο, διότι υπήρχε διαρκής έλεγχος της πολιτικής ζωής στην Ελλάδα, από τις πρεσβείες των χωρών αυτών στην Αθήνα, καθώς και από πράκτορες που τοποθετούνταν σ' αυτές⁷. Τόσο η αυλή του Όθωνα, όσο και τα πολιτικά κόμματα, συχνά ασφυκτιούσαν από τις συνεχείς παρεμβάσεις των ξένων στα εσωτερικά πράγματα του Ελληνικού Βασιλείου. Γενικά πριν το ξέσπασμα του Κριμαϊκού, υπήρξε μία σειρά σοβαρών γεγονότων μεταξύ της Ελλάδας και των εγγυητριών δυνάμεων (όπως π.χ. το επεισόδιο «Πατισίφικο») που έστρεψαν σταδιακά την ελληνική κοινή γνώμη εναντίον των Αγγλογάλλων και εξώθησαν τελικά τους Έλληνες, να βλέπουν τη Ρωσία, ως τη μόνη σωτηρία για την υλοποίηση της Μεγάλης Ιδέας και κατ' επέκταση την απελευθέρωση των ελληνικών πληθυσμών, που ακόμα το μεγαλύτερο μέρος αυτών, βρίσκονταν υπό τον οθωμανικό ζυγό⁸.

Το παρασκήνιο για τον έλεγχο των Αγίων Τόπων και ο παραγκωνισμός της Ρωσίας. Οι Γάλλοι παρακάμπτουν την Ορθοδοξία.

Η γαλλική επιρροή στην Ελλάδα υπονομεύτηκε από την πολιτική που ακολούθησε ο φιλόδοξος ηγεμόνας Ναπολέων Γ' στο ζήτημα των προνομίων στους Αγίους Τόπους, το 1852. Η πολιτική αυτή διατάραξε την ισορροπία των ευρωπαϊκών δυνάμεων στη Μέση Ανατολή, καθώς αποσκοπούσε στο να γείρει η πλάστιγγα υπέρ της Γαλλίας σε βάρος της Ρωσίας. Ο Ναπολέων όχι μόνο είχε σκοπό να χρησθεί Αυτοκράτορας των Γάλλων, αλλά επεδίωκε να προσδώσει στη χώρα του, την ηγετική θέση που της άρμοζε στα ευρωπαϊκά πράγματα, μία θέση που απώλεσε ταπεινωμένος ο παππούς του, με τις συνθήκες ειρήνης που ακολούθησαν την ήττα στο Βατερλό. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, χρειαζόταν την βοήθεια της καθολικής εκκλησίας, η οποία θα ικανοποιείτο αν η Γαλλία αποκτούσε επιρροή στους Αγίους Τόπους, έστω κι αν αυτό τελικά θα προκαλούσε την οργή της Ρωσίας. Οι Ρώσοι είχαν αποκτήσει προνόμια επί των Αγίων Τό-

⁷ Μιχαήλ Λάσκαρις «Το Ανατολικόν Ζήτημα 1800-1923», τόμος Α', Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1978, σελ.278

⁸ Κωνσταντίνος Σάθας, «Ιστορικά διατριβαί», Αθήνα 1870, σελ.33-39

πων ως αποτέλεσμα των Ρωσοτουρκικών πολέμων που είχαν προηγηθεί, ενώ παράλληλα φέρονταν ως προστάτες των Ορθόδοξων χριστιανών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Συνεπώς, δεν ήταν διατεθειμένοι να παραμεριστούν από τη Γαλλία και τις φιλοδοξίες του Ναπολέοντα Γ'.

Ο Ναπολέων Γ', ως Πρόεδρος⁹ της Γαλλίας το 1850, αποφάσισε να απαιτήσει από τους Οθωμανούς την αναβίωση όλων εκείνων των διομολογήσεων που είχαν παραχωρηθεί στους καθολικούς μέχρι το 1740 και καταργήθηκαν σταδιακά με σουλτανικά φερμάνια προς όφελος της ελληνορθόδοξης εκκλησίας. Αρχικά, φάνηκε ότι η Υψηλή Πύλη θα υπέκυπτε στις αξιώσεις της Γαλλίας. Οι υπουργοί του Σουλτάνου ήταν σύμφωνοι με το γαλλικό σχέδιο, ωστόσο ο Σουλτάνος αρνήθηκε να τροποποιήσει το καθεστώς των Αγίων Τόπων, απορρίπτοντας τον Οκτώβριο του 1851 τις Γαλλικές απαιτήσεις. Ο πρεσβευτής της Γαλλίας στην Κωνσταντινούπολη, διατύπωσε απειλές σε βάρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ενώ οι Ρώσοι διά του πρεσβευτή τους, ανακοίνωναν ότι ο Τσάρος Νικόλαος Α' δεν θα επέτρεπε με κανένα πρόσχημα να αλλάξει το καθεστώς των Αγίων Τόπων, γιατί έτσι θα υπονομεύονταν τα Ρωσικά συμφέροντα αλλά και όλα αυτά που οι Ρώσοι είχαν κερδίσει από τις συνθήκες του Κάρλοβιτς και του Κιουτσούκ Καϊναρτζή¹⁰.

Ο Σουλτάνος, υπό το καθεστώς ασφυκτικής πίεσης και από τις δύο πλευρές, προέβη σε αντιφατικές ενέργειες. Από τη μια πλευρά, προσπαθούσε να ικανοποιήσει τους Γάλλους με διακοίνωση που τους απηύθυνε το 1852 παραχωρώντας ορισμένα προνόμια στους καθολικούς στους Αγίους Τόπους, ενώ από την άλλη πλευρά εξέδιδε κρυφά, φερμάνι που κατοχύρωνε όλα τα δικαιώματα των Ελλήνων στους Αγίους Τόπους. Το εν λόγω φερμάνι, ακύρωνε οποιαδήποτε παραχώρηση μνημόνευε η διακοίνωση προς τους Γάλλους και απέμενε να φανεί αν όντως οι Γάλλοι θα πραγματοποιούσαν τις απειλές τους προς την Υψηλή

⁹ Ο Ναπολέων Γ', μεγάλωσε στην εξορία και πάσχιζε με κάθε τρόπο να επιστρέψει στη Γαλλία. Η ευκαιρία του παρουσιάστηκε μετά την αστική επανάσταση του 1848. Ο Ναπολέων, επιστρέφει στο Παρίσι κερδίζοντας τις εκλογές της ίδιας χρονιάς με μεγάλο ποσοστό, λαμβάνοντας τα ηνία της χώρας του ως πρόεδρος της Β' Γαλλικής Δημοκρατίας μέχρι το 1852, οπότε ανακηρύσσει τον εαυτό του Αυτοκράτορα των Γάλλων. Βλέπε σχετικά: Σ. Γκαλιμαρίδης, ό.π., σελ.59-61

¹⁰ Δόμνα Δοντά, «Η Ελλάς και αι Δυνάμεις κατά τον Κριμαϊκόν πόλεμον», ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1973. Σελ.52-56

Πύλη¹¹. Στο μεταξύ, το διπλωματικό παρασκήνιο ήταν ιδιαίτερα έντονο. Οι Οθωμανοί αξιωματούχοι θεωρούσαν, ότι ο γαλλικός στόλος με την συνδρομή του οθωμανικού στόλου, θα μπορούσε να υπερισχύσει του ρωσικού σε μία ενδεχόμενη αναμέτρηση. Θα απέφευγαν έτσι έναν επώδυνο αποκλεισμό της Κωνσταντινούπολης από τους Ρώσους και διαφαινόταν πλέον μιας πρώτης τάξεως ευκαιρία περιορισμού των ρωσικών προνομίων στην Αυτοκρατορία τους. Ο Σουλτάνος Αβδούλ-Μετζίτ προέβη σε νέα παλινδρόμηση, εκδίδοντας αυτοκρατορικό διάταγμα στις 7 Δεκεμβρίου 1852, με το οποίο παρέδιδε τον ιερό ναό της Βηθλεέμ στους Καθολικούς, ικανοποιώντας πλήρως τον Ναπολέοντα που ανακηρυσσόταν εκείνη την εποχή, Αυτοκράτορας της Γαλλίας¹². Τα προνόμια της Γαλλίας εξόργισαν το Ρώσο Αυτοκράτορα, ο οποίος ήταν έτοιμος να κηρύξει τον πόλεμο στους Οθωμανούς, εάν το ζήτημα δεν διευθετείτο υπέρ των Ορθόδοξων, των οποίων τη στήριξη θεωρούσε δεδομένη.

Ο Οθωμανός Μεγάλος Βεζίρης Ριφαάτ Πασάς, ενορχηστρωτής της εμπλοκής των Μεγάλων Δυνάμεων στον Κριμαϊκό πόλεμο, στο πλευρό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Επιδόθηκε με μηχανογραφίες στην εξαπάτηση των Ρώσων, οι οποίοι τον θεωρούσαν ειλικρινή φίλο. Έγχρωμη λιθογραφία του 1861, Κωνσταντινούπολη, Ανάκτορο Τοπ Καπί. Βλ. Σχετικά: Σ. Γκαλιμαρίδης, ό.π., σελ.86

¹¹ Δ. Δοντά, ό.π., σελ. 61

¹² Bazancourt Baron de, ό.π., σελ. 219

Ο Τσάρος Νικόλαος Α' ως προστάτης των Ορθοδόξων Χριστιανών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η προσέγγιση των Ελλήνων και η ιστορική πραγματικότητα.

Την εποχή που όλη η υπόλοιπη Ευρώπη, κυνηγούσε απηνώς τις επαναστάσεις και τιμωρούσε παραδειγματικά κάθε αποσχιστική προσπάθεια εθνοτήτων, η Ρωσία ενίσχυε το όραμα των Ελλήνων υπηκόων της. Ο Παναγιώτης Καλευράς¹³ το 1860 στο βιβλίο του «Ρωσοφοβία και ο Πανσλαβισμός» αναφέρει χαρακτηριστικά¹⁴: Μέχρι της επαναστάσεως των Ελλήνων εν έτει 1821, ήσαν ήσυχα τα πράγματα των παπιστάνων και των διαμαρτυρουμένων, χωρίς να υπάρχει περί προσηλυτισμού προπαγάντα εξ αμφοτέρων και αιρέσεων τοιούτων εις όλους τους ορθόδοξους λαούς, και αυτό διατί ενόμισαν, ότι το Ελληνικό έθνος κατεστράφη ανεπιστρεπτί. Αλλά άμα η Δύσις επληροφορήθη ότι εσχηματίσθη Εταιρία εν Ρωσσία υπέρ απλευθερώσεως της Ελληνικής φυλής, αφ' ής εξήλθεν η επανάστασις και ότι οι εταιρισταί καιτοι πλείστον μέρος ήσαν Υπάλληλοι της Ρωσσίας, Έλληνες και ο γενικός αυτών αρχηγός Αλέξανδρος Υψηλάντης, υπασπιστής του Αυτοκράτορος, όστις επροκήρυξεν ότι η κραταιά τις Δύναμις υπερασπίζεται τα δικαιώματα των Ελλήνων, εκυριεύθη τόσον ο Παπισμός όσο και ο Προτεσταντισμός από τρομεράς ρωσοφοβίας και φρενητιάσεως!

Γενικότερα δεν υπάρχει αμφιβολία για τα αισθήματα συμπάθειας που έτρεφαν οι Έλληνες προς τους Ρώσους την εποχή του Κριμαϊκού. Τα αισθήματα απέρρεαν, τόσο από την συνήθως κοινή αντιπαλότητα των δύο λαών έναντι των Οθωμανών, όσο και από τις κοινές θρησκευτικές ρίζες. Με την έκρηξη του Κριμαϊκού πολέμου και τον ενθουσιασμό των Ελλήνων για την προσδοκώμενη νίκη των Ρώσων, είδαν το φως της δημοσιότητας άρθρα για την ίδρυση της επονομαζόμενης Ελληνικής Αυτοκρατορίας. Χαρακτηριστικά μνημονεύουμε το φύλλο υπ' αριθμ. 1420 της φιλορωσικής εφημερίδας «ΑΙΩΝ» της 23/12/1853, σύμφωνα με το οποίο, η «επικείμενη» Ελληνική Αυτοκρατορία, όχι μόνο ιδρύεται αλλά περιγράφονται λεπτομερώς τα γεωγρα-

φικά σύνορά της!¹⁵

Αν εστιάσουμε όμως στις επιδιώξεις της ρωσικής πλευράς, δηλαδή στο κατά πόσο οι ρωσικοί σχεδιασμοί σκόπευαν να ευνοήσουν τη διεύρυνση της Ελλάδας στη Βαλκανική, θα αντιληφθούμε ότι μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα πριν τον Κριμαϊκό πόλεμο, σημειώνεται μια σημαντική αλλαγή ρότας στην έως τότε ρωσική πολιτική στα Βαλκάνια, η οποία για την ελληνική διπλωματία δεν ήταν ακόμη ορατή. Σύμφωνα με τη νέα ρωσική προσέγγιση, προτιμήθηκε η προώθηση του πανσλαβισμού στα Βαλκάνια έναντι του Ελληνισμού.

Ο Νικόλαος μετά τις επαφές του στην Ευρώπη, διέταξε να εκπονηθεί ένα σχέδιο διαμελισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας¹⁶, οι γενικές προβλέψεις του οποίου ήταν οι εξής:

-Τα πριγκιπάτα της Μολδαβίας και της Βλαχίας, μαζί με τη Δοβρουσά θα δίνονταν στη Ρωσία.

- Η Βουλγαρία θα ανακηρυσσόταν ανεξάρτητο βασίλειο.

- Η Σερβία επίσης θα ανακηρυσσόταν ανεξάρτητο κράτος.

- Τα παράλια της Αδριατικής μαζί με τα νησιά θα περνούσαν στην αυστριακή επικράτεια.

-Η Αίγυπτος, η Κύπρος και το νησί της Ρόδου θα περιέρχονταν στην αγγλική κυριαρχία.

-Η Κρήτη θα δινόταν στη Γαλλία.

-Το σύνολο των νησιών του Αιγαίου εκτός των ανωτέρω, θα περνούσαν στο ελληνικό κράτος.

-Η Κωνσταντινούπολη και τα περίχωρα θα αποκτούσαν ειδικό καθεστώς ουδετερότητας με ρωσική φρουρά, ενώ τα Δαρδανέλια θα ελέγχονταν από τους Αυστριακούς.

¹⁵ Σ. Γκαλιμαρίδης, ό.π., σελ.39

¹⁶ Το Σχέδιο εκπονήθηκε στην Αγία Πετρούπολη τον Ιανουάριο του 1853. Ο Τσάρος Νικόλαος, σε μια προσπάθεια συμβιβασμού με τις υπόλοιπες Μ. Δυνάμεις, παραδίδει στον Βρετανό πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη, Σέιμους, το σχέδιο διαμελισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε περίπτωση που αυτή θα κατέρρεε, μετά από έναν ρωσοτουρκικό πόλεμο, θεωρώντας πως αυτό ικανοποιούσε την αγγλική και τη γαλλική πλευρά. Βλέπε σχετικά: Δ. Δοντά, ό.π., σελ.64-69

¹³ Καλευράς Παναγιώτης. Υπήρξε μέλος της φιλικής εταιρίας, ιερολοχίτης και ιστορικός του 19^{ου} αιώνα. Διέθεσε όλη την περιουσία του για την ελληνική επανάσταση. Τα συγγράμματά του αποτελούν αξιόλογες πρωτογενείς πηγές για τα γεγονότα και την πολιτική κατάσταση που επικρατούσε στο νέο ελληνικό κράτος.

¹⁴ Καλευράς Παναγιώτης. «Ρωσοφοβία και Πανσλαβισμός», τυπογραφείο ΚΑΡΤΕΡΙΑ, Αθήνα 1860, σελ.8.

- Οι Τούρκοι θα διέθεταν ένα μικρό κράτος στην Ανατολία, περιορισμένοι αποκλειστικά σε ασιατικά εδάφη.

Το ρωσικό σχέδιο επίσης δέσμευε τη Ρωσία, αφενός να αναλάβει την υποχρέωση να εμποδίσει να περιέλθει η Κωνσταντινούπολη σε άλλη Μεγάλη Δύναμη και αφετέρου να αποτρέψει κάθε προσπάθεια επανίδρυσης της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, αλλά και εδαφικής επέκτασης της Ελλάδας σε βάρος της Κωνσταντινούπολης.

Οι Ρώσοι διπλωματικοί αντιπρόσωποι εκτίμησαν εσφαλμένα ότι οι προτάσεις τους θα ήταν δελεαστικές για τους υπόλοιπους περιφερειακούς δρώντες, διότι ήταν πεπεισμένοι πως αν μοίραζαν τα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, θα ικανοποιούνταν όλες οι πλευρές από τη στιγμή που θα επέκτειναν αναίμακτα την επιρροή τους στη Μέση Ανατολή. Για άλλη μια φορά είναι φανερό ότι οι Ρώσοι δεν είχαν κατανοήσει το ζωτικής σημασίας πρόβλημα που απασχολούσε τους Ευρωπαίους ηγεμόνες. Αυτό λοιπόν δεν ήταν, η ούτως ή άλλως παραπαίουσα Οθωμανική Αυτοκρατορία, αλλά πολύ περισσότερο οι συνέπειες από την επικράτηση μιας ισχυρής Ρωσίας.

Επιπλέον, η διαφορετική προσέγγιση των Ρώσων για το ρόλο του Ελληνισμού σε περίπτωση επιτυχούς έκβασης του Κριμαϊκού πολέμου για τους ίδιους, αποτελεί τη χρονική αφετηρία του ανταγωνισμού μεταξύ Ελληνισμού και Ρωσισμού. Ο ανταγωνισμός απέκτησε σαφή μορφή μετά τον Κριμαϊκό πόλεμο, όταν οι Έλληνες έχοντας άγνοια του μετασχηματισμού της ρωσικής πολιτικής για τα Βαλκάνια, αντιλήφθηκαν ότι άρχισε να διαμορφώνεται ένα πανσλαβιστικό κίνημα με την εμφάνιση σταδιακά στο προσκήνιο και των άλλων σλαβικών λαών της περιοχής. Οι σλαβικοί λαοί βαθμιαία με την ενεργό υποστήριξη της Ρωσίας, αφυπνίζονταν διεκδικώντας και αυτοί το μερίδιό τους από την πτώση των Οθωμανών. Οι Έλληνες ορμώμενοι από τη Μεγάλη Ιδέα, προσδοκούσαν σε νίκη των ρωσικών όπλων γιατί με τη νίκη αυτή νόμιζαν ότι θα εκπλήρωναν τους εθνικούς τους πόθους, σύμφωνα με την μάλλον ρομαντική άποψη που επικρατούσε στην ελληνική κοινή γνώμη. Οι βλέψεις των Ελλήνων στην πραγματικότητα δεν ήταν συμβατές με τους νέους σχεδιασμούς των Ρώσων για τα Βαλκάνια¹⁷.

Εν κατακλείδι οι σχεδιασμοί των Ρώσων είχαν λάβει υπόψη και τις βλέψεις των υπολοίπων Μεγάλων Δυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο. Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε, ότι το σχέδιο των ρωσικών προτάσεων προέβλεπε με μικρές αποκλίσεις τη μοίρα των εδαφών της Ανατολής, εντός των 50 ετών που ακολουθούσαν. Στην πράξη, οι Ρώσοι διπλωμάτες εκτίμησαν σωστά, ότι το νησί της Κύπρου και η Αίγυπτος μετατρέπονταν σε αγγλικές κτήσεις, οι ακτές της Αδριατικής θα δίνονταν στην Αυστριακή Αυτοκρατορία, οι Σέρβοι και οι Βούλγαροι θα κέρδιζαν την ανεξαρτησία τους και το ελληνικό κράτος θα κυριαρχούσε στο Αιγαίο. Φαίνεται ότι πρόκειται για ένα τραγικό παιχνίδι της μοίρας για τη ρωσική διπλωματία, καθώς αυτοί που απεμπόλησαν το ρωσικό σχέδιο τελικά το υλοποίησαν τα επόμενα χρόνια, με μόνους απόντες του Ρώσους που το είχαν εκπονήσει.

Οι διπλωματικές κινήσεις της Ρωσίας λίγο πριν το ξέσπασμα του πολέμου.

Ο Τσάρος πριν προχωρήσει σε οποιαδήποτε ρήξη με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, φρόντισε παρασκηνακά να εξασφαλίσει τη συγκατάθεση ή τουλάχιστον τη σιωπηρή αποδοχή των ενεργειών του από τις ευρωπαϊκές δυνάμεις. Ξεκίνησε τις επαφές του από τη Μ. Βρετανία. Ο Νικόλαος συναντήθηκε με απόλυτη μυστικότητα με την Βασίλισσα Βικτωρία, η οποία του μετέφερε τους προβληματισμούς της για τον νεότευκτο ατμοκίνητο στόλο του Ναπολέοντα Γ', ο οποίος είχε θορυβήσει το αγγλικό ναυαρχείο. Επιπλέον του γνωστοποιήθηκε ότι η κυβέρνηση της Βασίλισσας είχε ήδη διαμηνύσει στη γαλλική κυβέρνηση, ότι η πολιτική που ακολουθούσε στο θέμα των Αγίων Τόπων ήταν ιδιαίτερα επικίνδυνη διότι έθιγε αποκάλυπτα τα συμφέροντα της Ρωσίας στην περιοχή¹⁸. Ο Τσάρος, ακούγοντας αυτά από την αγγλική πλευρά θεώρησε ότι θα μπορούσε να εξασφαλίσει την υποστήριξη της Αγγλίας και τότε αποφάσισε να δώσει την εντολή στο επιτελείο του για τη σύνταξη του σχεδίου διαμελισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που αναλύσαμε παραπάνω και αποσκοπούσε στην ικανοποίηση όλων των Μεγάλων Δυνάμεων. Το σχέδιο επιδόθηκε από τον Ρώσο πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη πρίγκιπα Αλέξανδρο Μέντσικωφ στον Άγγλο ομόλογό του, τον

¹⁷ Σ. Γκαλιμαρίδης, ό.π., σελ.72-73

¹⁸ Winfried Baumgart, «The Crimean War, 1853-1856», Bloomsbury Publications, London 1999, σελ.301-311

Ιανουάριο του 1853¹⁹. Οι Άγγλοι δεν συμμερίζονταν την άποψη του Τσάρου ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν υπό κατάρρευση και δήλωσαν απερίφραστα στο Ρώσο πρέσβη ότι δεν θα στήριζαν καμία λύση που δεν εγγυόταν την ακεραιότητα του οθωμανικού σουλτανάτου.

Ο Νικόλαος, ατυχώς τότε, δεν εξέλαβε τη στάση των Άγγλων ως αρνητική και πίστευε ότι αν προχωρούσε σε σύρραξη θα αποδέχονταν τελικά τις προτάσεις του, καθώς θα αποκόμιζαν και αυτοί εδαφικά οφέλη και μια διευρυμένη σφαίρα επιρροής στο δρόμο του μεταξιού. Σε ότι αφορά τη στάση της Αυστρίας, ήταν βέβαιος ότι ο Φραγκίσκος Ιωσήφ ως επιστήθιος φίλος και μιμητής του, δεν θα έπραττε το παραμικρό. Επιπλέον, ήταν υποχρεωμένος απέναντι στη Ρωσία, καθώς λίγα χρόνια πριν τον βοήθησε με την αποστολή στρατευμάτων για την καταστολή της ουγγρικής επανάστασης, που έθετε σε κίνδυνο τον αυστριακό θρόνο και την κυριαρχία του στην κεντρική Ευρώπη. Ίδια άποψη-εκτίμηση είχε ο Νικόλαος και για τη στάση που θα τηρούσε η Πρωσία, αφού διατηρούσε στενές σχέσεις και συμμαχία με τον Φρειδερίκο Γουλιέλμο Δ΄ και πέραν αυτών, διέθετε ισχυρή συγγενική σχέση, καθώς η σύζυγός του η Τσαρίνα Αλεξάνδρα Φεοντόροβνα ήταν αδελφή του Πρώσου Βασιλιά. Επομένως, η μόνη χώρα που πιθανόν να έβαζε εμπόδια στις επιδιώξεις των Ρώσων, φερόταν να είναι η Γαλλία.

Οι Ρώσοι έχοντας πέσει έξω στις εκτιμήσεις τους, διαβαίνουν στις 2 Ιουλίου 1853 τον ποταμό Προύθο με ισχυρά στρατεύματα και στις 6 του ίδιου μήνα εισέρχονται πανηγυρικά στο Βουκουρέστι. Την ίδια στιγμή οι στρατοί των Γάλλων και των Άγγλων έπαιρναν θέσεις στα Βαλκάνια που δύσκολα θα απεμπλέκονταν από την περιοχή, χωρίς τουλάχιστον την προσβολή του γοήτρου τους. Για τους επόμενους τρεις μήνες, Άγγλοι και Γάλλοι προσπαθούσαν να αποφύγουν τη σύγκρουση με την επίδειξη στρατιωτικής ισχύος, εκτιμώντας ότι με αυτή την τακτική θα κάμψουν την αδιάλλακτη στάση του Τσάρου. Παράλληλα, ο χρόνος αυτός αποδείχθηκε ικανός για την Υψηλή Πύλη, ώστε να προετοιμάσει το στρατό της για τον μεγάλο πόλεμο που πλησίαζε στις ευρωπαϊκές κτήσεις της.

Χάρτης που απεικονίζει το κύριο θέατρο του πολέμου. Παρουσιάζονται οι αρχικές κινήσεις των Ρώσων στις παραδουνάβιες ηγεμονίες, απ' όπου ξεκίνησε και η Ελληνική Λεγεώνα την ιστορία της. Στη δεξιά πλευρά του χάρτη καταδεικνύεται η εκστρατεία των Ρώσων στον Καύκασο και η προσβολή του ισχυρού φρουρίου του Κάρς. Λιθογραφία 1937, Λονδίνο, Imperial War Museum, μόνιμη συλλογή. Ανακτήθηκε από τον ιστότοπο: <https://www.iwm.org.uk/> στις 19/02/2020.

Βρετανοί βετεράνοι του Κριμαϊκού σε φωτογραφία μετά τον πόλεμο. Λονδίνο, Imperial War Museum, μόνιμη συλλογή. Ανακτήθηκε από τον ιστότοπο: <https://www.iwm.org.uk/> στις 19/02/2020.

¹⁹ Σ. Γκαλιμαρίδης, ό.π.,σελ.40-41

Η απήχηση του πολέμου στον ελλαδικό χώρο.

Στην Αθήνα τα φιλοπόλεμα καλέσματα των εφημερίδων είχαν προκαλέσει την έξαρση κινημάτων και εξωθούσαν την κυβέρνηση σε κήρυξη πολέμου στους Τούρκους. Πλήθος παλαιών αγωνιστών, εθελοντών από όλη την Ελλάδα, κληρικών και διανοούμενων συνέρρεαν σε συγκεντρώσεις με θέμα την απελευθέρωση των επαρχιών της Ηπείρου, της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας. Ο Υπουργός Στρατιωτικών την περίοδο εκείνη, ο Σκαρλάτος Σούτζος, άνθρωπος καλλιεργημένος, διορατικός και γνώστης των ευρωπαϊκών ισορροπιών προσπάθησε σε επαφές που είχε με τους πρεσβευτές των Μ. Δυνάμεων, να ανιχνεύσει τις πιθανές αντιδράσεις τους σε περίπτωση πολέμου με την Οθωμανική Αυτοκρατορία αλλά και στο ενδεχόμενο σενάριο μιας ελληνικής επανάστασης στις οθωμανικές επαρχίες. Από τις συζητήσεις που είχε, διαπίστωσε ότι όλοι απέκλειαν κατηγορηματικά την άμεση εμπλοκή της Ελλάδας σε πόλεμο με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, κάτι που θα οδηγούσε σε ευθεία αναμέτρηση μαζί τους, καθώς ήταν σύμμαχοι της τελευταίας. Στο σενάριο όμως μιας ελληνικής επανάστασης, θα περίμεναν από την ελληνική κυβέρνηση να καταστείλει κάθε προσπάθεια εξάπλωσης και ενίσχυσής της²⁰. Ο Σούτζος αναλογιζόμενος όλα τα δεδομένα προσπάθησε να καθησυχάσει τους πρεσβευτές και κυρίως τον πρέσβη της Γαλλίας Ρουέν, ο οποίος διαμαρτυρήθηκε έντονα για τον διορισμό του Στρατηγού Σπυρομήλιου, ως υπασπιστή του Όθωνα επειδή τον θεωρούσε πιστό υποστηρικτή της Ρωσίας.

Ο Όθωνας όμως και το επιτελείο του, είχαν ήδη αποφασίσει για τις ενέργειές τους, οι οποίες σε γενικές γραμμές είχαν σχεδιαστεί από τον ίδιο τον Σπυρομήλιο²¹. Ο τελικός σκοπός ήταν η προσάρτηση της Ηπείρου, της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας, άλλωστε αυτό υποδείκνυε η ρητορική των πολιτικών ανδρών του τόπου αλλά και η στάση της ελληνικής κοινής γνώμης. Επειδή θεωρήθηκε βέβαιη σε περίπτωση ελληνοτουρκικής σύρραξης η επέμβαση της Μ. Βρετανίας, της Γαλλίας και της Αυστρίας, η κυβέρνηση δεν θα υιοθετούσε την επιλογή άμεσης σύγκρουσης με τους Τούρκους αλλά τηρώντας μια τυπική ουδετερότητα θα

ενίσχυε τα σχέδια των ομοεθνών επαναστατών στις τρεις επαρχίες, με την παροχή βοήθειας και την προώθηση εθελοντών και ατάκτων θέτοντας ως επικεφαλής αξιωματικούς του ελληνικού στρατού, κατά το δυνατόν καταγόμενων από τις περιοχές αυτές²².

Οι επαναστατημένες επαρχίες θα κήρυτταν αρχικά την ανεξαρτησία τους από την Πύλη και κατόπιν θα δήλωναν στη διεθνή κοινότητα, δια των αντιπροσώπων τους, την επιθυμία να ενωθούν με την υπόλοιπη Ελλάδα. Οι πολιτικοί στην Ελλάδα είχαν την πεποίθηση, ότι με αυτό το σχέδιο δεν θα μπορούσε κάποιος να κατηγορήσει την ελληνική κυβέρνηση για συμμετοχή στις επαναστατικές κινήσεις²³. Η κατάλληλη ευκαιρία για την έναρξη του σχεδίου, θα δινόταν από μια συνηθισμένη τουρκική πρόκληση, όπως για παράδειγμα μία ληστεία σε τουρκικό έδαφος σε βάρος χριστιανών, ένα συχνό φαινόμενο την εποχή που εξετάζουμε. Δράπτοντας την ευκαιρία οι χριστιανοί της περιοχής θα εξεγείρονταν, σηματοδοτώντας το ξέσπασμα της επανάστασης.

Με επικεφαλής ντόπιους πατριώτες θα συγκροτούσαν τμήματα, τα οποία σε δεύτερο χρόνο θα συνενώνονταν με σώματα ατάκτων που θα εισέρχονταν στις επαναστατημένες περιοχές από την Ελλάδα. Κατόπιν Μονάδες του τακτικού ελληνικού στρατού όπως το πεζικό της γραμμής, ουλάνοι του ιππικού και οροφύλακες με την υποστήριξη σκαπανέων και πυροβολικού, θα περνούσαν τα σύνορα με το πρόσχημα της καταστολής των επεισοδίων, αλλά στην πραγματικότητα θα υποβοηθούσαν τους επαναστατημένους Έλληνες. Στην πρώτη πόλη που θα απελευθερωνόταν, θα συγκροτούσαν επαναστατική κυβέρνηση με τη μυστική συνδρομή της Αθήνας και η κυβέρνηση αυτή θα κήρυττε άμεσα την ανεξαρτησία της επαρχίας. Στο τέλος οι κάτοικοι θα προέβαιναν σε ψηφοφορία που θα οδηγούσε στην ένωση με το Ελληνικό Βασίλειο²⁴.

Το Σχέδιο αυτό παρόλο που ήταν σωστό στη δομή του, είχε το μειονέκτημα της διεθνούς συγκυρίας. Όπως επισήμανε εύστοχα ο πολιτικός Ανδρέας Μεταξάς και εκφραστής του ρωσικού κόμματος: ...ήταν

²⁰ Winfried Baumgart, ό.π., σελ.199-202

²¹ Δ. Δοντά, ό.π.,σελ.109

²² Δ. Δοντά, ό.π.,σελ.131

²³ Βλάσης Γαβριηλίδης, «Η Ελλάς και ο Πανσλαβισμός», Αθήνα 1869, σελ.77-85

²⁴ Σ. Γκαλιμαρίδης, ό.π.,σελ.134

πολύ νωρίς και πολύ αργά για την νέα επανάσταση!²⁵. Η άποψη του στηριζόταν στο ότι ήταν νωρίς γιατί ακόμα δεν είχε φανεί αν θα κέρδιζαν τον πόλεμο οι Ρώσοι, ώστε να είναι τουλάχιστον από αυτή την πλευρά ευνοϊκή η συγκυρία, από την άλλη ήταν πολύ αργά γιατί οι δύο προστάτιδες δυνάμεις Γαλλία και Μ. Βρετανία είχαν ήδη υπογράψει συμμαχία με τον Σουλτάνο. Η επανάσταση στις οθωμανικές επαρχίες που συνόρευαν με την Ελλάδα εκδηλώθηκε γρήγορα και ο Όθωνας διόρισε Αρχιστρατήγους, για μεν το μέτωπο της Ηπείρου των μετέπειτα Στρατηγό Σπύρο Καραϊσκάκη (υιό του αγωνιστή του '21), για δε την Θεσσαλία και την Μακεδονία τον Στρατηγό Χριστόδουλο Χατζηπέτρο, μια εμβληματική και ιδιαίτερα δημοφιλή φιγούρα στην Ελλάδα της εποχής.

Οι δύο Αρχιστράτηγοι των επαναστατημένων Ελλήνων. Αριστερά ο Στρατηγός Σπύρος Καραϊσκάκης (1825-1899) επικεφαλής του αγώνα στην Ήπειρο και δεξιά ο Στρατηγός Χριστόδουλος Χατζηπέτρος (1799-1869) επικεφαλής στο μέτωπο Θεσσαλίας-Μακεδονίας. Αθήνα Γεννάδιος Βιβλιοθήκη. Βλ. Σ. Γκαλιμαρίδης, ό.π., σελ. 130

²⁵ Δ. Δοντά, ό.π., σελ.66

Η τραγική κατάληξη ενός δίκαιου αγώνα για την Ελλάδα.

Η απροκάλυπτη υποστήριξη των επαναστατών στα οθωμανικά εδάφη και η κατ' επέκταση συνταύτιση με τη ρωσική πλευρά, προκάλεσε την έντονη αντίδραση των Μ. Δυνάμεων οι οποίες πλέον, εξέταζαν σοβαρά την επιβολή αυστηρών κυρώσεων απέναντι στην Ελλάδα. Με το πρωτόκολλο της 9ης Απριλίου 1854, συμφωνήθηκαν μεταξύ Αγγλίας και Γαλλίας, το πλαίσιο των μέτρων που θα λάμβαναν ώστε να εξαλείψουν το βαλκανικό μέτωπο που άνοιξε παρά τις συστάσεις τους, η Ελλάδα. Το δίλημμα που αντιμετώπισαν ήταν αν θα έπρεπε να στείλουν απευθείας στρατό για να καταστείλουν τις εξεγέρσεις στη Θεσσαλία και την Ήπειρο, εντός δηλαδή των οθωμανικών εδαφών, ή να αποβιβάσουν στρατό στον Πειραιά, να καταλάβουν την Αθήνα και να αναγκάσουν τον Βασιλιά Όθωνα να καταδικάσει την επανάσταση και να ανακαλέσει κάθε Έλληνα υπήκοο που συμμετείχε στις επιχειρήσεις των εξεγερμένων περιοχών²⁶.

Η περίπτωση της άμεσης στρατιωτικής επέμβασης στην Ήπειρο και τη Θεσσαλία, θεωρήθηκε ότι είχε το ρίσκο να προκαλέσει περισσότερη αναστάτωση στους χριστιανικούς πληθυσμούς και να οδηγήσει σε μεγαλύτερη γενίκευση των επαναστάσεων. Επιπλέον, ο δημοφιλής στους χριστιανούς των Βαλκανίων, Τσάρος Νικόλαος Α΄, είχε διακηρύξει επίσημα ότι ο πόλεμος ξεκίνησε από την ανάγκη προστασίας των χριστιανικών πληθυσμών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και των δικαιωμάτων τους, κι έτσι αν οι Αγγλογάλλοι στρέφονταν με στρατό εναντίον των επαναστατών θα επιβεβαίωναν απλά το δίκαιο των διακηρύξεων του Τσάρου. Αποφάσισαν λοιπόν να καταφύγουν στη δεύτερη επιλογή, δηλαδή στην κατοχή του Πειραιά και επιβολή της θέλησής τους στην Ελλάδα με την απειλή χρήσης βίας²⁷.

Στις 24 Μαΐου 1854, ο γαλλικός πολεμικός στόλος αποβιβάζει στον Πειραιά περί τους 3.000 στρατιώτες υπό τις διαταγές του Γάλλου Στρατηγού Φορέ. Ακολούθησε η κατάληψη των Αθηνών και των νευραλγικών σημείων της πρωτεύουσας όπως: οι στρατώνες, η διοίκηση της χωροφυλακής, πυριτιδαποθήκες, τα ανάκτορα και όλες οι κεντρικές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανο-

μένων των τελωνείων. Η κατάληψη έγινε χωρίς καμία αντίδραση από τον ελληνικό στρατό που είχε εντολή να αποφύγει κάθε αιματοχυσία. Αντιθέτως, οι κάτοικοι της Αθήνας έχοντας σχεδόν πρόσφατες τις μνήμες από την προηγούμενη κατοχή του Πειραιά την περίοδο των Παρκερικών (1850), ήταν εχθρικοί και απρόθυμοι να συνεργαστούν με τα στρατεύματα κατοχής. Αυτή τη φορά τα συμμαχικά στρατεύματα, εκτός από την πείνα και τις ελλείψεις κύριων αγαθών που προμήνυε η κατοχή τους, έφεραν στους Αθηναίους και αρρώστιες με χειρότερη ίσως την επιδημία χολέρας²⁸ που αποδεκάτισε τον άμαχο πληθυσμό.

Οι αντιπρόσωποι των Μ. Δυνάμεων, κατέλυσαν την κυβέρνηση και εγκατέστησαν νέα κυβέρνηση κατοχής με πρόσωπα που υπέδειξαν οι ίδιοι στον Βασιλιά. Επικεφαλής της κυβέρνησης κατοχής ήταν ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ενώ υπουργός στρατιωτικών ορίστηκε ο Συνταγματάρχης του Ιππικού Δημήτριος Καλλέργης, θέσεις δόλου τιμητικές για τα δύο αυτά ιστορικά πρόσωπα. Ο Όθωνας συντετριμμένος από τις εξελίξεις, αναγκάστηκε να υπογράψει τρεις βασικές επιστολές-προκηρύξεις για τον τερματισμό των επαναστατικών κινημάτων²⁹. Η πρώτη προκήρυξη καλούσε τους Έλληνες πολίτες να σεβαστούν τις διεθνείς συνθήκες, να συνεχίσουν ειρηνικά τις ασχολίες τους και υποσχόταν ότι για την υπόλοιπη διάρκεια του Κριμαϊκού πολέμου, το Ελληνικό Βασίλειο θα τηρούσε αυστηρή ουδετερότητα και σε καμία περίπτωση δεν θα κήρυττε τον πόλεμο κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Με τη δεύτερη επιστολή απευθύνθηκε προς τον στρατό και διέταξε τη διάλυση όλων των εθελοντικών σωμάτων και τον τερματισμό κάθε εχθροπραξίας εναντίον των Τούρκων. Με την τρίτη προκήρυξη, ο Βασιλιάς απένειμε γενική αμνηστία σε όλους τους Έλληνες υπηκόους που συμμετείχαν στις

²⁸ Η επιδημία χολέρας του 1854. Τα αγγλογαλλικά στρατεύματα που αποβιβάστηκαν στον Πειραιά, αγνόησαν εντελώς τις συστάσεις των ελληνικών υγειονομικών υπηρεσιών για κάθαρση των οπλιτών που μεταφέρονταν από την Κριμαία, με αποτέλεσμα τη διάδοση μιας από τις χειρότερες επιδημίες χολέρας που γνώρισε ποτέ η Αθήνα. Κατά τη διάρκεια της πανδημίας έχασε τη ζωή του περί το 10% του πληθυσμού της πόλης, ενώ εξανεμίστηκε κάθε οικονομική δραστηριότητα. Επιπλέον, δεν ήταν λίγοι και αυτοί που εγκατέλειψαν την πόλη σε αναζήτηση ασφαλούς καταφύγιου στην επαρχία. Ο Όθωνας, στην προσπάθεια ανακοπής της διασποράς της χολέρας, εξέδωσε βασιλικό διάταγμα στις 10 Ιουλ 1854, επιβάλλοντας έκτακτα μέτρα στη χώρα και παράλληλα διέθεσε μέρος της προσωπικής του περιουσίας για την ενίσχυση των πενιχρών υγειονομικών υποδομών. Βλέπε σχετικά: Σ. Γκαλιμαρίδης, ό.π., σελ.170

²⁹ Σ. Γκαλιμαρίδης, ό.π., σελ.171-172

²⁶ Β. Γαβριηλίδης, ό.π., σελ.60

²⁷ Bazancourt Baron de, ό.π., σελ. 383-390

εξεγέρσεις στην Ήπειρο, τη Θεσσαλία, τη Μακεδονία και την Χαλκιδική, υπό τον όρο ότι αυτοί θα επέστρεφαν στην ελληνική επικράτεια μέσα σε ένα μήνα από τη δημοσίευση της προκήρυξης³⁰.

Με τα γεγονότα αυτά, τερματίστηκαν τα επαναστατικά κινήματα μέχρι τα μέσα του καλοκαιριού του 1854 οπότε επέστρεψαν και οι τελευταίοι Έλληνες Αξιωματικοί στην Ελλάδα. Το ελληνικό κράτος που κατά μία έννοια όφειλε την ανεξαρτησία του στο συμβιβασμό μεταξύ Αγγλίας και Ρωσίας, υπερεκτίμησε τη θέση της Ρωσίας στην κρίση του 1853 που οδήγησε τελικά στον πόλεμο. Δεν είχε γίνει αντιληπτό στην Ελλάδα, ότι η Αγγλία έβλεπε με ανησυχία την αύξηση της ρωσικής

επιρροής στην Ανατολική Μεσόγειο και μάλιστα σε τέτοιο βαθμό που ήταν έτοιμη να συμμαχήσει με τον παραδοσιακό αντίπαλό της στην Ευρώπη, τη Γαλλία. Σε κάθε περίπτωση ο Κριμαϊκός πόλεμος κλόνισε στα μάτια των Ελλήνων την υπόσταση του αγγλικού και γαλλικού φιλελληνισμού που αποτέλεσε ένα σημαντικό παράγοντα στην επιτυχία του αγώνα της Εθνικής Παλιγγενεσίας. Παράλληλα όμως, κατέρρευσε η πεποίθηση της παντοδυναμίας των Ρώσων και ειδικότερα το αφήγημα ότι μέσω της ρωσικής συνδρομής θα μπορούσαν οι Έλληνες να επεκταθούν προς τον Βορρά, απελευθερώνοντας τις πολύπαθες επαρχίες της Ηπείρου και της Θεσσαλίας στις οποίες κατοικούσαν αμιγείς ελληνικοί πληθυσμοί.

³⁰ Παναγιώτης Καλεβράς, «Επιστολαί ή τα κατά την επανάστασιν της Ελλάδος και τα προ αυτής συμβάντα, ανέκδοτα πολιτικά και θρησκευτικά μυστικοσυμβούλια», Αθήνα 1856, σελ.46-52

Ο Σχης (ΤΘ) Σάββας Γκαλιμαρίδης γεννήθηκε στην Αθήνα το 1974 και προέρχεται από στρατιωτική οικογένεια. Είναι τάξεως ΣΣΕ 1996. Στο πλαίσιο της σταδιοδρομίας του αποφοίτησε από την ΑΔΙΣΠΟ, τη ΣΕΘΑ και υπηρέτησε πάνω από δεκαπέντε έτη σε παραμεθόριες περιοχές, καθώς και στη Στρατιωτική Αντιπροσωπεία της Ελλάδος στο Ανώτατο Συμμαχικό Στρατηγείο Δυνάμεων Ευρώπης στο Βέλγιο (SHAPE) για τρία έτη. Παράλληλα με την ενάσκηση των καθηκόντων του απέκτησε πτυχίο Ιστορίας από τη Σχολή Κλασικών

και Ανθρωπιστικών Σπουδών του ΔΠΘ, μεταπτυχιακούς τίτλους στη Δημόσια Ιστορία από το ΕΑΠ και στην Εκπαιδευτική Ηγεσία και Διοίκηση από το Πανεπιστήμιο της Ρώμης. Το 2010 τοποθετείται στο Σουδάν στην πολυεθνική δύναμη του ΟΗΕ με έδρα το Χαρτούμ κατά τη διάρκεια του εμφύλιου σπαραγμού στην πολύπαθη αυτή χώρα της Αφρικής. Έχει διατελέσει εκπαιδευτής των αρμάτων Leo2Hel, Διοικητής στην 25^η Επιλαρχία Μέσων Αρμάτων στη Θράκη, Τμηματάρχης Σχεδίων στο Δ' Σώμα Στρατού, Επιτελής στο ΓΕΣ και Τμηματάρχης - Σύμβουλος Διεθνών Θεμάτων στο στρατιωτικό γραφείο δύο Υφυπουργών Άμυνας. Η μεγάλη αγάπη που τρέφει για την ιστορία και κατ' επέκταση για την ιστορική έρευνα, τον ώθησε από νωρίς στην επισταμένη μελέτη αρχειακών πηγών, προχωρώντας παράλληλα σε δημοσίευση άρθρων, βιβλίων και εργασιών σε ελληνικά και ξενόγλωσσα περιοδικά. Ομιλεί σε άριστο επίπεδο Αγγλικά, Γαλλικά, Ισπανικά, Ιταλικά και Τουρκικά. Είναι έγγαμος και πατέρας του Ευάγγελου (Τεταρτοετής Εύελπης), του Μιχαήλ (Πρωτοετής Οικονομικού στη ΣΣΑΣ) και της Έλενας (μαθήτρια Α' Λυκείου).

Εργογραφία:

«Σύντομη Ιστορία του Οθωμανικού Φορολογικού Συστήματος 1453 – 1699», Εκδόσεις Γραμμικό, Αθήνα 2015. ISBN: 978-960-93-7341-8

«Ο Κριμαϊκός Πόλεμος 1853-1856 και η απήχησή του στους Έλληνες», Εκδόσεις Λειμών, Αθήνα 2021. ISBN: 978-618-5259-78-5

Στρατιωτική Τέχνη και Καινοτομία: Διδάγματα από Πρόσφατες Αντιπαραθέσεις

Σμήναρχος (ΜΗ) Κωνσταντίνος Ζηκίδης
Στρατιωτικό Διδακτικό Προσωπικό
Σχολής Ικάρων
Διδάκτωρ ΕΜΠ

Ιστορική αναδρομή

Η καινοτομία αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της στρατιωτικής τέχνης, επιτρέποντας την βέλτιστη αξιοποίηση των δυνάμεων και ενίοτε τον αιφνιδιασμό του αντιπάλου, με σκοπό την επίτευξη ευνοϊκού αποτελέσματος με μειωμένο κόστος (με τη γενική έννοια του όρου). Επιχειρώντας μία σύντομη ιστορική αναδρομή, η αρχαία φάλαγγα οπλιτών αποτέλεσε μία σημαντική καινοτομία, η οποία εξελίχθηκε με την πάροδο του χρόνου. Ο οπλίτης έφερε κατάλληλο οπλισμό, αποτελούμενο από ασπίδα, δόρυ, ξίφος, περικεφαλαία και ενδεχομένως θώρακα. Η φάλαγγα είχε πυκνή παραλληλόγραμμη διάταξη μάχης, όπου ο κάθε οπλίτης προστατευόταν από την δική του ασπίδα και από την ασπίδα του οπλίτη στα δεξιά του. Όλοι μαζί, συντεταγμένα και συντονισμένα, κινούνταν εναντίον του εχθρού, άδοντας τον παιάνα. Συχνά, το θέαμα και μόνο της επέλασης της φάλαγγας υπό τις ιαχές των οπλιτών της ήταν αρκετά τρομαχτικό, ώστε να τρέψει τους βαρβάρους σε φυγή [1]. Αργότερα, η φάλαγγα εξοπλίστηκε με τη μακεδονική σάρισα (μακρύ δόρυ μήκους 5-5,5 μ.) που εισήγαγε ο Φίλιππος Β' ο Μακεδών, πατέρας του Μεγάλου Αλεξάνδρου, η οποία προσέφερε ένα αποφασιστικό πλεονέκτημα, εξαιτίας του αυξημένου μήκους του δόρατος [2]. Γενικώς, η οπλιτική φάλαγγα αποτέλεσε μία σημαντική καινοτομία, η οποία διασφάλισε για αιώνες την στρατιωτική ισχύ των αρχαίων Ελλήνων, μέχρι που ξεπεράστηκε από την ρωμαϊκή λεγεώνα.

Άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα καινοτομίας της εποχής εκείνης ήταν η παράταξη των οπλιτών με ενισχυμένες πτέρυγες και ασθενές κέντρο, τεχνική η οποία επέτρεψε στον Μιλτιάδη να περικυκλώσει τους Πέρσες στη μάχη του Μαραθώνα (490 π.Χ.). Στην ναυμαχία της Σαλαμίνας όμως (480 π.Χ.), η επιλογή του χώρου αναμέτρησης (η στενότητα του οποίου μετέτρεψε σε αδυναμία το πλεονέκτημα του μεγάλου αριθμού

πλοίων του περσικού στόλου), καθώς και η παραπλάνηση των Περσών από τον Θερμοπύλο (με τη βοήθεια του Σίκκινου), η οποία τους οδήγησε να ξεκινήσουν την ναυμαχία, χαρακτηρίζεται περισσότερο ως στρατήγημα και όχι ως καινοτομία [3]. Οι αρχαίοι Έλληνες απέκρουσαν Πέρσες, Καρχηδόνιους και Ετρούσκους, ενώ προώθησαν τον εμπορικό και οικιστικό αποικισμό ανά τη Μεσόγειο και τον Εύξεινο Πόντο. Υπό την ηγεσία του Μεγ. Αλεξάνδρου επιτεύχθηκε η μέγιστη δυνατή εξάπλωση - επικράτηση, έως την Ινδία. Πέραν της τακτικής, θα πρέπει να σημειωθεί και η ευρηματικότητα, με χαρακτηριστικά παραδείγματα την ιδιοφυΐα του Διάδη του Πελλαίου, αρχιμηχανικού του Φιλίππου και του Αλεξάνδρου και εφευρέτη πολλών πολιορκητικών μηχανών, καθώς και του Αρχιμήδη, οι μηχανισμοί του οποίου συνέβαλαν στην άμυνα των Συρακουσών.

Στη συνέχεια, η στρατιωτική ισχύς σε συνδυασμό με τη χρήση “ειδικών όπλων” εγχώριας ανάπτυξης, όπως το υγρόν πυρ, συνέβαλαν στην υπερχλιόχρονη επιβίωση της βυζαντινής αυτοκρατορίας. Το 1453 όμως, επενδύσαμε κυρίως σε παρωχημένη αμυντική τεχνολογία για την προστασία της Βασιλεύουσας, στα τείχη. Η καινοτομία που αντιπροσώπευε το πυροβόλο όπλο που αξιοποίησαν οι Οθωμανοί, οδήγησε στην πτώση της Πόλης, επισφραγίζοντας έτσι αυτό που είχε ξεκινήσει το 1071 με τη μάχη του Μαντζικέρτ. Διαπιστώνεται ότι η αντιπαραθεση με την γείτονα εξ ανατολών, Τουρκία, διαρκεί ήδη πάνω από 950 χρόνια.

Κατά την επανάσταση του 1821, οι ελληνικές δυνάμεις εφάρμοσαν τακτικές ανταρτοπολέμου, κάτι το οποίο ήταν σχετικά πρωτόγνωρο, καταφέροντας την σταδιακή απελευθέρωση της Ελλάδας από την παντοδύναμη έως τότε Οθωμανική Αυτοκρατορία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα καινοτομίας αποτέλεσε η δράση των μπουρλοτιέρηδων, οι οποίοι με ελάχιστο κόστος προξενούσαν μεγάλη ζημία στον εχθρικό στόλο. Παραμένοντας στον 19ο αιώνα, θα πρέπει να μνημονευτεί το ορειβατικό πυροβόλο Σνάνιντερ-Δαγκλή, ένα ρυμουλκούμενο πυροβόλο διαμετρήματος 75 mm που σχεδίασε το 1893 ο τότε Ταγματάρχης (ΠΒ) Παναγιώτης Δαγκλής, το οποίο μπορούσε να λυθεί, ώστε να μπορεί να μεταφερθεί ευκολότερα. Κατασκευάστηκε από την γαλλική Schneider και χρησιμοποιήθηκε από μονάδες ορεινού πυροβολικού από τις αρχές του 20ου αιώνα έως και τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, ενώ πωλήθηκε και σε άλλες χώρες [4].

Η πυρπόληση της τουρκικής ναυαρχίδας από τον Δημήτριο Παπανικολή, στις 27 Μαΐου 1821 στον όρμο Ερεσού της Λέσβου. Πίνακας Κωνσταντίνου Βολανάκη.

Η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία χαρακτηρίστηκε εξ αρχής από πρωτοποριακές κινήσεις, καθώς η χώρα αντελήφθη από πολύ νωρίς την αξία του αεροσκάφους (Α/Φ). Έτσι, από το 1911 τέθηκαν τα θεμέλια της ΠΑ, ελάχιστα μετά τα πρώτα βήματα του Κλάδου Στρατιωτικής Αεροναυπηγικής (Aéronautique Militaire) του Γαλλικού Στρατού, η οποία θεωρείται από πολλούς ως η πρώτη αεροπορική δύναμη παγκοσμίως (με Α/Φ βαρύτερα του αέρος). Το 1912 συγκροτήθηκε ο «Λόχος Αεροπορίας» στη Λάρισα, ο οποίος πραγματοποίησε την πρώτη πολεμική αεροπορική αποστολή αναγνώρισης (εναντίον των Τούρκων, στο μέτωπο της Θεσσαλίας), ενώ ακολούθησαν αποστολές βομβαρδισμού (με ρίψεις αυτοσχέδιων βομβών στα οχυρά του Μπιζανίου). Το 1913 πραγματοποιήθηκε η πρώτη πολεμική αποστολή ναυτικής συνεργασίας στον κόσμο πάνω από τα Δαρδανέλια, ανοίγοντας το δρόμο για την αξιοποίηση του αεροπορικού όπλου σε αεροναυτικές επιχειρήσεις [5].

Καινοτομίες στο σύγχρονο ελληνoturκικό πλαίσιο

Επιστρέφοντας πιο κοντά στο παρόν, διαπιστώνεται ότι κατά το πρώτο μέρος του τελευταίου μισού αιώνα, η Ελλάδα διατηρούσε σταθερό ποιοτικό προβάδισμα σε σχέση με την Τουρκία, ως προς τις στρατιωτικές δυνατότητες και την καινοτομία στην άμυνα, και στους τρεις Κλάδους των Ενόπλων Δυνάμεων (ΕΔ), ενώ στην δεκαετία του '70 είχε αναπτύξει αξιόλογη αμυντική βιομηχανία. Δυστυχώς αυτή η κατάσταση δεν διατηρήθηκε επί μακρόν. Η προμήθεια οπλικών συστη-

μάτων από φορείς του εξωτερικού, χωρίς ουσιαστική συμπαραγωγή, υποβάθμισε την εγχώρια βιομηχανία. Η οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2009-10 είχε αρνητικές επιπτώσεις σε όλα αμυντικά προγράμματα, ακόμα και στην υποστήριξη των υφιστάμενων οπλικών συστημάτων. Έκτοτε, τα μόνα μεγάλα προγράμματα που ξεκίνησαν ήταν η αναβάθμιση των Α/Φ F-16 Block 52+/Adv σε Viper το 2018, τα Α/Φ Rafale το 2021 και οι φρεγάτες FDI το 2022.

Το ίδιο διάστημα, η Τουρκία έκανε σημαντικά βήματα, καθώς απέδωσαν οι προσπάθειες ανάπτυξης στην δική της βιομηχανία που είχαν ξεκινήσει πολύ καιρό πριν. Ενδεικτικά αναφέρονται οι βαλλιστικοί πύραυλοι Bora εμβείας 280+ km, η οικογένεια καθοδηγούμενων βλημάτων πλεύσεως (cruise) SOM εμβείας 250+ km, τα βλήματα επιφανείας-επιφανείας Atmaca εμβείας 220+ km, καθώς και διάφορες «έξυπνες» αεροπορικές βόμβες, προωθούμενες ή μη. Όλα αυτά υπάρχουν ήδη και υπηρετούν στις Τουρκικές ΕΔ. Επίσης, εισέρχεται σε φάση μαζικής παραγωγής ο βαλλιστικός Tayfun εμβείας 560+ km. Τέλος, είναι πλέον γνωστή η μεγάλη ανάπτυξη στα συστήματα μη επανδρωμένων αεροσκαφών (ΣμηΕΑ), όπως τα Bayraktar TB2, Aksungur, Akinci και Kizilelma, καθώς και το μη επανδρωμένο σκάφος επιφανείας (USV) Ulaq.

Θα μπορούσε κάποιος να θεωρήσει ως καινοτομία την απόκτηση σύγχρονων μαχητικών αεροσκαφών, πλοίων, ελικοπτέρων, αρμάτων κλπ, με ισχυρά ραντάρ, ικανούς αισθητήρες, συγχώνευση δεδομένων (sensor fusion), δικτυοκεντρικές ικανότητες κλπ, τα οποία θα είναι στην αιχμή της αμυντικής τεχνολογίας. Όμως, μία πιο προσεκτική εξέταση αποκαλύπτει ορισμένα θέματα, τα οποία θα πρέπει να προβληματίσουν. Πρώτα απ' όλα, το κόστος: ένα σύγχρονο μαχητικό κοστίζει γύρω στα 100 εκατ. € ή \$, ως τάξη μεγέθους, ενώ απαιτούνται ακόμα προσομοιωτές, βιβλιογραφία, εκπαίδευση, εξοπλισμός αποστολής, εξοπλισμός υποστήριξης, ανταλλακτικά, υποδομές, υπόστεγα συντήρησης, συνεργεία, αποθήκες κλπ. Επίσης, απαιτούνται και όπλα. Όπως διαπιστώνεται από πρόσφατες προμήθειες εντός και εκτός Ελλάδας, το κόστος αγοράς μικρού αριθμού Α/Φ και αντιστοιχών όπλων ανέρχεται σε αρκετά δισεκατομμύρια.

Ακόμα περισσότερο, το κόστος χρήσης (εν συνεχεία υποστήριξη, καύσιμα, προσωπικό κλπ) των σύγχρονων μαχητικών είναι ιδιαίτερα αυξημένο. Χρησιμοποιώντας ως βάση σύγκρισης το Α/Φ F-16, αυτό

παρουσιάζει ιστορικά κόστος ώρας πτήσεως (ΚΩΠ) της τάξης των 22.000 \$, σύμφωνα με πρόσφατα επίσημα στοιχεία της κυβέρνησης των ΗΠΑ [6]. Στα πιο σύγχρονα μαχητικά όμως, το ΚΩΠ εκτιμάται σε τάξη μεγέθους 30.000-50.000 € ή \$ ανά ώρα πτήσεως [7]. Έτσι, εάν υποθέσουμε ότι έχουμε μία Μοίρα με 20 Α/Φ, με το καθένα εκ των οποίων να συμπληρώνει 160 ώρες πτήσεως το χρόνο κατά μέσο όρο, το συνολικό κόστος χρήσης ανέρχεται σε ύψος της τάξης των 100-150 εκατ. € ετησίως! Κατά κανόνα, το κόστος χρήσης ενός οπλικού συστήματος σε βάθος χρόνου ισούται με το διπλάσιο ή και τριπλάσιο του κόστους προμήθειας.

Το θέμα όμως δεν είναι το αεροπλάνο, δηλαδή η πλατφόρμα, αλλά τα όπλα το οποίο αυτό φέρει. Καθώς και η ευχέρεια αυτό να τα χρησιμοποιήσει, χωρίς περιορισμούς. Όταν η χώρα μας προμηθεύεται όλα αυτά από άλλα κράτη, τίθεται το ενδεχόμενο “αποθάρρυνσης” σχετικά με την χρήση τους εναντίον της Τουρκίας ή όποιας άλλης χώρας επιτάσσουν τα εθνικά μας συμφέροντα. Και τα γεγονότα του 1974 και του 1996 δεν μπορούν να αποκλείσουν το ενδεχόμενο αυτό. Επομένως, ασχέτως από το πόσο καινοτόμο είναι ένα εξελιγμένο μαχητικό αεροσκάφος, το θέμα είναι τι μπορεί να κάνει εναντίον της Τουρκίας και τι όπλα μπορεί να εξαπολύσει εναντίον της, υπό οποιασδήποτε συνθήκες. Και με ποιο κόστος σε βάθος χρόνου. Επομένως, πέραν ορισμένων απαραίτητων μεγάλων προμηθειών, τίθεται επιτακτικά το θέμα ως προς το τι θα μπορούσαμε να δημιουργήσουμε με εγχώρια ανάπτυξη, οικονομικά, αξιόπιστα και χωρίς περιορισμούς.

Καινοτομίες σε πρόσφατες συγκρούσεις

Στο πλαίσιο αυτό, θα εξεταστούν ορισμένες καινοτομίες που εμφανίστηκαν σε πρόσφατες συγκρούσεις. Ξεκινώντας από τον πόλεμο στο Αρτσάχ ή Ναγκόρνο-Καραμπάχ (Σεπ-Νοέ 20), διαπιστώνεται ότι πρωταγωνιστικό ρόλο έπαιξαν τα ΣμηΕΑ, ενώ μηδενική ήταν η συμμετοχή μαχητικών Α/Φ από την πλευρά της Αρμενίας και πολύ περιορισμένη από το Αζερμπαϊτζάν, αν και το δεύτερο ετύγχανε “αεροπορικής συμπαράστασης” από την Τουρκία.

Μία πολύ έξυπνη κίνηση από το Αζερμπαϊτζάν ήταν η μετατροπή παλαιών διπλάνων Α/Φ Antonov AN-2 σοβιετικής εποχής σε μη επανδρωμένα αεροσκάφη (μηΕΑ). Τα AN-2 αξιοποιούνταν ως τηλεχειριζόμενα δολώματα, προσελκύοντας πυρά αντιαεροπορικών

(α/α) συστημάτων της Αρμενικής πλευράς, γεγονός το οποίο οδηγούσε σε σπατάλη πολύτιμων πυραύλων, ενώ επέτρεπε αμέσως μετά την στοχοποίηση των α/α συστημάτων από το πυροβολικό του Αζερμπαϊτζάν [8].

Επίσης, στην εν λόγω σύγκρουση χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά σε μεγάλη κλίμακα τα γνωστά πλέον μηΕΑ Bayraktar TB2, σε αποστολές συλλογής πληροφοριών, επιτήρησης και αναγνώρισης στόχων, καθώς και για επιθετικά πλήγματα. Οι επιτυχείς εμπλοκές των TB2 “τεκμηριώθηκαν” δεόντως με πολυάριθμα βίντεο, τα οποία “ανέβηκαν” στο διαδίκτυο, συμβάλλοντας στην επικοινωνιακή εκμετάλλευση του θέματος. Τα TB2 χρησιμοποιήθηκαν και σε συνδυασμό με το τουρκικής σχεδίασης σύστημα Ηλεκτρονικού Πολέμου (ΗΠ) Koral, το οποίο ήταν σε θέση να παρεμβάλλει τα αρμενικά α/α συστήματα, όπως τα S-300PT/PS και 9K33 OSA, παρέχοντας σχετική ελευθερία κινήσεως στα TB2 [8].

Ανάλογη προσέγγιση είχε χρησιμοποιηθεί ένα χρόνο νωρίτερα στη Λιβύη αλλά και στη Συρία, όπου τουρκικές δυνάμεις χρησιμοποίησαν συστήματα ΗΠ Koral για να “τυφλώσουν” α/α συστήματα Pantsir-S1, τα οποία στη συνέχεια εξουδετέρωναν, ενώ αποκτούσαν εικόνα του πεδίου της μάχης [9]. Σημειώνεται ότι τα Tor-M2 και Buk-M2 είχαν καλύτερη απόδοση, εν αντιθέσει με τα 9K33 OSA, τα οποία είχαν μικρότερη εμβέλεια από τα βλήματα που φέρει το TB2. Διαπιστώνεται ότι οι Τούρκοι έχουν πλέον αναπτύξει τακτικές χρήσης μηΕΑ σε συνδυασμό με ΗΠ και με τμήματα ελιγμού και πυρών υποστήριξης, τις οποίες έχουν εφαρμόσει σε Λιβύη, Συρία και Αρτσάχ. Αξίζει να σημειωθεί μάλιστα ότι στη Λιβύη έγινε για πρώτη φορά χρήση αυτόνομων μηΕΑ STM Kargu-2, τα οποία με τη βοήθεια τεχνητής νοημοσύνης αναγνώρισαν και ενέπλεξαν αντίπαλους μαχητές χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση, όπως έχει καταγραφεί σε μελέτη του ΟΗΕ [10].

Επιστρέφοντας στο Αρτσάχ, πέραν των TB2, το Αζερμπαϊτζάν αξιοποίησε και ισραηλινά ΣμηΕΑ Hermes 450/900, Heron, Aerostar και Searcher Mk III, καθώς και τα αυτοκτονικά μηΕΑ Harop, Orbiter 1K/3 και SkyStriker. Τα ραντάρ και τα α/α συστήματα της Αρμενίας μπορούσαν να αποκαλύψουν ταχέως κινούμενους στόχους, όπως Α/Φ, αδυνατώντας όμως να ανιχνεύσουν μικρούς και αργούς στόχους, όπως ισχύει για αρκετά εκ των ανωτέρω μηΕΑ [8]. Σε κάθε περίπτωση, στην εν λόγω σύγκρουση απουσίαζαν οι

Καινοτομία

ακριβές πλατφόρμες, όπως π.χ. μαχητικά, και ο αντίστοιχος ρόλος είχε αναληφθεί από τα ΣμηΕΑ.

Όμως, το πιο σημαντικό γεγονός των τελευταίων ετών είναι αναμφισβήτητο ο πόλεμος στην Ουκρανία. Και εκεί παρατηρείται σχετικά περιορισμένη χρήση μαχητικών από τη ρωσική πλευρά, για το φόβο των απωλειών. Διαφορετικά, η Ρωσία θα είχε προβεί σε μαζικούς βομβαρδισμούς με απλές βόμβες και ο αγώνας πιθανότατα θα είχε λήξει. Βεβαίως, από τις πρώτες ημέρες, είχαν χτυπηθεί διάδρομοι προσγείωσης της Ουκρανίας, κυρίως από στοχευμένες πυραυλικές επιθέσεις. Πολλά ουκρανικά Α/Φ καταστράφηκαν στο έδαφος, μεταξύ των οποίων τα περισσότερα TB2, ενώ ακόμα και όσα αξιοποιήθηκαν, δεν είχαν την ίδια απόδοση εναντίον της οργανωμένης ρωσικής αεράμυνας.

Πέραν ορισμένων στρατιωτικών εγκαταστάσεων που χτυπήθηκαν επίμονα (αεροδρόμια, αποθήκες, ραντάρ κλπ), η Ουκρανία έχει αντέξει για πάνω από ενάμιση χρόνο. Η επιβίωσή της στις αεροπορικές και πυραυλικές επιθέσεις της Ρωσίας οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στα πολλά και ικανά α/α συστήματα που διέθετε από την αρχή του πολέμου. Αυτά υπολογίζονται σε πάνω από 250 συστήματα εκτόξευσης S-300 PS/PT, 72 συστήματα μεσαίας εμβελείας 9K37M1 Buk-M1, καθώς και μερικά βραχείας εμβελείας Tor και Osa-AKM, ενώ χιλιάδες φορητά α/α συστήματα (MANPADS) εισέρρευσαν λίγο μετά την αρχή του πολέμου [11]. Έκτοτε, η Ουκρανία έχει ενισχυθεί με αρκετά δυτικά α/α συστήματα (Patriot, SAMP/T, NASAMS, Crotale κλπ), ενώ κατά πάσα πιθανότητα τα αποθέματα στα σοβιετικής προελεύσεως α/α συστήματα έχουν πλέον εξαντληθεί. Επισημαίνεται λοιπόν ο πολύ σημαντικός ρόλος της αεράμυνας στην αντιμετώπιση της οποιασδήποτε επίθεσης.

Γενικώς, οι μάχες έχουν επιφανειακές ομοιότητες ακόμα και με τον 1ο π.π., καθώς υπάρχουν και πάλι χαρακώματα, ενώ ως κύριο όπλο αναδεικνύεται με διαφορά το πυροβολικό. Η κύρια διαφορά είναι τα πανταχού παρόντα μηΕΑ, τα οποία προσδίδουν την 3η διάσταση στο πεδίο της μάχης. Τα άρματα μάχης και τα τεθωρακισμένα οχήματα εν γένει δείχνουν την αδυναμία τους όταν αντιμετωπίζουν εξελιγμένα αντιαρματικά όπλα. Οι μεταλλικές προστατευτικές κατασκευές που έχουν εμφανισθεί σε ορισμένα οχήματα δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως καινοτομία αλλά ως μία επιβεβλημένη εξέλιξη, με αβέβαια αποτελέσματα. Παρ' όλ' αυτά, υπήρξαν αρκετές καινοτομίες, μικρές ή μεγάλες.

Αντιαεροπορικός πύραυλος S-200, σοβιετικής σχεδίασης και κατασκευής, με μήκος 10,7 m, βάρος 7000 kg, μέγιστη εμβέλεια 300 km και πολεμική κεφαλή 217 kg [12]. Σύμφωνα με κάποιες αναφορές, παλαιοί τέτοιοι πύραυλοι αξιοποιήθηκαν σε ρόλο εδάφους-εδάφους, πλήττοντας στόχους στα εδάφη που έχει προσαρτήσει η Ρωσία [13]. Ανάλογες προσπάθειες κάνει και η Ρωσία με πυραύλους S-300.

Από την πλευρά της Ουκρανίας, θα πρέπει να επισημανθεί η προσπάθεια δικτύωσης όλου του πληθυσμού με εφαρμογές σε κινητά τηλέφωνα (σύστημα Delta), με σκοπό την μετάδοση πληροφοριών που αφορούν τις κινήσεις στρατευμάτων σε πραγματικό χρόνο [14]. Επίσης, η αξιοποίηση δυτικών όπλων σε σοβιετικής σχεδίασης εξοπλισμό, όπως η χρήση πυραύλων SCALP EG/StormShadow σε Α/Φ Su-24, πυραύλων RIM-7 Sea Sparrow σε α/α σύστημα Buk [15] και κατευθυνόμενων βομβών ανεμοπορίας JDAM ER σε Α/Φ MiG-29/ Βεβαίως, όλα αυτά πραγματοποιήθηκαν κατά πάσα πιθανότητα με την αगाστή βοήθεια των δυτικών. Πέραν τούτων, θα πρέπει να επισημανθεί η τροποποίηση και αξιοποίηση των παλαιών α/α πυραύλων S-200 σε ρόλο εδάφους-εδάφους [13]. Όμως, πολύ αποτελεσματική έχει αποδειχθεί η αξιοποίηση αυτοκτονικών μηΕΑ εναντίον στόχων σε μεγάλες αποστάσεις, όπως φάνηκε πρόσφατα με τις επιτυχείς επιθέσεις εναντίον α/α συστήματος S-400 [16] ή βομβαρδιστικού Tu-22 [17]. Η Ουκρανία αξιοποιεί ακόμα και μικρά μηΕΑ από υλικό που μοιάζει με χαρτόνι, τα οποία συναρμολογούνται εύκολα και χρησιμοποιούνται για σκοπούς επιτήρησης ή επίθεσης, καθώς διαθέτουν ακριβές σύστημα πλοήγησης και μπορούν να μεταφέρουν 3 kg εκρηκτικών σε απόσταση έως 120 km [18]. Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί και η αξιοποίηση αυτοκτονικών USV,

τα οποία μεταφέρουν εκρηκτικά φορτία σε μεγάλες αποστάσεις και χτυπούν τα εχθρικά πλοία στην ίσαλο γραμμή, προκαλώντας σοβαρές ζημιές [19].

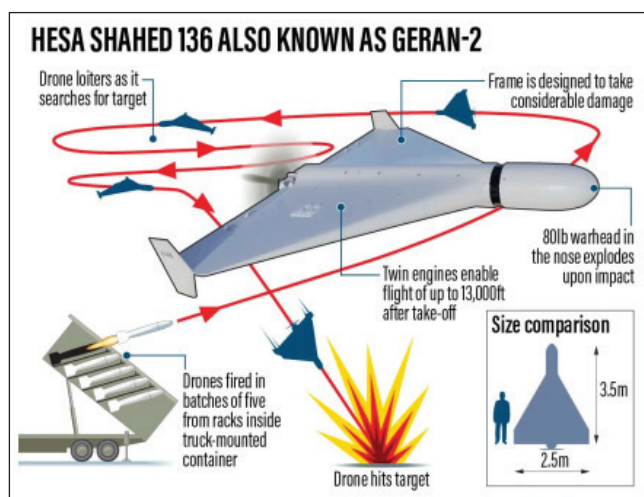

Καταστροφή ρωσικού στρατηγικού βομβαρδιστικού Tu-22M3, πιθανότατα από ουκρανικό επιθετικό μηΕΑ [17].

Από την πλευρά της Ρωσίας, θα πρέπει να επισημανθεί η υπεροχή στον τομέα του ΗΠ [20][21]. Για παράδειγμα, με παρεμβολές του GPS, οι ρωσικές δυνάμεις κατάφεραν να εκτρέψουν βόμβες JDAM ER από τους στόχους τους [22]. Επίσης, με ισχυρές παρεμβολές καταφέρνουν και αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο ποσοστό των ουκρανικών μηΕΑ, καθώς έχει αναφερθεί ότι καταρρίπτουν περίπου 10.000 μηΕΑ το μήνα [23]. Προφανώς πρόκειται κυρίως για μικρά, τηλεκατευθυνόμενα μηΕΑ, καθώς τα μεγαλύτερα διαθέτουν αδρανειακό σύστημα, το οποίο δεν παρεμβάλλεται [24]. Τέλος, είναι ξεκάθαρη η υπεροχή της Ρωσίας στην πυραυλική τεχνολογία, καθώς διαθέτουν βαλλιστικούς (ballistic missile), οιονεί βαλλιστικούς πυραύλους (quasi-ballistic missile), υπερυπερηχητικούς πυραύλους (hypersonic missile), καθώς και εξελιγμένους πυραύλους πλεύσης (cruise missile). Βέβαια, τα πυραυλικά συστήματα αυτά έχουν και ανάλογο υψηλό κόστος.

Αυτό όμως που θα πρέπει να αποτελέσει παράδειγμα δι' ημάς είναι η αξιοποίηση των ιρανικής σχεδίασης αυτοκτονικών μηΕΑ Shahed 136, τα οποία η Ρωσία αξιοποιεί με κάποιες τροποποιήσεις ως Geran-2. Πρόκειται για ένα δελταπτερυγό μηΕΑ χαμηλού κόστους, με βάρος 200 kgr, μήκος 3,5 m και εκπέτασμα 2,5 m, το οποίο χρησιμοποιείται ως περιφερόμενο πυρομαχικό (loitering munition). Εκτοξεύεται με τη βοήθεια μικρού πυραυλοκινητήρα, από ειδικό πλαίσιο που μπορεί να

εκτοξεύσει πολλαπλά μηΕΑ και φέρεται επί οχήματος. Βασίζεται σε έναν δίχρονο, τετρακύλινδρο βενζινοκινητήρα ισχύος 50 hp τύπου Mado MD550 (πιθανότατα αντίγραφο του γερμανικού Limbach L550E), επιτυγχάνοντας ταχύτητα 100 κόμβων και εμβέλεια έως 2500 km. Μπορεί να μεταφέρει ωφέλιμο φορτίο 30-50 kgr, εν προκειμένω πολεμική κεφαλή, ενώ η καθοδήγησή του βασίζεται σε αδρανειακό σύστημα και GPS ή GLONASS. Εκτιμάται ότι κάθε Shahed 136 κοστίζει 20.000-50.000 € [25].

Λειτουργία περιφερόμενου πυρομαχικού Shahed 136/Geran-2 [26]

Για την αναχαίτισή του όμως οι Ουκρανοί ξοδεύουν πολύ περισσότερα, καθώς ο κάθε α/α πύραυλος μπορεί να κοστίζει 500.000 για τον VT1 του Crotale, 2 εκατ. \$ για τον AIM-120C-7 του NASAMS [27] ή 4 εκατ. \$ για τον PAC-3 MSE [28] αν και οι τιμές των πυραύλων Patriot για εξαγωγικούς χρήστες, μέσω FMS, εμφανίζονται σχεδόν διπλάσιες [29]. Επομένως, για κάθε σμήνος Shahed 136 που εξαπολύεται, προκαλείται σημαντικό κόστος για την αντιμετώπισή του, ενώ όσα τυχόν βρίσκουν το στόχο τους προκαλούν ακόμα μεγαλύτερη ζημιά [25]. Οι Ουκρανικές δυνάμεις αξιοποιούν και γερμανικά αυτοκινούμενα α/α πυροβόλα Flakpanzer Gepard, τα οποία έχουν αποδειχθεί ιδιαίτερα αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση χαμηλά ιπτάμενων στόχων, έστω κι αν καλύπτουν περιορισμένο χώρο.

Συμπερασματικά, η Ρωσία, η οποία είναι μία από τις μεγαλύτερες στρατιωτικές δυνάμεις, με τα περισσότερα πυρηνικά όπλα στον πλανήτη, με πρωτοκαθεδρία σε πολλές κρίσιμες πυραυλικές τεχνολογίες, επιλέγει

Καινοτομία

να χρησιμοποιήσει σε μεγάλη κλίμακα ένα φθηνό περιφερόμενο πυρομαχικό και μάλιστα εισαγόμενο. Γιατί; Διότι είναι πολύ πιο αποδοτικό (cost effective), λαμβάνοντας υπόψη το κόστος.

Συμπεράσματα

Από τα ανωτέρω στοιχεία και όσον αφορά την ΠΑ, καθίσταται σαφές ότι η επένδυση μόνο σε μαχητικά δεν επαρκεί, καθώς αυτά δεν μπορούν να καλύψουν όλες τις πιθανές επιχειρησιακές απαιτήσεις (π.χ. δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν επερχόμενους βαλλιστικούς πυραύλους), παρουσιάζουν τρωτότητες (αποτελούν εύκολο στόχο ακόμα και για μηΕΑ, όσο βρίσκονται στο έδαφος), ενώ συνεπάγονται υψηλότατα κόστη προμήθειας και χρήσης (απομυζώντας τους περιορισμένους προϋπολογισμούς). Επομένως, απαιτείται μία ισορροπημένη προσέγγιση, η οποία να λαμβάνει υπόψη, πέραν των Α/Φ, το σύστημα αεροπορικού ελέγχου, την αντιαεροπορική-αντιβαλλιστική άμυνα, τις υποδομές, την φρούρηση, την προστασία υλικού και προσωπικού (προστατεύοντας διαδρόμους προσγείωσης, αγωγούς καυσίμου, τα ίδια τα Α/Φ στο έδαφος και τον συναφή εξοπλισμό), καθώς και την δυνατότητα ανάληψης επιθετικών ενεργειών με πυραύλους βαλλιστικούς/πλευσέως και με επιθετικά/αυτοκτονικά μηΕΑ.

Επίσης, διαπιστώνεται ότι υπάρχει πεδίο δόξης λαμπρόν, σε τομείς όπως τα μηΕΑ (διά πάσαν χρήσιν), ο ΗΠ, η α/α άμυνα, οι ασφαλείς επικοινωνίες, η δικτύωση στρατιωτικών και πολιτικών φορέων εν είδει υπολογιστικού νέφους (cloud) κ.α. Ειδικότερα, η ανάπτυξη και κατασκευή μηΕΑ ανάλογων του Shahed 136 εκτιμάται ότι είναι εντός των δυνατοτήτων της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας. Με τον τρόπο αυτό, χωρίς υπερβολικό κόστος και χωρίς σημαντική διαφυγή κονδυλίων στο εξωτερικό, οι ΕΔ θα μπορούσαν να αποκτήσουν έναν σημαντικό αριθμό επιθετικών όπλων, επιτρέποντας την στοχοποίηση σε μεγάλες αποστάσεις, χωρίς κίνδυνο για το προσωπικό, αναγκάζοντας τον αντίπαλο να έρθει σε αμυντική θέση και αυτός πλέον να προσπαθεί να αντιμετωπίσει την απειλή [30]. Ακόμα και χωρίς πολεμική κεφαλή, μηΕΑ χαμηλού κόστους αλλά με υψηλή ταχύτητα (ώστε να προσομοιώνουν μαχητικά Α/Φ) θα αποτελούσαν ιδανικά “δολώματα” (decoy), απασχολώντας την αντίπαλη αεράμυνα και οδηγώντας την στη σπατάλη α/α πυραύλων και γενικότερα πόρων, πράγμα σημαντικό στο πλαίσιο μίας ενδεχόμενης γενικότερης σύγκρουσης.

Πέραν των ωφελειών στον αμυντικό τομέα, η ανάπτυξη της αμυντικής βιομηχανίας προσφέρει θέσεις εργασίας υψηλού επιπέδου (άμεσες και έμμεσες), περιορίζει την διαφυγή συναλλάγματος, επιτρέπει σημαντικές συνέργειες με εφαρμογές στον πολιτικό τομέα, ενώ μεσο/μακροπρόθεσμα μπορεί να αποφέρει σημαντικά έσοδα, εφόσον παραχθούν αξιόλογα προϊόντα, τα οποία μπορούν να εξαχθούν στο εξωτερικό.

Το νομικό πλαίσιο

Παλαιότερα, με το ΠΔ 284/89, επιτρεπόταν “η απ’ ευθείας ανάθεση προμήθειας χωρίς διαγωνισμό άσχετα από το ποσό” για διάφορους λόγους, π.χ., “όταν πρόκειται για περίπτωση που χαρακτηρίστηκε με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας ως “Κρατικό απόρρητο””, καθώς και “για είδη που κατασκευάζονται αποκλειστικά για σκοπούς έρευνας, πειραμάτων, μελετών και προτύπου εφαρμογών” (άρθρο 73). Αν και είναι γνωστό ότι το εν λόγω νομικό πλαίσιο (με το οποίο έγιναν όλες οι μεγάλες αμυντικές προμήθειες των περασμένων δεκαετιών) έγινε αντικείμενο εκμετάλλευσης, είναι προφανής η αυξημένη ελευθερία που αυτό παρείχε, επιτρέποντας και την εγχώρια ανάπτυξη συστημάτων.

Το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο βασίζεται στον νόμο 3978/11 και στον προσφάτως αναθεωρηθέντα Εθνικό Αμυντικό Σχεδιασμό (ΕΑΣ) του ΥΠΕΘΑ, όπου περιλαμβάνονται ορισμένες προβλέψεις για προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης. Μέρος του ΕΑΣ έχει αποτυπωθεί σε ΦΕΚ του 2022 με θέμα “Κατάρτιση και υλοποίηση προγραμμάτων έρευνας και ανάπτυξης στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας” [31]. Παρ’ όλ’ αυτά, δεν φαίνεται να έχουν καρποφορήσει προσπάθειες εγχώριας ανάπτυξης (ή τουλάχιστον δεν έχουν γίνει δημοσίως γνωστές), ενώ γενικά φαίνεται να διατηρείται η συνήθης περίπλοκη και αργή διαδικασία έγκρισης, τουλάχιστον όσον αφορά την μαζική παραγωγή του τελικού προϊόντος.

Το ισχύον θεσμικό πλαίσιο προσπαθεί να διασφαλίσει τη διαύγεια και την ορθή διαδικασία αλλά εκτιμάται ότι δεν παρέχει την απαιτούμενη ευελιξία σε προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης. Ως εκ τούτου, δεν είναι τόσο απλή η χρηματοδότηση της ανάπτυξης ενός οπλικού συστήματος, ακόμα κι αν είναι γνωστό ότι υπάρχει ήδη σε κάποια μορφή ως πρωτότυπο. Έτσι, ακόμα κι αν μια ελληνική εταιρεία διαθέτει ένα σχεδόν έτοιμο προϊόν, όπως π.χ. ένα μηΕΑ με ορισμένες ιδιαίτερες ικανότητες, το οποίο όμως απαιτεί ορισμένες

ακόμα βελτιώσεις ώστε να εξελιχθεί σε ένα λειτουργικό οπλικό σύστημα, αυτό εκτιμάται ότι δεν είναι τόσο εύκολο να γίνει υπό το ισχύον καθεστώς, παρά το σημαντικό επιχειρησιακό όφελος που θα είχε κάτι τέτοιο και μάλιστα με λελογισμένο κόστος.

Το δέον γενέσθαι

Κατόπιν τούτων, προτείνεται η εξέταση δυνατότητας αναθεώρησης του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, με σκοπό την απλοποίηση και τον εξορθολογισμό των διαδικασιών, τουλάχιστον για τα προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι τα υπόψη προγράμματα δεν οδηγούν οπωσδήποτε σε τελικό προϊόν, καθώς η δοκιμή εμπεριέχει και την σοβαρή πιθανότητα λάθους, οπότε υπάρχει μία μη αμελητέα πιθανότητα ένα τέτοιο πρόγραμμα να οδηγηθεί στην αποτυχία.

Η βασική αρχή είναι ότι θα πρέπει να προβλέπονται διαφορετικές διαδικασίες ανάλογα με το ύψος του κάθε προγράμματος. Είναι εντελώς διαφορετική μία προμήθεια π.χ. 20 νέων μαχητικών αεροσκαφών, με κόστος αρκετών δισεκατομμυρίων, η οποία θα έχει ως συνέπεια ακόμα μεγαλύτερο κόστος χρήσης μακροπρόθεσμα, σε σχέση με την ανάπτυξη ενός μικρού οπλικού συστήματος, όπως ένα αυτοκτονικό μηΕΑ, με κόστος μερικών εκατοντάδων χιλιάδων ευρώ (δηλαδή, λιγότερο από το 1/10.000 του κόστους προμήθειας του μαχητικού). Δεν είναι δυνατόν τόσο διαφορετικά προγράμματα να διέπονται λίγο ή πολύ από τις ίδιες διατάξεις, απαιτώντας τις ίδιες διαδικασίες έγκρισης.

Με δεδομένο το άνω όριο στο κόστος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η υπερβολική διαύγεια δεν συνάδει με την αμυντική καινοτομία: προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης των ΕΔ δεν θα πρέπει να ανακοινώνονται και να είναι γνωστά τοις πάσι. Διαφορετικά, θα επιτρέπεται στον αντίπαλο να τα μελετήσει και να αναπτύξει αντίμετρα, πολύ πριν οδηγήσουν σε κάποιο αποτέλεσμα. Αυτό είναι προφανές. Γενικώς, οι εγχώριες αμυντικές εταιρείες θα πρέπει να χρηματοδοτούνται και να διευκολύνονται στην προσπάθειά τους, σε όλα τα στάδια, από τη βασική έρευνα μέχρι και την μαζική παραγωγή, και όχι να αντιμετωπίζονται με σκεπτικισμό και με αρνητική προδιάθεση.

Πέραν της αναθεώρησης του θεσμικού πλαισίου, προτείνεται η εξέταση δυνατότητας για ειδική χρημα-

τοδότηση στους λειτουργικούς προϋπολογισμούς των Γενικών Επιτελείων, με σκοπό την προώθηση της καινοτομίας, τόσο σε επίπεδο Εργοστασίων και λοιπών δομών των Ενόπλων Δυνάμεων, όσο και στην εγχώρια αμυντική βιομηχανία. Το ΓΕΕΘΑ θα ασκεί έναν συντονιστικό έλεγχο, ώστε να αποφεύγονται ενδεχόμενες αλληλεπικαλυπτόμενες προσπάθειες, δίνοντας παράλληλα τις γενικές κατευθύνσεις. Η ΓΔΑΕΕ/ΔΑΕΤΕ θα επιβλέπει και θα υλοποιεί την όλη διαδικασία, ενώ όταν (ότε και αν) ολοκληρωθεί επιτυχώς η ανάπτυξη και επιτευχθεί επιτυχής δοκιμή πρωτοτύπου σε επιχειρησιακό περιβάλλον, τότε θα ακολουθεί η παραγωγή με “διαδικασία διαπραγμάτευσης χωρίς προκήρυξη διαγωνισμού” (άρθρο 42 του ν.3978/11).

Εν κατακλείδι

Δεν μας επιτρέπεται να αγνοήσουμε την Ιστορία μας και τις ευθύνες μας, ρέποντας διαρκώς στον κατευνασμό, θεωρώντας ότι εάν παραχωρούμε σταδιακά στη γείτονα ό,τι θέλει, αυτή θα συμπεριφερθεί πολιτισμένα. Δεν υπάρχει κάποιο ευρέως αποδεκτό κείμενο διεθνούς δικαίου, ούτε υπάρχει κάποιος να το επιβάλει. Ως εκ τούτου, η επίκλησή του δεν έχει έννοια, εάν δεν συνοδεύεται από ισχυρές ΕΔ.

Η καινοτομία μπορεί να βοηθήσει στην αντιμετώπιση της τουρκικής στρατιωτικής μηχανής (η οποία συντηρείται και ενισχύεται με μεγάλους προϋπολογισμούς), όπως άλλωστε έχει γίνει και στο παρελθόν. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να επιδιώκεται, πέραν της εμπλοκής των στρατιωτικών εργοστασίων, η μέγιστη δυνατή αξιοποίηση της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας, δημόσιας και ιδιωτικής, με σκοπό την υλοποίηση αποδοτικών λύσεων, την αυτονομία και την αυτάρκεια υποστήριξης. Βεβαίως, θα πρέπει να αναμένεται και ένα ποσοστό αποτυχίας, καθώς ουδείς εξασφαλίζει ότι ο πειραματισμός και η δοκιμή θα οδηγούν οπωσδήποτε σε επιτυχία και μάλιστα με την πρώτη προσπάθεια. Όμως, η καινοτομία και η παραγωγική σκέψη “εκτός του κυτίου” (out of the box) είναι κάτι που μας χαρακτηρίζει διαμέσου των αιώνων, το οποίο θα συνεχίσει να συνεισφέρει στη διατήρηση του έθνους.

Σημείωση: όλα τα ανωτέρω αποτελούν προσωπικές απόψεις και εκτιμήσεις του γράφοντος και δεν εκφράζουν οπωσδήποτε ή δεσμεύουν την Σχολή Ικάρων ή την Πολεμική Αεροπορία.

Πηγές - Αναφορές

[1] "Από τον αρχαίο Έλληνα Οπλίτη στην Πολεμική Αεροπορία: η Μαχητική Ισχύς ως προϋπόθεση της Ειρήνης και της Ευημερίας", ιστολόγιο Βελισάριος, 15 Φεβ 20: <https://belisarius21.wordpress.com/2020/02/15/από-τον-αρχαίο-έλληνα-οπλίτη-στην-πολε/>

[2] Δημήτρης Βάλλας, "Σάρισα: Η ιστορία του φοβερού κινούμενου φράκτη των Μακεδόνων", 29 Σεπ 19 <https://armynow.gr/sarisa-istoria-foverou-kinouymenou-frakti-makedonon-2/>

[3] Γιάννης Θ. Διαμαντής, "Ναυμαχία της Σαλαμίνας: Πώς ο Θεμιστοκλής οδήγησε τους Πέρσες στην καταστροφή", 29 Σεπ 22 <https://www.in.gr/2022/09/29/plus/istoriko-arxeio-naymaxia-tissalaminas-pos-o-themistoklis-odigise-tous-perses-stin-katastrofi/>

[4] Ιστορία Πυροβολικού - Περίοδος 1821-1914: <http://army.gr/el/organosi/stoiheia-organosisgenikoy-epiteleioy-stratoy/dieythynseis-oplon/dieythynsi-pyrovolikoy-5>

[5] Ιστορία Πολεμικής Αεροπορίας - Βαλκανικοί Πόλεμοι (1912 – 1913): <https://www.haf.gr/history/haf-history/1912-1913/>

[6] United States Government Accountability Office "Weapon System Sustainment - GAO-23-106217", Nov 22: <https://www.gao.gov/assets/820/813896.pdf>

[7] "Το F-35 θα συμβάλλει στην αποτροπή – ή μήπως όχι; (Μέρος Β)", ιστολόγιο Βελισάριος, 11 Μαΐ 23: <https://belisarius21.wordpress.com/2023/05/11/το-f-35-θα-συμβάλλει-στην-αποτροπή-ή-μήπι/>

[8] Αππχος (ΕΑ) ε.α. Π. Κατσαρός και Σμχος (ΜΗ) Κ. Ζηκίδης, "Αντιμετώπιση Τουρκικών Μη Επανδρωμένων Αεροχημάτων (UAV - Drone) στο Αιγαίο", δημοσιεύθηκε ως Τεύχος 3/Μάιος 2022 των Τετραδίων Γεωπολιτικής Ανάλυσης και Μελετών του ΕΛΙΣΜΕ (Ελληνικού Ινστιτούτου Στρατηγικών Μελετών): <https://elisme.gr/antimetopisi-toyrkikon-uav-drones/>

[9] Seth J. Frantzman, "How did Turkish UAVs outmaneuver Russia's Pantsir air defense in Libya: Lessons and ramifications", Middle East Center for Reporting and Analysis, May 27, 2020: <https://www.mideastcenter.org/post/how-did-turkish-uavs-outmaneuver-russia-s-pantsir-air-defense-in-libya-lessons-and-ramifications>

[10] Steve Trimble, "UN: Turkish Drones Attacked Libyan Forces In Autonomous Mode", Aviation Week Network, May 27, 2021: <https://aviationweek.com/defense-space/light-attack-advanced-training/un-turkish-drones-attacked-libyan-forces-autonomous>

[11] Tyler Rogoway and Thomas Newdick, "Ukraine Needs Ground-Based Air Defenses Way More Than MiGs. Here Are The Best Options", The War Zone, Mar 22, 2022: <https://www.thedrive.com/the-war-zone/44673/ukraine-needs-ground-based-air-defenses-way-more-than-migs-here-are-the-best-options>

[based-air-defenses-way-more-than-migs-here-are-the-best-options](https://www.thedrive.com/the-war-zone/44673/ukraine-needs-ground-based-air-defenses-way-more-than-migs-here-are-the-best-options)

[12] "S-200 (SA-5 Gammon)", Missile Threat, July 6, 2021: <https://missilethreat.csis.org/defsys/s-200-sa-5-gammon/>

[13] Thomas Newdick, "Is Ukraine Using Old S-200 SAMs In The Land-Attack Role?", The War Zone, Jul 10, 2023: <https://www.thedrive.com/the-war-zone/is-ukrainian-using-old-s-200-sams-in-the-land-attack-role>

[14] Oscar Rosengren, "Network-centric Warfare in Ukraine: The Delta System", Grey Dynamics, Feb 3, 2023: <https://greydynamics.com/network-centric-warfare-in-ukraine-the-delta-system/>

[15] Dylan Malyasov, "Ukraine to integrate Sea Sparrow missile into Soviet-era Buk launchers", Defence Blog, Jan 8, 2023: <https://defence-blog.com/ukraine-to-integrate-sea-sparrow-missile-into-soviet-era-buk-launchers/>

[16] David Cenciotti, "Ukrainian Attack Destroys Russian S-400 Missile System In Crimea", The Aviationist, Aug 23, 2023: <https://theaviationist.com/2023/08/23/ukrainians-destroy-s400/>

[17] Sakshi Tiwari, "After Tu-95 Bomber, Russia's Tu-22 M3 Backfire Destroyed In Ukraine Drone Attack – Reports", The EurAsian Times, Aug 21, 2023: <https://www.eurasiantimes.com/after-tu-95-bomber-russias-tu-22-m3-backfire-destroyed-in/>

[18] Mia Jankowicz, "Ukraine is fielding new \$3,500 'cardboard' drones against Russia — they're flat-packed and could prove deadly", Insider, Aug 30, 2023: <https://www.businessinsider.com/ukraine-is-using-a-cheap-flat-pack-cardboard-drone-australia-2023-8>

[19] "Ουκρανικό πλήγμα με USV σε ρωσικό πολεμικό... Πλήγμα εν υπνώσει", defence-point, 04 Αυγ 23: <https://www.defence-point.gr/news/oykraniko-pligma-me-usv-se-rosiko-polemiko-pliromaen-ypnosei-vid>

[20] Patrick Smith, "Russian Electronic Warfare: A Growing Threat to U.S. Battlefield Supremacy", American Security Project, 2020: <https://www.jstor.org/stable/resrep24679>

[21] Parth Satam, "20 Years Behind, US Army To Up Its EW Capability As Russia Takes A Massive Lead In Electronic Warfare", The EurAsian Times, Aug 14, 2023: <https://www.eurasiantimes.com/20-years-behind-us-army-to-up-its-ew-capability-as-russia/>

[22] Dr Thomas Withington, "Jamming JDAM: The Threat to US Munitions from Russian Electronic Warfare", Royal United Services Institute (RUSI), Jun 6, 2023: <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/jamming-jdam-threat-us-munitions-russian-electronic-warfare>

[23] Jack Watling and Nick Reynolds, "Meatgrinder: Russian Tactics in the Second Year of Its Invasion of Ukraine", Royal United Services Institute (RUSI), May 19, 2023: <https://static.rusi.org/403-SR-Russian-Tactics-web-final.pdf>

[24] Κωνσταντίνος Χ. Ζηκίδης, "Bayraktar TB2: Καταρρίφθηκε ή όχι από ρωσικό υπερόπλο", Armyvoice News, 02 Νοε 20: <https://armyvoice.gr/2020/11/bayraktar-tb2-katarrifthike-i-rosiko/>

[25] Daniel Boffey, "Financial toll on Ukraine of downing drones 'vastly exceeds Russian costs'", the Guardian, Oct 19, 2022: <https://www.theguardian.com/world/2022/oct/19/financial-toll-ukrainedowning-drones-vastly-exceeds-russia-costs>

[26] "Σε λειτουργία η ρωσική γραμμή παραγωγής των ιρανικών drones Shahed-136 – Πλήττουν Ουκρανικούς στόχους", bankingnews, 12 Αυγ 23: <https://www.bankingnews.gr/diethni/articles/691428/se-leitourgia-i-rosiki-grammi-paragogis-toniranikon-drones-shahed-136-plittoun-oukranikoys-stoxous>

[27] Gabriel Dominguez, "US Department of State approves possible sale of AIM-120C-7 AMRAAMs to Australia", Janes, Mar 14, 2019: <https://www.janes.com/defence-news/newsdetail/us-department-of-state-approves-possible-sale-of-aim-120c-7-amraams-to-australia>

[28] Mark F. Cancian and Tom Karako, "Patriot to Ukraine: What Does It Mean?", Center for Strategic and International Studies, December 16, 2022: <https://www.csis.org/analysis/patriotukraine-what-does-it-mean>

[29] Defense Security Cooperation Agency, "Germany – Patriot Advanced Capability 3 (PAC-3) Missiles Segment Enhanced", July 12, 2019: <https://www.dsca.mil/press-media/major-armssales/germany-patriot-advanced-capability-3-pac-3-missiles-segment-enhanced>

[30] Σάββας Βλάσσης, "Καταστροφή Tu-22M3 από drone σε ρωσική βάση – Η "ασύμμετρη" απειλή για την Πολεμική Αεροπορία", Δούρειος, 21 Αυγ 23: <https://doureios.com/katastrofi-tu-22m3-apo-drone-se-rosiki-vasi-i-asymmetri-apeili-gia-tin-polemiki-aeroporia/>

[31] Υπ' αριθμ. Φ.040/65717/Σ.10830/23 Ιουνίου 2022 Απόφαση κ. ΥΦΕΘΑ «Κατάρτιση και υλοποίηση προγραμμάτων έρευνας και ανάπτυξης στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας»: <https://www.gdaee.mil.gr/apofasi-k-yfetha/>

Ο Κωνσταντίνος Ζηκίδης αποφοίτησε το 1993 από την Σχολή Ικάρων, ως Ανθυποσμηναγός Μηχανικός Τηλεπικοινωνιών – Ηλεκτρονικών. Η πρώτη του τοποθέτηση ήταν στην 114ΠΜ, όπου υπηρέτησε στα αεροσκάφη Mirage F1 και Mirage 2000. Το 2001 μετατέθηκε στο ΓΕΑ, συμμετέχοντας μεταξύ άλλων στην Επιτροπή πτητικής αξιολόγησης του νέου Α/Φ Mirage 2000-5, ενώ τον Δεκ. 2004 τοποθετήθηκε ως Liaison Officer στο Παρίσι, παρακολουθώντας το πρόγραμμα των εν λόγω Α/Φ. Μετά την επιστροφή του το 2007, υπηρέτησε στη ΔΑΥ, στο ΓΕΑ, στην ΥΠΗΔ ως Διευθυντής Υποστήριξης, στο Στρατιωτικό Γραφείο ΥΕΘΑ, ενώ το 2018 τοποθετήθηκε στο ΕΤΗΜ ως Υποδιοικητής. Παράλληλα, συμμετείχε στις Επιτροπές Διαπραγματεύσεων για την εν συνεχεία υποστήριξη των Mirage και αργότερα για την προμήθεια των Rafale. Από το τέλος του 2020, υπηρετεί στο ΓΕΑ/Δ3, ως επικεφαλής του Γραφείου Προγράμματος Α/Φ Rafale.

Το 2002 απέκτησε το δίπλωμα Διδάκτορας του ΕΜΠ, μελετώντας θέματα ευφυούς αυτομάτου ελέγχου, ρομποτικής και τεχνητής νοημοσύνης (Neuro-Fuzzy Reasoning, Mobile Robotics, Reinforcement Learning). Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν πλέον τις τεχνολογίες χαμηλής παρατηρησιμότητας (low observable) και τις δυνατότητες αντιμετώπισης δυσδιάκριτων απειλών (stealth).

Έχει πάνω από 30 δημοσιεύσεις σε επιστημονικά περιοδικά, βιβλία και συνέδρια, με σημαντικό αριθμό ετεροαναφορών. Επίσης, έχει δημοσιεύσει δεκάδες άρθρα αμυντικού περιεχομένου στον έντυπο και ηλεκτρονικό ειδικό τύπο και έχει πραγματοποιήσει συναφείς ομιλίες, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Διδάσκει στην Σχολή Ικάρων ως μέλος του Στρατιωτικού Διδακτικού Προσωπικού, στην ΣΔΙΕΠ, ενώ παλαιότερα δίδασκε στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα της ΣΣΕ και του Πολυτεχνείου Κρήτης.

Ευάγγελος Λιβιεράτος, Γεωχωρικά Διακυβεύματα, 1821 και μετά, μια Απόκλιση, (Εκδόσεις Ζήτη, 2022), 160 σ

Το βιβλίο του Ομότιμου Καθηγητή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου (ΑΠΘ) κ Ευάγγελου Λιβιεράτου με τίτλο «Γεωχωρικά Διακυβεύματα-1821 και μετά: Μια Απόκλιση» αποτελεί μια από τις πιο ευχάριστες εκπλήξεις της τρίτης δεκαετίας του 21ου αιώνα στην ελληνική ιστορική βιβλιογραφία.

Με αφοπλιστική απλότητα, απόδειξη της βαθύτατης γνώσης του συγγραφέα στο συγκεκριμένο επιστημο-

νικό πεδίο, ο κ. Λιβιεράτος φέρει στην επιφάνεια το τεράστιο πρόβλημα της διαχρονικής απόκλισης του σύγχρονου ελλαδικού κράτους από το ευρωπαϊκό πρότυπο στους τομείς της χαρτογράφησης της γης και της διαχείρισης της γεωγραφικής πληροφορίας αλλά και των αρνητικών συνεπειών που αυτό προκαλεί, λόγω της συνακόλουθης αναποτελεσματικής χρήσης τους τόσο σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, στα αναπτυξιακά σχέδια που η κεντρική εξουσία είτε θα δημιουργήσει είτε θα κληθεί να ακολουθήσει.

Στο εσωτερικό της χώρας, η πολιτική της μη-ακριβούς οριοθέτησης του χώρου και η απουσία κτηματολογίου θα δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για την υιοθέτηση μιας διαδεδομένης «κουλτούρας καταπάτησης γαιών» και αυθαιρεσιών από εγχώριους ιδιώτες και όχι μόνο. Συνέπεια αυτής της πολιτικής είναι να οδηγηθούν οι πολίτες σε μια υποσυνείδητη/συνειδητή αντιπάθεια/αντιπαλότητα προς το ελλαδικό κράτος και τις πολιτικές του περί διοίκησης/διαχείρισης των κρατικών γαιών.

Σε ότι αφορά τις διεθνείς σχέσεις, η περιρρέουσα σύγχυση για το χώρο θα βρει πολύτιμο έδαφος καλλιέργειας στο φλέγον ζήτημα των «εθνικών συνόρων» με αποτέλεσμα να υπάρξει διαχρονικά εκτεταμένη «εκμετάλλευση» του θυμικού των Ελλήνων πολιτών, πολιτικών και στρατιωτικών από εγχώριους αλλά και διεθνείς παράγοντες.

Υπεράνω όλων, όμως, το βιβλίο του κ. Λιβιεράτου αναδεικνύει emphaticά την ανάγκη της διεπιστημονικής συνεργασίας των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας για την αρτιότερη εξερεύνηση, ανάλυση και κατανόηση σημαντικών ιστορικών, πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών ζητημάτων που απασχόλησαν και απασχολούν την ελλαδική πολιτεία και κοινωνία. Είθε το παράδειγμά του να βρει πολλούς, άξιους μιμητές.

Γεράσιμος Ν. Καραμπελιάς
Καθηγητής
Πάντειο Πανεπιστήμιο

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (1913)

Σχης (ΑΣ)
Παπασπύρου Θωμάς
Σπουδαστής 13ης ΕΣ ΦΕΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι διεξήχθησαν την περίοδο 1912-1913. Είχαν ως αποτέλεσμα να στερηθεί η Οθωμανική Αυτοκρατορία τα εναπομείναντα εδάφη της στην Ευρώπη, εκτός από ένα τμήμα της Θράκης και την Αδριανούπολη. Αρχικά συμάχησαν τα βαλκανικά κράτη της Ελλάδας, της Σερβίας, της Βουλγαρίας και του Μαυροβούνιου, προκειμένου να αντιμετωπίσουν την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η σύγκρουση αυτή χαρακτηρίστηκε ως Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος. Μετά την επιτυχή έκβαση του πολέμου για τους βαλκανικούς συμμάχους, υπήρξε διαφωνία μεταξύ τους σχετικά με την διανομή των εδαφών που απέσπασαν από τους Οθωμανούς. Η διαφωνία αυτή οδήγησε σε μία νέα πολεμική αναμέτρηση. Σε εκείνη, από τη μία πλευρά βρισκόταν η Ελλάδα και η Σερβία και από την άλλη ο πρώην σύμμαχός τους Βουλγαρία. Κατά τη διάρκεια του Β΄ Βαλκανικού Πολέμου, όπως αυτός ονομάστηκε, ενεπλάκησαν επίσης η Ρουμανία και η Οθωμανική Αυτοκρατορία εναντίον των Βουλγάρων.¹

Ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος ολοκληρώθηκε γρήγορα με νίκη των βαλκάνιων συμμάχων. Στη Θράκη οι Βούλγαροι επικράτησαν των Οθωμανών, προχωρώντας μέχρι τα περίχωρα της Κωνσταντινούπολης και πολιορκώντας την Αδριανούπολη. Στη Μακεδονία, ο σερβικός στρατός κατέλαβε τη Μπίτολα και μαζί με τους Μαυροβούνιους εισήλθαν στα Σκόπια. Οι ελληνικές δυνάμεις κατέλαβαν τη Θεσσαλονίκη και προέλασαν προς τα Ιωάννινα. Στην Αλβανία, οι Μαυροβούνιοι πολιορκήσαν τα Σκόδρα και οι Σέρβοι μπήκαν στο Δυρράχιο. Η επικράτησή τους ήταν τόσο ξεκάθαρη, που οι Οθωμανοί αναγκάστηκαν να συνάψουν ανακω-

χή την 3^η Δεκεμβρίου 1912.² Η ειρηνευτική διάσκεψη στο Λονδίνο απέτυχε λόγω της κίνησης των Νεότουρκων στην Κωνσταντινούπολη τον Ιανουάριο του 1913, με αποτέλεσμα να λάβουν χώρα νέες εχθροπραξίες που οδήγησαν σε επιπλέον νίκες των συμμάχων και στην κατάληψη των Ιωαννίνων από τους Έλληνες και της Αδριανούπολης από τους Βουλγάρους. Με την συνθήκη ειρήνης που ακολούθησε (Λονδίνο, 30 Μαΐου 1913), αποφασίστηκε μεταξύ άλλων ότι η Μακεδονία επρόκειτο να διαμοιραστεί μεταξύ των βαλκάνιων συμμάχων.

Ακριβώς αυτή η εκκρεμότητα οδήγησε στη διάσπαση της συμμαχίας. Η Ελλάδα και η Βουλγαρία ήρθαν αντιμέτωπες για το ζήτημα της Θεσσαλονίκης. Η κατάληψη της Θεσσαλονίκης από τους Έλληνες, ήταν κάτι που δεν ικανοποιούσε τους Βουλγάρους.³ Επιπλέον, οι Σέρβοι είχαν κατακτήσει το βόρειο τμήμα της Μακεδονίας, γεγονός που τοποθετούσε και τη Σερβία στους αντιπάλους της Βουλγαρίας της οποίας οι βλέψεις κάλυπταν εδάφη της Μακεδονίας που κατείχαν η Ελλάδα και η Σερβία.⁴

Έλληνες και Βούλγαροι, σύμμαχοι κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο, ήρθαν σε ευθεία αντιπαράθεση και οδήγησαν τις εξελίξεις στον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο. Στην παρούσα εργασία, εξετάζονται συνοπτικά οι εχθροπραξίες μεταξύ Ελλήνων και Βουλγάρων και μελετάται η στρατηγική τους στον πόλεμο καθώς και τα μέσα που χρησιμοποίησαν για την υλοποίησή τους. Επιπλέον, αξιολογείται το κατά πόσο ωφελήθηκε η κάθε πλευρά από τη στρατηγική που ακολούθησε.

ΣΚΟΠΟΣ

Η παρούσα εργασία έχει σκοπό να εξετάσει την στρατηγική που ακολούθησαν Έλληνες και Βούλγαροι κατά τον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο. Έμφαση δίνεται στους στόχους, τα διατιθέμενα μέσα και την χρησιμοποίησή τους, καθώς και την αποτελεσματικότητά τους. Ζητούμενο, επιπλέον, είναι η διερεύνηση για το αν ενδεχό-

¹ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους - Μονογραφίες (2008). *Η Μεγάλη Εξόρμηση 1912-1913*, (σ. 30-45). Αθήνα: National Geographic.

² Schurman, J. (1914). *The Balkan Wars 1912-1913*, (σ. 49-58). New Jersey: Princeton University Press.

³ Ανδρεάδης, Ι. (2016). *Ιστορία των Βαλκανικών Πολέμων*, (σ. 363). Αθήνα: Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφέλιμων Βιβλίων.

⁴ Britannica (2023, February 11). *Balkan Wars*. Ανακτήθηκε την 14/03/23 από: <https://www.britannica.com/topic/Balkan-Wars>.

Εργασίες Σπουδαστών

μενες διαφορετικές στρατηγικές θα ωφελούσαν την μία ή την άλλη πλευρά. Το πλαίσιο της ανάλυσης ορίζεται από τις σχετικές θεωρίες που έχουν αναπτυχθεί διαχρονικά.

ΑΝΑΛΥΣΗ

Η κατάκτηση μεγάλης έκτασης εδαφών από την Ελλάδα, ειδικότερα η προσάρτηση της Θεσσαλονίκης, δημιούργησε έντονη ρήξη στις σχέσεις της με την Βουλγαρία. Στις περιοχές που απέσπασε η Ελλάδα από την Οθωμανική Αυτοκρατορία και αμφισβητούσε η Βουλγαρία, συνέβαιναν συχνά βίαια επεισόδια. Ο Βενιζέλος επιδίωξε να αποφύγει τον πόλεμο με την Βουλγαρία και εξάντλησε όλες τις πιθανότητες επίλυσης των διαφορών που προέκυψαν για την κατανομή των απελευθερωμένων εδαφών, μέσω της διπλωματίας. Ακόμα σε περιπτώσεις όπου οι Βούλγαροι προχωρούσαν σε βίαια επεισόδια, η ελληνική πλευρά αρκέστηκε σε διαμαρτυρίες δια της διπλωματικής οδού.⁵ Την 21 Μαΐου 1913, υπογράφηκε πρωτόκολλο που καθόριζε το όριο μεταξύ των ενόπλων δυνάμεων της κάθε χώρας. Η βουλγαρική πλευρά δεν τήρησε τις υποχρεώσεις που απέρρεαν από αυτό το πρωτόκολλο και προχώρησαν στην συγκέντρωση στρατευμάτων έναντι των ελληνικών και σερβικών ορίων.⁶

Η ελληνική πλευρά συνέχισε να επενδύει στην οδό της διπλωματίας και να προσπαθεί να επιτύχει ένα συμβιβασμό με τη Βουλγαρία. Με τον τρόπο αυτό η Ελλάδα δεν θα μπορούσε να κατηγορηθεί από τη διεθνή κοινότητα ότι ανέλαβε την πρωτοβουλία για πολεμική αναμέτρηση. Ωστόσο, δεν φάνηκε αφελής, αφού βρισκόταν σε επαφή με τη Σερβία προκειμένου να αντιμετωπίσουν, αν χρειαζόταν, από κοινού ενδεχόμενες επιθετικές ενέργειες από τη Βουλγαρία.⁷

Το όραμα του Βενιζέλου ήταν η Ελλάδα να έχει σημαίνοντα ρόλο στη χερσόνησο του Αίμου. Οι συνθήκες ευνοούσαν την υλοποίηση του οράματος αυτού, καθώς ήδη μετά το τέλος του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου,

δημιουργήθηκε ένα κενό ισχύος στην περιοχή με την αποχώρηση των Οθωμανών και ήταν ευκαιρία για την Ελλάδα να αποτελέσει έναν δρώντα που θα «τρέξει» να το καλύψει. Βασικότερη απειλή για την υλοποίηση αυτής της προοπτικής ήταν ο αναθεωρητισμός της Βουλγαρίας. Η απειλή γινόταν ακόμα μεγαλύτερη λόγω της στρατιωτικής της ισχύος.

Η Ελλάδα, επίσης, βασίστηκε στην αύξηση της δίκης της στρατιωτικής ισχύος, που είχε επιτευχθεί σταδιακά τα προηγούμενα χρόνια (εσωτερική εξισορρόπηση).⁸ Οι κυβερνήσεις που ανέλαβαν τις τύχες της Χώρας από τον ατυχή πόλεμο του 1897 μέχρι τους Βαλκανικούς Πολέμους, ειδικότερα εκείνες του Θεοτόκη, εργάστηκαν με γνώμονα την βελτιστοποίηση της επάνδρωσης, του εξοπλισμού και της εκπαίδευσης των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων.⁹ Οι διοικητικές δομές του στρατεύματος αναδιοργανώθηκαν, η εκπαίδευση των στελεχών και των οπλιτών προσαρμόστηκε στα πρότυπα των πιο προηγμένων στρατών της Ευρώπης, ο στρατός απέκτησε σύγχρονα για την εποχή φορητά όπλα (πυροβόλα και πυρομαχικά) και ο στόλος απέκτησε νέα πλοία (το χαρακτηριστικότερο και ποιοτικότερο απόκτημα του ελληνικού στόλου ήταν το Θωρηκτό Αβέρωφ). Αυτό που έλειπε από την Ελλάδα κατά την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα ήταν η πολιτική σταθερότητα, καθώς η εναλλαγή των κυβερνήσεων υπήρξε συνεχής. Η επέμβαση του στρατιωτικού συνδέσμου ανέδειξε τον Ελευθέριο Βενιζέλο στην ηγεσία σταθερών κυβερνήσεων, οι οποίες βασιζόμενες στο έργο των κυβερνήσεων Θεοτόκη αύξησαν την στρατιωτική ισχύ της Ελλάδας.¹⁰

Ο Βενιζέλος δεν περιορίστηκε στην αύξηση της στρατιωτικής ισχύος της Ελλάδας, αλλά επεδίωξε και τη συμμετοχή σε επωφελείς συμμαχίες μέσω της διπλωματικής οδού (εξωτερική εξισορρόπηση).¹¹ Στο πλαίσιο αυτό εντάχθηκε και η συμμαχία με τη Σερβία μετά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο και την επακολουθού-

⁸ Κουσκουβέλης, Η. (2004). *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, (σ. 213). Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.

⁹ Ράλλης, Γ. (2006), *Γεώργιος Θεοτόκης - Ο Πολιτικός του Μέτρου*, (σ. 264-280). Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων.

¹⁰ Γενικό Επιτελείο Στρατού (2023). *Η Ιστορία του Ελληνικού Στρατού*. Ανακτήθηκε την 14/03/23 από: <http://army.gr/el/istoria/i-istoria-ellinikoy-stratoy>.

¹¹ Κουσκουβέλης, Η. (2004), (σ. 214).

⁵ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους - Μονογραφίες (2008), (σ. 45-48).

⁶ Ανδρεάδης, Ι. (2016), (σ. 315).

⁷ Γιαννουλόπουλος, Γ. (2003). *Εξωτερική Πολιτική και Εθνικά Θέματα από την Ήττα του 1897 έως την Μικρασιατική Καταστροφή*, (σ. 214). Αθήνα: Βιβλιόραμα.

μενη αδιάλλακτη στάση της Βουλγαρίας στα ζητήματα που αφορούσαν κυρίως τον έλεγχο της Μακεδονίας. Ο χαρακτήρας της συμμαχίας ήταν αμυντικός και αποσκοπούσε στην αποτροπή ή την καταστολή επιθέσεων των Βουλγάρων έναντι των Ελλήνων ή των Σέρβων. Σε μία τέτοια περίπτωση, οι σύμμαχοι θα ενεργούσαν από κοινού και οποιαδήποτε συμφωνία με τους Βουλγάρους δεν θα γινόταν σε καμία περίπτωση μονομερώς.¹² Ωστόσο, κάθε ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη αναλάμβανε την υποχρέωση να υποστηρίξει το άλλο, σε περίπτωση που θα δεχόταν επίθεση από τρίτο κράτος. Καθώς η Ελλάδα δεν αντιμετώπιζε άλλη απειλή πέρα από τη Βουλγαρία, σε αντίθεση με τη Σερβία που απειλούταν από την Αυστροουγγαρία, η Ελλάδα ουσιαστικά αναλάμβανε επιπλέον υποχρεώσεις σε σχέση με τη σύμμαχό της.¹³ Αν και η συμφωνία στην οποία στηρίχθηκε η συμμαχία, ενείχε σε κάποιο βαθμό το ρίσκο εμπλοκής της Ελλάδας σε πολεμική αναμέτρηση με την Αυστροουγγαρία, σε γενικές γραμμές ήταν επωφελής καθώς εξασφάλιζε την υποστήριξη και την αρωγή ενός ισχυρού στρατιωτικά παράγοντα. Κατ'αλήθειαν για την συμφωνία αυτή, υπήρξε και το γεγονός ότι οι δύο εταίροι δεν διεκδικούσαν κοινά εδάφη στα Βαλκάνια.¹⁴ Για την ελληνική κοινή γνώμη, εκτιμήθηκε ορθώς ότι αυτή θα αντιμετώπιζε ευμενώς μία τέτοια συμμαχία λόγω της απέχθειας που έτρεφε προς τους Βουλγάρους, εξαιτίας της κλιμακούμενης βίαιης δράσης βουλγαρικών αντάρτικων και οργανωμένων τμημάτων εναντίον ελληνικών πληθυσμών στη Μακεδονία. Η εδραίωση μιας ελληνο-σερβικής συμμαχίας θα στηριζόταν και σε ισχυρά ιστορικά, πολιτισμικά και γεωπολιτικά στοιχεία, που έφερναν πιο κοντά τα δύο έθνη.¹⁵

Για τη Βουλγαρία αποτελούσε αγκάθι η κατοχή του Παγγαίου από την Ελλάδα. Με τον έλεγχό του, η τελευταία θα μπορούσε να διεκδικήσει και τον έλεγχο

των Σερρών.¹⁶ Διαβλέποντας η ελληνική ηγεσία τη δυσарέσκεια της Βουλγαρίας για τον αποκλεισμό της από τον έλεγχο της Μακεδονίας, φρόντισε να συγκεντρώσει μεγάλο όγκο στρατευμάτων στη Θεσσαλονίκη. Η ελληνική πλευρά δεν πήρε την πρωτοβουλία να ξεκινήσει τις εχθροπραξίες καθώς δεν ήταν εκείνη που επιθυμούσε την αλλαγή της διαμορφωθείσας κατάστασης κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο. Αντίθετα και παρά τις επιθετικές ενέργειες της Βουλγαρίας στο Παγγαίο, ο Βενιζέλος εξάντλησε κάθε πιθανότητα διπλωματικής επίλυσης των διαφορών Ελλάδας-Βουλγαρίας. Η στάση όμως της Βουλγαρίας ήταν αρνητική στο ενδεχόμενο αυτό.¹⁷ Παράλληλα, προσπάθησε να προσεγγίσει και τους Ρουμάνους για το ενδεχόμενο μιας συμμαχίας κατά της Βουλγαρίας.

Η Βουλγαρία θεωρούνταν πιο ισχυρή στρατιωτικά από την Ελλάδα. Επομένως, στρατιωτικός αντικειμενικός σκοπός ήταν η οχύρωση της Θεσσαλονίκης και η εξασφάλισή της από ενδεχόμενη βουλγαρική επίθεση. Στην περίπτωση που η ενδεχόμενη βουλγαρική επίθεση αποκρούονταν επιτυχώς, οι ελληνικές δυνάμεις θα αναλάμβαναν επιθετικές επιχειρήσεις στοχεύοντας τα πλευρά της εχθρικής διάταξης και την καταστροφή του εχθρού. Η εξασφάλιση της Θεσσαλονίκης ήταν ο κοινός τόπος των πολιτικών και των στρατιωτικών αντικειμενικών σκοπών. Ενδεχόμενη απώλεια της θα σήμαινε και την απώλεια των εδαφών της Μακεδονίας.

¹⁶ Ο έλεγχος των Σερρών ήταν σημαντική προϋπόθεση για την εξασφάλιση της Θεσσαλονίκης. Με την προσθήκη των Σερρών στην ελληνική επικράτεια, η Θεσσαλονίκη δεν θα ήταν εκτεθειμένη στα σύνορα του ελληνικού κράτους.

¹⁷ Ο Βενιζέλος προθυμοποιήθηκε να παραπέμψει τις ελληνο-βουλγαρικές διαφορές στη διαιτησία των Μεγάλων Δυνάμεων, στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης ή στον Πρόεδρο της Αμερικής. Ο υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας Σεργκέι Σαζόνωφ, κάλεσε τους πρωθυπουργούς των Βαλκανικών κρατών να μεταβούν στην Αγία Πετρούπολη για διαιτησία, αλλά αφού πρώτα κήρυτταν αποστράτευση. Ο Βενιζέλος αποδέχτηκε τον επιδιαιτητικό ρόλο της Ρωσίας, με ταυτόχρονη εξέταση των ελληνο-βουλγαρικών και ελληνο-σερβικών διαφορών, αλλά απέρριψε τον όρο της Ρωσίας για αποστράτευση. Η Βουλγαρία δεν απάντησε ποτέ στην ρωσική πρόταση. Αφού ο Βενιζέλος έδωσε εντολή στον Έλληνα πρέσβη στο Λονδίνο να υπογράψει τη συνθήκη ειρήνης με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, συναντήθηκε στη Θεσσαλονίκη με τον απεσταλμένο της βουλγαρικής κυβέρνησης Μιχαήλ Σαράφωφ, στον οποίο επανέλαβε την πρότασή του για παραπομπή των ελληνο-βουλγαρικών διαφορών σε διαιτησία. Την ίδια περίοδο η Βουλγαρία άρχισε να μετακινεί στρατεύματα προς τη Μακεδονία. Μετά και την επίθεση στο Παγγαίο, ενώ δημόσια ο Βενιζέλος αποδεχόταν ακόμα τη λύση της διαιτησίας, στην πραγματικότητα προετοιμαζόταν για πόλεμο. Schurman, J. (1914). *The Balkan Wars 1912-1913*, (σ. 64-72). New Jersey: Princeton University Press.

¹² Bataković, D. (2004, January 01). Serbia and Greece in the First World War, An Overview. *Balkan Studies*, Vol 45, Issue 1, (σελ. 60-72). Ανακτήθηκε την 11/03/23 από: <https://ojs.lib.uom.gr/index.php/BalkanStudies/article/view/3155>.

¹³ Παπαφλωράτος, Ι. (2014). *Η Ιστορία του Ελληνικού Στρατού (1833-1949)*, (σ. 281-284). Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

¹⁴ Υπουργείο Εξωτερικών (1920). *Ελληνο-Σερβική Συνθήκη Συμμαχίας*. Ανακτήθηκε την 18/03/23 από: https://www.mfa.gr/images/stories/ydia/palaies_ekdoseis/10.pdf.

¹⁵ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους - Μονογραφίες (2008), (σ. 45).

Εργασίες Σπουδαστών

Παράλληλα, το λιμάνι της Θεσσαλονίκης ήταν σημαντικό για τον ανεφοδιασμό των ελληνικών στρατιωτικών τμημάτων.

Για τη Βουλγαρία, διαχρονική προσδοκία ήταν η έξοδος στο Αιγαίο. Η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, προέβλεπε την υλοποίηση της προσδοκίας αυτής, αλλά δεν εφαρμόστηκε ποτέ. Η κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας φάνταζε στα μάτια της ηγεσίας της σαν μια μεγάλη ευκαιρία. Εκτός από αυτό όμως, στις επιδιώξεις της Βουλγαρίας περιλαμβανόταν και ο έλεγχος ολόκληρης της Μακεδονίας.¹⁸ Η αλαζονεία και κυρίως η λάθος εκτίμηση της δυναμικής των σερβικών και κυρίως των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων έκανε την βουλγαρική ηγεσία να τις υποτιμήσει.

Η αλαζονεία και η υποτίμηση του αντιπάλου, έκαναν τη Βουλγαρία να εφαρμόσει τη στρατηγική της άμεσης προσέγγισης. Ανέλαβε την πρωτοβουλία να επιτεθεί άμεσα, απροειδοποίητα και απρόκλητα στους μέχρι τότε συμμάχους της. Η επιθετική της ενέργεια αναπτύχθηκε σε δύο κατευθύνσεις καθώς στόχος ήταν να πληγούν ταυτόχρονα και οι ελληνικές και οι σερβικές δυνάμεις. Με τον τρόπο αυτό προσδοκούσε ότι θα έφερνε γρήγορα τους αντιπάλους της σε δύσκολή θέση ώστε να μην έχουν μεγάλες δυνατότητες διαπραγματεύσεως. Επεδίωξαν τη γρήγορη νίκη του Σουν Τσου, προκειμένου να αποφύγουν τη φθορά των πολέμων που διατηρούνται επί μακρό. Αρωγούς στις επιθετικές τους ενέργειες οι Βούλγαροι είχαν μέλη οργανωμένων παραστρατιωτικών ομάδων, γνωστούς ως κομιτατζήδες. Αυτοί έχοντας πολεμική πείρα και καλή γνώση της γεωγραφίας της περιοχής, προσέφεραν πολύτιμες υπηρεσίες. Τα οργανωμένα βουλγαρικά στρατιωτικά τμήματα, τα οποία ήταν εγκατεστημένα στη Θεσσαλονίκη, θα μπορούσαν να προβούν σε εκτεταμένες φθορές αλλά και να απασχολήσουν τις αντίστοιχες ελληνικές δυνάμεις στην πόλη.¹⁹

Οι ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις στην περιοχή της Μακεδονίας είχαν αναλάβει αμυντικές αποστο-

λές.²⁰ Αναπτύχθηκαν σε ένα μέτωπο περίπου 150 χιλιομέτρων ως εξής:

α. Ανατολικά από τον ποταμό Στρυμόνα και Δυτικά μέχρι τον Ποταμό Αξιό. Στο ενδιάμεσο υπήρχαν τέσσερις μεγάλες λίμνες, που λειτουργώντας ως κωλύματα έδιναν την ευκαιρία στην ελληνική διοίκηση να κάνει σημαντική οικονομία δυνάμεων.

β. Η περιοχή που παρεμβάλλεται μεταξύ των παραπάνω αναφερόμενων ποταμών, περιλαμβάνει τοποθεσίες που παρέχουν ισχυρά πλεονεκτήματα για την οχύρωσή τους (στενούς εδαφικούς πόρους, υδάτινα κωλύματα, απότομες εδαφικές εξάρσεις).

γ. Η διάταξη που είχε επιλεγεί για τις χερσαίες ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις ήταν κατάλληλη για την άμεση εμπλοκή και του ελληνικού στόλου, καθώς είχε τη δυνατότητα να ελέγχει τα παράλια της Μακεδονίας από τις εκβολές του Στρυμόνα μέχρι την περιοχή του Σταυρού.²¹

Παρά το γεγονός ότι οι αποστολές των ελληνικών δυνάμεων ήταν κατά βάση αμυντικές, η διάταξή τους είχε το απαραίτητο βάθος ώστε να μπορούν να αντιδράσουν αποτελεσματικά σε περίπτωση αιφνιδιαστικής επίθεσης με τις μικρότερες δυνατές απώλειες. Ο τρόπος με τον οποίο τοποθετήθηκαν οι ελληνικές δυνάμεις εξυπηρετούσε και την επικοινωνία με τις αντίστοιχες στρατιωτικές δυνάμεις των Σέρβων στη Γευγελή.²²

Στο χρονικό διάστημα που ακολούθησε μετά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο φαινόταν ότι μία νέα πολεμική σύγκρουση ήταν πιθανό να ξεσπάσει. Οι Βούλγαροι καταπίεζαν συστηματικά τους ελληνικούς πληθυσμούς στις πρώην οθωμανικές περιοχές που ήταν υπό τον έλεγχο τους στην Μακεδονία και την Θράκη. Αυτό είχε προκαλέσει την έντονη δυσαρέσκεια της Αθήνας, η οποία όπως έχει ήδη αναφερθεί είχε επιλέξει την διπλωματική οδό για να αντιδράσει. Παρά το διάβημα διαμαρτυρίας του Έλληνα πρεσβευτή στη Σόφια προς

¹⁸ Fragistas, C. *The Balkan Wars. Their Meaning for History of Greece*. Ανακτήθηκε την 20/03/23 από: <https://docslib.org/doc/3621693/the-balkan-wars-their-meaning-in-the-history-of-greece>

¹⁹ Παπαφλωράτος, Ι. (2014), (σ. 286-287).

²⁰ Αυτή η επιλογή ενείχε και ένα ρίσκο σε περίπτωση αιφνιδιαστικής αλλαγής της συμπεριφοράς της Βουλγαρίας (όπως και συνέβη).

²¹ Παναγάκος, Π. (1961). *Συμβολή εις την Ιστορίαν της Δεκαετίας 1912-1922*, (σ. 224-247). Αθήνα.

²² Παπαφλωράτος, Ι. (2014), (σ. 287-291).

τη βουλγαρική κυβέρνηση, η Βουλγαρία επιτέθηκε εντελώς απρόκλητα εναντίον των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων στη Νιγρίτα, τις Ελευθερές, το Βερτίσκο, την Καλλινδρία και το Καρασούλι.²³ Οι Βούλγαροι με τον τρόπο αυτό επιδίωξαν τον αιφνιδιασμό²⁴ των ελληνικών δυνάμεων και την αποκοπή τους από τις αντίστοιχες σερβικές.²⁵

Η λήψη της απόφασης των Βουλγάρων για επίθεση εναντίον των συμμάχων τους κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο, οφείλεται σε μεγάλο ποσοστό στον Μιχαήλ Σαβόφ, ο οποίος είχε εξασφαλίσει προηγουμένως την έγκριση του διαδόχου της αυстро-ουγγρικής αυτοκρατορίας Φερδινάνδου. Από τις διαδικασίες λήψης της απόφασης αυτής αποκλείστηκε ο τότε Βούλγαρος πρωθυπουργός Ντάνεφ. Ήδη από την χάραξη της στρατηγικής του έθνους, δεν υπήρχε αρμονία στην τριάδα του Κλαούσεβιτς καθώς σε επίπεδο ηγεσίας δεν υπήρχε συνεννόηση.²⁶

Οι Βούλγαροι είχαν σχεδιάσει συγκέντρωση των δυνάμεων τους στην πεδιάδα του Βαρδάρη και από εκεί επιθετικές επιχειρήσεις εναντίον των σερβικών θέσεων στη βόρεια Μακεδονία, με σκοπό την κατάληψη των αντίστοιχων εδαφών. Επιπλέον, σχεδίασαν και μία δευτερεύουσα επιθετική προσπάθεια εναντίον των ελληνικών θέσεων στη Θεσσαλονίκη, με σκοπό την ανάληψη του ελέγχου της πόλης και της περιοχής της νότιας Μακεδονίας. Σε περίπτωση δυσμενούς εξελίξεως του αγώνα εναντίον των ελληνικών δυνάμεων, οι Βούλγαροι υπολόγιζαν ότι οι δυνάμεις που θα ενεργούσαν εναντίον των Σέρβων, θα μπορούσαν να συνδράμουν μετά την επιτυχή ολοκλήρωση της αποστολής τους.

Από την παραπάνω περιγραφή του βουλγαρικού σχεδιασμού, προκύπτει ότι οι επιτελείς είχαν επενδύ-

σει στην άμεση προσέγγιση και την ταυτόχρονη επίθεση εναντίον Ελλάδας και Σερβίας. Σκοπός τους ήταν να πλήξουν το κέντρο βάρους των αντιπάλων τους, δηλαδή τις ένοπλες δυνάμεις τους.²⁷ Υπολόγισαν ότι είχαν την απαραίτητη υπεροχή σε προσωπικό και μέσα, ώστε να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά και την αντίσταση των αντιπάλων τους αλλά και την κόπωση του στρατεύματός τους από τις επιχειρήσεις που είχαν προηγηθεί εναντίον των Οθωμανών, εκτελώντας παράλληλες ταυτόχρονες επιθέσεις εναντίον αμφοτέρων των συμμάχων. Η προσδοκία αυτή ήταν δύσκολο να πραγματοποιηθεί, καθώς οι εκτιμήσεις τους για την κατάσταση και τις δυνατότητες των δικών τους στρατιωτικών δυνάμεων αλλά, κυρίως των αντιπάλων τους, ήταν υπεραισιόδοξες και μάλλον λανθασμένες και φάνηκε ότι εκπορεύονταν από το πάθος τους και την παρόρμησή τους να αποκτήσουν τάχιστα τον έλεγχο της Μακεδονίας. Η στρατηγική τους ήταν εκ διαμέτρου αντίθετη με τις επιταγές του Σουν Τσου ότι ο πόλεμος απαιτεί γνώση των φίλιων αλλά και των εχθρικών δυνατοτήτων και αδυναμιών.²⁸ Οι Βούλγαροι αποδείχθηκε ότι τις αγνοούσαν αμφότερες.

Η ελληνική αντίδραση ήταν άμεση και αποτελεσματική. Αν και οι ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις υστερούσαν σε πλήθος προσωπικού και μέσων, κατάφεραν να περιορίσουν αποτελεσματικά τις επιθέσεις των Βουλγάρων. Οι μάχες προκάλεσαν πολλές απώλειες και στις δύο πλευρές. Ο ελληνικός στρατός χαρακτηρίστηκε στον ελληνο-βουλγαρικό πόλεμο από το υψηλό του φρόνημα και το ακμαίο ηθικό του, παράγοντες απαραίτητοι για την αντιμετώπιση μίας υπέρτερης δύναμης.²⁹ Οι ελληνικές δυνάμεις των προφυλακών κατάφεραν να επιβραδύνουν την βουλγαρική επίθεση πριν αναχωρήσουν για την Θάσο. Στη συνέχεια, ο Βασιλέας Κωνσταντίνος φρόντισε να απαλλαγεί από τους κινδύνους που εγκυμονούσε η παραμονή εντός της Θεσσαλονίκης θύλακα του βουλγαρικού στρατού. Προς τούτο, διέταξε την ταχεία εκκαθάριση της Θεσσαλονίκης από τα εκεί βουλγαρικά στρατεύματα. Παράλληλα, προώθησε σημαντικές στρατιωτικές δυνάμεις στο Κιλκίς, στη γραμμή Πολύκαστρο-Υψώματα

²³ Την νύχτα της 16^{ης} προς 17^η Ιουνίου 1913, οι βουλγαρικές δυνάμεις επιτέθηκαν τόσο κατά των ελληνικών προφυλακών στη Νιγρίτα και στο Παγγαίο, όσο και κατά των σερβικών θέσεων στην Μπρεγκανίτσα, στο Ιστίπ Κοτσάνι, στο Τσάρεβο Σέλο και στη Γευγελή. Πρώτη ενέργεια των Ελλήνων ήταν μια σταδιακή σύμπυξη των τμημάτων πρώτης γραμμής και η εκκαθάριση της Θεσσαλονίκης από τις βουλγαρικές δυνάμεις που βρισκόταν εντός της πόλης.

²⁴ Η επίθεση αυτή ήταν αιφνιδιαστική καθώς δεν είχε προηγηθεί η κήρυξη πολέμου.

²⁵ Παπαφλωράτος, Ι. (2014), (σ. 290-292).

²⁶ Κολιόπουλος, Κ. (2008). *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα Μέχρι Σήμερα*, (σ. 154-155). Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.

²⁷ Κολιόπουλος, Κ. (2008), (σ. 159).

²⁸ Κολιόπουλος, Κ. (2008), (σ. 85).

²⁹ Ο Σουν Τσου έδινε μεγάλη αξία στο ηθικό των συμμετεχόντων στον πόλεμο. Κολιόπουλος, Κ. (2008), (σ. 93).

Εργασίες Σπουδαστών

Θεσσαλονίκης-Λίμνες Λαγκαδά-Λίμνη Βόλβη-Κόλπος Ορφανού, έχοντας εξασφαλίσει την υποστήριξη του Στόλου.³⁰

Μετά τις παραπάνω κινήσεις και αφού ο ελληνικός στρατός είχε καταφέρει επιτυχώς να απορροφήσει την ορμητικότητα της βουλγαρικής επίθεσης, πέρασε στην διεξαγωγή επιθετικών επιχειρήσεων. Η εκδήλωση αυτών πραγματοποιήθηκε σε δύο κατευθύνσεις:

α. Προς την περιοχή του Λαχανά.

β. Προς την περιοχή του Κιλκίς.

Οι ελληνικές δυνάμεις ύστερα από μία σειρά νικηφόρων μαχών, κατάφεραν να φθάσουν μέχρι τη Θράκη. Παράλληλα, στη Βουλγαρία είχαν επιτεθεί ήδη Τουρκία και Ρουμανία. Τα τουρκικά στρατεύματα κατάφεραν να ανακαταλάβουν την Αδριανούπολη,³¹ ενώ ο ρουμανικός στρατός είχε καταφέρει να εισέλθει εντός του βουλγαρικού εδάφους. Υπό το βάρος αυτών των εξελίξεων, η βουλγαρική κυβέρνηση αναζήτησε απεγνωσμένα την εμπλοκή των μεγάλων δυνάμεων. Η επέμβασή τους ήταν καταλυτική για την έναρξη ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων. Οι Βούλγαροι είχαν ηττηθεί κατά κράτος στα πεδία των μαχών του Β' Βαλκανικού Πολέμου.³²

Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις των Βουλγάρων είχαν ως στόχο τη δημιουργία τετελεσμένων και στην συνέχεια τη χρησιμοποίησή τους στις διαπραγματεύσεις, ώστε να μεταβάλλουν το status quo στην περιοχή της Μακεδονίας. Θεωρούσαν ότι στις επικείμενες διαπραγματεύσεις θα εισέρχονταν σε θέση ισχύος και θα εξασφάλιζαν την υποστήριξη των μεγάλων δυνάμεων και κυρίως της Ρωσίας. Υπό το πρίσμα αυτό, πολιτικός και στρατιωτικός αντικειμενικός σκοπός βρισκόταν σε αρμονία. Η στρατιωτική στρατηγική σχεδίαση προέβλεπε την αιφνιδιαστική, ταυτόχρονη επιθετική ενέργεια για την απόκτηση του ελέγχου του μεγαλύτερου μέρους της περιοχής της Μακεδονίας.

³⁰ Παπαφλωράτος, Ι. (2014), (σ. 295-308).

³¹ Wasti, S. (2004). The 1912-13 Balkan Wars and the Siege of Edirne. *Middle Eastern Studies*, Vol. 40, No. 4, (σελ. 59-78). Ανακτήθηκε την 10/03/2023 από: <https://www.jstor.org/stable/4289928>.

³² Παπαφλωράτος, Ι. (2014), (σ. 289-308).

Κατά τον Σουν Τσου, η προς πόλεμο στρατηγική, θα πρέπει να περνάει από τέσσερα βασικά στάδια:

α. Ανάλυση στρατηγικού περιβάλλοντος. Κατά το στάδιο αυτό οι Βούλγαροι όφειλαν να εκτιμήσουν την κατάσταση των αντιπάλων τους, τον γεωπολιτικό συσχετισμό, τον χαρακτήρα του επικείμενου πολέμου και το φυσικό χώρο που θα διεξάγονταν οι επιχειρήσεις. Στο στάδιο αυτό οι Βούλγαροι επιτελείς απέτυχαν. Δεν εκτιμήθηκε σωστά η κατάσταση που είχε διαμορφωθεί μετά τη λήξη του Α' Βαλκανικού Πολέμου και υποτιμήθηκαν οι δυνατότητες του ελληνικού στρατού και του στόλου. Οι ελληνικές διοικήσεις κατάφεραν να αντιπαρέλθουν το έλλειμα σε προσωπικό και μέσα (σε σύγκριση με αυτά των Βουλγάρων), με την ενσυνείδητη συμμετοχή του προσωπικού στις επιχειρήσεις και τον υψηλό βαθμό συνοχής των μονάδων τους. Η επιλογή των Βουλγάρων, επίσης, να επιτεθούν ταυτόχρονα επί δύο κατευθύνσεων από τις θέσεις που κατείχαν, αποτέλεσε ένα ακόμα στρατηγικό σφάλμα, καθώς η μορφολογία της περιοχής δεν ευνοούσε κάτι τέτοιο. Οι φυσικοί περιορισμοί εξέλειπαν την υπεροχή τους σε προσωπικό και μέσα αλλά και εξυπηρετούσαν αμυντικές επιχειρήσεις. Παράλληλα, δεν υπολόγισαν ότι ήταν πολύ πιθανό να ανοίξουν ταυτόχρονα μέτωπα και στα ανατολικά με Ρουμανία και Τουρκία.

β. Διαδικασία λήψης απόφασης για πόλεμο. Η απόφαση για πόλεμο λήφθηκε βιαστικά με βασική επιδίωξη τον αιφνιδιασμό. Αυτό εμπόδισε τους Βούλγαρους επιτελείς από το να εξετάσουν τα εναλλακτικά σενάρια έκβασης των ενεργειών τους και την εξέταση διαφορετικών τρόπων δράσης. Επέμειναν σε έναν σχεδιασμό για τον οποίο δεν εξασφάλισαν τις προϋποθέσεις για τη διατήρηση θετικού ισοζυγίου κόστους-οφέλους, στηριζόμενοι σε παρορμητικές τάσεις των στρατιωτικών τους ηγετών. Είναι επίσης, χαρακτηριστικό, ότι η επίθεση στα ελληνικά και στα σερβικά στρατεύματα πραγματοποιήθηκε χωρίς να έχει προηγηθεί η ενημέρωση της κυβέρνησης. Αυτά καταδεικνύουν ότι για την προσφυγή στον πόλεμο δεν εξασφαλίστηκε η καλή εκτίμηση της όλης κατάστασης.

γ. Εκπόνηση στρατηγικού σχεδίου. Το στρατηγικό σχέδιο των Βουλγάρων στόχευε στην ισχυροποίηση της διαπραγματευτικής ισχύος της χώρας τους μετά το τέλος του πολέμου. Ωστόσο, έχοντας συμπεριφερ-

θεί παρορμητικά δεν προέβλεψαν αρνητική έκβαση του πολέμου ώστε να ενεργήσουν βάσει εναλλακτικών σχεδίων.

δ. Υλοποίηση στρατηγικού σχεδίου. Η υλοποίηση του στρατηγικού σχεδίου απέτυχε, κυρίως ως συνέπεια της αποτυχίας στα παραπάνω τρία στάδια.³³

Σύμφωνα με τον Κλαούσεβιτς, η προς πόλεμο απόφαση πηγάζει από δύο παράγοντες. Το εχθρικό συναίσθημα και την εχθρική πρόθεση. Στο βουλγαρικό λαό και κατ' επέκταση στις ένοπλες δυνάμεις, η βουλγαρική ηγεσία είχε καλλιεργήσει το εχθρικό συναίσθημα. Η πρόθεση, όπως έχει ήδη αναφερθεί, υπήρχε στις υψηλές βαθμίδες της βουλγαρικής διοίκησης, αφού απώτερος σκοπός της Βουλγαρίας ήταν ο έλεγχος της Μακεδονίας και η έξοδος στο Αιγαίο. Από τη μεριά της Ελλάδας, το εχθρικό συναίσθημα εναντίον των Βουλγάρων ήταν έντονο κυρίως λόγω της στάσης των τελευταίων εναντίον των ελληνικών πληθυσμών στις περιοχές που κατείχαν. Η ελληνική κυβέρνηση από την άλλη, επιθυμούσε να αναλάβει πρωταγωνιστικό ρόλο στη βαλκανική χερσόνησο μετά τον εκτοπισμό των Οθωμανών και ο βουλγαρικός αναθεωρητισμός ήταν σοβαρό εμπόδιο. Η περίσσεια των προϋποθέσεων αυτών στο προσωπικό και την ηγεσία των αντιμαχόμενων, έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην υψηλά φονική εξέλιξη των μαχών αλλά και συνολικά στην έκβαση του πολέμου.³⁴

Οι Έλληνες και Βούλγαροι που συμμετείχαν στις επιχειρήσεις επέδειξαν υψηλή πειθαρχία και προσήλωση στο σκοπό. Τα στοιχεία αυτά ενισχύουν αποφασιστικά την αποτελεσματικότητα των επιχειρήσεων. Όσο αφορά στην ελληνική πλευρά, τα ανωτέρω στοιχεία συνέβαλαν στην απόκρουση της βουλγαρικής επίθεσης και στην επιτυχή αντεπίθεση, παρά το ελλειμματικό ισοζύγιο σε προσωπικό και μέσα. Στην περίπτωση της βουλγαρικής πλευράς, συνέβαλαν στο αποφευχθεί η ολοκληρωτική ήττα και η προσφυγή σε διαπραγματεύσεις άνευ όρων.

Αμφότεροι οι αντιμαχόμενοι, προσάρμοσαν στους πολιτικούς αντικειμενικούς σκοπούς τους, τους στρατι-

ωτικούς. Με γνώμονα την προσαρμογή αυτή προχώρησαν στη χάραξη των στρατηγικών τους. Παράλληλα, απαιτείται και η επιλογή των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών να γίνεται λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τις ημέτερες στρατιωτικές δυνατότητες αλλά και τις εχθρικές. Η βουλγαρική πολιτική ηγεσία έθεσε σαφείς πολιτικούς αντικειμενικούς σκοπούς. Αποδείχθηκε όμως εκ του αποτελέσματος, ότι η οι δυνατότητες των ενόπλων τους δυνάμεων δεν ήταν επαρκείς για να αντισταθμίσουν όχι μόνο την ελληνική αντίδραση αλλά και τη σερβική. Από την άλλη πλευρά και η Ελλάδα είχε θέσει σαφείς πολιτικούς αντικειμενικούς σκοπούς. Η πολιτική της ηγεσία, εκτίμησε ότι οι ένοπλες δυνάμεις της χώρας θα έπρεπε να υποστηριχθούν από μία ισχυρή συμμαχία, ώστε να καταστούν ικανές να αντιμετωπίσουν επιτυχώς ενδεχόμενη επίθεση από τη Βουλγαρία. Επομένως, η διαφορά των δύο αντιμαχόμενων έγκειτο στον τρόπο με τον οποίο προσέγγισαν την τοποθέτηση των πολιτικών αντικειμενικών τους σκοπών σε στρατιωτικό επίπεδο ώστε αυτοί να υλοποιηθούν και να επέλθει η νίκη. Το αποτέλεσμα ήταν οι Βούλγαροι στρατιωτικοί να αναγκάζονται να θέτουν συνεχώς ανέφικτους στρατιωτικούς αντικειμενικούς σκοπούς.

Επιπροσθέτως, οι Βούλγαροι δεν τήρησαν την αρχή της συγκέντρωσης της μέγιστης ισχύος στο αποφασιστικό σημείο, καθώς επέλεξαν να επιτεθούν ταυτόχρονα εναντίον Ελλήνων και Σέρβων. Η επιθετική τους προσπάθεια διασπάστηκε σε δύο μέτωπα με αποτέλεσμα να αποτύχουν σε αμφότερα από αυτά. Αν και στόχευσαν στις ένοπλες δυνάμεις του αντιπάλου, η απόφαση τους να διασπάσουν τις δυνάμεις τους σε δύο θέατρα επιχειρήσεων υπήρξε καθοριστική για την αδυναμία τους να επικρατήσουν. Η διάσπαση των βουλγαρικών δυνάμεων σε δύο ταυτόχρονες επιθετικές προσπάθειες, αποτελεί στρατηγικό σφάλμα και κατά τον Ζομινί.³⁵ Αντίθετα, μία συνετή στρατηγική θα ήταν η προσαρμογή μίας ισχυρής επιθετικής ενέργειας επί μίας κατεύθυνσης με έμφαση στην προσβολή των γραμμών επικοινωνιών Ελλήνων και Σέρβων. Πέραν αυτού, το πλεονέκτημα που είχαν οι Βούλγαροι με την αιφνιδιαστική επίθεση εναντίον των αντιπάλων τους, το απώλεσαν με την ολιγωρία τους στη συνέχεια των επιχειρήσεων. Αυτό έδωσε την ευκαιρία στις ελληνικές

³³ Πλατιάς, Α. & Κολιόπουλος, Κ. (2015). *Η Τέχνη του Πολέμου του Σουν Τσου*, (σ. 32-33). Αθήνα: Εκδόσεις Δίαυλος.

³⁴ Κολιόπουλος, Κ. (2008), (σ. 154).

³⁵ Κολιόπουλος, Κ. (2008), (σ. 133-138).

Εργασίες Σπουδαστών

δυνάμεις να ανασυγκροτηθούν και να αντεπιτεθούν άμεσα.

Στην ελληνική πλευρά η τριάδα του Κλαούσεβιτς ήταν προσανατολισμένη στην απόφαση για πόλεμο με τη Βουλγαρία. Ο ελληνικός λαός περιέβαλε με εμπιστοσύνη τον Βενιζέλο και τον Βασιλέα Κωνσταντίνο. Επιπλέον, ο στρατός μετά από προσπάθειες μιας και πλέον δεκαετίας είχε αναδιοργανωθεί, στελεχωθεί και εξοπλιστεί σε τέτοιο βαθμό, που ήταν ικανός να υποστηρίξει τον ρόλο που επιζητούσε η πολιτική ηγεσία στα Βαλκάνια.

Επίσης, η ελληνική στρατηγική ήταν προσαρμοσμένη στις απόψεις του Κλαούσεβιτς για την άμυνα. Σύμφωνα με αυτές, μία στρατιωτική δύναμη θα πρέπει να διατηρεί αμυντική στάση προσωρινά, μέχρι να διαμορφωθούν οι κατάλληλες συνθήκες για να επιτεθεί. Οι ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις αντιμετώπισαν με επιτυχία την αιφνιδιαστική επίθεση των Βουλγάρων και γρήγορα πέρασαν σε επιθετικές επιχειρήσεις. Στον αντίποδα οι Βούλγαροι, μετά την αιφνιδιαστική τους επίθεση έφθασαν στην κορύφωση της προσπάθειάς τους, σημείο από το οποίο και μετά η αποτελεσματικότητα των στρατιωτικών δυνάμεων περιορίζεται σημαντικά.

Επιπλέον, ο ελληνικός στρατός εφάρμοσε την αρχή της ταχείας δράσης που πρέσβευε ο Κλαούσεβιτς, ο οποίος θεωρούσε ότι κάθε καθυστέρηση αποβαίνει σε βάρος του επιτιθέμενου. Οι ελληνικές δυνάμεις επιτέθηκαν με ταχύτητα και σε σύντομο χρονικό διάστημα απελευθέρωσαν πολλές πόλεις της Μακεδονίας και της Θράκης, εκμεταλλευόμενες το «φαινόμενο της χιονοστιβάδας»³⁶ και φροντίζοντας να μην αφήσουν χρονικά περιθώρια στους Βούλγαρους να αντιδράσουν. Μία επιτυχία έχει συνέπειες υλικές (οι διανοητικές τακτικές νίκες μπορεί να οδηγήσουν σε στρατηγική επικράτηση)³⁷ και ψυχολογικές και μεταβάλλει έστω και λίγο την ισορροπία ισχύος έχοντας θετικό αντίκτυπο για τον νικητή και αρνητικό για τον ηττημένο (η στρατηγική είναι ένας αγώνας για να επιβάλεις τη θέλησή σου στον αντίπαλο).³⁸

³⁶ Πλατιάς, Α. & Κολιόπουλος, Κ. (2021). *Η Τέχνη της Στρατηγικής. 50 Κανόνες για τον Πόλεμο, την Πολιτική, τις Επιχειρήσεις και την Καθημερινή Ζωή*, (σ. 359-360). Αθήνα: Εκδόσεις Δίαυλος.

³⁷ Πλατιάς, Α. & Κολιόπουλος, Κ. (2021), (σ. 310-311).

³⁸ Πλατιάς, Α. & Κολιόπουλος, Κ. (2021), (σ. 335-336).

Οι ελληνικές δυνάμεις επέλεξαν να επιτεθούν κατά μέτωπο εναντίον των βουλγαρικών. Αυτό αντιβαίνει στη θεωρία του Λίντελ Χαρτ περί έμμεσης προσέγγισης και αποφυγής της σύγκρουσης με τις εχθρικές ένοπλες δυνάμεις. Δηλαδή ότι κατά την μάχη στην ξηρά θα πρέπει να αποφεύγονται τα ισχυρά σημεία του εχθρού και να επιχειρείται η εξουδετέρωση των σημείων αντιστάσεως μόνο όταν δεν μπορούν να παρακαμφθούν. Η ελληνική διοίκηση δεν εξέτασε την προοπτική ελιγμών που θα την βοηθούσαν να αποφύγει την κατά μέτωπο εμπλοκή με τον εχθρό η οποία επέφερε μεγάλες απώλειες σε προσωπικό.³⁹

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο αιφνιδιασμός που επιχειρήσαν οι Βούλγαροι απέτυχε για δύο λόγους. Ο πρώτος ήταν ότι η συμπεριφορά τους ήταν αρκετά προβλέψιμη από τους Έλληνες και τους Σέρβους, με αποτέλεσμα οι τελευταίοι να λάβουν μέτρα για να απαντήσουν σε ενδεχόμενη επίθεση εναντίον τους. Ο δεύτερος είχε να κάνει με τη διάσπαση των δυνάμεων τους σε δύο επιθετικές προσπάθειες. Οι Βούλγαροι επιτελείς επέλεξαν την στρατηγική τους έχοντας παρασυρθεί από έντονες αναθεωρητικές τάσεις, χωρίς συγκροτημένη σκέψη, που θα τους βοηθούσε να εκτιμήσουν αντικειμενικά την κατάσταση που είχε διαμορφωθεί μετά το τέλος του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου.

Η ελληνική πλευρά εκμεταλλεύτηκε τα στρατηγικά σφάλματα των Βουλγάρων. Καταλυτικό ρόλο στην επιτυχία έπαιξε η αναδιοργάνωση των ενόπλων της δυνάμεων, όχι μόνο σε επίπεδο δομών και εξοπλισμού, αλλά και εκπαίδευσης. Αποδείχθηκε στην πράξη ότι η στρατιωτική ισχύς είναι αναγκαία συνθήκη για την προώθηση των συμφερόντων ενός έθνους στο διεθνές σύστημα.⁴⁰

Η έκβαση του πολέμου και οι όροι της Συνθήκης του Βουκουρεστίου καταδεικνύουν ότι η στρατιωτική ισχύς μπορεί να είναι αναγκαία συνθήκη για την προώθηση των συμφερόντων ενός έθνους στο διεθνές σύστημα, δεν είναι όμως και ικανή συνθήκη. Το μέγεθος

³⁹ Κολιόπουλος, Κ. (2008), (σ. 219-222).

⁴⁰ Κολιόπουλος, Κ. (2008), (σ. 141-146).

της ήττας που υπέστησαν οι Βούλγαροι σε στρατιωτικό επίπεδο δεν αποτυπώθηκε πλήρως και σε διπλωματικό.

Η Ελλάδα ενδεχομένως να μπορούσε να περιορίσει τις απώλειες της αν ενεργούσε πιο μεθοδευμένα. Θα μπορούσε να επιλέξει έναν ελιγμό που θα την οδηγούσε στην επικράτηση με λιγότερες απώλειες. Η άμεση επίθεση σε έδαφος πεδινό και ακάλυπτο υπήρξε μία παράτολμη απόφαση, που είχε ως συνέπεια μία πύρρειο νίκη.

Ο συντονισμός των ενεργούντων εννέα μεραρχιών γινόταν απευθείας από το Γενικό Στρατηγείο. Αυτό έδινε τη δυνατότητα συγκεντρωτικής διοίκησης των τμημάτων,⁴¹ που βασιζόταν όμως στην άμεση τροφοδοσία των υπευθύνων λήψης απόφασης με πληροφορίες.⁴² Ωστόσο, το γεγονός ότι οι αποστάσεις μεταξύ των τοποθεσιών του μετώπου και του στρατηγείου ήταν μεγάλες και τα μέσα επικοινωνίας της εποχής εκείνης δεν παρείχαν τη δυνατότητα εύκολης και αστραπιαίας διαβίβασης των πληροφοριών και των διαταγών, επηρέασε σε κάποιο βαθμό την ταχύτητα διοικητικών επεμβάσεων. Μεταξύ του Γενικού Στρατηγείου και των μεραρχιών θα ήταν προτιμότερο να παρεμβάλλονταν διοικήσεις, οι οποίες θα μπορούσαν να αναλάβουν πρωτοβουλίες και να συμμετέχουν στις διαδικασίες λήψης απόφασης, καθώς θα είχαν μία πιο εξειδικευμένη εικόνα των επιχειρήσεων σε συγκεκριμένες τοποθεσίες. Η επιλογή της ελληνικής στρατιωτικής ηγεσίας να μην διατηρήσει εφεδρείες διαθέσιμες να επέμβουν έγκαιρα προς εκμετάλλευση επιτυχίας ή συνδρομής σε περίπτωση δυσμενούς εξέλιξης, ήταν μία ακόμα παράτολμη στρατηγική απόφαση.

Σε γενικές γραμμές, τόσο η ελληνική πλευρά όσο και η βουλγαρική, δεν υιοθέτησαν σε μεγάλο βαθμό τις θεωρίες του πολέμου στην πράξη. Επένδυσαν αμφότερες στο ηθικό και την ενσυνείδητη συμμετοχή του προσωπικού. Η διαφορά τους ήταν ότι οι μεν Έλληνες βασίστηκαν στη συγκέντρωση δυνάμεων σε τόπο και χρόνο κατάλληλο για να επιτύχουν το αποφασιστικό πλήγμα στον αντίπαλο,⁴³ οι δε Βούλγαροι κατακερμάτισαν τις δυνάμεις τους σε δύο διαφορετικές επιθετικές προσπάθειες, γεγονός που αποτέλεσε μία από τις βα-

σικές αιτίες της ήττας τους (εφικτότητα αντικειμενικών σκοπών, κίνδυνος υπερεξάπλωσης).⁴⁴

Σημειώνεται, ότι πέρα από την πρωτοφανή βιαιότητα των επιμέρους μαχών και την σχετικά σύντομη χρονική διάρκειά τους, οι Βούλγαροι, κατά τον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο, με χείριστες μεθόδους και μέσω οργανωμένων επιχειρήσεων μαζικής εθνοκάθαρσης⁴⁵ τις οποίες είχε διατάξει η βουλγαρική στρατιωτική ηγεσία, προσπάθησαν να εξοντώσουν τον ελληνικό πληθυσμό στον γεωγραφικό χώρο της Μακεδονίας.

Παρά την συντριπτική τους ήττα, οι Βούλγαροι κατάφεραν να περιορίσουν τις απώλειες εδαφών σε σχέση με αυτά που είχαν εξασφαλίσει μετά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο. Σε διπλωματικό επίπεδο κατάφεραν να εξαργυρώσουν το γεγονός ότι οι Έλληνες δεν προχώρησαν στην ολοκληρωτική καταστροφή των ενόπλων τους δυνάμεων, που αποτελούσε και κέντρο βάρους της ισχύος τους.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η απόφαση για μετάβαση στη λύση του πολέμου χρειάζεται να περνάει μέσα από ενδελεχείς διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Αυτές θα πρέπει να βασίζονται σε αντικειμενικές παραμέτρους, την εμπειρία και την διορατικότητα των συμμετεχόντων. Ταυτόχρονα θα πρέπει να είναι και σύντομες. Ο παράγοντας χρόνος επενεργεί σε όλα τα επίπεδα της στρατηγικής.⁴⁶ Η στρατηγική μιας χώρας σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να είναι μονοδιάστατη, αλλά είναι απαραίτητο να προβλέπει εναλλακτικές επιλογές για καταστάσεις που δεν έχουν προβλεφθεί στο βασικό σχεδιασμό. Η στρατηγική δηλαδή πρέπει να προβλέπει και να προσαρμόζεται.⁴⁷ Όπως έχει πει και ο Ναπολέων: «Δεν έχω ποτέ μία μόνο λύση για ένα πρόβλημα. Έχω δύο, τρεις, δέκα και είμαι προετοιμασμένος για όλα. Μία και μόνη λύση είναι πάντοτε ανεπαρκής».⁴⁸

⁴⁴ Πλατιάς, Α. & Κολιόπουλος, Κ. (2021), (σ. 127-128).

⁴⁵ Παναγάκος, Π. (1961), (σ. 249-260).

⁴⁶ Πλατιάς, Α. & Κολιόπουλος, Κ. (2021), (σ. 41-42).

⁴⁷ Πλατιάς, Α. & Κολιόπουλος, Κ. (2021), (σ. 147-149).

⁴⁸ Μπελιφεμινέ, Κ. (1960). *Συλλογή Στρατιωτικών Ιδεών και Αποφθεγμάτων* (μτφ. Ο. Αργυρόπουλος), (σ. 39). Αθήνα: Εκδόσεις Σπ. Τζηρίτα.

⁴¹ Πλατιάς, Α. & Κολιόπουλος, Κ. (2021), (σ. 260-261).

⁴² Πλατιάς, Α. & Κολιόπουλος, Κ. (2021), (σ. 105-106).

⁴³ Πλατιάς, Α. & Κολιόπουλος, Κ. (2021), (σ. 253-254).

Εργασίες Σπουδαστών

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η πολιτική ηγεσία θα πρέπει να καθορίζει το κέντρο βάρους του αντιπάλου. Η στρατιωτική ηγεσία στη συνέχεια θα πρέπει να αναπτύσσει την στρατιωτική στρατηγική σύμφωνα με τα διατιθέμενα μέσα και πόρους.⁴⁹

Με τη λήξη του πολέμου συνήθως έχουν διαμορφωθεί καταστάσεις τις οποίες η διπλωματία θα πρέπει να εκμεταλλευτεί στο μέγιστο δυνατό βαθμό. Η διπλωματία μπορεί επίσης να διαμορφώσει τις προϋποθέσεις για την επίτευξη της νίκης στον πόλεμο, μέσα κυρίως από τη σύναψη κατάλληλων συμμαχιών. Οι συμμαχίες βέβαια μπορεί να σε σώσουν μπορεί όμως και να σε παγιδεύσουν.⁵⁰ Επομένως ένα έθνος, πέρα από ισχυρές ένοπλες δυνάμεις, θα πρέπει να μεριμνά συνεχώς για την εκμετάλλευση κάθε ευκαιρίας που παρέχεται με κατάλληλες διπλωματικές κινήσεις.

Ο υπέρμετρος εθνικισμός και ο αλυτρωτισμός, όταν συνοδεύεται από έλλειψη ρεαλισμού, μπορεί να οδηγήσει ένα έθνος σε καταστροφικές επιλογές. Η μέσω του πολέμου προσπάθεια εθνικών διεκδικήσεων θα πρέπει να συνοδεύεται από εγγυήσεις που μόνο η στρατιωτική ισχύς και ετοιμότητα μπορεί να παρέχει. Σε διαφορετική περίπτωση ή θα πρέπει να ελέγχεται η οδός της διπλωματίας ή να αναμένεται η διαμόρφωση των κατάλληλων συνθηκών.

Οι Βούλγαροι διέπραξαν τεράστιο λάθος διασπώντας τον στρατό τους σε πολλά μέτωπα. Θα μπορούσαν να επικεντρωθούν απέναντι στους Οθωμανούς στην περιοχή της Θράκης και να αποφύγουν τις προκλήσεις απέναντι σε Έλληνες και Σέρβους. Αν στρέφονταν προς τους Οθωμανούς, λόγω του ισχυρότερου στρατού τους είναι δεδομένο ότι θα είχαν εδαφικά κέρδη στις κατευθύνσεις από Αδριανούπολη και Ραιδεστό προς Κωνσταντινούπολη, ενώ στα δυτικά τους θα μπορούσαν να κάνουν ορισμένες συμφωνίες για εδαφικές προσαρμογές μειώνοντας τα πολεμικά μέτωπα και τις στρατιωτικές εμπλοκές. Δηλαδή, οι Βούλγαροι αν «πάγωναν» το δυτικό τους μέτωπο, θα μπορούσαν να επιβληθούν στο ανατολικό τους.

Η έκβαση του ελληνο-βουλγαρικού πολέμου και η συνθήκη του Βουκουρεστίου που επακολούθησε, κατέδειξαν ότι ο πόλεμος και η διπλωματία θα πρέπει να ταυχάνουν της ίδιας προσοχής για να μπορεί ένα έθνος να εδραιώσει τον ρόλο του στο διεθνές σύστημα. Η Ελλάδα εργάστηκε σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα μετά τον ατυχή πόλεμο του 1897, καταφέροντας στους Βαλκανικούς Πολέμους να παρουσιάσει στρατό και στόλο ικανό να αντιμετωπίσει τις αντίστοιχες προκλήσεις. Οι επιτυχίες των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων ισχυροποίησαν τη θέση της Ελλάδας στις σχετικές διαπραγματεύσεις. Η ηττημένη του Β' Βαλκανικού Πολέμου Βουλγαρία, κατάφερε μέσω της διπλωματίας να επανακτήσει εδάφη που είχε απωλέσει στα πεδία των μαχών.

Η τέχνη του πολέμου είναι δυναμική και προσαρμόζεται στις απαιτήσεις κάθε εποχής. Οι βάσεις των στρατηγικών επιλογών είναι διαχρονικές. Με την λήξη των πολέμων, η συνέχεια ανήκει στη διπλωματία. Εκεί η Ελλάδα δεν εξαργύρωσε στον απόλυτο βαθμό την στρατιωτική της επιτυχία, ενώ η Βουλγαρία μετρίασε τις συνέπειες της ήττας της. Η ελληνική πλευρά δεν κατάφερε να ευθυγραμμίσει τα συμφέροντά της με αυτά των μεγάλων δυνάμεων και να αποκομίσει από τους Βαλκανικούς Πολέμους αυτό που οι ένοπλες δυνάμεις της κατέκτησαν στο πεδίο της μάχης.⁵¹

⁴⁹ Howard, M. & Paret P. (1984). *Carl Von Clausewitz. On War*, (σ. 102). New Jersey: Princeton University Press.

⁵⁰ Πλατιάς, Α. & Κολιόπουλος, Κ. (2021), (σ. 173-175).

⁵¹ Η Ρωσία και η Αυστροουγγαρία τάχθηκαν με το πλευρό της Βουλγαρίας. Γαλλία και Γερμανία υποστήριξαν τις ελληνικές θέσεις, που συνοψίζονταν στην επέκταση των ελληνικών συνόρων στη γραμμή Μάκρης-Πέρελιν λίγα χιλιόμετρα δυτικά της Αλεξανδρούπολης. Αγγλία και Ιταλία κράτησαν επιφυλακτική στάση. Την 28^η Ιουλίου 1913 υπογράφηκε τελικά από τους εμπόλεμους (Ελλάδα, Ρουμανία, Σερβία και Μαυροβούνιο από τη μία πλευρά και Βουλγαρία από την άλλη) η Συνθήκη του Βουκουρεστίου, με την οποία έληξε και τυπικά ο Β' Βαλκανικός Πόλεμος και με την οποία οι Βούλγαροι απόκτησαν, ενώ δεν το δικαιούνταν έξοδο στο Αιγαίο. Schurman, J. (1914), (σ. 111-112).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α. Ελληνόγλωσση

Ανδρεάδης, Ι. (2016). *Ιστορία των Βαλκανικών Πολέμων*, (σ. 315, σ. 363, σ. 587-588). Αθήνα: Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφέλιμων Βιβλίων.

Γενικό Επιτελείο Στρατού (2023). *Η Ιστορία του Ελληνικού Στρατού*. Ανακτήθηκε την 14/03/23 από: <http://army.gr/el/istoria/i-istoria-ellinikoy-stratoy>.

Γιαννουλόπουλος, Γ. (2003). *Εξωτερική Πολιτική και Εθνικά Θέματα από την Ήττα του 1897 έως την Μικρασιατική Καταστροφή*, (σ. 214). Αθήνα: Βιβλιόραμα.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους - Μονογραφίες (2008). *Η Μεγάλη Εξόρμηση 1912-1913*, (σ. 30-45, σ. 45-48). Αθήνα: National Geographic.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. *Νεώτερος Ελληνισμός από 1881 ως 1913*, τ. ΙΔ', (σ. 352-354). Αθήνα 1970.

Κολιόπουλος, Κ. (2008). *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα Μέχρι Σήμερα*, (σ. 85, σ. 93, σ. 133-138, σ. 141-146, σ. 154-155, σ. 159, σ. 219-222). Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.

Κουσκουβέλης, Η. (2004). *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, (σ. 213, σ. 214). Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.

Κρασσάς, Ι. *Β' Βαλκανικός Πόλεμος (16/29 Ιουνίου - 18/31 Ιουλίου 1913)*. Ανακτήθηκε την 12/03/23 από: <https://www.eaas.gr/sites/default/files/balkan%20war.pdf>.

Μπελιφεμινέ, Κ. (1960). *Συλλογή Στρατιωτικών Ιδεών και Αποφθεγμάτων* (μτφ. Ό. Αργυρόπουλος), (σ. 39). Αθήνα: Εκδόσεις Σπ. Τζηρίτα.

Παναγάκος, Π. (1961). *Συμβολή εις την Ιστορίαν της Δεκαετίας 1912-1922*, (σ. 224-247, σ. 249-260). Αθήνα.

Παπαφλωράτος, Ι. (2014). *Η Ιστορία του Ελληνικού Στρατού (1833-1949)*, (σ. 281-284, σ. 286-287, σ. 287-291, σ. 292, σ. 289-308). Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Πλατιάς, Α. & Κολιόπουλος, Κ. (2015). *Η Τέχνη του Πολέμου του Σουν Τσου*, (σ. 32-33). Αθήνα: Εκδόσεις Δίαυλος.

Πλατιάς, Α. & Κολιόπουλος, Κ. (2021). *Η Τέχνη της Στρατηγικής. 50 Κανόνες για τον Πόλεμο, την Πολιτική, τις Επιχειρήσεις και την Καθημερινή Ζωή*, (σ. 41-42, σ. 105-106, σ. 127-128, σ. 147-149, σ. 173-175, σ. 253-254, σ. 260-261, σ. 310-311, σ. 335-336, σ. 359-360). Αθήνα: Εκδόσεις Δίαυλος.

Ράλλης, Γ. (2006). *Γεώργιος Θεοτόκης - Ο Πολιτικός του Μέτρου*, (σ. 264-280). Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων.

Στούκας, Μ. (2022, April 03). *Από τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου στο Συνέδριο του Βερολίνου (1878)*. Πρώτο Θέμα. Ανακτήθηκε την 22/03/23 από: <https://www.protothema.gr/stories/article/1228910/apo-ti-sunthiki-tou-agiou-stefanou-sto-sunedrio-tou-verolinou-1878/>.

Υπουργείο Εξωτερικών (1920). *Ελληνο-Σερβική Συνθήκη Συμμαχίας*. Ανακτήθηκε την 18/03/23 από: https://www.mfa.gr/images/stories/ylia/palaies_ekdoseis/10.pdf.

Driault, E. (1998). *Η Μεγάλη Ιδέα: Η Αναγέννηση του Ελληνισμού* (μτφ. Αλεξάνδρα Δρακοπούλου), (σ. 224-230). Αθήνα: Εκδόσεις Κάτοπτρο. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1920).

Driault, E. (2000). *Το Ανατολικό Ζήτημα: Από τις Αρχές του έως τη Συνθήκη των Σεβρών* (μτφ. Λίνα Σταματιάδη), (σ. 282-291, σ. 293-304). Αθήνα: Εκδόσεις Κάτοπτρο. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1921).

β. Ξενόγλωσση

Bataković, D. (2004, January 01). Serbia and Greece in the First World War, An Overview. *Balkan Studies*, Vol 45, Issue 1, (σ. 60-72). Ανακτήθηκε την 11/03/23 από: <https://ojs.lib.uom.gr/index.php/BalkanStudies/article/view/3155>.

Britannica (2023, February 11). *Balkan Wars*. Ανακτήθηκε την 14/03/23 από: <https://www.britannica.com/topic/Balkan-Wars>.

Collins, T. (2022, September 01). *Bulgaria vs. Everyone. Here's What Happened in the Second Balkan War*, The Collector. Ανακτήθηκε την 22/03/23 από: <https://www.thecollector.com/what-happened-in-the-second-balkan-war-bulgaria/>.

Εργασίες Σπουδαστών

David Rumsey Historical Map Collection (1915). *Carte Ethnographique de la Macédoine Grecque Representant la Repartition Ethnique au mois d'août 1915*. Ανακτήθηκε την 25/03/23 από: <https://www.davidrumsey.com/luna/servlet/detail/RUMSEY~8~1~329451~90097914>.

Fragistas, C. *The Balkan Wars. Their Meaning for History of Greece*. Ανακτήθηκε την 20/03/23 από: <https://docslib.org/doc/3621693/the-balkan-wars-their-meaning-in-the-history-of-greece>.

Howard, M. & Paret P. (1984). *Carl Von Clausewitz. On War*, (σ. 102). New Jersey: Princeton University Press.

Schurman, J. (1914). *The Balkan Wars 1912-1913*, (σ. 3, σ. 49-58, σ. 63, σ. 64-72, σ. 111-112, σ. 125). New Jersey: Princeton University Press.

Wasti, S. (2004). The 1912-13 Balkan Wars and the Siege of Edirne. *Middle Eastern Studies*, Vol. 40, No. 4, (σ. 59-78). Ανακτήθηκε την 10/03/2023 από: <https://www.jstor.org/stable/4289928>.

Ο Σχης (ΑΣ) Παπασπύρου Θωμάς γεννήθηκε στην Αθήνα στις 21 Σεπτεμβρίου του 1974. Το 1992 εισήχθη στην Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (ΣΣΕ) και τον Ιούνιο του 1996 ορκίστηκε Ανθυπολοχαγός Πεζικού. Αφού παρακολούθησε με επιτυχία όλα τα βασικά σχολεία του όπλου, τοποθετήθηκε στο Κέντρο Εκπαίδευσης Βαρέων Όπλων Πεζικού (ΚΕΒΟΠ) ως εκπαιδευτής και αργότερα στο 299 Τάγμα Εθνοφυλακής στη νήσο Ρόδο. Το 1998, επιλέχθηκε να φοιτήσει στην Σχολή Αεροπορίας Στρατού (ΣΑΣ) με έδρα το Στεφανοβίκειο, από την οποία το 1999 αποφοίτησε επιτυχώς με τον τίτλο του χειριστή Ελικοπτέρων Αεροπορίας Στρατού. Ακολούθως, τοποθετήθηκε στο Αεροδρόμιο Μεγάρων, στο 2ο Τάγμα Ελικοπτέρων Αεροπορίας Στρατού (2ο ΤΕΑΣ) ως χειριστής Ε/Π. Έχοντας υπηρετήσει τα επόμενα χρόνια σε όλες τις Μονάδες μεταφορικών Ε/Π του Αεροδρομίου των Μεγάρων (2ο ΤΕΑΣ, 4ο ΤΕΑΣ, 2ο ΤΥΑΔ), το 2004 συμμετείχε για ένα χρόνο σε ελληνικό κλιμάκιο στη νήσο Κύπρο με αποστολή την διεξαγωγή Έρευνας και Διάσωσης, και το 2008, τοποθετήθηκε στη θέση του Αναπληρωτή Στρατιωτικού Συμβούλου

(Deputy Military Adviser) στην Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ελλάδας στα Ηνωμένα Έθνη (ΟΗΕ) όπου και υπηρέτησε για τρία χρόνια. Με τον επαναπατρισμό του, το 2011, τοποθετήθηκε στο 2ο ΣΥΑΣ στο Α/Δ Μεγάρων και το 2012 διετέλεσε Επιτελής-Αξιολογητής Αεροπορίας Στρατού στην Διεύθυνση Αξιολόγησης του ΓΕΣ (ΓΕΣ/ΓΕΠΣ/ΔΑΞ) για έναν χρόνο. Την περίοδο 2014-2015, διετέλεσε Υποδιοικητής στο 2ο ΤΥΑΔ στο Α/Δ Μεγάρων, από τον Σεπτέμβριο του 2015 μέχρι τον Οκτώβριο του 2017, υπηρέτησε ως επιτελής στην Διεύθυνση Σχεδίων και Ασκήσεων του ΓΕΣ (ΓΕΣ/Α3/ΔΙΣΧΕΑ) και την χρονιά 2017-2018, τοποθετήθηκε ως *Τμηματάρχης Τρεχουσών Επιχειρήσεων στη Διεύθυνση Αεροπορίας Στρατού (ΓΕΣ/ΔΑΣ)*. *Τη διετία 2018-2020, υπηρέτησε ως Διοικητής στο 1ο ΤΥΑΔ στο Α/Δ Στεφανοβικείου και από τον Σεπτέμβριο του 2020 μέχρι σήμερα, υπηρετεί στο Επιτελικό Γραφείο του κ. Αρχηγού ΓΕΕΘΑ (ΓΕΕΘΑ/ΕΓΑ)*.

Έχει φοιτήσει επιτυχώς σε όλα τα προβλεπόμενα σχολεία του Όπλου του και είναι απόφοιτος της Σχολής Διοίκησης και Επιτελών (ΣΔΙΕΠ), της Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ) και της Σχολής Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ). Έχει παρακολουθήσει με επιτυχία το Σχολείο Μετεωρολογίας Β' τάξεως στην Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία (ΕΜΥ), το Σχολείο μετεκπαίδευσης χειριστών Ε/Π στο Ε/Π ΑΒ-212 και είναι κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου του τμήματος Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας στη Θεσσαλονίκη με κατεύθυνση τις Στρατηγικές Σπουδές και τη Διεθνή Πολιτική. Ο Σχης Παπασπύρου γνωρίζει άριστα την Αγγλική γλώσσα (κάτοχος πτυχίου Proficiency), είναι παντρεμένος και έχει δύο παιδιά.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΩΝ ΦΩΚΛΑΝΤ (1982)

ΑΣΜΧΟΣ (Ι) Μιχαήλ Βακάρος

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

*Η κυβέρνηση είχε να διαλέξει
ανάμεσα στον πόλεμο
και την ατίμωση. Διάλεξε την ατίμωση.
Αλλά θα έχει και πόλεμο.*

*Ουίνστον Τσώρτσιλ
1874-1965
(εκφράζοντας αντιρρήσεις για τη συμφωνία
του Μονάχου του 1938 με τους Ναζί)*

Διαβάζοντας τα ανωτέρω λόγια του Τσώρτσιλ στη Βουλή των Κοινοτήτων το 1938, εύλογα διερωτόμαστε αν τα ίδια αυτά λόγια, “ηχούσαν” στα αυτιά της πρωθυπουργού της Βρετανίας, Μάργκαρετ Θάτσερ, όταν η τελευταία ενημερώθηκε ότι η Αργεντινή εισέβαλε στα νησιά Φώκλαντ, στις 2 Απριλίου του 1982. Κάνοντας ένα “άλλα” στο σήμερα και γνωρίζοντας πλέον όλες τις πτυχές της στρατηγικής των δύο πλευρών στον πόλεμο των Φώκλαντ, έχει ιδιαίτερη αξία να διερωτηθούμε αν παρόμοια διλήμματα, καθόρισαν την στρατηγική της μίας ή της άλλης πλευράς και αν τελικά οι στρατηγικές εκείνες επηρεάστηκαν από την φιλοσοφία και το συναίσθημα ενός ηγέτη, ή βασίστηκαν στην ορθολογική ανάλυση παραγόντων και συνθηκών.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της ανά χείρας μελέτης, είναι να αναλυθεί στρατηγικά ο πόλεμος των Φώκλαντ και να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα, τα οποία θα μας οδηγήσουν στην προβολή προτάσεων, χρήσιμων για τους αναλυτές του ανωτέρω πολέμου, αλλά κυρίως χρήσιμων για τους μελετητές της Στρατηγικής γενικότερα.

ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Η στρατηγική ανάλυση του πολέμου των Φώκλαντ, αποτελεί μία πρόκληση. Το γεγονός ότι ακόμη και σήμερα, θεωρείται σχετικά πρόσφατος πόλεμος,

οδηγεί τους μελετητές να ανακαλύπτουν συνεχώς νέα στοιχεία (κυρίως μετά από τον αποχαρακτηρισμό επίσημων κρατικών εγγράφων). Παράλληλα λόγω του περιορισμένου όγκου της παρούσης εργασίας, η ανάλυση του θέματος θα βασιστεί στην υπάρχουσα βιβλιογραφία και στη μελέτη αρχείων, υπό το πρίσμα των μεγάλων διανοητών του πολέμου και των σχετικών εννοιών της Στρατηγικής.

Επισημαίνεται ότι δεν θα γίνει εκτενής ιστορική περιγραφή των γεγονότων του υπό εξέταση πολέμου, αλλά για σκοπούς “οικονομίας” της εργασίας, αυτά θα θεωρούνται ως γνωστά. Παρόλο αυτά, όπου κρίνεται αναγκαίο, θα αναφέρονται και μερικές φορές θα αναλύονται εκτενέστερα, τα απαραίτητα για την στρατηγική ανάλυση, ιστορικά στοιχεία.

Φώκλαντ. Κυριαρχία και Στρατηγικές έως τον Μάρτιο του 1982

Για να προχωρήσουμε μεθοδικά στην στρατηγική μελέτη του πολέμου των Φώκλαντ, αρχικά θα αναλυθούν οι συνθήκες που καθόρισαν την διαχρονική στρατηγική των δύο πλευρών, επί της κυριαρχίας των νήσων, διότι αρκετές συνθήκες την εποχή του πολέμου, αποτελούσαν το απότοκο δεδομένων που δημιουργήθηκαν σταδιακά μέσα από το πέρασμα των χρόνων.

Γεωγραφία

Τα νησιά Φώκλαντ¹ ή Islas Malvinas (για τους Αργεντινούς), είναι ένα σύμπλεγμα νησιών, 700 ναυτικά μίλια βόρεια του πλησιέστερου σημείου της Ανταρκτικής και περίπου 200 ναυτικά μίλια μακριά από το πλησιέστερο λιμάνι της Αργεντινής. Στις αρχές του 1982, ο πληθυσμός των νησιών ήταν 1847².

Σημαντικό ρόλο στον πόλεμο των Φώκλαντ, διαδραμάτισαν και τα νησιά Νότιες Σάντουιτς και Νότια Γεωργία, τα οποία βρίσκονται 800 μίλια, νοτιοανατολικά των Φώκλαντ³. Στις αρχές του 1982, τα ανωτέρω

¹ United Nations Statistics Division, «Standard Country and Area Codes Classifications» Φεβρουάριος 2013. Διαθέσιμο στο: <https://unstats.un.org/unsd/methodology/m49/>

² Ηνωμένα Έθνη, Διαθέσιμα στοιχεία πληθυσμού, <https://www.worldometers.info/world-population/falkland-islands-malvinas-population/>

³ Βλέπε Χάρτη Εικόνας 2 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β»

Εργασίες Σπουδαστών

νησιά ήταν ακατοίκητα, ενώ στις 19 Μαρτίου 1982, έφτασαν και εγκαταστάθηκαν σε αυτά μία ομάδα Αργεντινών εργατών, οι οποίοι τοποθέτησαν και την σημαία της Αργεντινής επί του εδάφους του νησιού της Νότιας Γεωργίας⁴.

Το σύμπλεγμα των νήσων Φώκλαντ, θεωρούνται «στρατηγική πύλη» για τον Νότιο Ατλαντικό, την Ανταρκτική και τον Νότιο Ειρηνικό Ωκεανό. Τέτοιες «πύλες» έχουν σημασία όχι μόνο λόγω της γεωγραφικής τους εγγύτητας με άλλους χώρους, αλλά και λόγω της ικανότητάς τους να διευκολύνουν την ενίσχυση της προσβασιμότητας σε μια περιοχή, ή για τον έλεγχο της πρόσβασης σε πόρους όπως η αλιεία ή τα ορυκτά⁵.

Ιστορική ανασκόπηση της κυριαρχίας των νήσων Φώκλαντ

Ο ορισμός της «κυριαρχίας», καθορίζεται από το Διεθνές Δίκαιο, σύμφωνα με το οποίο: «Κυριαρχία καλείται το σύνολο των αρμοδιοτήτων που το κράτος ασκεί στο έδαφος του και εκδηλώνεται ως η απόλυτη, ενιαία, πλήρης και αποκλειστική εξουσία του κράτους να ελέγχει, χάρη στην εσωτερική έννομη τάξη, τα πράγματα και τα πρόσωπα που βρίσκονται στην εδαφική του περιοχή»⁶.

Παράλληλα η κυριαρχία καθορίζεται από τον τρόπο που απέκτησε το έδαφος του ένα κράτος⁷. Η «κτήση» του εδάφους δύναται να επιτευχθεί μετά από γεωφυσικές μεταβολές, από φυσικές-τεχνικές διεργασίες,

μέσω παραχώρησης του εδάφους από άλλο κράτος, της προσάρτησης και της κατοχής του, ή λόγω κτητικής παραγραφής⁸. Η κυριαρχία των Φώκλαντ δεν είναι μονοδιάστατο ζήτημα, γεγονός που αποδεικνύεται από το ότι ο Ο.Η.Ε έχει επανειλημμένα καλέσει τις δύο πλευρές, να βρουν μία ειρηνική λύση επί του ζητήματος κυριαρχίας των νήσων⁹.

Το Ηνωμένο Βασίλειο (Η.Β.) μέχρι και το 1982, διεκδικούσε την κυριαρχία των Φώκλαντ, βάσει της κτητικής παραγραφής, μη αποδεχόμενο ποτέ τις διεκδικήσεις της Αργεντινής επί των ανωτέρω νήσων και επιχειρηματολογώντας πως:

α) Η εδαφική κατοχή των νήσων από την Βρετανία, ήταν συνεχής από το 1833¹⁰, έως το 1982, χωρίς ποτέ να προκύψει ανάγκη επιβολής της κτήσης αυτής με την χρήση βίας¹¹.

β) Η απόρριψη από τους Αργεντινούς, των προτάσεων του Η.Β. για προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο, προς επίλυση του ζητήματος, σε συνδυασμό με την συνεχόμενη κτήση των νήσων από τους Βρετανούς επί 150 έτη, “θεμελίωσαν” την κυριαρχία τους με βάση την κτητική παραγραφή¹².

Από την πλευρά της η Αργεντινή, στήριζε τα δικαιώματα κυριαρχίας της, επί των Φώκλαντ στην:

α) Θεωρία της παραχώρησης δικαιωμάτων, διότι τους παραχωρήθηκε η κυριαρχία επί των νήσων από τους Ισπανούς, ως «διάδοχο» κράτος, το 1816.

⁴ Freedman, Lawrence (2005): ‘The Official History of the Falklands Campaign: The origins of the Falklands war. Routledge. p. 222. Λονδίνο.

⁵ Lowell S Gustafson, 1988, The Sovereignty Dispute over the Falkland (Malvinas) Islands, Oxford University Press, (1982), p. 141. United Kingdom

⁶ Εμμανουήλ Ρούκουνας, Το Κράτος και το Έδαφος-Δίκαιο της Θάλασσας, τόμος 2ος, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα σελ. 16-17, Αθήνα.

⁷ Oppenheim’s (2003) International Law, Vol I, ο.π., σελ. 125-134... «Στο διεθνές δίκαιο αναγνωρίζονται τέσσερις τύποι εδαφικού καθεστώτος: α) έδαφος που υπόκειται στην κυριαρχία ενός μόνο κράτους, β) έδαφος που έχει το δικό του καθεστώς και δεν ανήκει στην κυριαρχία κανενός κράτους, γ) έδαφος που μπορεί να αποκτηθεί από κράτος αλλά που δεν μπορεί να υπαχθεί στην κυριαρχία του ή *res nullius* και δ) *res communis*, δηλαδή εδάφη τα οποία δεν ανήκουν σε κανέναν αλλά μπορούν να χρησιμοποιηθούν από όλους». Βλ. Brownlie, I., ‘Principles of Public International Law’, Oxford University Press, 6th ed., , σελ. 107. Οξφόρδη,

⁸ Leigh (1962), Frank, Beauge, Norton Moore, Rubin σελ. 275-276,.

⁹ OHE Doc A/RES/2065-1965

¹⁰ Για περισσότερες πληροφορίες: Andrea Roxana Bellot (2013), «The Malvinas/Falklands War (1982): Pacific Solutions for an Atlantic Conflict»

¹¹ Sara Tudor, (2022), Sovereignty since the ceasefire: The Falklands 40 years on. HOUSE OF LORDS LIBRARY, HB,. Διαθέσιμο στο: <https://lordslibrary.parliament.uk/sovereignty-since-the-ceasefire-the-falklands-40-years-on>

¹² Brian M. Mueller,1(998), «Falkland Islands: Will the Real Owner Please Stand up», Notre Dame Law Review, 58.3, σελ. 628. 1983, / Louise Richardson, When Allies Differ: Anglo-American Relations During the Suez and Falklands Crises σελ. 29, New York: St. Martin’s Press, 1996./ Daniel K. Gibran, The Falklands War: Britain Versus the Past in the South Atlantic, σελ. 39-41, Jefferson, N.C.: McFarland.

β) Θεωρία κατοχής εδάφους, διότι η κυριαρχία της, επί των νήσων, αποκτήθηκε από τους ίδιους σταδιακά, λόγω του ότι είχε διορίσει το 1816 Αργεντινός κυβερνήτη, ο οποίος ασκούσε τις αρμοδιότητές του και έλεγχε διοικητικά τις νήσους μέχρι το 1828¹³.

Κυριαρχία και Διπλωματία

Η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. το 1965, ψήφισε την απόφαση 2065/1965, όπου καλούσε τα δύο κράτη να βρουν μία κοινά αποδεκτή λύση, η οποία θα διασφάλιζε την ασφάλεια και την ευημερία του πληθυσμού των Φώκλαντ¹⁴.

Η Μεγάλη Βρετανία πρότεινε συνεχώς μέχρι το 1982 να παραπεμφθεί το θέμα στο Διεθνές Δικαστήριο, θέτοντας όμως την αρχή της “αυτοδιάθεσης” ως βασικό κριτήριο, για την επίλυση του ανωτέρω ζητήματος. Από την πλευρά τους οι Αργεντινοί, θεωρούσαν ότι δεν θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη η ανωτέρω αρχή, αν δεν επιλύονταν πρώτα το ζήτημα της κυριαρχίας επί των νησιών¹⁵.

Ως αποτέλεσμα των ανωτέρων διαφωνιών ο Ο.Η.Ε., το 1973, μεσολάβησε για μία ακόμη φορά ανεπιτυχώς, προς διπλωματική επίλυση του ζητήματος, καλώντας τα δύο «μέρη» να κινηθούν άμεσα προς μία ειρηνική λύση του θέματος¹⁶.

Οι αντιτιθέμενες στρατηγικές

Το αποτέλεσμα του ανωτέρω διπλωματικού “αδιεξόδου” ήταν, οι Βρετανοί, μετά την διακήρυξη 2065/1965 του Ο.Η.Ε. και μέχρι το 1982, να επιλέξουν ως στρατηγική τους, την υποβάθμιση του ζητήματος

των νησιών Φώκλαντ, τόσο σε επίπεδο εσωτερικών κυβερνητικών αποφάσεων όσο και σε επίπεδο διεθνών ενεργειών και πρωτοβουλιών. Παράλληλα μη θέλοντας να εμφανίζονται ως η “αδιάλλακτη” πλευρά, κατά καιρούς διεμήνυαν ότι, ίσως η Βρετανική κυβέρνηση να μπορούσε να συζητήσει την παραχώρηση της κυριαρχίας στους Αργεντινούς¹⁷.

Μέχρι το 1976 η ανωτέρω στρατηγική της Βρετανίας, στηρίχθηκε στην εκτίμηση των Βρετανικών κυβερνήσεων ότι μία στρατιωτική επίθεση των Αργεντινών, θεωρούνταν, ως μη έχουσα πολλές πιθανότητες να συμβεί. Μετά το 1976 όμως, η ανωτέρω βεβαιότητα των Βρετανών έπαψε να ισχύει, λόγω της επικράτησης του Στρατού στην διακυβέρνηση της Αργεντινής. Φοβούμενοι πλέον μία στρατιωτική επίθεση των Αργεντινών, οι Βρετανοί διαφοροποίησαν ελαφρώς την στρατηγική τους, χωρίς όμως ποτέ να δώσουν ουσιαστικές πιθανότητες σε αυτήν την δυνητική επίθεση¹⁸.

Η Αργεντινή από την πλευρά της, μέχρι το 1982 επέλεξε ως στρατηγική της, την συντήρηση του ζητήματος σε υψηλό-διεθνές επίπεδο και την συνεχή και κατηγορηματική απόρριψη των επιχειρημάτων των Βρετανών¹⁹. Η στρατηγική της αυτή, προϋπόθετε, ότι οι Βρετανοί δεν θα επιχειρούσαν να “αναβαθμίσουν” την στρατιωτική τους παρουσία στα νησιά. Προς τον σκοπό αυτό, διακήρυττε συνεχώς, ότι η κυριαρχία των νησιών Φώκλαντ άνηκε δικαιωματικά σε αυτή, ενώ παράλληλα υποστήριζε ότι λόγω εγγύτητάς της με τα νησιά, θα έπρεπε αυτά να ενσωματωθούν στα εδάφη της, προς εξυπηρέτηση των κατοίκων τους. Με την άνοδο όμως, του Στρατού στην κυβέρνηση της Αργεντινής, η στρατηγική της διαφοροποιήθηκε, με αποκορύφωμα την επιχείρηση «Sol» κατά την οποία το 1976 η Αργεντινή μετέφερε κρυφά δύναμη 50 ανδρών στα στην ακατοίκητη συστάδα νησιών South Thule, που ανήκουν στα

¹³ Major James Francis Gravelle (1985), «The Falklands (Malvinas) Islands: An International Law Analysis of the Dispute Between Argentina and Great Britain», Military Law Review, 107 σελ. 21, UK, / Louise Richardson (1996), When Allies Differ: Anglo-American Relations During the Suez and Falklands Crises, σελ. 19 St. Martin's Press, New York / Daniel K. Gibran (1998), The Falklands War: Britain Versus the Past in the South Atlantic, σελ. 33-38, Jefferson, N.C.: McFarland, US.

¹⁴ OHE Doc A/RES/2065-1965.

¹⁵ Michael W. Reisman, 1983, «The Struggle for the Falklands», The Yale Law Journal, US

¹⁶ UN Doc.A/RES/3160 (1973)/ & Andrea Roxana Bellot, 2013. «The Malvinas/Falklands War (1982): Pacific Solutions for an Atlantic Conflict», Coaalabah.

¹⁷ Peter Calvocoressi, 2010. «Η Διεθνής Πολιτική Μετά το 1945, τόμος Β', Εκδόσεις Τουρίκη, Αθήνα/. & Steven G. Stransky, 2012, «Re-Examining the Falkland Islands War: The Necessity for Multi-Level/ & Daniel K. Gibran, 1998. The Falklands War: Britain Versus the Past in the South Atlantic, Jefferson, N.C.: McFarland.

¹⁸ Peter Calvert, 1982. The Falklands Crisis: The Rights and the Wrongs, London.

¹⁹ Michael W. Reisman, 1983, «The Struggle for the Falklands», The Yale Law Journal, US

Εργασίες Σπουδαστών

νησιά Σάντουιτς²⁰. Η επιχείρηση αυτή έγινε αντιληπτή από τους Βρετανούς τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου, όμως μετά την αρχική της αντίδραση, δεν έδωσε συνέχεια στο θέμα²¹.

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΓΕΝΤΙΝΗΣ

Εσωτερικό περιβάλλον

Στις 22 Δεκεμβρίου του 1981 ο Στρατηγός Galtieri, αναλαμβάνει καθήκοντα, Προέδρου της Αργεντινής. Τα εσωτερικά προβλήματα, της Αργεντινής εκείνη την περίοδο ήταν η πολύ κακή κατάσταση της οικονομίας, το πολύ υψηλό ποσοστό ανεργίας και οι έντονες κοινωνικές αντιδράσεις εναντίον του στρατιωτικού καθεστώτος. Ως εκ τούτου ο Galtieri επιδίωξε την αλλαγή θεματολογίας στις εσωτερικές συζητήσεις της κοινής γνώμης της Αργεντινής, με τελικό σκοπό να αποπροσανατολίσει τον λαό της Αργεντινής από τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετώπιζε²².

Διεθνές περιβάλλον

Το διεθνές περιβάλλον χαρακτηριζόταν κυρίως από ψυχροπολεμικές πολιτικές των κρατών. Στην Λατινική Αμερική, υπήρξαν δικτατορίες υποστηριζόμενες από τις ΗΠΑ, συμπεριλαμβανομένης αυτής της Αργεντινής²³. Παράλληλα οι Η.Π.Α. διατηρούσαν πολύ καλές σχέσεις και με το Η.Β., ως ο παραδοσιακός μεταπολεμικός τους σύμμαχος στην Ευρώπη. Η Σοβιετική Ένωση, την εποχή εκείνη, προσπαθούσε αφενός να αναπτύξει όσο το δυνατόν στενότερες σχέσεις με την Λατινική Αμερική και ειδικά με την Αργεντινή, με την οποία μάλιστα είχε πολύ καλές εμπορικές σχέσεις²⁴.

²⁰ Peter Calvert, 1982. *The Falklands Crisis: The Rights and the Wrongs*, London

²¹ George D. Boyce, 2005. *Twentieth Century Wars: The Falklands War* σελ. 26, New York

²² Andrea Roxana Bellot, 2013. «The Malvinas/Falklands War (1982): Pacific Solutions for an Atlantic Conflict», Co-alabab. / & Nietzel, S. 2007 'The Falklands War understanding the power of context in shaping Argentine strategic decisions', Dudley Knox Library

²³ Domínguez, Jorge I. 1999. "U.S.-Latin American Relations During the Cold War and its Aftermath". Harvard University

²⁴ Domingo E. Acevedo, 1984, «The U.S. Measures against Argentina Resulting from the Malvinas Conflict», *American Journal of International Law*, 78.2 323-344.

Παράλληλα ο μεγαλύτερος αντίπαλος της Αργεντινής εκείνη την εποχή ήταν η Χιλή²⁵.

Πολιτικός Σκοπός

Μελετώντας την σχετική βιβλιογραφία, εκτιμάται με μεγάλο βαθμό βεβαιότητας ότι, ο βασικός πολιτικός σκοπός της, δεν ήταν άλλος από το να εξασφαλιστεί με οποιονδήποτε τρόπο η απόλυτη κυριαρχία της, στα νησιά Μαλβίνας²⁶. Ο στόχος αυτός της Αργεντινής, ήταν το απότοκο των προσπαθειών πολλών ετών, τόσο σε διμερές επίπεδο με την Μεγάλη Βρετανία, όσο και σε διεθνές επίπεδο μέσω του Ο.Η.Ε²⁷.

Ηγεσία-Εσωτερική Νομιμοποίηση

Ηγεσία. Ο Στρατηγός Galtieri, λόγω του στρατιωτικού χαρακτήρα της κυβέρνησης, αλλά και των πολιτικών της δράσεων στο εσωτερικό του κράτους, δεν αντιμετώπιζε πολιτική αντιπολίτευση. Παράλληλα, λόγω της ταύτισης εξουσιών (πολιτικής-στρατιωτικής), απουσίαζε από την ηγεσία της Αργεντινής τόσο η πολιτική όσο και η διπλωματική εμπειρία. Λόγω αυτής της απουσίας, η ηγεσία της Αργεντινής εμφανίστηκε κατά τη διάρκεια της εξέλιξης του πολέμου, να συμβουλευεται χαμηλόβαθμα πολιτικά-διπλωματικά στελέχη, τα οποία μη έχοντας μεγάλη πολιτική και διπλωματική εμπειρία, αποδείχθηκαν κακοί σύμβουλοι διαχείρισης κρίσης, σχεδιασμού και προσαρμογής της στρατηγικής της Αργεντινής²⁸.

Εσωτερική νομιμοποίηση. Στα Φώκλαντ, δεν πολέμησε μόνο το στρατιωτικό καθεστώς και οι Ένοπλες Δυνάμεις της Αργεντινής, αλλά και ο λαός²⁹. Η υπο-

²⁵ Lawrence Freedman 2005. *The Official History of the Falklands Campaign, The Origins of the Falklands War*. London

²⁶ WILLIAM C. SMITH 1989, *Authoritarianism and the Crisis of the Argentine Political Economy*. Stanford University Press. / & John Arquilla και María Moyano Rasmussen, 2001 "The Origins of the South Atlantic War", *Journal of Latin American Studies*. / & Nicanor Costa Méndez, *Malvinas 1993: ésta la historia* Buenos Aires: Sudamericana.

²⁷ Welch, David A. 2011. *Painful Choices: A Theory of Foreign Policy Change*. Google Books: Princeton University Press

²⁸ Heraldo Muñoz και Joseph S. Tulchin, 1984 "Αυταρχικά καθεστώτα και εξωτερική πολιτική", *Latin American Nations in World Politics* (Boulder: Westview Press,

²⁹ Ernesto Sabato, 1982. *La Nacion*, Argentina

στήριξη του λαού, κορυφώθηκε μετά την εισβολή της Βρετανίας στα Φώκλαντ (Μάιος 1982)³⁰ διότι δημιουργήθηκε μια προσωρινή πατριωτική συσπείρωση, που παρήγαγε ένα ενοποιητικό αποτέλεσμα, για ένα έθνος που είχε διαλυθεί³¹. Ήταν τόσο μεγάλη αυτή η δημόσια υποστήριξη, ώστε το στρατιωτικό καθεστώς, βρέθηκε πολύ γρήγορα και απροσδόκητα να βιώνει ένα επίπεδο δημόσιας υποστήριξης που είχε να συναντήσει από το πραξικόπημα του 1976.

Προσδιοριστικοί παράγοντες του στρατηγικού σχεδιασμού

Ευκαιρίες. Ως ευκαιρία, θεωρήθηκε από την Αργεντινή, η φαινομενική υπεροχή των ενόπλων δυνάμεων της, σε σχέση με τις αντίστοιχες βρετανικές. Οι Βρετανοί, πλέον δεν ήταν η παγκόσμια δύναμη του 19^{ου} και του πρώτου μισού του 20^{ου} αιώνα. Τα προβλήματα της Βρετανικής οικονομίας, την είχαν οδηγήσει σε μείωση του προϋπολογισμού του Βασιλικού Ναυτικού, ενώ αντίθετα οι προϋπολογισμοί των Ενόπλων Δυνάμεων της Αργεντινής, αυξάνονταν από το 1972. Επιπρόσθετα, το Βασιλικό Ναυτικό, είχε πλέον δομηθεί ως μια δύναμη σχεδιασμένη να επιχειρεί με το NATO στον Βόρειο Ατλαντικό εναντίον των Σοβιετικών³². Το ναυτικό, της Αργεντινής ήταν πιο έτοιμο για επιχειρήσεις πλοίων εναντίον πλοίων, διότι ήταν προσανατολισμένο σε πιθανές εμπλοκές εναντίον αντιπάλων της περιοχής του (π.χ. Χιλή)³³.

Περιορισμοί. Ως περιοριστικός παράγοντας κατά την χάραξη της στρατηγικής της Αργεντινής, θεωρήθηκε το γεγονός ότι οποιαδήποτε απώλεια εδαφών (συμπεριλαμβανομένων των νησιών Φώκλαντ μετά την κατάληψή τους από την Αργεντινή), θα σταθμιζόταν ως βαριά ήττα στο μυαλό των πολιτών. Ως εκ τούτου επειδή για την Αργεντινή ο πόλεμος των Φώκλαντ ξεκίνησε μετά την αντεπίθεση των Βρετανών και όχι μετά την δική της κατάληψη των νήσων, οποιαδήποτε αλλαγή

από αυτό το status quo, θα θεωρούνταν μία αποτυχία η οποία θα αφαιρούσε το πλεονέκτημα της εσωτερικής νομιμοποίησης³⁴.

Χρόνος. Ο χρόνος που επιλέχθηκε να ξεκινήσει την εφαρμογή του σχεδίου της, η Αργεντινή, εκτιμάται ότι προέκυψε ως στοιχείο περιορισμού. Η 150^η επέτειος, από την κατάληψη των Φώκλαντ από τους Βρετανούς (Ιανουάριος του 1983), εμφανίστηκε ως ένα είδος προθεσμίας για τους Αργεντινούς, διότι αν και συμβολική, η ημερομηνία/επέτειος θα σηματοδοτούσε πλέον μία πολύ ισχυρά παγιωμένη κατάσταση, η οποία δύσκολα θα ανατρεπόταν στην συνείδηση της διεθνούς κοινότητας. Όμως αυτός, δεν ήταν ο πλέον ευνοϊκός χρόνος, διότι εάν είχε επιλεγεί μία μεταγενέστερη χρονική περίοδος, τότε πιθανότατα θα είχαν υλοποιηθεί οι σχεδιασμοί περικοπών των στρατιωτικών δαπανών της Βρετανίας και ως εκ τούτου τα στρατιωτικά πλεονεκτήματα της Αργεντινής σε επιχειρησιακό-τακτικό επίπεδο, θα ήταν εμφανέστερα³⁵.

Συμμαχίες. Στις Η.Π.Α, ο Στρατηγός Galtieri, θεωρούνταν ότι ήταν ένας αποδεκτός σύμμαχος³⁶. Η Σοβιετική Ένωση από την άλλη πλευρά, είχε επίσης αναπτύξει πολύ ενεργές σχέσεις με την Αργεντινή την περίοδο εκείνη, διότι αποτελούσε βασικό της προμηθευτή σε σιτηρά³⁷. Ως εκ τούτου η Αργεντινή προσδοκούσε ότι, ενώ δεν θα είχε κάποιον άμεσο σύμμαχο στις στρατιωτικές της ενέργειες, παράλληλα όμως δεν θα αντιμετώπιζε και ισχυρή συμμαχία εναντίον της, ενώ θεωρούσε πιθανή και κάποιου είδους άτυπης υποστήριξης από πλευράς Σοβιετικής Ένωσης.

³⁴ William Samuelson, Richard Zeckhauser, 1988. "Status Quo Bias in Decision Making", Journal of Risk and Uncertainty.

³⁵ Louise Richardson, 1996. When Allies Differ: Anglo-American Relations During the Suez and Falklands Crises, New York. & Duncan Anderson 2002, The Falklands War 1982 (Essential Histories), Oxford. & Peter Calvocoressi 2010. Η Διεθνής Πολιτική Μετά το 1945, Αθήνα

³⁶ Pigna, Felipe 6 November 2017. "Ronald Reagan y la guerra de Malvinas". Διαθέσιμο από: <https://www.elhistoriador.com.ar/ronald-reagan-y-la-guerra-de-malvinas/>

³⁷ Marco Press. 2018. Moscow and Falklands' war: "ironically the Soviet Union came on the side of anti communist Argentina". Διαθέσιμο από: <https://en.mercopress.com/2018/04/03/moscow-and-falklands-war-ironically-the-soviet-union-came-on-the-side-of-anti-communist-argentina>

³⁰ Βλ. ίδιο σελ. 6

³¹ John Arquilla and María Moyano Rasmussen, 2001. The Origins of the South Atlantic War, Cambridge University Press, UK

³² Max Hastings και Simon Jenkins, 1983, The Battle for the Falklands. Νέα Υόρκη. / & Jane's Fighting Ships 1981-1982: Jane's Publishing Company Limited Νέα Υόρκη.

³³ Βλ. ίδιο.

Εργασίες Σπουδαστών

Διπλωματία

Οι διπλωματικές προσπάθειες των Αργεντινών, κατά την περίοδο του πολέμου, δεν κατάφεραν να πείσουν τα μέλη του Σ.Α. περί του “δίκαιου” πολιτικού τους επιχειρήματος και έτσι η Βρετανική διπλωματία πέτυχε την έκδοση ενός πολύ σημαντικού ψηφίσματος του Σ.Α. (ψηφισμα 502/03-04-1982), στο οποίο μεταξύ άλλων, αναφερόταν ρητά ότι: «Η Αργεντινή απαιτείται να αποσύρει άμεσα όλες τις στρατιωτικές της δυνάμεις από τα νησιά Φώκλαντ»³⁸. Το ψήφισμα αυτό, επειδή αναφερόταν μόνο στις δυνάμεις της Αργεντινής, έθεσε την διπλωματία της τελευταίας σε πολύ αδύναμη θέση, διότι έπρεπε πλέον να δικαιολογήσει τη συνέχιση των επιχειρήσεων της.

Αποτροπή

Αληθοφάνεια απειλής-αποτροπής. Είναι προφανές ότι όχι μόνο η όποια προσπάθεια της Αργεντινής περί αποτροπής των Βρετανών στο να αναλάβουν επιθετικές στρατιωτικές επιχειρήσεις ανακατάληψης των Φώκλαντ, δεν απέδωσαν, αλλά αντιθέτως η ετοιμότητα των Αργεντινών να απαντήσει στις επιθετικές επιχειρήσεις των Βρετανών δοκιμάστηκε, με όχι επιτυχή για αυτούς κατάληξη. Είναι όμως επίσης εμφανές το γεγονός ότι, ακόμη και λίγες μέρες πριν την απόβαση των Αργεντινών στα Φώκλαντ, είχαν καταφέρει οι τελευταίοι να πείσουν τους Βρετανούς ότι είναι διαρκής η προσπάθειά τους για ειρηνική επίλυση του ζητήματος της κυριαρχίας των Φώκλαντ³⁹.

Πολιτικό-Στρατηγικό αφήγημα

Το “αφήγημα” που χρησιμοποίησε η Αργεντινή, έως και την 25^η Απριλίου 1982 (ημέρα που έγινε πλήρως αντιληπτό από τους Αργεντινούς ότι, η Μεγάλη Βρετανία θα απαντούσε με στρατιωτικά μέσα, στην απόβαση τους), ήταν ο ισχυρισμός ότι, σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο και τις αποφάσεις του Σ.Α., η Βρετανία δεν “συμμορφώθηκε” με την απαίτηση να συνομιλήσει με την Αργεντινή για το καθεστώς κυριαρχίας των Φώκλαντ,

γεγονός που “ανάγκασε” την Αργεντινή (σύμφωνα πάντα με τον ισχυρισμό της), να αποκαταστήσει τον έλεγχο της στα νησιά, με την χρήση στρατιωτικής ισχύος⁴⁰. Άλλωστε, σύμφωνα πάντα με την Αργεντινή, τα Φώκλαντ ήταν μέρος των εδαφών στα οποία η Αργεντινή είχε το δικαίωμα της κυριαρχίας (βλέπε 1^ο κεφάλαιο).

Μετά την 25^η Απριλίου, το αφήγημα των Αργεντινών άλλαξε. Για να υποστηριχθούν οι αμυντικές της πλέον επιχειρήσεις, μιλούσε για προσπάθεια εισβολής των Βρετανών σε έδαφος της Αργεντινής, ενάντια στο Διεθνές Δίκαιο και τις αποφάσεις του ΟΗΕ⁴¹.

Σύνδεση στρατιωτικών μέσων με πολιτικούς σκοπούς

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω, στην στρατηγική της Αργεντινής κατά την πρώτη φάση του πολέμου των Φώκλαντ, είχε καθοριστεί ότι η επίτευξη του πολιτικού της σκοπού θα επιτυγχάνονταν μέσω του εξαναγκασμού της Βρετανίας να διαπραγματευτεί με μη ευνοϊκούς όρους, για το μέλλον της κυριαρχίας των νησιών⁴². Το «πως» θα πετύχαινε η Αργεντινή να δημιουργήσει τις ανωτέρω ευνοϊκές για αυτήν συνθήκες, απαντάται με το σχέδιο αιφνιδιαστικής χρήσης στρατιωτικής ισχύος, προς κατάληψη των νησιών Φώκλαντ. Έτσι προσδοκούσε ότι θα εξανάγκαζε την Βρετανία σε διάλογο, υπό το τετελεσμένο γεγονός ότι τον στρατιωτικό έλεγχο των νησιών θα τον είχε πλέον η Αργεντινή⁴³.

Στην δεύτερη όμως φάση του πολέμου, το «πως» στην στρατηγική των Αργεντινών, μετατράπηκε σε αμυντικές στρατιωτικές επιχειρήσεις, προς διατήρηση του στρατιωτικού ελέγχου των Φώκλαντ και κατά συνέπεια την κυριαρχίας της, επί των νήσων.

⁴⁰ Daniel K. Gibran, 1998. The Falklands War: Britain Versus the Past in the South Atlantic.

⁴¹ George D. Boyce, 2005. Twentieth Century Wars: The Falklands War, New York

⁴² Andy C. Liu, September 2009 - April 2010. The Falklands War, 1982: How Technological Deployments Shaped Decisions and the Outcome of the War, Master Of Military Studies, United States Marine Corps, Command and Staff College, Marine Corps University.

⁴³ Gary W. Wymia 1986. Argentina: Illusions and Realities New York/ O.R. Cardoso, R. Kirschbaum and E. Van Der Kooy, 1983. Malvinas: La Trama Secreta Buenos Aires

³⁸ United Nations, Security Council resolution 502 (1982) [demanding withdrawal of Argentine forces from the Falkland Islands (Malvinas)] Διαθέσιμο από: <https://digitallibrary.un.org/record/278789>

³⁹ George D. Boyce, 2005. Twentieth Century Wars: The Falklands War, New York.

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ

Εσωτερικό περιβάλλον

Τον Μάιο του 1979, η Θάτσερ, εκλέγεται Πρωθυπουργός της Αγγλίας. Εκείνη την περίοδο η Θάτσερ είχε πολλούς και δυνατούς εσωκομματικούς αντιπάλους οι οποίοι караδοκούσαν να επωφεληθούν από οποιαδήποτε μη επωφελή για την Βρετανία, κίνηση ή απόφαση της, έτσι ώστε να την ανατρέψουν από την θέση της πρωθυπουργού. Προφανώς το ζήτημα των Φώκλαντ ήταν ένα τέτοιο θέμα, το οποίο οι αντίπαλοι της θα το χρησιμοποιούσαν εναντίον της, ειδικά στην περίπτωση που η Βρετανία θα έχανε την κυριαρχία και τον έλεγχο των νησιών, μετά την εισβολή της Αργεντινής σε αυτά⁴⁴.

Οι κατά καιρούς εσωτερικές συζητήσεις για διαπραγμάτευση με την Αργεντινή, απορρίπτονταν συνεχώς από τους βουλευτές στην Αγγλία και κυρίως από μία πολύ ισχυρή ομάδα βουλευτών, οι οποίοι αποτελούσαν το λεγόμενο τότε λόμπι των Φώκλαντ⁴⁵. Η κρίσιμη περίοδος όμως, κατά την οποία το εσωτερικό περιβάλλον της Βρετανίας, έπαιξε σημαντικό ρόλο στον καθορισμό της στρατηγικής της, ήταν η περίοδος αμέσως μετά από την εισβολή της Αργεντινής στα Φώκλαντ. Τότε αν και η κοινή γνώμη της Αγγλίας εμφανιζόταν διχασμένη, για το αν έπρεπε η Θάτσερ να παραιτηθεί ανεξάρτητα από το αν θα πετύχαινε ή όχι την ανακατάληψή τους, η ίδια η πρωθυπουργός της Βρετανίας αποφάσισε να δηλώσει δημόσια ότι αν δεν καταφέρει να επαναφέρει το προηγούμενο καθεστώς των Φώκλαντ, θα παραιτούταν από την θέση της πρωθυπουργού⁴⁶.

Ενδιαφέρον όμως παρουσιάζει και ο χαρακτήρας της πρωθυπουργού Θάτσερ. Ήταν μία πολιτικός η οποία δεν υπέκυπτε σε κανενός είδους εκβιασμό και ούτε σε πιέσεις από τους συνεργάτες της, ενάντια στις όποιες αποφάσεις της. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει το

⁴⁴ Margaret Thatcher Foundation. 1982 APRIL 1 - JUNE 25: THE COMMONS & THE FALKLANDS

⁴⁵ Louise Richardson (1996), When Allies Differ: Anglo-American Relations During the Suez and Falkland Crises, New York.

⁴⁶ Paul Sharp 1997, Thatcher's Diplomacy: The Revival of British Foreign Policy. Σελ. 64-66, St. Martin's Press, New York.

ότι η επιβίωσή της στην πολιτική арένα, πολλές φορές με όποιο κόστος, ήταν η πρώτη της προτεραιότητα⁴⁷.

Διεθνές περιβάλλον

Για την Βρετανία οι σχέσεις με τους συμμάχους της, ήταν πάντα σημαντικός παράγοντας της στρατηγικής της. Την προς εξέταση περίοδο, η Βρετανία ήθελε να επανατοποθετήσει τον εαυτό της στο διεθνές σύστημα, ως μία μεγάλη δύναμη του. Παράλληλα οι Η.Π.Α, την θεωρούσαν ως την καλύτερη τους σύμμαχο στην Ευρώπη, ενώ η Σοβιετική Ένωση προσπαθούσε συνεχώς να δημιουργεί ζητήματα εναντίων της Μεγάλης Βρετανίας στον Ο.Η.Ε.

Πολιτικός Σκοπός

Ο κύριος πολιτικός σκοπός της Βρετανίας, από την στιγμή της εισβολής της Αργεντινής στα Φώκλαντ (2 Απριλίου 1982) και μετά ήταν, να ανακτήσει την κυριαρχία της στα νησιά Φώκλαντ, μετά την εισβολή της Αργεντινής σε αυτά και να επαναφέρει εκεί το προηγούμενο καθεστώς διοίκησης-κυριαρχίας. Η Βρετανία όμως, προσδοκούσε και σε άλλα παράλληλα οφέλη, από την δυνητικά επιτυχή έκβαση της στρατιωτικής της επιχείρησης. Η ανάκτηση του ελέγχου των νησιών, θα απέμπλεκε την Βρετανία, από τις διαπραγματεύσεις με τη Αργεντινή, θα επανάφερε την ίδια στην θέση μίας μεγάλης δύναμης στο διεθνές σύστημα, ικανής να επιχειρήσει σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου, ώστε να υπερασπιστεί τα συμφέροντά της. Παράλληλα θα αναδείκνυε την ισχυρή βούληση της Βρετανίας να υπερασπιστεί τους βρετανούς πολίτες, οπουδήποτε και αν απαιτηθεί⁴⁸.

Δυνατότητες-αδυναμίες

Ηγεσία. Όπως αναλύθηκε ανωτέρω, η πρωθυπουργός της Βρετανίας είχε τα χαρακτηριστικά εκείνα, που της επέτρεψαν να πάρει γρήγορα, κρίσιμες αποφάσεις, ιδιαίτερα μετά την αιφνιδιαστική εισβολή της Αργεντινής στα Φώκλαντ. Παράλληλα η εμπειρία της στρατιωτικής ηγεσίας των Βρετανικών Ενόπλων Δυνάμεων, σε επιχειρήσεις με ισχυρή εμπλοκή του Ναυτικού, ήταν το χαρακτηριστικό εκείνο της Βρετανικής στρατιωτικής

⁴⁷ Στο ίδιο, σελ. 84

⁴⁸ Daniel K. Gibran, 1998. The Falklands War: Britain Versus the Past in the South Atlantic, Jefferson, N.C.: McFarland.

Εργασίες Σπουδαστών

ηγεσίας, που της προσέδιδε ένα πλεονέκτημα σε σχέση με την αντίστοιχη ηγεσία της Αργεντινής⁴⁹.

Εσωτερική Νομιμοποίηση. Ο βαθμός της εσωτερικής νομιμοποίησης της στρατηγικής της Βρετανίας, εκτιμάται από τους αναλυτές ως πολύ υψηλός, διότι τόσο τα μέσα ενημέρωσης όσο και η κοινή γνώμη της Βρετανίας, ανέμενε από την Βρετανική κυβέρνηση, να ολοκληρώσει με επιτυχία την στρατιωτική επιχείρηση της, για την ανακατάληψη των Φώκλαντ⁵⁰.

Προσδιοριστικοί παράγοντες

Ευκαιρίες. Η Βρετανία, θεωρηθεί κατά την σχεδίαση, της στρατηγικής της, ότι χρησιμοποίησε την ευκαιρία που της δόθηκε μέσω της επιχείρησης στα Φώκλαντ, να αναγκάσει τις Η.Π.Α. να εγκαταλείψουν την μέχρι τότε ουδέτερη στάση τους απέναντι στο ζήτημα των Φώκλαντ και να ταχθούν υπέρ της Βρετανίας στο ζήτημα κυριαρχίας των νήσων. Παράλληλα στον στρατηγικό της σχεδιασμό, ελήφθη υπόψιν και η ευκαιρία που της δόθηκε από τον Ο.Η.Ε. μέσω του ψηφίσματος του Σ.Α. 502/ 3-4-82 (βλέπε σχετική ανάλυση στο κεφ. 2), το οποίο έδινε ουσιαστικά την ευκαιρία-δικαίωμα στους Βρετανούς, να διατηρήσουν τις δυνάμεις τους στην περιοχή των Φώκλαντ, καλώντας ταυτόχρονα την Αργεντινή να αποσύρει τις δικές της δυνάμεις⁵¹.

Περιορισμοί. Ως ο σημαντικότερος περιορισμός κατά την σχεδίαση της στρατηγικής της Βρετανίας, εμφανίστηκε ο παράγοντας της "περιορισμένης" επιμελητείας και υποστήριξης των επιχειρήσεων της στα Φώκλαντ, λόγω της μεγάλης απόστασής τους από τις μητρικές βάσεις των στρατιωτικών τους δυνάμεων.

Χρόνος. Παράλληλα ο παράγοντας χρόνος θα μπορούσε να τοποθετηθεί επίσης στους περιοριστικούς παράγοντες, διότι ακριβώς λόγω της μεγάλης απόστασης της Βρετανίας από το θέατρο των επιχει-

ρήσεων, ήταν πολύ σημαντικό ο σχεδιασμός της στρατηγικής της να βασιζόταν σε όσο το δυνατό μικρότερης διάρκειας επιχειρήσεις, διότι μία παρατεταμένη χρονικά επιχείρηση, θα δυσκόλευε την απρόσκοπτη υποστήριξή της. Τέλος μεγάλο ρόλο στην στρατηγική της Βρετανίας έπαιξε ο χρόνος που απαιτούνταν να μετακινηθούν οι δυνάμεις τη Βρετανίας από τις μητρικές τους μονάδες στα Φώκλαντ.

Διπλωματία-Συμμαχίες

Την πολύ σημαντική διπλωματική επιτυχία της Βρετανίας επί του ψηφίσματος 503/3-4-82 του Σ.Α., ακολούθησε μία σειρά διπλωματικών κινήσεων της Βρετανικής διπλωματίας. Έτσι στις 6 Απριλίου, ζήτησε από συμμάχους της να ενταθεί η πίεση τους (διπλωματική) προς το καθεστώς της Αργεντινής. Παράλληλα υπήρξαν άμεσες συζητήσεις με τις Η.Π.Α, περί της ανάγκης των Βρετανών να δείξουν οι Η.Π.Α., έμπρακτα την υποστήριξη τους, στην στρατηγική της Βρετανίας. Πράγματι, οι σύμμαχοι της, στην Ευρώπη (εκτός Ιταλίας και Ισπανίας⁵²), αλλά και εκτός αυτής (Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία), αποφάσισαν να υποστηρίξουν την Βρετανία σε διπλωματικό επίπεδο. Τέλος αξιοσημείωτη είναι και η βοήθεια που της παρείχε η Χιλή, κατά την εξέλιξη του πολέμου, κρατώντας αρχικά ουδέτερη στάση και εν συνεχεία (μετά από διαβουλεύσεις με την Βρετανία), δημιουργώντας πολλά προβλήματα στην Αργεντινή, αφού κινητοποίησε μεγάλο αριθμό στρατιωτικών της μονάδων στα σύνορά της με την Αργεντινή⁵³.

Αποτροπή

Αληθοφάνεια απειλής – αποτροπής και ετοιμότητα. Η Βρετανία, δεν κατάφερε σε καμία φάση του πολέμου να αποτρέψει την Αργεντινή, από το να εκδηλώσει τις στρατιωτικές επιχειρήσεις στα Φώκλαντ. Επιπρόσθετα η ίδια, δεν εμφάνισε τον βαθμό ετοιμότητας που απαιτούνταν για να αντιμετωπίσει την εισβολή της Αργεντινής στα Φώκλαντ.

⁴⁹ David Brown, 1987. The Royal Navy and the Falklands War. London

⁵⁰ Matthieu Grandpierron 2022 The British use of domestic political situations during the Falklands War, The Round Table. France & Margaret Thatcher Foundation. 1982 APRIL 1 - JUNE 25: THE COMMONS & THE FALKLANDS

⁵¹ United Nations, Security Council resolution 502 (1982) [demanding withdrawal of Argentine forces from the Falkland Islands (Malvinas)] Διαθέσιμο από <https://digitallibrary.un.org/record/278789>

⁵² Margaret Thatcher 1993, The Downing Street years. HarperCollins, United Kingdom

⁵³ JOHN O'SULLIVAN, 2012. Chile's Valuable Role in the Falklands War. Διαθέσιμο από: <https://www.nationalreview.com/corner/chiles-valuable-role-falklands-war-john-osullivan/>

Πολιτικό-Στρατηγικό αφήγημα

Το αφήγημα που χρησιμοποίησε η Βρετανία, προς υποστήριξη των επιχειρήσεων της στα Φώκλαντ (μετά την εισβολή της Αργεντινής) ήταν το ότι, η Βρετανία, αναγκάστηκε μετά την επιθετική ενέργεια της Αργεντινής, να προχωρήσει στην εφαρμογή πολεμικών επιχειρήσεων, ώστε να προστατεύσει τα δικαιώματα και τις ζωές των Βρετανών πολιτών των Φώκλαντ, σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο. Υποστηρίζοντας το αφήγημά της αυτό, ανέφερε ότι η επιθετική στρατιωτική ενέργεια της Αργεντινής, στις 2 Απριλίου 1982, παραβίασε δύο βασικές αρχές του Διεθνούς Δικαίου. Πρώτον αυτή της ένοπλης επιθετικής δράσης ενός κράτους, έναντι πολιτών ενός άλλου κράτους και δεύτερον παραβίασε την αρχή της αυτοδιάθεσης των κατοίκων των Φώκλαντ⁵⁴.

Σύνδεση στρατιωτικών μέσων με πολιτικούς σκοπούς

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω, η Βρετανία καθόρισε ότι, η επίτευξη του πολιτικού της σκοπού («τι»), θα επιτυγχάνονταν μέσω ανάκτησης του ελέγχου των Φώκλαντ, με την χρήση της στρατιωτικής ισχύος της («πως»). Η Βρετανία σχεδίασε ότι θα πετύχαινε τις ανωτέρω ευνοϊκές για αυτήν συνθήκες, εξαναγκάζοντας τις δυνάμεις της Αργεντινής σε παράδοση, επαναφέροντάς έτσι το πρότερο καθεστώς στα νησιά. Παράλληλα στον σχεδιασμό της στρατηγικής της, σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η κινητοποίηση των συμμάχων της, καθώς και η απαίτηση για άμεση συγκέντρωση και αποστολή της στρατιωτικής δύναμης της Βρετανίας στα Φώκλαντ, χωρίς καμία καθυστέρηση προς εύρεση χρόνου για διπλωματικές προσπάθειες⁵⁵.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Διανόηση

Ιχνηλατώντας τα στοιχεία του χαρακτήρα των ηγετών της Αργεντινής και της Βρετανίας, δύναται να αντιληφθούμε το πως αυτά επέδρασαν στο σχεδιασμό της στρατηγικής τους:

⁵⁴ Michael P. Socarrast, 1985. The Argentine Invasion of the Falklands and International Norms of Signalling

⁵⁵ Βλέπε Χάρτη Εικόνας 3 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «B»

α. Η αντίληψη της κατάστασης, πριν την εισβολή της Αργεντινής στα Φώκλαντ, από τον Στρατηγό Galtieri, χαρακτηρίζεται ως μη ολοκληρωμένη. Ο Αργεντινός ηγέτης δεν επέδειξε την απαιτούμενη οξυδερκεια που απαιτείται (σύμφωνα με τον Κλαούζεβιτς είναι καθοριστικής σημασίας) να αντιληφθεί ότι η Μεγάλη Βρετανία δεν θα αποδεχόταν τα τετελεσμένα γεγονότα που προσπάθησε να επιβάλει η Αργεντινή, με την εισβολή της στα Φώκλαντ. Επιπλέον δεν επέδειξε αποφασιστικότητα-διορατικότητα, στο να “ανιχνεύσει” και να ακολουθήσει ένα νέο “φως”, προς μία κατεύθυνση αλλαγής της στρατηγικής του, όταν πλέον αντιλήφθηκε ότι η εξέλιξη της στρατηγικής του αυτής, δεν οδηγούσε στην επίτευξη του πολιτικού του σκοπού.

β. Από την πλευρά της, η πρωθυπουργός της Βρετανίας, αρχικά δεν επέδειξε την αντίληψη της κατάστασης που απαιτούνταν, περί τα τέλη Μαρτίου του 1982, ώστε να αντιληφθεί τον επερχόμενο κίνδυνο από την πλευρά της Αργεντινής. Παρόλο αυτά όμως, επέδειξε αποφασιστικότητα μετά την εισβολή των Αργεντινών, αλλά και διορατικότητα στο να αντιληφθεί ότι, απαιτούνταν άμεσα μία αλλαγή στη στρατηγική της, ώστε να εγκαταλείψει τις προσπάθειες διαπραγμάτευσης και να επιλέξει την άμεση προσέγγιση και την εκμηδένιση των δυνάμεων του αντιπάλου της στα νησιά Φώκλαντ.

Η κατάταξη των αντιτιθέμενων Στρατηγικών

Ο Στρατηγός Galtieri, αρχικά χρησιμοποίησε έναν συνδυασμό άμεσης και έμμεσης προσέγγισης, επιλέγοντας την αιφνιδιαστική επίθεση στα νησιά Φώκλαντ και στην εκεί Βρετανική στρατιωτική φρουρά. Έτσι ενώ φαίνεται να επιλέγει την άμεση σύγκρουση με τον εχθρό, η στρατηγική του, αποσκοπεί στην έμμεση προσέγγιση και τον εξαναγκασμό του αντιπάλου του σε διαπραγμάτευση, υπό δυσμενή, για τον αντίπαλο, όρους, προσδوکώντας έτσι αρχικώς, στην αποφυγή άμεσης σύγκρουσης με την κύρια στρατιωτική δύναμη των Βρετανών. Στη συνέχεια όμως και μετά την αντίδραση των τελευταίων, η στρατηγική της Αργεντινής μετατρέπεται σε καθαρά άμεση, προς καταστροφή σε σύντομο χρονικό διάστημα, των βρετανικών δυνάμεων στα Φώκλαντ, με την χρήση μεγάλης στρατιωτικής ισχύος.

Η Βρετανία, επέλεξε (μετά την εισβολή της Αργεντινής στα Φώκλαντ) την άμεση προσέγγιση, με απο-

Εργασίες Σπουδαστών

φασιστικότητα και ταχύτητα, προσδοκώντας στον πλήρη αφοπλισμό των εχθρικών δυνάμεων στα Φώκλαντ και τον εξαναγκασμό του αντιπάλου εκεί, σε παράδοση. Επιπρόσθετα δε, ενέταξε στην στρατηγική της και την επιλογή, του να καταστρέψει τις εχθρικές συμμαχίες με διπλωματικά μέσα.

Λαός, Στρατός, Κυβέρνηση

Το τρίπτυχο, του Κλαούζεβιτς⁵⁶: α) Πρωτογενής βιαιότητα, μίσος-εχθρότητα (Λαός), β) Το παιχνίδι της "πιθανότητας" - "ευκαιρίας" (Στρατός) και γ) Το στοιχείο της υπαγωγής (Κυβέρνηση), αναδεικνύει πολύ ενδιαφέροντα συμπεράσματα για την στρατηγική των δύο πλευρών στα Φώκλαντ. Όπως αναφέρει ο ίδιος ο Κλαούζεβιτς, αυτό το τρίπτυχο αποτελεί μία καθοριστική αλληλεπιδραστική ομάδα των τριών βασικών συστατικών της επιτυχίας ή της αποτυχίας μίας στρατηγικής πολέμου. Αναλύοντας αυτά τα τρία στοιχεία της στρατηγικής των δύο πλευρών συμπεραίνονται τα κάτωθι:

α. Η στήριξη του λαού της Αργεντινής, στην επιχείρηση της κυβέρνησής τους, ήταν σχεδόν καθολική, όχι από τον φόβο απέναντι στο στρατιωτικό καθεστώς, αλλά προερχόταν από τα πατριωτικά αισθήματα του λαού. Από την άλλη πλευρά, στη δημοκρατική κοινωνία της Μεγάλης Βρετανίας, η συσπείρωση του λαού εκφράστηκε κυρίως ως συσπείρωση και υποστήριξη της κοινής γνώμης, απέναντι στην στρατηγική της Θάτσερ, μέσω κυρίως τηλεόρασης/ραδιοφώνου και του ημερήσιου βρετανικού τύπου.

β. Μελετώντας τη στρατηγική και την αποτελεσματικότητα του Στρατού των δύο πλευρών, μέσα από το πρίσμα του Κλαούζεβιτς περί ιδιοφυΐας του Διοικητή και τύχης, συμπεραίνεται ότι οι στρατιωτική ηγεσία των Βρετανών, πλεονεκτούσε σε σύγκριση με τις αντίστοιχες παραμέτρους της στρατιωτικής ηγεσίας της Αργεντινής. Η πρώτη επέδειξε ιδιοφυΐα κατά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση, της χρησιμοποίησης των δυνατοτήτων της. Παράλληλα είχε και την απαραίτητη, σύμφωνα με τον Κλαούζεβιτς, τύχη που απαιτούνταν, διότι ο αντίπαλός της δεν επέδειξε υπομονή, ώστε να ξεκινήσει τις επιχειρήσεις, μερικούς μήνες αργότερα. Επιπρόσθετα, δύναται να χαρακτηριστεί ως τύχη για τους

Βρετανούς στρατηγούς το γεγονός ότι ο αντίπαλός της, δεν επέλεξε ένα πόλεμο υπομονής και φθοράς, όπου σε αυτή την περίπτωση θα υπερτερούσαν οι δυνάμεις της Αργεντινής.

γ. Εξετάζοντας τη λειτουργία στον τρόπο λήψης αποφάσεων των δύο αντίπαλων κυβερνήσεων στον πόλεμο των Φώκλαντ, μέσα πάντα από το πρίσμα του τρίπτυχου του Κλαούζεβιτς, προκύπτει ότι η Βρετανική κυβέρνηση πλεονεκτούσε έναντι αυτής της Αργεντινής. Στην τελευταία, η ταύτιση Στρατού-Κυβέρνησης, καθώς και ο μη συντονισμός της διπλωματίας και της οικονομίας, αποτέλεσε ένα αδύνατο σημείο της Αργεντινής, στον υπό μελέτη πόλεμο. Από πλευράς Βρετανίας, υπήρξε και κινητοποίηση αλλά και συντονισμός ενεργειών όλων των κρατικών λειτουργιών (Στρατός-διπλωματία-οικονομία) αλλά και διαχωρισμός στο ποιος παίρνει αποφάσεις για τον πόλεμο και το ποιος τις υλοποιεί.

Νίκη χωρίς Μάχη

Η Βρετανία, μέχρι και πριν την εισβολή της Αργεντινής στα Φώκλαντ, είχε επιλέξει στρατηγική αποφυγής στρατιωτικής-αμυντικής ενίσχυσης των Φώκλαντ. Όμως η στρατηγική της αυτή, τελικά απέτυχε να αποτρέψει τους Αργεντινούς από το να εισβάλουν στα Φώκλαντ. Η олиγωρία αυτή των Βρετανών, νομοτελειακά εμφανίστηκε ως ευκαιρία στους Αργεντινούς, προς την επίτευξη των στόχων και των πολιτικών τους σκοπών στην περιοχή.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Μελετώντας τα ανωτέρω συμπεράσματα, επιχειρείται η ανίχνευση προτάσεων διαφορετικής προσέγγισης των στρατηγικών, των δύο αντιμαχόμενων πλευρών στο πόλεμο των Φώκλαντ.

α. Η στρατηγική της Αργεντινής, πριν την εισβολή στα νησιά Φώκλαντ, εκτιμάται ότι θα είχε μεγαλύτερες πιθανότητες επιτυχίας επίτευξης του πολιτικού σκοπού της, στη περίπτωση που η στρατηγική αυτή θα είχε ως κεντρικό της άξονα την έμμεση προσέγγιση και αντιμετώπιση, της στρατηγικής της Βρετανίας (υπερασπιστής των κατοίκων των Φώκλαντ) και όχι των ίδιων των δυνάμεων της τελευταίας, στα νησιά. Φυσικά ως αντίλογο στην ανωτέρω πρόταση, θα μπορούσε κανείς να αντιπτείνει ότι η Αργεντινή είχε ήδη εντάξει αυτή την τακτική στη στρατη-

⁵⁶ Michael Howard, 1993. Clausewitz A very short introduction, Oxford University Press. / & Πάνος Μαυρόπουλος 2008. Η ΠΑΡΑΔΟΞΗ ΤΡΙΑΔΑ ΤΟΥ ΚΛΑΟΥΖΕΒΙΤΣ. Αθήνα

γική της, μέσω της προσπάθειάς της να αναλάβει (έστω και με εισβολή) την ευθύνη της προστασίας των κατοίκων των νησιών αυτών. Όμως αυτή η οπτική, δεν αποτελεί ουσιαστική αποδόμηση της στρατηγικής και του σχετικού αφηγήματος της Βρετανίας, διότι η τελευταία όριζε τον εαυτό της ως προστάτη των κατοίκων των νησιών, όχι δια της βίας, αλλά επειδή οι ίδιοι οι κάτοικοι, είχαν αυτοπροσδιοριστεί ως Βρετανοί και είχαν μάλιστα απαιτήσει από την Βρετανία, να μην επιτρέψουν στην Αργεντινή να αναλάβει τον έλεγχο των νησιών. Επανερχόμενοι στην πρόταση διαφορετικής στρατηγικής που παρουσιάζεται ανωτέρω, η Αργεντινή μπορούσε να θεμελιώσει την στρατηγική της, σε πιο γερές βάσεις, ξεκινώντας από την προσπάθεια να “αλλοιώσει”, συντονισμένα και με όλα τα διπλωματικά της μέσα, το ανωτέρω αφήγημα της Βρετανίας και εν συνεχεία να ματαιώσει ή τουλάχιστον να αποδυναμώσει διπλωματικά, κάθε πιθανή διπλωματική συμμαχία της Βρετανίας, με τις Η.Π.Α. και με τις υπόλοιπες μεγάλες δυνάμεις. Επιπλέον, η προτεινόμενη στρατηγική περιλαμβάνει και συντονισμένες ενέργειες στον οικονομικό τομέα, μέσω επενδύσεων στα νησιά Φώκλαντ, με σκοπό την έμμεση προσέγγιση του τοπικού πληθυσμού, την εμπέδωση του αισθήματος προστασίας των κατοίκων από την γειτονική σε αυτούς Αργεντινή και την σταδιακή προσπάθεια αλλαγής του ισχυρού μέχρι τότε αισθήματος των κατοίκων περί προστασίας τους, μόνο από τη Μεγάλη Βρετανία. Παράλληλα θα της επιτρεπόταν να έχει μεγαλύτερο χρόνο προετοιμασίας των ενόπλων δυνάμεών της. Έτσι σε μεταγενέστερο στάδιο, αν τελικά δεν πετύχαινε το σκοπό της, θα προχωρούσε τότε στην επιβολή της βούλησής της με στρατιωτικά μέσα και με περισσότερες πλέον πιθανότητες αποδοχής από τον αντίπαλό της, των τετελεσμένων που θα δημιουργούσε, μιας και δεν θα υπήρχε συμπαγής υποστήριξη του Βρετανικού αφηγήματος από τους κατοίκους των Φώκλαντ. Επιπρόσθετα η στρατηγική, μιας επιθετικής επιχείρησης της σε μεταγενέστερο χρόνο, όπως αναλύσαμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, θα έδινε στην Αργεντινή και στρατιωτικά τακτικά πλεονεκτήματα. Όμως, όπως κάθε στρατηγική, έτσι και η ανωτέρω προτεινόμενη, έχει και κινδύνους ή κατ’ ελάχιστο δυσκολίες στην εφαρμογή της. Η συγκεκριμένη πρόταση, θα δυσκόλευε σε μεγάλο βαθμό το στρατιωτικό καθεστώς της Αργεντινής να την εφαρμόσει, λόγω του ότι το καθεστώς ήταν ευάλωτο σε διαδηλώσεις και αντιδράσεις του λαού. Άρα μία καθυστέρηση στην έναρξη των στρατιωτικών επιχειρήσεων, ίσως να έθετε σε ρίσκο την εσωτερική νομιμοποίηση της. Εκτιμάται όμως, ότι το “πηλίκο” αυτού του ρίσκου, προς τα

οφέλη της προτεινόμενης στρατηγικής, την κατατάσσει υψηλότερα ως επιλογή στρατηγικής νίκης, από ότι αυτή που τελικά εφαρμόστηκε.

β. Η στρατηγική που επιλέχθηκε αρχικά από την Αργεντινή, διαφοροποιήθηκε μετά την αποφασιστική απάντηση των Βρετανών, στην εισβολή της στα Φώκλαντ. Όμως σε αυτό ακριβώς το σημείο καμπής, προτείνεται μία διαφορετική προσέγγιση. Το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετώπιζε η Βρετανία, κατά την κινητοποίηση των δυνάμεών της, ήταν η μεγάλη απόσταση της από το θέατρο των επιχειρήσεων. Γι’ αυτό, η Βρετανία επέλεξε έναν όσο το δυνατό πιο σύντομο πόλεμο, διότι αντιλαμβανόταν ότι αν εμπλεκόταν μακροχρόνια στα Φώκλαντ, η επίτευξη του πολιτικού της σκοπού είτε θα ερχόταν με πολύ μεγαλύτερη σπατάλη δυνάμεων, είτε θα αποτύγχανε. Άρα λοιπόν η Αργεντινή θα έπρεπε να επιδείξει μεγαλύτερη υπομονή και αντοχή στην αντεπίθεση της αντιπάλου της, εφαρμόζοντας μία στρατηγική που ως σκοπό θα έπρεπε να είχε, ένα μακροχρόνιο πόλεμο φθοράς του αντιπάλου και οικονομίας δυνάμεων από την μεριά της, ακόμη και αν αυτό απαιτούσε αρχικά μία προσωρινή τακτική ανασυγκρότηση δυνάμεων και εν συνεχεία την εφαρμογή επιθετικών επιχειρήσεων αντεπίθεσης. Η προτεινόμενη αυτή στρατηγική έχει ως κύριο κίνδυνο, την αντίδραση και τις κατηγορίες που θα δεχόταν από το εσωτερικό του, το καθεστώς, αυξάνοντας έτσι τον κίνδυνο της απώλειας της εσωτερικής νομιμοποίησης των επιχειρήσεών της. Ταυτόχρονα όμως, μία στρατηγική φθοράς του αντιπάλου και οικονομίας δυνάμεων της, εκτιμάται ότι σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα θα έφερνε τα πρώτα αποτελέσματά της, μειώνοντας έτσι τον ανωτέρω κίνδυνο, ειδικά αν αυτή η στρατηγική περιελάμβανε ταυτόχρονες και συντονισμένες ενέργειες στον οικονομικό και διπλωματικό τομέα.

γ. Μελετώντας τώρα τα συμπεράσματα της ανάλυσης της στρατηγικής των Βρετανών, πριν την εισβολή των Αργεντινών στα Φώκλαντ, προτείνεται και εδώ μία διαφορετική στρατηγική προσέγγιση για τη Βρετανία, διότι είχε την δυνατότητα να διαβάσει και να σταθμίσει καλύτερα, τις πιθανότητες η Αργεντινή να εκδήλωνε επιθετική επιχείρηση στα Φώκλαντ (όπως και τελικά έκανε). Ως εκ τούτου η στρατηγική της Βρετανίας, πριν τον πόλεμο, θα έπρεπε να “στοχεύσει” κυρίως στη στρατηγική του αντιπάλου της, έτσι ώστε να την αποδυναμώσει διπλωματικά, ενισχύοντας ταυτόχρονα την αποτρεπτική

Εργασίες Σπουδαστών

πολιτική της Βρετανίας, πριν από τον Απρίλιο του 1982. Άλλωστε σύμφωνα πάντα και με τους μεγάλους διανοητές του πολέμου, οι δυναμικές συμπλοκές πρέπει να θεωρούνται ως πραγματικές αν έχουν συνέπειες⁵⁷. Η πολυπύρινη Βρετανία στη σκακιέρα των διεθνών σχέσεων, της πολιτικής και της στρατηγικής, θα έπρεπε να είχε αντιληφθεί νωρίτερα ότι, μετά από πολλά χρόνια προσπαθειών της πολιτικής της Αργεντινής να εξασφαλιστεί η κυριαρχία της στα νησιά Μαλβίνας, θα ακολουθούσε νομοτελειακά ο πόλεμος ως η συνέχιση της πολιτικής, εφόσον μέχρι εκείνη την περίοδο η στρατηγική που εφαρμόζε ήταν αναποτελεσματική.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ακόμη και σήμερα δεν μπορούμε να απαντήσουμε με σιγουριά στο ερώτημα της εισαγωγής, της ανά χειρας ανάλυσης, σχετικά με τα λόγια του Τσώρτσιλ. Μπορούμε όμως με σχετική βεβαιότητα να αναφέρουμε ότι και οι δύο ηγέτες των αντιμαχόμενων πλευρών του πολέμου των Φώκλαντ, κατά την σχεδίαση της στρατηγικής τους, είχαν σίγουρα στο μυαλό τους τα λόγια του Θουκυδίδη ότι: «Οι καιροί ου μενετοί» (Ιστοριών, Α, 142).

ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

United Nations Statistics Division, «Standard Country and Area Codes Classifications» Φεβρουάριος 2013. Διαθέσιμο στο: <https://unstats.un.org/unsd/methodology/m49/>
 Ηνωμένα Έθνη, Διαθέσιμα στοιχεία πληθυσμού: <https://www.worldometers.info/world-population/falkland-islands-malvinas-population/>
 UN Doc A/RES/2065-1965
 UN Doc.A/RES/3160 (1973).
 United Nations, Security Council resolution 502 (1982) [demanding withdrawal of Argentine forces from the Falkland Islands (Malvinas)] Διαθέσιμο από: <https://digitallibrary.un.org/record/278789>
 Sara Tudor, (2022), Sovereignty since the ceasefire: The Falklands 40 years on. HOUSE OF LORDS LIBRARY, HB., Διαθέσιμο στο: <https://lordslibrary.parliament.uk/sovereignty-since-the-ceasefire-the-falklands-40-years-on>
https://openlibrary.org/publishers/Jane's_Jane's_Fighting_Ships 1981 -1982: Jane's Publishing Company Limited Νέα Υόρκη. Marco Press. 2018. Moscow and Falklands' war: "ironically the Soviet Union came on the side of anti communist Argentina".

Διαθέσιμο από: <https://en.mercopress.com/2018/04/03/moscow-and-falklands-war-ironically-the-soviet-union-came-on-the-side-of-anti-communist-argentina>
 Pigna, Felipe 6 November 2017. "Ronald Reagan y la guerra de Malvinas". Διαθέσιμο από: <https://www.elhistoriador.com.ar/ronald-reagan-y-la-guerra-de-malvinas/>
 JOHN O'SULLIVAN, 2012. Chile's Valuable Role in the Falklands War. Διαθέσιμο από: <https://www.nationalreview.com/corner/chiles-valuable-role-falklands-war-john-osullivan/>
 Margaret Thatcher Foundation. 1982 APRIL 1 - JUNE 25: THE COMMONS & THE FALKLANDS Διαθέσιμο από: https://www.margarethatcher.org/archive/1982_falklands
 Freedman, Lawrence (2005): 'The Official History of the Falklands Campaign: The origins of the Falklands war. Routledge. p. 222. Λονδίνο.
 Lowell S Gustafson, 1988, The Sovereignty Dispute over the Falkland (Malvinas) Islands, Oxford University Press, (1982), p. 141. United Kingdom
 Oppenheim's (2003) International Law, Vol I, ο.π., σελ. 125-134, Βλ. Brownlie, I., 'Principles of Public International Law', Oxford University Press, 6th ed., , σελ. 107. Οξφόρδη
 Leigh (1962), Frank, Beauge, Norton Moore, Rubin.
 Andrea Roxana Bellot (2013), «The Malvinas/Falklands War (1982): Pacific Solutions for an Atlantic Conflict»
 Brian M. Mueller, (1998), «Falkland Islands: Will the Real Owner Please Stand up», Notre Dame Law Review, 1983,
 Louise Richardson, When Allies Differ: Anglo-American Relations During the Suez and Falklands Crises New York: St. Martin's Press, 1996.
 Daniel K. Gibran (1998), The Falklands War: Britain Versus the Past in the South Atlantic, σελ. 33-38, Jefferson, N.C.: McFarland, US.
 Michael W. Reisman, 1983, «The Struggle for the Falklands», The Yale Law Journal, US
 Steven G. Stransky, 2012, «Re-Examining the Falkland Islands War: The Necessity for Multi-Level Deterrence in Preventing Wars of Aggression», Georgia Journal of International and Comparative Law.
 Peter Calvert, 1982. The Falklands Crisis: The Rights and the Wrongs, London.
 George D. Boyce, 2005. Twentieth Century Wars: The Falklands War σελ. 26, New York
 Nietzel, S. 2007 'The Falklands War understanding the power of context in shaping Argentine strategic decisions', Dudley Knox Library
 Domínguez, Jorge I. 1999. "U.S.-Latin American Relations During the Cold War and its Aftermath". Harvard University
 Domingo E. Acevedo, 1984, «The U.S. Measures against Argentina Resulting from the Malvinas Conflict», American Journal of International Law, 78.2 323-344.
 WILLIAM C. SMITH 1989, Authoritarianism and the Crisis of the Argentine Political Economy. Stanford University Press.
 John Arquilla και María Moyano Rasmussen, 2001 "The Origins of the South Atlantic War", Journal of Latin American Studies

⁵⁷ Hew Strachan (2022) Michael Howard and Clausewitz, Journal of Strategic Studies, 45:1, 143-160, DOI: 10.1080/01402390.2022.2031994

Nicanor Costa Méndez, Malvinas 1993: ésta la historia Buenos Aires: Sudamericana

Welch, David A. 2011. Painful Choices: A Theory of Foreign Policy Change. Google Books: Princeton University Press

Heraldo Muñoz και Joseph S. Tulchin, 1984 "Αυταρχικά καθεστώτα και εξωτερική πολιτική, Latin American Nations in World Politics (Boulder: Westview Press,

Ernesto Sabato, 1982. La Nacion, Argentina

Max Hastings και Simon Jenkins, 1983, The Battle for the Falklands. Νέα Υόρκη

William Samuelson, Richard Zeckhauser, 1988. "Status Quo Bias in Decision Making", Journal of Risk and Uncertainty.

Duncan Anderson 2002, The Falklands War 1982 (Essential Histories), Oxford. &

Gary W. Wymia 1986. Argentina: Illusions and Realities New York/ O.R. Cardoso, R. Kirschbaum and E. Van Der Kooy, 1983. Malvinas: La Trama Secreta Buenos Aires

Paul Sharp 1997, Thatcher's Diplomacy: The Revival of British Foreign Policy. Σελ. 64-66, St. Martin's Press, New York.

David Brown, 1987. The Royal Navy and the Falklands War. London

Matthieu Grandpierron 2022 The British use of domestic political situations during the Falklands War, The Round Table. France &

Margaret Thatcher 1993, The Downing Street years. HarperCollins, United Kingdom

Michael P. Socarrast, 1985. The Argentine Invasion of the Falklands and International Norms of Signalling

Michael Howard, 1993. Clausewitz A very short introduction, Oxford University Press

Hew Strachan (2022) Michael Howard and Clausewitz, Journal of Strategic Studies, 45:1, 143-160, DOI: 10.1080/01402390.2022.2031994

Major James Francis Gravelle (1985), «The Falklands (Malvinas) Islands: An International Law Analysis of the Dispute Between Argentina and Great Britain», Military Law Review UK

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΛΑΤΙΑΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, 2021. Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ 50 ΚΑΝΟΝΕΣ για τον πόλεμο, την πολιτική, τις επιχειρήσεις και την καθημερινή ζωή. Αθήνα

Εμμανουήλ Ρούκουνας, Το Κράτος και το Έδαφος-Δίκαιο της Θάλασσας, τόμος 2ος, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα σελ. 16-17, Αθήνα.

Peter Calvocoressi, 2010. «Η Διεθνής Πολιτική Μετά το 1945, τόμος Β', Εκδόσεις Τουρίκη, Αθήνα.

Πάνος Μαυρόπουλος 2008. Η ΠΑΡΑΔΟΞΗ ΤΡΙΑΔΑ ΤΟΥ ΚΛΑΟΥΖΕΒΙΤΣ. Αθήνα

Διπλωματικές

Andy C. Liu, September 2009 - April 2010. The Falklands War, 1982: How Technological Deployments Shaped Decisions and the Outcome of the War, Master Of Military Studies, United States Marine Corps, Command and Staff College, Marine Corps University.

Ο Σμήναρχος (Ι) Μιχαήλ Βακάρος γεννήθηκε το 1974 στα Ιωάννινα. Εισήχθη στην Σχολή Ικάρων το 1993 και αποφοίτησε το 1997 ως Ανθυποσμηναγός Ιπτάμενος. Περάτωσε επιτυχώς τις προβλεπόμενες βασικές και επιχειρησιακές εκπαιδεύσεις της ειδικότητας και του βαθμού του και το 1998 τοποθετήθηκε στην 116 Πτέρυγα Μάχης, ως Ιπτάμενος στα αεροσκάφη A-7E. Μετά από μετεκπαίδευση στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, στα F-16 Fighting Falcon, υπηρέτησε την 335 και 336 Μοίρα, ως Ιπτάμενος αεροσκαφών F-16 Blk 52+ Adv. Διετέλεσε Αξιωματικός Επιχειρήσεων της ΜΕΑΕ στην 116 Πτέρυγα Μάχης, καθώς επίσης Αξιωματικός Επιχειρήσεων και Διοικητής της 336 Μοίρας. Το 2020 τοποθετήθηκε στο Νατοϊκό Στρατηγείο Ηλεκτρονικού Πολέμου στο Ηνωμένο Βασίλειο, αρχικά ως Διευθυντής Επιχειρήσεων και στη συνέχεια ως Υποδιοικητής και Διοικητής του ανωτέρω Συμμαχικού Στρατηγείου. Είναι απόφοιτος όλων των επιχειρησιακών σχολείων και εκπαιδεύσεων της ειδικότητάς του, ενώ παράλληλα έχει εκπαιδευτεί και σε Νατοϊκά κέντρα εκπαίδευσης, ενώ κατέχει όλα τα προβλεπόμενα από το βαθμό του Μετάλλια των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων.

Ο Σμήναρχος (Ι) Μιχαήλ Βακάρος είναι απόφοιτος της Σχολής Πολέμου της Πολεμικής Αεροπορίας, της Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου και της Σχολής Επιτελών Εθνικής Άμυνας, ενώ είναι και κάτοχος πτυχίου MSc Διεθνών Σχέσεων Στρατηγικής και Ασφάλειας. Είναι παντρεμένος και έχει δύο παιδιά.

Ημερίδα ΣΕΘΑ με Θέμα «Η Συνθήκη της Λωζάνης: 100 έτη μετά την υπογραφή της»

Την Δευτέρα 13 Νοεμβρίου 2023 πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα τελετών της Λέσχης Αξιωματικών Ενόπλων Δυνάμεων Αθηνών, η Ημερίδα με θέμα «Η Συνθήκη της Λωζάνης: 100 έτη μετά την υπογραφή της», η οποία διοργανώθηκε από την Σχολή Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ), και τίμησε με την παρουσία του ως εισηγητής, η Α.Ε. τέως Πρόεδρος της Δημοκρατίας κ. Προκόπης Παυλόπουλος.

Την έναρξη των εργασιών της Ημερίδας κήρυξε με χαιρετισμό του ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας κ. Νικόλαος – Γεώργιος Δένδιας και σε αυτή παραβρέθηκαν επίσης ο Υφυπουργός Εθνικής Άμυνας κ. Ιωάννης Κεφαλογιάννης, ο Υπαρχηγός ΓΕΕΘΑ Αντιναύαρχος Φραγκίσκος Λελοῦδας ΠΝ ως εκπρόσωπος του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ Στρατηγού Κωνσταντίνου Φλώρου, ο Διοικητής της ΣΕΘΑ Αντιστράτηγος Σπυρίδων Αλφαντάκης, εκπρόσωποι των Αρχηγών των Γενικών Επιτελείων και των Σωμάτων Ασφαλείας, στελέχη και των τριών Κλά-

δων των Ενόπλων Δυνάμεων καθώς και το σύνολο των Σπουδαστών της ΣΕΘΑ.

Κατά την Ημερίδα αναπτύχθηκαν οι επιμέρους θεματικές ενότητες «Η Συνθήκη της Λωζάνης ως ορόσημο στην περιφερειακή και διεθνή πολιτική» και «Η εφαρμογή της Συνθήκης της Λωζάνης: 100 έτη μετά την υπογραφή της», με συντονιστές τον δημοσιογράφο κ. Απόστολο Μαγγηριάδη και την Καθηγήτρια κ. Κωνσταντίνα Μπότσιου, και εισηγητές:

- Τον Διευθυντή του Κέντρου Ερέυνης Ιστορίας Νεώτερου Ελληνισμού (ΚΕΙΝΕ) κ. Σωτήριο Ριζά.
- Τον Καθηγητή Πανεπιστημίου Πειραιώς κ. Πέτρο Λιάκουρα.
- Τους Καθηγητές Πανεπιστημίου Πειραιώς και ΣΕΘΑ κ. Κωνσταντίνο Κολιόπουλο, κ. Ειρήνη Χειλά και κ. Κωνσταντίνα Μπότσιου.

Δραστηριότητες

- Τον Ομότιμο Καθηγητή Πανεπιστημίου Πειραιώς κ. Αθανάσιο Πλατιά.
- Τον Πρόεδρο ε.τ. και πρώην Γενικό Γραμματέα της Προεδρίας της Δημοκρατίας κ. Γεώργιο Γεννηματά.
- Τον Πρόεδρο ε.τ. κ. Δημήτριο Καραϊτίδη.

Δραστηριότητες

Διεξαγωγή Ημερίδας με θέμα «Mitigating Non-state Actors Disruptive Influence»

Την Τετάρτη 29 Νοεμβρίου 2023 στη Διεύθυνση Ιστορίας (ΔΙΣ) της Πολεμικής Αεροπορίας (ΠΑ), πραγματοποιήθηκε Ημερίδα με θέμα «Mitigating Non-state Actors Disruptive Influence», η οποία διοργανώθηκε από την Σχολή Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ) και το Πανεπιστήμιο Plymouth και τίμησε με την παρουσία του ως εισηγητής, ο Καθηγητής Στρατηγικών Σπουδών, Πανεπιστημίου Plymouth, Dr. Φώτιος Μουστάκης, με ομιλητές τον Αρχηγό του Γερμανικού Ναυτικού, Αντιναύαρχο Jan Christian Kaack, την Commander Rachael Gosnell, καθηγήτρια Marsall Center (διαδικτυακά), τον Dr. Kevin Rowlands, Διευθυντή του Κέντρου Στρατηγικών Σπουδών του Βασιλικού Ναυτικού της Αγγλίας (διαδικτυακά) και τον Dr. Κωνσταντίνο Τσέτσο, επικεφαλής του Ινστιτούτου Metis και Ανώτερο Λέκτορα στο Bundeswehr University Munich.

Την έναρξη των εργασιών της Ημερίδας κήρυξε με χαιρετισμό του ο Διοικητής της ΣΕΘΑ Αντιστράτηγος Σπυρίδων Αλφαντάκης και σε αυτή παραβρέθηκαν επίσης η Αναπληρώτρια πρέσβειρα της Βρετανίας στην Ελλάδα κα Susan Geary, ο Άγγλος ΑΚΑΜ Captain Alex Bush, ο Πρόεδρος Δ.Σ. ΣΕΕΘΑ Αντιστράτηγος ε.α. Σπυρίδων Μπελεγράτης, εκπρόσωποι των Αρχηγών των Γενικών Επιτελείων και των Σωμάτων Ασφαλείας, στελέχη και των τριών Κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων, Σπουδαστές της ΣΕΘΑ καθώς και αντιπροσωπείες μαθητών παραγωγικών Σχολών.

Μετά το πέρας της Ημερίδας ο Γερμανός Α/ΓΕΝ, συνοδευόμενος από το Διοικητή της ΣΕΘΑ επισκέφθηκε το Θ/Κ "ΑΒΕΡΩΦ", όπου τον υποδέχτηκε το προσωπικό του Θ/Κ και του έγινε ξενάγηση στου χώρου του πλοίου.

Δραστηριότητες

Διεξαγωγή ΤΑΑΣ «ΟΔΥΣΣΕΙΑ»

Στο πλαίσιο υλοποίησης της επιμόρφωσης και κατάρτισης των σπουδαστών της 13ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης Εξ Αποστάσεως (13ης ΕΣ ΦΕΑ), τα τριήμερα 15 – 17 Ιουν 23, 21 – 23 Ιουν 23 και 28 – 30 Ιουν 23 διεξήχθη στις εγκαταστάσεις της Σχολής Εθνικής Άμυνας η άσκηση Διαχείρισης Κρίσεων «ΟΔΥΣΣΕΙΑ».

Οι Σπουδαστές με την αρωγή των καθηγητών της Σχολής και αντιπροσώπων του κρατικού μηχανισμού (ΥΠΕΞ, ΓΔΠΕΑΔΣ, ΓΕΕΘΑ), είχαν την ευκαιρία να εξάγουν ωφέλιμα συμπεράσματα για περαιτέρω αξιοποίηση.

Τελετή Αποφοίτησης της 13ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης Εξ Αποστάσεως της Σχολής Εθνικής Άμυνας

Την Τετάρτη 06 Σεπτεμβρίου 2023, παρουσία του Υφυπουργού Εθνικής Άμυνας κ. Ιωάννη Κεφαλογιάννη ως εκπρόσωπου του Προέδρου της Κυβέρνησης κ. Κυριάκου Μητσοτάκη και του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ Στρατηγού Κωνσταντίνου Φλώρου, πραγματοποιήθηκε στο Πολεμικό Μουσείο Αθηνών η τελετή αποφοίτησης των σπουδαστών της 13ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης Εξ Αποστάσεως της Σχολής Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ).

Την τελετή τίμησαν με την παρουσία τους:

- Εκπρόσωποι της Βουλής των Ελλήνων, των Αρχηγών των κοινοβουλευτικών της κομμάτων και του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος.

- Ο Αρχηγός ΓΕΑ Αντιπύραρχος (Ι) Θεμιστοκλής Μπουρολιάς, ο Αρχηγός ΓΕΣ Αντιστράτηγος Άγγελος Χουδελούδης και ο Αρχηγός ΓΕΝ Αντιναύαρχος Ιωάννης Δρυμούσης ΠΝ.

- Ο Διοικητής της Διοίκησης Ειδικού Πολέμου (ΔΕΠ) του ΓΕΕΘΑ Αντιστράτηγος Δημήτριος Χούπης και ο Διοικητής της Σχολής Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ) Αντιστράτηγος Σπυριδωνας Αλφαντάκης.

- Ο Ακόλουθος Άμυνας (ΑΚΑΜ) της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ελλάδα Σχης (ΠΖ) Πάρης Μάρκου ως εκπρόσωπος του Πρέσβη κ. Κυριάκου Κενεβέζου.

- Ο Υποστράτηγος Χρήστος Μανούρας ως εκπρόσωπος του Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας (ΕΛ.ΑΣ.) Αντιστράτηγου Λάζαρου Μαυρόπουλου, ο Γενικός

Επιθεωρητής Λιμενικού Σώματος Υποναύαρχος Λ.Σ. Μάζης Αντώνιος ως εκπρόσωπος του Αρχηγού Λ.Σ.-ΕΛ.ΑΚΤ. Αντιναύαρχου Λ.Σ. Γεωργίου Αλεξανδράκη και ο Διοικητής της Πυροσβεστικής Ακαδημίας Υποστράτηγος (ΠΣ) Δημήτριος Καλιανιώτης ως εκπρόσωπος του Αρχηγού του Πυροσβεστικού Σώματος (ΠΣ) Αντιστράτηγου Γεωργίου Πουρναρά.

- Ο Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του Πολεμικού Μουσείου Αθηνών και πρώην Υφυπουργός Τουριστικής Ανάπτυξης κ. Αναστάσιος Λιάσκος και ο Πρόεδρος του Ιδρύματος Αικατερίνης Λασκαρίδη, Υποναύαρχος επί τιμή, κ. Παναγιώτης Λασκαρίδης.

- Ακαδημαϊκές αρχές, καθώς επίσης συγγενείς και φίλοι των αποφοίτων.

Συνολικά αποφοίτησαν 187 σπουδαστές, όπως παρακάτω:

- Ένοπλες Δυνάμεις: 156 Αξιωματικοί (85 από τον Στρατό Ξηράς, 50 από το Πολεμικό Ναυτικό και 19 από την Πολεμική Αεροπορία, 1 από το Κοινό Σώμα Οικονομικών Επιθεωρητών και 1 από το Κοινό Νομικό Σώμα).

- Σώματα Ασφαλείας: 12 Αξιωματικοί (5 από την ΕΛ.ΑΣ., 5 από το Λ.Σ.-ΕΛ.ΑΚΤ. και 2 από το Π.Σ.).

- ΓΕΕΦ: 15 Αξιωματικοί.

- Υπουργεία: 4 από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας.

Ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ στον χαιρετισμό του, συνεχάρη τους αποφοιτήσαντες για την εργώδη προσπάθεια που κατέβαλαν το διάστημα της φοίτησής τους, συνδυ-

Τελετές ΣΕΘΑ

άζοντας με επιτυχία τις σπουδές στην ΣΕΘΑ με την παράλληλη άσκηση των καθηκόντων τους στις θέσεις που είχαν κληθεί να υπηρετήσουν.

Ιδιαίτερη ικανοποίηση και θερμά συγχαρητήρια για την επιτυχή ολοκλήρωση του κύκλου σπουδών τους, εξέφρασε στους Αξιωματικούς της Εθνικής Φρουράς, στα στελέχη των Σωμάτων Ασφαλείας, καθώς και στους πολιτικούς υπαλλήλους που αποφοίτησαν με την εν λόγω εκπαιδευτική σειρά.

Υπογράμμισε ότι το πρόγραμμα σπουδών της Σχολής παρέχει στους σπουδαστές της υψηλού επιπέδου ακαδημαϊκή και επιστημονική γνώση επί θεμάτων Γεωπολιτικής, Διεθνών Σχέσεων, Στρατηγικής και Ηγεσίας, αξιοποιώντας το σύνολο των εργαλείων ανάλυσης των διεθνών σχέσεων και εμβαθύνοντας σε γεωστρατηγικά θέματα.

Τόνισε την ρευστότητα και αστάθεια που επικρατεί στο γεωστρατηγικό περιβάλλον, καθώς και τις επιπτώσεις του αναθεωρητισμού στην ευρύτερη περιοχή λόγω της εξελισσόμενης πολεμικής σύγκρουσης στην Ουκρανία, οι οποίες σε συνδυασμό με τις αναδυόμενες ανάγκες εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής, δημιουργούν νέες συνθήκες υπό τις οποίες απαιτείται να διαμορφωθεί το πλαίσιο της άμυνας και της ασφάλειας.

Επισήμανε ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις βρίσκονται πάντοτε σε ετοιμότητα να αντιμετωπίσουν οποιονδήποτε κίνδυνο, προασπίζοντας την εδαφική ακεραιότητα και την εθνική ανεξαρτησία της Χώρας, και θα συνεχίσουν το επίπονο έργο τους με την εντατική εκπαίδευση, την συμμετοχή σε εθνικές και πολυεθνικές ασκήσεις και την οικοδόμηση παραγωγικών σχέσεων μέσω διμερών και πολυμερών συνεργασιών με συμμάχους, φίλους και εταίρους, ενώ παράλληλα θα εξακολουθούν να στέκονται στο πλευρό της Ελληνικής κοινωνίας σε κάθε ανάγκη που προκύπτει και σε όση έκταση απαιτείται.

Απευθυνόμενος στους σπουδαστές, τόνισε ότι αποφοιτούν από την Σχολή έχοντας αποκτήσει εφόδια που τους καθιστά ικανούς να διακρίνουν τις επερχόμενες αλλαγές και να «προβλέπουν» τις εξελίξεις, συμβάλλοντας στην διαμόρφωση αποφάσεων με αποκλειστικό γνώμονα το συμφέρον της Πατρίδας, και τους κάλεσε

να παραμείνουν καταρτισμένοι, με μαχητικό πνεύμα, υψηλό ηθικό και βαθύ αίσθημα ευθύνης απέναντι στο λειτούργημα που επιτελούν.

Ολοκληρώνοντας τον χαιρετισμό του, ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ ευχαρίστησε τον Διοικητή, το καταξιωμένο καθηγητικό προσωπικό, καθώς και το προσωπικό της Σχολής Εθνικής Άμυνας για την άοκνη προσπάθεια που διαχρονικά καταβάλλουν, και τους προέτρεψε να συνεχίσουν την προσπάθειά τους, δικαιώνοντας τον τίτλο της Σχολής ως τον κορυφαίο επιστημονικό φορέα στον χώρο των Ενόπλων Δυνάμεων.

Έναρξη 14ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης Εξ Αποστάσεως (ΦΕΑ)

Την Δευτέρα 11 Σεπτεμβρίου 2023 στο Πολεμικό Μουσείο Αθηνών πραγματοποιήθηκε η τελετή Έναρξης της 14ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης Εξ Αποστάσεως (ΦΕΑ), διάρκειας 12 μηνών.

Κατά την τελετή πραγματοποιήθηκε αγιασμός και ακολούθησε χαιρετισμός από τον Διοικητή της Σχολής Εθνικής άμυνας, Αντιστράτηγο Σπυρίδων Αλφαντάκη.

Στους σπουδαστές περιλαμβάνονται Αξιωματικοί του Στρατού Ξηράς, του Πολεμικού Ναυτικού, της Πολεμικής Αεροπορίας, της Ελληνικής Αστυνομίας, του Πυροσβεστικού Σώματος, του Λιμενικού Σώματος – Ελληνικής Ακτοφυλακής, της Κυπριακής Δημοκρατίας, και μόνιμοι υπάλληλοι του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας.

Τελετές ΣΕΘΑ

Έναρξη Φοίτησης 8ης Εκπαιδευτικής Σειράς
Διεθνούς Σχολείου Σπουδών (ΔΣΣ)

Την Πέμπτη 14 Σεπτεμβρίου 2023 στη Σχολή Εθνικής Άμυνας πραγματοποιήθηκε η έναρξη της 8ης Εκπαιδευτικής Σειράς του Διεθνούς Σχολείου Σπουδών (ΔΣΣ), διάρκειας 3 μηνών. Σκοπός του ΔΣΣ είναι η διαμόρφωση κοινής αντίληψης και κατανόησης μεταξύ στελεχών φίλων και συμμάχων χωρών πάνω στα σύγχρονα θέματα άμυνας και σε στρατηγικό επίπεδο, καθώς και η ανάπτυξη-διερεύνηση των γνώσεων των σπουδαστών σε αντικείμενα που σχετίζονται με τη στρατηγική, την ιστορία, την πολιτική και την οικονομία.

Στο πλαίσιο της έναρξης ο Διοικητής της Σχολής Εθνικής Άμυνας, Αντιστράτηγος Σπυρίδων Αλφαντάκης απηύθυνε χαιρετισμό προς τους σπουδαστές.

Στους σπουδαστές περιλαμβάνονται Ανώτεροι Αξιωματικοί των Ενόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας από τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, την Γεωργία, την Ελλάδα, την Ζάμπια, την Ιορδανία, την Κίνα, τον Λίβανο, την Μοζανβίκη, και την Σαουδική Αραβία.

Έναρξη Φοίτησης 76ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης Δια Παρουσίας (ΦΔΠ)

Την Τετάρτη 04 Οκτωβρίου 2023 στην Σχολή Εθνικής Άμυνας πραγματοποιήθηκε η τελετή έναρξης της 76ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης Δια Παρουσίας (ΦΔΠ).

Κατά την τελετή πραγματοποιήθηκε αγιασμός και ακολούθησε χαιρετισμός από τον Διοικητή της Σχολής Εθνικής Άμυνας, Αντιστράτηγο Σπυρίδων Αλφαντάκη.

Στους σπουδαστές περιλαμβάνονται Αξιωματικοί του Στρατού Ξηράς, του Πολεμικού Ναυτικού, της Πολεμικής Αεροπορίας, της Ελληνικής Αστυνομίας, του Πυροσβεστικού Σώματος, του Λιμενικού Σώματος – Ελληνικής Ακτοφυλακής, της Αραβικής Δημοκρατίας της Αιγύπτου, της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης, της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας, της Κυπριακής Δημοκρατίας καθώς και Μόνιμοι Υπάλληλοι.

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ-ΟΜΙΛΙΕΣ

Επίσκεψη του National Defence University των Ε.Δ. της Ζιμπάμπουε
στη Σχολή Εθνικής Άμυνας

Την Τρίτη 06 Ιουνίου 2023, το National Defence University των Ε.Δ της Ζιμπάμπουε πραγματοποίησε εκπαιδευτική επίσκεψη στη Σχολή Εθνικής Άμυνας. Οι σπουδαστές του κολλεγίου είχαν τη δυνατότητα να ενημερωθούν για την αποστολή και τις δραστηριότητες της Σχολής, καθώς επίσης και να παρακολουθήσουν ενημέρωση από αρμόδιο επιτελή του ΓΕΕΘΑ για την Αμυντική πολιτική της Ελλάδας.

Το βράδυ της ίδιας ημέρας έλαβε χώρα επίσημο δείπνο προς τιμή της Ζιμπάμπουε αποστολής, παρουσία της ιεραρχίας της ΣΕΘΑ και εκπροσώπων της αρμόδιας Δνσης ΓΕΕΘΑ.

Η επίσκεψη εντάσσεται στο πλαίσιο επισκέψεων της τρέχουσας εκπαιδευτικής σειράς της εν λόγω Σχολής θέματος, σε χώρες του εξωτερικού και έχουν σκοπό την περαιτέρω ενίσχυση των διμερών σχέσεων

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ-ΟΜΙΛΙΕΣ**Επίσκεψη στη ΣΕΘΑ του Professor James Bergeron Πολιτικού συμβούλου (POLAD) του Allied Maritime Command Northwood U.K**

Την Τρίτη 06 Ιουνίου 2023, ο Πολιτικός Σύμβουλος (POLAD) του Allied Maritime Command Northwood U.K Professor James Bergeron πραγματοποίησε εθιμοτυπική επίσκεψη στην Σχολή Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ), κατά την οποία είχε την ευκαιρία να ενημερωθεί από τον Διοικητή της ΣΕΘΑ Αντιστράτηγο Σπυρίδων Αλφαντάκη, για την αποστολή και τις δραστηριότητες της Σχολής καθώς και για την διεξαγωγή του Διεθνούς Σχολείου Σπουδών.

Στο πλαίσιο της επίσκεψης δόθηκε η ευκαιρία για ανταλλαγή απόψεων για την τρέχουσα γεωπολιτική και γεωστρατηγική κατάσταση με έμφαση στα θέματα του NATO.

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ-ΟΜΙΛΙΕΣ

Επίσκεψη του ΑΚΑΜ Ζάμπιας και αντιπροσωπείας Επιτελών
ΥΠΑΜ Ζάμπιας στη Σχολή Εθνικής Άμυνας

Την Πέμπτη 06 Ιουλίου 2023, πραγματοποίησε επίσκεψη στη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο ΑΚΑΜ Ζάμπιας μαζί με αντιπροσωπεία Επιτελών ΥΠΑΜ Ζάμπιας, κατά την οποία είχε την ευκαιρία να ενημερωθεί από τον Διοι-

κητή της ΣΕΘΑ Αντιστράτηγο Σπυρίδων Αλφαντάκη, για την αποστολή και τις δραστηριότητες της Σχολής, ενώ παράλληλα πραγματοποιήθηκε και περιήγηση στους χώρους των εγκαταστάσεων αυτής.

Επίσκεψη του Executive Intelligence Management Course (EIMC) του National Institute for Security Studies (NISS) της Νιγηρίας στη Σχολή Εθνικής Άμυνας

Την Τετάρτη 20 Σεπτεμβρίου 2023, το Executive Intelligence Management Course (EIMC) του National Institute for Security Studies (NISS) της Νιγηρίας πραγματοποίησε εκπαιδευτική επίσκεψη στη Σχολή Εθνικής Άμυνας. Οι σπουδαστές είχαν τη δυνατότητα να ενημερωθούν για την αποστολή και τις δραστηριότητες της Σχολής, καθώς επίσης και να παρακολουθήσουν ενημέρωση από αρμόδιο επιτελή του ΓΕΕΘΑ για την Αμυντική πολιτική της Ελλάδας.

Η επίσκεψη εντάσσεται στο πλαίσιο επισκέψεων της τρέχουσας εκπαιδευτικής σειράς της Σχολής θέματος, σε χώρες του εξωτερικού και έχουν σκοπό την περαιτέρω ενίσχυση των διμερών σχέσεων.

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ-ΟΜΙΛΙΕΣ

Επίσκεψη Αντιπροσωπείας του NATO Defense College στην Ελλάδα

Από την Πέμπτη 28 έως το Σάββατο 30 Σεπτεμβρίου 2023 αντιπροσωπεία σπουδαστών του NATO Defense College (NDC), επισκέφθηκε την Αθήνα, στο πλαίσιο διεξαγωγής του εκπαιδευτικού προγράμματος NATO Regional Cooperation Course 30 (NRCC30).

Η αντιπροσωπεία αποτελείται από 36 σπουδαστές, 10 επιτελείς και τον επικεφαλής Διευθυντή του τμήματος εκπαίδευσης του Κολλεγίου Brigadier General József Ferenc Molnár.

Την Παρασκευή 29 Σεπτεμβρίου 2023 οι σπουδαστές μετέβησαν στην Σχολή Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ), ενημερώθηκαν για το έργο και την αποστολή της, και

παρακολούθησαν ενημερωτικές διαλέξεις επί θεμάτων αμυντικής, εξωτερικής και μεταναστευτικής πολιτικής.

Στο πλαίσιο της επίσκεψης, ο επικεφαλής της αντιπροσωπείας την Παρασκευή 29 Σεπτεμβρίου 2023 επισκέφτηκε το ΓΕΕΘΑ, όπου τον υποδέχτηκε ο Διευθυντής του Κλάδου Προσωπικού του ΓΕΕΘΑ Υποναύαρχος Ιωάννης Πάπτας ΠΝ και συζήτησαν θέματα κοινού ενδιαφέροντος.

Κατά την παραμονή της στην Αθήνα, η αποστολή του NRCC30 επισκέφθηκε επίσης τον Ιερό Βράχο και το Μουσείο της Ακρόπολης.

Επίσκεψη σπουδαστών του 8ου ΔΣΣ της ΣΕΘΑ στη Θεσσαλονίκη

Στο χρονικό διάστημα, από 23 έως 27 Οκτωβρίου 2023, έλαβε χώρα εκπαιδευτικό ταξίδι του 8ου Διεθνούς Σχολείου Σπουδών (ΔΣΣ) της ΣΕΘΑ, στη Θεσσαλονίκη.

Οι σπουδαστές του 8ου ΔΣΣ κατά την διάρκεια του ταξιδιού τους παρακολούθησαν εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο Πολυεθνικό Κέντρο Εκπαίδευσης Επιχειρήσεων

Υποστήριξης της Ειρήνης (ΠΚΕΕΥΕ) και επισκέφθηκαν τις εγκαταστάσεις της 1ης Στρατιάς, του Γ'ΣΣ/ΝRDC και της 71 Α/Μ ΤΑΞ, όπου ενημερώθηκαν για την αποστολή και το έργο τους. Επίσης πραγματοποίησαν επιμορφωτική επίσκεψη στο Οχυρό Ρούπελ και στους αρχαιολογικούς χώρους της Βεργίνας και των Θερμοπύλων.

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ-ΟΜΙΛΙΕΣ

Επίσκεψη στη ΣΕΘΑ του πρώην Υπουργού Περιβάλλοντος
και Καθηγητή Πανεπιστημίου Πειραιά κ. Γιάννη Μανιάτη

Την Παρασκευή 03 Νοε 23, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο πρώην Υπουργός Περιβάλλοντος και Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιά κ. Γιάννης Μανιάτης, ο οποίος πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 76ης Ε.Σ. ΦΔΠ με θέμα «Υδρογονάνθρακες, Αγωγοί και Πράσινη Μετάβαση: Οι Νέες Γεωπολιτικές Προκλήσεις της Χώρας»

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ-ΟΜΙΛΙΕΣ

Επίσκεψη στη ΣΕΘΑ του Υποστρατήγου κ. Μανούρα Χρήστου, της ΕΛ.ΑΣ.

Την Τρίτη 07 Νοε 23, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο Υποστράτηγος κ. Μανούρας Χρήστος της ΕΛ.ΑΣ., ως εκπρόσωπος του κ. Αρχηγού της ΕΛ.ΑΣ., ο οποίος πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 76ης Ε.Σ. ΦΔΠ με θέμα «Ισλαμικές Κοινότητες στην Ευρώπη. Δεδομένα, Προβλήματα και Προκλήσεις».

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ-ΟΜΙΛΙΕΣ

Επίσκεψη στη ΣΕΘΑ του Α' Αντιπροέδρου της Βουλής κ. Ιωάννη-Ιωσήφ Πλακιωτάκη

Την Τρίτη 14 Νοε 23, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο Α' Αντιπρόεδρος της Βουλής κ. Ιωάννης-Ιωσήφ Πλακιωτάκης, ο οποίος πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 76ης Ε.Σ. ΦΔΠ με θέμα «Κοινοβουλευτική Διπλωματία»

Επίσκεψη στην «MOTOR OIL HELLAS»

Την Τετάρτη 15 Νοεμβρίου 2023 έλαβε χώρα εκπαιδευτική επίσκεψη της 76ης Εκπαιδευτικής Σειράς στις εγκαταστάσεις της «MOTOR OIL HELLAS». Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης οι σπουδαστές είχαν την ευκαιρία να ενημερωθούν για το έργο και την αποστολή

της εταιρείας, ενώ παράλληλα πραγματοποιήθηκε και περιήγηση στους χώρους των εγκαταστάσεων αυτής.

Στην επίσκεψη συμμετείχε και ο Διοικητής της Σχολής Αντγος Σπυρίδων Αλφαντάκης.

Λοιπές Δραστηριότητες

Ενημερωτικό Σχολείο Ακολούθων Άμυνας – Στρατιωτικών – Ναυτικών – Αεροπορικών Ακολούθων (ΑΚΑΜ – ΣΝΑΑ)

Την Δευτέρα 22 Μαΐου 2023 μέχρι και την Παρασκευή 09 Ιουνίου 2023 στη Σχολή Εθνικής Άμυνας πραγματοποιήθηκε το ενημερωτικό Σχολείο Ακολούθων Άμυνας – Στρατιωτικών – Ναυτικών – Αεροπορικών Ακολούθων (ΑΚΑΜ – ΣΝΑΑ), διάρκειας 3 εβδομάδων.

Κατά την τελετή έναρξης πραγματοποιήθηκε χαιρετισμός από τον Διοικητή της Σχολής Εθνικής Άμυνας, Αντιστράτηγο Σπυρίδων Αλφαντάκη.

Τελετή Απονομής Πτυχίων Αποφοίτων Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Πανεπιστημίου Plymouth

Την Πέμπτη 30 Νοεμβρίου 2023 στη Σχολή Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ) πραγματοποιήθηκε τελετή απονομής πτυχίων σε 14 Αξιωματικούς των Ενόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας (10 ΓΕΣ, 3 ΠΝ και 1 ΛΣ/ΕΛ.ΑΚΤ), του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) «Εφαρμοσμένη Στρατηγική και Διεθνής Ασφάλεια» του Βρετανικού Πανεπιστημίου Plymouth, η οποία συνδιοργανώθηκε από τη Σχολή Εθνικής Άμυνας και το Πανεπιστήμιο του Plymouth.

Στην εκδήλωση παραβρέθηκαν εκπρόσωποι του ΓΕΣ, ΓΕΝ και του ΛΣ/ΕΛ.ΑΚΤ καθώς και αντιπροσωπία Σπουδαστών ΣΕΘΑ.

ΟΡΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ:

Επιδίωξη της ΣΕΘΑ από την εξαμηνιαία επανέκδοση της «ΑΘΗΝΑ» αποτελεί η ενίσχυση του δι-αλόγου μέσα από τις σελίδες της επιθεώρησης για θέματα που αφορούν στην εθνική άμυνα και ασφάλεια.

Εκτός από άρθρα, εργασίες και δοκίμια είναι ευπρόσδεκτη και η κριτική επί του περιεχομένου της και φυσικά η κατάθεση ιδεών για τη βελτίωση της. Προσδοκούμε η επανέκδοση να αναδείξει τον χαρακτήρα «αγοράς» ώστε όλοι να μπορούν βουλευόμενοι να συνεισφέρουν.

ΣΤΗΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΣΕΘΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΝΤΑΙ:

- Επιστημονικές εργασίες και διαλέξεις
- Πρακτικά Ημερίδων που διοργανώνει.
- Εκπαιδευτικές και λοιπές δραστηριότητες της Σχολής
- Δε δημοσιεύονται εργασίες που περιέχουν διαβαθμισμένες πληροφορίες, που δεν τεκμηριώνε-ται το περιεχόμενο τους, ή περιέχουν εκφράσεις, που δε συνάδουν με το ήθος και το πνεύμα της Σχολής.
- Οι δημοσιευμένες εργασίες και άρθρα εκφράζουν τον συντάκτη και δεν απηχούν απαραίτητα τις απόψεις της Σχολής.

ΟΡΟΙ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗΣ:

- Τα κείμενα και τα άρθρα δε πρέπει να υπερβαίνουν τις 4000 λέξεις και πρέπει να περιλαμ-βάνουν επιστημονική τεκμηρίωση-βιβλιογραφία, ενώ πρέπει να υποβάλλονται ηλεκτρονικά σε μορφές.doc, pdf.
- Οι βιβλιογραφικές σημειώσεις πρέπει να έχουν ενιαία αρίθμηση, να ευρίσκονται στο τέλος του άρθρου και να δίνονται ως εξής: Για βιβλία-μονογραφίες: Ονοματεπώνυμο συγγραφέα, τίτλος βιβλίου και υπότιτλος, πόλη έκδοσης, εκδοτικός οίκος, έτος έκδοσης, σελίδες. πχ.: John Keegan, Η Ιστορία του Πολέμου, Αθήνα, εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη - Νέα Σύνορα, 1997, σελ.3-12. Για άρθρα-μελέτες:Ονοματεπώνυμο συγγραφέα, τίτλος άρθρου εντός εισαγωγικών, περιοδικό, αριθμό τεύχους, χρονολογία, σελίδες, πχ.: Ελευθερία Μαντά, «Η νέα Ιταλική Ostpolitik και η στρατηγική θέση της Αλβανίας», Γεωπολιτική, τ.11, Οκτώβριος 2000, σελ.35-42.
- Οι εργασίες όταν απαιτείται πρέπει να συνοδεύονται από τους σχετικούς χάρτες και τα σχεδι-αγράμματα, μαζί με υπότιτλους. Φωτογραφίες δημοσιεύονται μόνο εάν το περιεχόμενο τους κρίνεται αναγκαίο για την πληρέστερη ενημέρωση του αναγνώστη.
- Η οποιαδήποτε συνεργασία πρέπει να παραδίδεται σε ηλεκτρονική μορφή καθώς και σε δύο τυπωμένα αντίγραφα, e-mail: res1@hndc.mil.gr.

Υποβολή για δημοσίευση μπορεί να γίνει οποτεδήποτε. Το περιοδικό εκδίδεται δύο φορές το χρόνο.

Σχόλια, προτάσεις και κριτική επί άρθρων υποβάλλονται στο e-mail: res1@hndc.mil.gr. Συντα-κτική ομάδα επιλέγει περί της περαιτέρω δημοσίευσης των.

